

De Dictis & Factis Alphonsi regis Aragonum et Neapolis libri quatuor Antonij Panormitae.

<https://hdl.handle.net/1874/456814>

3
De Dictis & Factis
ALPHONSI REGIS ARAGONVM ET
NEAPOLIS LIBRI QVATVOR

Antonij Panormitæ.

2
CVM RESPONDENTI-
bus Principum illius ætatis, Germanicorum potiss.
Dictis & Factis similibus, ab AENÆA
SYLVIO collectis: & scholijs
Iacobi Spiegelij:

Quibus

CHRONOLOGIA VITÆ
ALPHONSI ET LVDOICI XII. GALL.
Regis, & CAROLI V. Imp. aliorumq; APOPTHEGMA-
TA, & aliæ Annotationes Historicæ recens
accesserunt.

Editæ studio

DAVIDIS CHYTRÆI

VVITEBERGAE

Typis Hæredum Ioannis Cratonis,
ANNO M. D. LXXXV.

De Bie & Fagis

PHONSI

ARAGONIA

RESPONDENT

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

Respondent, General, etc.

ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIP I ET DOMINO Dn. HENRI-
CO IVLIO DVCI BRVNSVICENSI ET,
*Luneburgensi, Episcopo Halberstadenſi & Ad-
ministratori Minda &c. Domino
clementiſſimo S. D.*

DAVID CHYTRAEV S.

NOBILISSIMVM PROVIDENTIAE
& praesentiae Dei in Imperijs & civili
hominum societate testimonium
sunt Principes HEROICA virtute,
sapientia, & felicitate in rebus geren-
dis praestantes & generi humano sa-
lutares, qui in politijs & imperijs, quibus praesunt, ho-
nestam hominum societatem, Legibus, iudicijs, poenis,
disciplina muniunt, fouent ecclesias, & literis, artibus,
Doctrinis & alijs vitae civilis ornamentis Respublicas
excolunt & exornant. Tales Heroes, verè dona DEI
propitij & benigni eximia & singularia, imò IMAGI-
NES & vicarij DEI in genere humano existunt sicut
grauissimè Plutarchus, optimo ac verè Heroico princi-
pi Traiano Caesari familiaris, quamuis ethnicus, scripsit
*ἄρχων ἐστὶν εἰκὼν θεοῦ & πάντα κοσμεῖται αὐτὸς ἐαυτὸν ἐς ὁμοιότητα θεῶ δι-
δέσθης καθίσας* princeps est imago DEI omnia exornan-

EPISTOLA

tis, ipse similem Deo se omnis virtutis præstantia constituens, & Plato sapientissimè inquit, Quemadmodum oues non ab ouibus, nec boues à bobus reguntur sed à præstantiore natura, videlicet ab hominibus, sic natura humana infirmior est quàm vt se ipsam regere possit. Quare Deus præfecit ciuitatibus, non homines, sed præstantius & diuinius quoddam genus, Heroas videlicet qui cum habeant ipsi prosperos successus, nobis quoque imperia eorum grata & facilia sunt. Hi ita curant nos vt pacem, pudorem, libertatem conseruent. & addit verum est dictum, vbi non Deus, sed mortalis aliquis dominatur, ibi malorum & ærumnarum nullum esse effugium. Sapientissimè hæc & verissimè à Platone dicta sunt.

Talem Heroem, laudatissimis principibus, qui vnquam in genere humano vixerunt, annumerandum; & omnibus suæ ætatis regibus sapientia & virtute antecellentem, fuisse ALPHONSVM Aragonem & Neapolitanum Regem verè ἀμφοτέρων βασιλῆς ἡ ἀρετὴν, καὶ περί τ' ἀρχιμήτην, tota series rerum ab ipso gestarum, & grauissimorum ætatis illius scriptorum, Iouiani Pontani, Barthol. Facij, Thomæ Fazelli, Platina, Sabellici, Philippi etc. testimonia confirmant.

Inprimis verò dicta & facta Alphonsi ἀξιωμακόθεν Antonij Panormitæ diligentia & studio collecta, omnium vir-

DEDICATORIA.

um virtutum sapientissimo & Heroico principi conuenientium imagines, & exempla religiosæ pietatis, iustitiæ, grauitatis, clementiæ, mansuetudinis, magnanimitatis, constantiæ, fortitudinis, illustria, non modò ad imitandum, sed multò magis ad imitandum, omnibus sequentium ætatum Regibus & Principibus proponunt.

Est autem excellens virtus, in quocunq; appareat ac præcipuè in summis Regibus, digna commemoratio-
ne honorifica, propter DEVM autorem, qui hos sapientiæ suæ radios illustres in Heroicas naturas spargit, vt ipsius bonitatem & præsentiam inter homines gratiagnoscamus. Et quanquam Heroicarum virtutum præstantia plenè à nobis plebeijs & humilstratis exprimi nequit: tamen aspicio excellentium virtutum in viris Heroicis, amorem & admirationem virtutis in animis accendit: & multa de omnibus vitæ consilijs & actionibus, prudenter ac laudabiliter instituendis, subiicit, & ad imitationem, quanta præstari in hac imbecillitate potest, bonas ac generosas mentes inuitat.

Omnes etiam, qui doctrinæ ac literarum studia amant & colunt, hunc regem Alphonsum amabunt & colent, & studiosè illius historiam & apophtegmata legent, quem literarum perstudiosum & apprimè doctum, & singulari clementia & munificentia doctrinas
a 3 & homi-

EPISTOLA

& homines doctos fouisse ac ornasse, accepimus. Qu
 vt omnibus innotesceret, passim insignibus suis, L
 BRVM, & eum quidem apertum appingere, & Symbo
 lo etiam illi suo celebratissimo, pelecano elicienti ro
 stro sanguinem ex proprio pectore ad pullos pascen
 dos, & Epigrammati PRO LEGE ET PRO GREGIS
 adiungere solitus est, vt ostenderet, se non tantum
 Gregis populorum sibi commissi salutem sanguin
 etiam suo si opus sit, defendere: verumetiam LEGES
 diuinas, & humanas, quæ Normæ sunt Gubernationis
 & libris diuinitus traditis, & alijs continentur tueri &
 ornare debere. Ideoq; optimos & felicissimos consilia
 rios suos esse dixit Mortuos, LIBROS intelligens, à qui
 bus sine metu, sine gratia, sine omni assentatione, qua
 nosse cuperet, fideliter audire posset. Platonem quoq;
 laudauit quod Reges diceret aut literatos esse oportere
 aut certè literatorum hominum amatores, ac ipse Re
 ges illiteratos, nihil differre ab asinis coronatis, Aene
 Syluio dixit. Aulam certè eruditis viris omnium profes
 sionum nulli Academiæ cedentem habuit, inter quos
 familiarissimus ipsi annos amplius viginti Antonius
 Panormita fuit: quem quotidie quantumuis occupa
 tus esset, certa & destinata studijs hora, legentem vera
 res autores & historias audire solitus est, nec vnquam
 passus est horam libro dictam à negocijs auferri. Huc
 Antonio ad ordinariam benignitatem illud addidit, vt
 mille

DEDICATORIA.

mille eum aureis Alfonso, ob scriptum de dictis & factis suis librum donauerit. Poggium Florentinum quingentis ob Cyri prædium latinè conuersam, Philadelphum poëtam Satyras ad ipsum deferentem, illasq; canentem, equestri honore ac præmijs amplissimis decorauit, Bartholomæum Facium quoq; & Leonardum Aretinum, ac Georgium Trapezontium, vt præcipuos solummodo nominem, singulari clementia & benignitate complexus est. Deniq; exemplo suo Hispanos multis seculis à studijs humanitatis adeo abhorrentes, vt qui literis operam impenderent, ignominia prope modum notarentur, ad cultum literarum sic reuocauit, vt rudes propeq; effrenatos homines doctrina quodammodo reformauerit. Cumq; audisset vnum ex Hispaniæ Regibus solitum dicere, non decere Generosum & nobilem virum esse literatum, exclamasse fertur: Vocem hanc non Regis, sed bouis esse. Deniq; Regna quæ plurima quidem haberet & possideret, malle se perdere persanctè affirmavit, quàm literas, quas permodicas, se scire dicebat, nescire.

Huius sapientissimi & studiorum ac literarum nostrarum cultoris ac Mæcenatis benignissimi Historiam, vt maioris cum vtilitatis & voluptatis fructu lectores cognoscerent, aureo huic de dictis & factis Alphonsi libello, rursum edito, Chronologiam

EPISTOLA DEDICATORIA.

vitæ ipsius præposui, & in historijs, quæ commemorantur, notationes temporum, & personarum illustrium Genealogias, alicubi adiunxi. Ludovici etiam & Franciæ regis facietè dicta, & CAROLI V. Imp. vitæ tam addidi. Quæ omnia, Virtutum & sapientiæ studiosis lectoribus, ac tuæ inprimis Celsitudini non improbari opto. Benè & feliciter vale. Rosestochij, Cal. Iulij, Anno

1584.

CHRONOLOGIA VITAE ET RERVM GE- STARVM ALPHONSI REGIS Aragoniae & Neapolis.

ANNO

Christi

1395.

ALPHONSVS REX ARAGONEN-
sis (seu, vt veteres praposita litera Tenuciarunt, Tar-
raconensis) & Neopolitanus, Valentia in Hispania,
NATVS EST: Imperante Romanis VVenceslao Boe-
no: Gallis, Carolo VI. Burgundis, Philippo Audace,
Caroli VI. patruo Hispanis Castell. Henrico III.
Vngaris, Sigismundo, qui proximo sequenti anno infi-
gnem & primam a Turcis cladem ad Nicopolim accepit.

1396.

Pater ALPHONSI fuit FERDINANDVS Iustus, Aragonie
rex. auus IOANNES I. Castella rex, qui ducta Eleonora sorore
Martini postremi Siciliae regis absq; liberu defuncti: filia Petri III.
abnepi Petri III. (qui primus ex Tarraconensibus Siciliae rex pulsus Gallis
anno 1283. factus est) Aragonia & Sicilia regna Castellae coniunxerat:
& currentis equi lapsu oppressus interierat. Huic cum duo filij, Henricus,
& Ferdinandus Alphonse nostri pater, superstites essent: & Henricus natu
maior, in ipso iuuenta flore praeptus, relicto vnico infantulo Iohanne, tate-
lam illius simul & regni curam fratri Ferdinando moriens commississet:
Ferdinandus sollicitatus a pleriq; vt vltioris Hispaniae regnum sibi vendi-
caret: conuocatis de more regni Castiliae comitijs, in conspectu omnium re-
gni procerum, & a ciuitatibus missorum, cum omnes vt se ipsum Regem de-
clararet, & iuramentum fidelitatis sibi praestari peteret, expectarent: prodijt
in medium, & ex edito suggestu infantulum regio ornatum cultu, atq; inar-
positum humero, alteq; sublatum, ut ab omnibus conspici posset, ostentans:
En Regem, inquit, o Hispaniae principes, liberarumq; ciuitatum oratores.
Noster hic Rex est, hunc veneratione, hunc colamus, huic fidem seruamus,
vt mos est Hispanorum gentis erga reges, atq; his dictis collocatum regio in
solio infantulum, ipse primum vt moris est, ad eius pedes procumbens, & ve-
neratus est illum, & in verba eius iurauit, vtq; idem cuncti facerent exem-
plo suo adiecit. Singulari etiam prudentia & integritate tutelam aliquos
annos

CHRONOLOGIA

annos administrait, & adulto, non minore fide, quam Mirabilis ille
 repere in historijs celebratus, Anaxilai Rhagini filijs, regnum mature reg-
 nant.

Estq; eo admirabilior Ferdinandi integritas & fides quod ipse, pater
 Alphonsum, quatuor adhuc filios, Iohannem (qui Alfonso mortuo in Aragonia
 successit, & Ferdinandum Catholicum procreavit, qui Saracenos ex
 uersa Hispania expulit, & ex filia Iohanna nepoti Carolo V. Imp. amplius
 morum Hispanie regnorum hereditatem anno 1516. reliquit) Henricum
 de Alcantara: Petrum in Neapolis obsidione globo interemptum; & filia
 duas, Mariam reginam Castelle, & Eleonoram Eduardo Lusitania regi
 ptam, & matrem Eleonore, Imp. nostri abauia habuerit.

Fuit autem tritannus Ferdinandi Insti, ALFONSVS X. Castelle
 rex, Imp. anno Christi 1256. electus, a quo seriem familia ad nostrum
 1500. deducam,

ALFONSI REGIS.

2

Ferdinandus III. rex Legionis & Castelle, qui Mauros in Be-
ticam primus con. lufit, cepit anno Chrifti 1216. regnavit 35.

ALPHONSVS X. cepit 1252. à quo Tabula Alfonsine
nomen habent, electus Imp.

Sanctius IIII. cepit 1284.

Ferdinandus IIII. cepit 1295.

Alfonfus XI cepit 1310. annis 40.

Petrus cepit 1350. Henricus III. cepit 1369.
a fratre interfectus.

Iohannes I. Rex Castelle
cepit 1380.

Henricus III. Rex
Castelle 1390.

Ferdinandus Iustus Rex Arago-
nia 1415.

IOANNES II. ce-
pit puer 1406.

ALFONSVS IOANNES
magnus rex A- post Alfonsum
ragonia & Nea- rex Aragonia.
polis sapientiff. &
fortiff. adoptatus
a Ioanna 1420.

FERDINAN-
dus Catholi-
cus maritus
Elisabethæ,
cepit 1475.
1516.

HENRI- ELISABETH
cus IIII. regina Castelle
1453. 1504.
1478.

IOANNA nupta Philippo
archiduci Austrie, Maximili-
iani Imp. filio.

FERDINANDVS
uxor Isabella, Tristani
comitis Venusini filia.
regnavit 36. annos.

CAROLVS V.
IMP. 1558.

ALFONSVS a FRIDE-
Carolo VIII. pulsus ricus ab
1495. Hsp. et Gal-
FERDINANDVS. lis pulsus
1496. 1501.

PHILIPPVS Rex Hyspa-
nia Neapolis Siciliæ.

CHRONOLOGIA

- An. Christi.* Ladislaus, Caroli filius, Ioannæ II. quæ Alfonso postea adoptauit, frater, in regno Neapolitano, à PP. Bonif. IX. inuestitus est.
1401. Henrico III. Castellæ rege Ferdinandi iusti fratre, Alfonso patri, in ipso ætatis flore extincto. IOANNES II. Castellæ rex puer succedit, tutelam regni, Ferdinando patruo iuste sanctæq. administrante. Quo anno Antonius, Philippi Audaci filius, Ioannis Burgundie Ducis frater, Dux BRABANTIAE factus est.
1407. Ludovicus Aurelia Dux, Caroli VI. regis frater, à Ioanne Burgundie submissis sicarijs, Lusetia trucidatus est.
1411. Ladislaus à PP. excommunicato, Ludovicus II. Andegauensis Neapoli irritò conatu inuadit.
1413. Ladislaus Romam occupat, sed à PP. pulsus, paulò post sine liberis moritur: IOANNA II. sorore vnica hærede instituta, quæ Alphonsum Aragonem postea adoptauit.
1415. ALPHONSVS, mortuo patre Ferdinando, Aragonia, Catalonia, Valentia, Nauarra, & Sicilia regna gubernare cepit, cum adolescentia annos nondum egressus esset. Itaq. Catalani, in frequentibus regni consilijs per delectos oratores, Alfonso exponunt, ordinibus regni post longam deliberationem consultißimum & vtilissimum patrie videri, vt rege adhuc iuueni & alijs etiam regnis regendis occupato, septem viri sapientes, & insigni gubernatione Catalonia præficerentur, qui Deum timerent, cupiditates saluæ freno tenerent, nec amore nec odio nec muneribus tangerentur. Horum oratione breuiter repetita, Alfonso magnopere consilium illorum laudauit, idq. sibi mirum in modum placere ostendit, quod si huiusmodi non septem, quin sed vnum solummodo virum, qualem Oratione vestra descripsistis, mihi dedissetis, spontè ipsi o amici sceptrum & regna me traditurum, & omnibus in rebus obtemperaturum esse promitto.
1415. Carolus VI. Gallorum Rex ab Anglia rege Henrico V. ad Azincotum prostratus, pacem & amicitiam Alphonsi expetit. Quo ipso anno concilium constantiæ celebratum, & IOANNES HVSV die 8. Iulij coronatus est.
1419. Ioannes Burgundie Dux, à Carolo Gallie Delphino, ad colloquium euocatus proditorie interficitur.
20. Septem. ALPHONSVS, in Sardiniam, vt Genuenses inde eijceret, cum classe profectus est, vbi IOANNA II. regine Neapolitana legatus Antiochus Carassa, opem Alfonsi aduersus Ludovicum III. Andegauensem, à PP. datus

Martino V. & Francisco Sfortia summo equitum magistro accersitum, implerat.

Ioanna Alfonso in filium adoptat, & Calabria ducem ac se mortui regni successorem designat, & Ori arcem Neapoli tradit. Alphonsus igitur Raimundum Pirilionem ducem, auxilio Ioanne, cum classe, militibus & comitatu instructa, Neapolini, a Sfortia obsessam, mittit. Vbi litera adoptionis Alphonsi & successionis in regno Neapolitano, die 19. Septemb. consecuta sunt.

Sed Ludouico Andegauense, obsidionem Neapolis ex Aversa quam tenebat, nihilominus, urgente: denuo legati a Ioanna ad Alphonsum in Corsica Bonifacium obsidentem miseri petunt, ut rex ipse cum amplioribus copijs matri Ioanna opem ferat.

Erat autem Ludouicus Andegauensis, sobrinus Caroli Delphini Gallie, quem pater Carolus VI. Rex, ob Ioannem Burgundia ducem scelerate necatum, hoc ipso anno exheredauerat, & urgente Philippo Burgundo, Ioannis filio, filiam Carbarinam Henrico V. Anglia regi petenti in matrimonium, tradidit, eumq; Francie Regentem, & se mortuo successorem, excluso Delphino filio, constituit.

Ioannes Valesius Rex Gallie ab Anglia 1356. captus.

CAROLVS V. rex Gallie.	LVDOICVS Dux Andegauensis a Ioan- na I. adoptatus 1379.	PHILIPPVS Au- dax, Dux Burgun- die.
CAROLVS VI. cepit 1381.	1384.	
CAROLVS DELPHI- nus & postea rex 1423.	LVDOICVS II. cum Carolo & Ladis- lao de regno Neap. contendit. 1417.	IOANNES a Carolo Delphino proditione captus 1419. Philippus Bonus.
LVDOICVS III. a Ioanna II. adoptatus, & iterum repudiatus 1419. tandem rursus contra Alfonso suo- catur 1423. Cosentia 1432.	RENATVS cum Alfonso post obi- tum Lud. III. sex annos de regno Neap. bellum ges- sit. tandem 1442. Neapoli cessit.	Carolus Burgun- dus. Maria. Philippus. Carolus V. Imp.

C H R O N O L O G I A

1421.

Alphonſus cum illuſtri nobilitatis Aragonie & Sicule 1500. comitis ex Sicilia Neapolim traiecit. Ludoicum ab obſidione vrbs depellit, & induci factis, ex regno diſcedere cogit. Inde oppida qua tenuerat Ludoicus Azerræ, Amalphin, Maſſeos, Surrentum, in ameniſſimo illo Campanie radiſo ſita, recepit. Vbi ingemuſſe ſepè pulcherrimorum agrorum vaſtatione & per caduceatorem orafſa oppidanos dicitur, ne ipſorum pertinacia continerent, quod poſtea eius lenitate & miſericordia corrigi non poſſet.

1422.

Recuperatis oppidis & pacato regno, peſtilentia Neapoli graſſante Alphonſus cum Iohanna Regina & Caraciolo regni Gubernatore, alijsque principibus Caietam cum claſſe contendit. Vbi in naui quendam ex principibus Alphonſo dixiſſe ferunt: Nunc ô Rex, ſi vis ut velle debes, potes vniuerſum Neapolitanum regnum abſq; aduerſario & diſcrimine vlllo, extra omnem dubitationem obtinere: ſi quos tecum ipſe ducis eos omnes in Siciliam captiui dimiſeris ac ipſe regnes. Cui Rex, ſi quidem id neſciret, ſe eo propoſito ex Hiſpania diſceſſiſſe, ut veram & abſolutam gloriam, quantum in ſe eſſet, ad ſe referret. Quam non perſidia & dolo ſed virtute & conſtantia ſeſe poſſe qui, Dei optimi Maximi benignitate conſideret.

Caietam cum peruenſſet, præcipui regni procures & in his Franciſcus Sfortia, Franciſcus illius, qui Philippo Maria mortuo Mediolanenſe imperium adeptus eſt, pater: qui Ludoicum antea ſecuti erant: tot ſortibus Alphonſi factis & proſperis fortunæ ſucceſſibus permoti, ad Iohannam & Alphonſum perſerium, erroris ſui veniam poſtulantem erudierunt. Quibus omnibus perſerium nignè veniam Alphonſus, clementiæ & manuſuetudinis laudem præcipue expetens conceſſit.

Ea res primum Iohannam ægerrimè ferentem adeo facile hoſtilia ſuis ignoſci, offendit. Iurauerant & oppida paulò ante recepta, in regnum Alphonſi. et Caracioli, qui antea ſolus omnia Regine nomine in toto regno adminiſtrauerat, Alphonſi autoritate ſuam obſcurari ferro non poterat. His igitur inuidiæ & emulationis facibus accenſus, virulentas ſuſſurriciones & odium erga Alphonſum Iohanna inſillat, ac tandem perſuadet, niſi maturè ſibi ab Alphonſi inſidijs caueat & Caieta diſcedat, eam ab Alphonſo in Hiſpaniam miſſum & totum regnum ipſi ereptum iri. Diſſimulata igitur cauſa, relicto Caieta Alphonſo, Puteolos ſubito proſecta eſt, ac inde Neapolim,

Interit

Interea complures, tum arcibus praefecti, tum praesides terrarum ac principes, advenientes regem, polliciti sunt penè uniuersum Neapolitanum regnum, regina inficia sese dedituros. Quibus rex, habere se quidem gratias respondit; sed se pluris famam & honorem suum, quam regorum quamlibet magnum aestimare, suum quidem consilium & fuisse & esse, regnum non dolo & iniuria sed legitimo iure, cumq; Deo & Iohanne matri placuisset, possidere. Quod si Regina in se voluntas immutata videatur, id molitudini & fragilitati sexus assignandum esse. Contra se & virum & regem esse meminisse oportere. Statim verò terrestri itinere reginam sequitur, cumq; amicis colloquutionibus sanare offensiones conatus nihil proficeret, tandem Caraciolum faciem totius incendij, in quo omnium regina consiliorum summam esse sciebat: retinere in arce regia, & reginam absente illo in arce Capuana adire instituit. Sed praemonita Iohanna, alclusit, ac mox Franciscum Sfortiam & alios Andegauensium partium proceres ad opem sibi ferendam & pellendos Neapoli Hispanos impellit.

Hic profligatis Alfonso copijs vi brem Neapolim occupat Alfonso in arce regia obfesso. Cum autem nona classis cum recenti milite ex Hispaniis appulisset, Alfonso vi brem ex arce & portu oppugnatam recipit. Post ei Aenaria insula occupanda postulat, quam Ischiam vocant, eamq; vi excepta arce cepit. Cumq; postridie Alfonso clementia in viros uti statisset, captiuos omnes liberari, usq; domos restituti iussit. Qua re cognita qui in arcem consignerant salutem pacti, deditionem fecerunt. Recepta arce eaq; praesidio firmata Neapolim redijt, & ex tam muniti naturali situ oppidi expugnatione ingens nomen & gloriam adeptus est.

Hac dum ab eo geruntur ex Hispania allatum est Henricum fratrem, quem vnicè diligebat, à Iohanne Castilia Rege, impulsu Aluari Luna qui Alfonso commenditione apud Iohannem creuerat: dominatu Galliciae & bonis omnibus spoliatum, & in vincula coniectum esse. Facta igitur cum Iohanna Regina pace, posthabitis regni Neapolitani delicijs, ad liberandum fratrem in Hispanias traiecit, Neapoli, Petro fratre, & Caiete Antonio Luna praefectis. In itinere Masiliam quae ad Andegauensem prouinciam pertinebat, ex stercoribus insulis oppugnatam cepit & diripuit. Urbe capta pro more suo magnitudinis decoris haud oblitus, earum seminarum quae in templa confugerant

CHRONOLOGIA

inluria parci iussit, easq; spectata integritate viri, ne à militibus preberentur, seruandas tradidit. Quæ cum ad eum pro conseruata pudicitia magnam auri atq; gemmarum vim, quas secum debulerant, misissent, libertatem, & ea omnia sese ijs dare dixit, potestatemq; fecit, vii ad se mitterent qui eas ex vrbe deducerent: ijs vt omnes, quas ab incendio conseruauerant, exportarent permisit. Cum autem in reliqua præda etiam D. Ludoici Episcopi Tolosani, ex Gallie regum familia nati: corpus in Hispania uerberet, ac in mari asperissima tempestate iactaretur: cum Sacerdotibus nauta ac milites vna omnes clamarent D. Ludoici corpus, tempestatis huius causam esse, ideoq; remitti Massiliam debere: ipse in proposito persistit, aut sibi vna cum S. Ludoico pereundum esse, aut in longè augustiorum Dijs acceptiorem ciuitatem se sanctissimi corporis reliquias conditurum. Cum igitur Valentiam incolumis cum exercitu peruenisset: D. Ludoici corpus, clarissima victorie vnicam mercedem, sed eterna sue glorie monumentum summa cum veneratione & gratulatione ciuium collocauit.

Deliberanti autem de ratione belli Hispanici & liberando Francisco Rogerius Pallantie comes Alphonso seorsim indicat, in animo sibi esse liberum nem Castellæ regem ipsius hostem, contempto omni periculo confodere: sed id sibi, si modo annuat rex, factu per facile. Cui Rex se non solum pro Castellæ atq; Hispaniæ regno, sed ne pro totius quidem orbis imperio adipsam tam crudele atq; detestabile facinus permisurum. Postea tamen esset magis quàm illato bello, aliorum regum, ac imprimis Mariæ sororis, que in hanni nupta erat, fratrem Heinricum è custodia liberauit, & in pristina dignitatem & dominatum Galliciæ, eiecto & in ordinem reddito Alau Luna restituit.

1424.

Interea Neapoli, Iohanna Regina, inconstans & leuis femina, Alphoicum Andegauensem, qui Romæ subliterat per Pontificem sibi reconciliat & adiunctis societate Genuensibus & Duce Mediolani, primum Carin deinde Neapolim, prodente urbem Iacobo Caudola urbis præfecto occupat. Petrus Regis frater etsi auxilia classe ab Alphonso missa fuerant: tamen desperata urbis recuperatione arcibus tantum præsidio munitis in Siciliam nauigat.

1425.

Alphonsus factò cum Florentinis, & Thoma Fregosio Genuensium duce, fodere, Sinum ligusticum classe infestauit.

1426.

Pax inter Alphonsum & Philippum Mariam hac conditione facta, vt Bonifacium

REGIS ALFONSI.

9

Bonifacium & caluum, Gorficæ vrbes, Alphonso traderentur. Sed aduersante populo Genuense, Portum Veneris & Lunæ, in sinibus Liguriæ, earum loco Alphonsus accepit.

Pax cum Genuensibus à Philippo facta.

Bellum inter Alphonsum Aragoniæ, & Iohannem II. Castiliæ regem patruelem, rursum exarsit, quod interuentu Mariæ, sororis Iohannis, Alphonsi coniugis, sedatum est.

Denuo bella inter vicinos reges Hispaniæ patrueles recruderunt. Quibus tandem compositis & pacatis Alphonsus cum suspicionem excutiende ex Regno Iohannæ matris adoptivæ, si vivente ea Regnum inuaderet vitare non posset: expeditionem in Africam suscipit ac Gerbm Insulam, quæ Loto phario Ibaneti Rege, qui cum ingentibus copijs eo venerat, prælium ipsi per litteras denunciatur. Quibus acceptis Alfonsus oblata occasione maioris gloriæ, contempta Insula barbarum expectare constituit. Quo ingenti prælio prostrato ac ferè capto, tormenta omnia & signa militaria & prædam ex castris ingentem deportavit. Postea Aphricam urbem vicinam, quæ stru temporibus Imperatoris Caroli V. exercitus anno 1550. expugnatam Hispani subiecit: tentans, navibus aliquot ex portu abductis in Siciliam redijt. Vbi hybernis actis, de Neapolitano regno, in quo præter arces Neapolis & Aenariæ, nihil ferè in sua potestate habebat, & de reconcilianda sibi Iohanna matre adoptiva denuo deliberat.

Cum autem simulate Iohannam omnia agere Alfonsus cerneret: in Hispaniæ redire constituit. Sed omnibus ad navigationem paratis, cum venti aduersi tres continuos menses classem in portu Drepani retinerent: Ecce de Caraciolo insensissimo hoste suo, à cenuratis trucidato, & Ludoico æmulo, febri ad Cosentiam extincto, & paulo post de Iohannæ Regine obitu, nuncij adferuntur. Fato igitur se in Italia retineri existimans: statim fidos homines ad explorandas procerum voluntates in regnum Neapolitanum emittit, ac Tarentinum Ducem & Suesanum, cuius opera Capuam primum in potestatem suam redegit, sœdere sibi iunxit.

Sequenti anno Cavetam Regni Neapolitani claustrum firmissimum, quæ valido presidio Genuensium & Andegauensium munita erat, terra marique obsidet. Tandem fame gravissimè obsessos urgente, coacti sunt oppidani

oppidani, quod in extremis rebus fieri solot, pueros, puellas & etatem omnem bello matrem & ciuitate eiecere. Cumq; hoc minime recipiendos; sed necandos interficiendosq; omnes Duces affirmarent, praeclare Rex respondit, tam malle potius Caieta & Caietanis potiri nunquam, quam tam facile, tam crudeliter vincere. Arma se quidem habere referens, non aduersus eam atq; tem, cui etiam capitis viribus parceretur, sed aduersus armatos. Veniatq; peditum castra adeundi, & cibo ac potu refectis, abeundi quod vellent, potestatem fecit. Durante postea obsidione, cum quidam regi diceret: si in hos non dimississes, Caietani pauci post diebus se dedissent: At ego, Rex respondit, statim facio eorum vitas, quam Caietas centum.

Memorable profecto & vere Heroicum clementiae specimen. Quod Caietanorum ciuium, quorum coniuges ac liberi seruati erant, animos Alfonso conciliauit; ut paulo post, urbem; quam 40000. hominum exercitus capere nequiuerat, sponte ei traderent. In eadem oppugnatione, esse locum fortasse alicui videbitur, tamen dignum memoratu duxi, quod cum aliquando ad tormenta aenea, portentoso illius amplitudinis saxa descenderent, & vicina Ciceronis illa quidam commodissime haberi posse moneret: Rex aduocans ea conquiri iussit. Malle enim se tormenta & machinas nullis visibus quam vel saxa illius viri, qui tot homines ab iniurijs & capiti etiam periculo vindicasset, iniuria afficere.

Cum autem multos menses obsidionem Caietani sustinissent: tandem Genuensium classem subsidio illis venire Alfonso comperit. Quare ad virentem oratione sua accensis Ducum ac militum animis, iam antea gloria cupiditate ardentibus: exercitum naues conscendere, & Genuensi classi, priusquam ad urbem appelleret, occurrere iussit. Cumq; de Imperatore Alfonso praesciendo inter Iohannem & Henricum Regis fratres emulatio esset, Alfonso ne alterutrum offenderet, ipse classem conscendit, pluris fratrum concordiam faciens, quam periculum quod castris ipso absente imminere. Commisso autem praelio nauali, cum Genuensium praetoria, flexo in gyrum cursu, puppim Alfonso clauo detorso oppugnaret, & ad latera alia quam se harpagonibus iniecit, militem Alfonso terrestribus praelijs magis quam navalibus assuetum trucidarent: effusis ad genua proceribus ac vi fortanerederet precantibus, Philippo quanquam absenti dedere se dixit, atq; ita cum duobus fratribus, & duce Tarentino ac Suesano & alijs proceribus Neapolitani qui partes ipsius secuti erant & flore nobilitatis Sicula & Aragonica capta est, anno Christi 1435.

In qua captiuitate præcipue magnitudo animi ipsius & virtus Heroica effulsit. Cum enim victo iam regi conditiones afferrentur, non prius illas recipere voluit, quam sociorum vitam cum hostibus pactus esset, nullum omnino vitæ aut salutis suæ mentionem faciens, præclare secum agi existimans, si propria morte reliqui, vel à morte seruarentur, vel à captiuitate redimerentur. Abductus in classe victrice ad Aenariam, iussus est ab Amyrali Genuensi in insulam Genuensibus dedi statim curaret, cui Rex, *Quæ poteris à libero impetrare inquit, eodem modo à captiuo petas.* Iam nec mandabo tale aliquid meum, nec si mandarem, illi captiuo Regis mandata facerent; Scias igitur è regnis meis ne saxum quidem hac ratione obtineri posse.

Postea Regem non Genuam sed Saonam & inde ad Philippum Mediolanum Amyralus perduxit, in quo itinere adeo libere auctoritatem maiestatemque perpetuo seruauit suam, ut interdum victoribus ipsis non victus sed victor potius appareret. Ideoq; haud temere nonnullos dixisse serunt: In omni fortuna Alfonso & videri & existimari merito Regem.

Philippus eum non ut hostem captiuum sed hospitem & amicum amantissime excepit, ac de amicitia & veteri fœdere renouando se cum eo acturum esse ostendit. Quod ubi Alfonso animaduertisset, ex Philippo queri iussit, quas nam pro liberatione leges dicturus esset, nullas omnino se recusaturum esse, præterquam si ab expeditione Neapolitana desistere iuberet. Malle enim se quidem in carcere vitam degere, quam ab huiusmodi incepto dimoueri, tum ut constantiam in re semel suscepta seruaret, tum vel maxime ne suarum partium Regulos, qui secum captiuo essent deseruisse videretur. Paucis igitur interiectis diebus fœdus hisce legibus sancitum est Alfonso fratribus, Regibus & ceteris captiuis, quos Mediolani quos Genuæ, in potestate haberent, sine precio dimissis, societate eo iure staret, ut Philippus Alfonso, Alfonso Philippum bello ac pace adiuuaret, atq; ut amicos eosdem atq; inimicos vterq; haberet. Interea Isabella, Renati Andegauensis in Burgundia capti coniunx Neapoli app. lit.

Alfonso verò dimissus à Philippo Rex, Ducem Tarentinum rectâ in Siciliam ad Petrum fratrem alegant, ut classem, qua ex Liguria abduceretur & com meatum ad portum Veneris, quo se receperat Alfonso, adueheret. Nauigante autem Petro coorta tempestas defecit classem, ita ut oneraria

1436.

à ceteris auulsa tertio die ad portum appellerent, & Genuenses qui à primo
pe suo Philippo obdimissos sine lytris captiuos & impetratam insper classis
qua in regnum Neapolitanum reducerentur, defecerant, & portum con-
rari, quod solum in Liguria oppidum tenebat Alfonso, oppugnare insti-
rant, à proposito deterrent. Reliquæ trirèmes ad Pontiam insulam Cai-
etæ vicinam conuenerunt. Vnde, cum capto Alfonso nullum ab ipso periculum
amplius imminere existimatum esset, presidij pars maxima dimissa est.
Quare Caietani Ciues quorum liberi ac coniuges in obsidione superiorum
à militibus presidarijs eiekti, ab Alfonso hoste conseruari erant, exemplo
clementiæ ac misericordiæ admirando adducti: de Caieta Alfonso tractant
cum Petre agunt. His igitur ducibus usus, noctu cum classe ad urbem
pellit & occupat Petrus, à quo cum & trirèmes & nuncium de capta Caieta
Alfonso post paucos dies accepisset, statim Caietam petijt, & redintegrato
bello, quod funditus captiuitate illius extinctum videbatur, summa cum
titudinis constantiæ, magnanimitatis & clementiæ laude sequenti sexum
totum feliciter consecit.

1435.

Accersuerat Andegauensis factio Renatum Andegauensem, Ludouici
fratrem, & Pontifex Eugenius III. Alfonso palam oppugnabat, missis
Duce Iohanne Vitelesco Patriarcha Aquileiense, qui cum rebus suis dispo-
neret, inducias cum Alfonso pepigerat. Postea Iacobo Cadola iunctus, militibus
le Alfonso suspicante, durantibus indutijs, de Natali Christi, Alfonso in
templo sacris vacantem ex improviso cum duobus exercitibus inuadit. Quo-
bus tamen, non nisi peracto sacro, ut antea dixi, Alfonso occurrit, eoque
citer profligauit.

In Scaphati obsidione, quod oppidum in Sarni ripa situm est, cum
centuriones ac milites presidarij, non solum tela & saxa, verum etiam
scenissima & contumeliosissima verba in Regem, & Petrum Regis fratrem
& Ducem Tarentinum iecissent, ideoq; capto oppido, omnes in furcam tol-
lendos esse ceteri Duces contenderent: Alfonso contra, omnes diuitijs
tre ac ducibus hac oratiuncula placatis: In huiusmodi iniurijs, non quod
catur, sed à quo dicatur, imprimis animaduertendum esse. Spurci viam
spurce, loquantur spurce, ut libet, se nequaquam ob aliorum maledicta,
sua natura & moderatione recessurum esse. Adhuc victoriam fortuna
manus

ALFONSI REGIS. 13
*minus, clementiam sui ipsius, & malle se ex clementia quam ex victoria
 laudem adipisci. Denique, expertum loqui, nihil magis aduersariorum animos
 flectere & conciliare solitum esse, quam placabilitatis & mansuetudinis no-*
men.

Offerentibus se ad Renati Andegavensium ducem necem minatus est, si tale aliquid de cetero cogitare auderent, se in eos tanquam parricidas, animadverturum: addens, se virtute, non insidijs, cum hoste de regno contendere.

Arpario oppido vi capto, in eius potestatem praefectus virbis Marinus
Bossa insensibilis Alonsi hostis peruenit, in cuius necem cum vniversus fere
exercitus iurasset: vnus Alonsus magis natura & consuetudinis suae, quam
quid hostis insensibilis de se meritis esset, rationem habens: ipsum a mili-
tum furore atq; iniuria defendit, & bonis omnibus restitutus, insuper ad Se-
natoriis dignitatem euexit.

secuta est obsidio Neopolitana, Renato in Pelignis commorante, quæ 1439.
tamen fratre regis Petro, iclu tormenti repente extincto, statim tricesimo die
soluta est. Alfonfus fratris exanimis pectus multis p̃ssq̃, cum lacrymis exo-
sculatus, Erater inquit laborum & gloria nostre particeps, eternum vale, ac
mox in arcem, quam Ovi vocant, tantisper esserendum curavit, donec iusto
apparatu regio, quod postea fecit, parentare liceret. Deinde ad exerci-
tum reversus, interitu petri vehementissimè consternatum, fortissimi Impera-
toris munere functus, fortissima oratione erexit illum ac confirmavit. Inde
in Picentinos & Lucanos progressus, Salernum, & Pestum, antiquam Sire-
nam Academia sedem, & vicinos Brutios sibi subiecit, Interea Renatus
Arcem Regiam, quæ in Alfonso potestate hactenus manserat, oppugnat, &
assentiente Alfonso, qui arcem amittere, quàm Renato exhausto, petitis ab
intercessoribus legatis Gallorum Regi inducias concedere maluit, deditione
acceperit.

Postea Antonio Cadola in fidem recepto, Auersam cepit, quo rursum 1740.
ad hostes deficiente, sequi eum in Pelignos statuit, sed febris Capua retentus
est, ubi se magis Q. Curtij ab Antonio Panormita allati lectione, quam meo
dicorum pharmaci curatum esse, sepe postea iocatus est. Inter hæc spe sibi
allata Capenorum Antony Cadole oppidum occupari posse, præmissis belli du-
cibus, ipse cum copijs subsequutus, Vulturum annem, quo breuius iter face-
ret traiecit, Quumq; Rex in aduersa ripa flaret, quoad omnes copiae flumen
traieissent, quidam ex equitibus, cum ex equo lapsus in conspectu eius de

vita periclitaretur, indigna hominis morte per motus suos primum hortatus, uti morienti opem ferrent, cumq; eiusdem periculo metu nemo accurreret, crandales ac timidos appellans, continuo subditis equo calcariibus, flammam greditur. Quod cum ij, qui aderant, equites intuerentur, nonnulli ob reverentiam secuti, semianimum ex animi sustulerunt. Qui ad ignem subitum alius, ac refectus, pedibusq; suspensus, ut quam ebiberat aquam revocaret, primum se collegit, Aragoniam clamitans, primam vocem emisit. Isq; a 800 postea per liberaliter est habitus.

1441.

Per id ferme temporis Gratius Cabenellus Hispanus eques, quem ad montem Eusculam Alfonso cum parte equitans reliquerat, cum Petro Salazar quaro de arce Beneventana occupanda egit. Erat autem eius arcis praefectus vitricus Petri. Qui cum ad deditionem arcis vix cogi posset, deq; ea suspensiusq; dubiusq; adhuc esset: Alfonso re cognita, statim Beneventum venisse, in arcem, ubi validum inerat praesidium, transmissio ponte introisse, obsequium vero arcis praefectum Regi audacia, & arcem & se ultro cum praesidio dedisse traditur. Posthac ad Calatiam Rex exercitum ducit, ubi aliquos dies dicta ac facta memorabilia, ad nostri etiam ordinis scholastici honorem aliqua ex parte pertinentia, Panormitanus recitat, quae hoc tempore vultu relinquo. Calatia dedita in Apuliam progressus, ad Troiam praelium felicem dimisit, cuius supra memini. Inde Vicarum movit, quod vi captum cum dirperitur, veritus Rex ne in foeminarum pudicitiam militum furor tandem barbareretur, Iohanni Alcino viro amplissimo negotium dedit, ut in templum congre-gatas, a militum iniuria defenderet.

1442.

Secuta est postrema Neapolis obsidio, qua durante, Puteolos, Massam & alia oppida recepit. Cumq; a Ludovico Rodio Roma certior factus esset, exercituum regionum peditum auctorem, instinctu Eugenij Pontificis, ad hostes oppidis aliquot occupatis statim transiturum, ideoq; operae precium fore, illum adhuc integrum capere, ac custodire, malle se inquit, a suis prodici, damnum fieri, quam de illis unquam minus confisum videri. Desistat Riccius ut libet, nequaquam de beneficiarijs suis tale aliquid, nisi comperto scelere, esse cogitaturum. Progreditur tamen nihilominus in campos Leborios, ubi venanti moriens de S. Germani oppido regni claustro & monte Casinati a Riccio occupatus adfertur. Quo commotus Rex, cum facto non coosulto opus esse dixisset, summa celeritate ad oppidum, antequam Arx lanicula occuparetur, contendit, & praedictum

ALFONSI REGIS 15
proditorum fugato, quarto post die quam fraude captum à Riccio fuerat, recuperavit.

Inde ad Neapolim obsidionem rediit, quam ductis, ab Anello quodam sacramento, per aqueductum subterraneum militibus in urbem, qui por- tam vicinam occuparant, tandem 32. belli anno, qui fuit à nato Christo 1442. Pontificem Florentiam concedens Renatus dedit. Post cuius discessum aduersus reliquos hostes Antonium Cadolam & Iohannem Sfortiam Francisci fratrem profectus est. Inter quos cum diu ancipiti Marte pugnatum esset, tandem Alfonso hostes in fugam vertit, & Antonium inter primos dimicantem cepit, cui ad se perducto, exitiati & quasi hereditario Regis inimico, etsi omnia morte mulcandum censerent, tamen veniam erroris postulanti, non debet, reliquit. Nec Iacobi patris capitales inimicitias, nec Antonij filij perniciam, estimare visus est. Cumq; indicaretur Regi, penes Antonium Cadolam extare plurimas Epistolas, in caput & statum eius conscriptas è re igitur Regis esse illas exhibitum & lectum iri, quo saluti illius proficisci posset simul & in proditores animum uerti: Rex literas proferri iussit, minimeq; lectas igne comburi. Milites præterea captiuos missos fecit, nonnullos quamuis hostes, muneribus ob egregiam virtutem ornauit. Qua benignitate & clementia, ipsorum etiam hostium beneuolentiam sibi conciliauit, ac toto regno d. einceps usq; ad uite finem in summa pace & tranquillitate potitus est. Confecdo igitur bello Neapolitano, Urbem Triumphali pompa 26. Febr. ingressus est 1443 & Eugenio Pontifice reconciliato, hortatu ac precibus Eugenij, & Philippi Mariae, Franciscum Sfortiam ex Piceno expulit, & Pontifici Ecclesieq; Romanæ recuperatam provinciam restituit. Cumq; vnam & alteram urbem ex receptis, Pontifex vitro regi gratitudinis causa offerret: ingenti animo illas repudiavit, dicens, se non questus, sed Dei & Ecclesie gratia, expeditionem illam suscepisse.

Genuensibus petentibus pacem dedit.

Postea Venetis & Florentinis ac Francisco Sfortia Philippum Ma- 1446.
riam oppugnantibus: cum, Cottiniola Duce, Veneti prostrato Philippi exercitu, omnem ad Abdugam agrum cepissent: Philippus ab Alfonso velut à sacra ancora defensionem petit, eiq; hæredi & successori à se instituto, ciuitates

1446.

civitates, oppida & arces totius imperij Medolanensis se traditurum
 licetur. At Alfonso, missis statim auxilijs, responderi Philippo iuberet.
 sciret regnum Philippi atq; fortunas esse amplissimas & locupletissimas.
 tamen non ambitionis, sed gratitudinis causa, ei vltro auxilium prestare
 siquidem sciret se omnia sua & vitam ipsam ob priora beneficia Philippi
 po debere. cumq; bono animo esse, & de Venetorum bonis potius districte
 endis quam suis cogitare iubet, Paulò post vt benefactori opem ferret
 ipse subsequutus, mense Augusto anni 1447. cognoscit Philippum obsequi
 cuius interitu ideo etiam gravius doluit, quod occasionem gratitudinis
 benemerito declarandæ sibi præreptam esse intelligeret. Cum autem
 Mediolanenses se in libertatem vindicassent, & Franciscus Sfortia
 Veneti de Ducatu Mediolanensi dimicarent: ipse in Hetruria suble-
 ac Florentinos primum, deinde Venetos ad pacem petendum adiecit.

1447.

cum Ludovicus Podius, cuius singulari fide perpetuo vsus fuerat, ei indicaret
 pro pace quam Venetis ac Florentinis daturus esset, plusquam ducatu
 nulla aureorum extorqueri posse: respondit Alfonso, pacem dare se, non
 vendere solium. addens: Ita arma capere consuevimus, vt sine cruce
 si id modo fieri possit, victoriam adipiscamur. Et quid aliud pacem
 submisse petentes, quam se victos esse consintunt. Nec defuerunt
 qui eo bello vltro sese ad armamentarium Venetorum comburendum offer-
 rent. Quibus respondisse ferunt, sibi non insidijs, vti sepius ab eis
 cepissent, sed aut virtute vincendum, aut nunquam profecto vincendum
 esse. Nunquam sibi victoriam placuisse, cuius postea pingendum iuter-
 dumuè esset.

1448.

Post pacem in Italia factam, Georgio Castriote, Scanderbergi
 Epiri Domino, contra Turcas summæ cum fortitudinis gloria bel-
 gerenti, trans mare Adriaticum perpetua aliquot annorum auxilia trans-
 misit.

1452.

Fridericum III. Imp. Romæ coronatum cum Leonora coniuge, natâ
 sorore Alfonsi: anno 1452. magnificentissime excepit, cuius historiam Paulus
 nus in libro de liberalitate & magnificentia honorifice pradicat.

1453.

Sequenti anno Ferdinandum filium sibi successorem delegit, cuius
 bellum Florentinum secundum, pro Venetis confederatis, contra quos Fran-
 sco Sfortia Duci Mediol. opem Florentini ferebant, proficiscenti, victori
 commilitanes, quorum fidem in multis maximisq; rebus perspexerat, quo-
 rum

rumque virtute multas victorias, obtinuerat, adiungit, ante omnia monens, ne vnquam in animum induceret suum, victoriam propria virtute aut industria parari posse, sed tum demum victoriam felicem fore, si a DEO auxilium petierit. Præterea cum decoris & existimationis, qua nihil in vita præclarius esse posset, rationem habere iussit. Eo quod sæpenumero pluris fama, quam victoria aestimaretur. Denique, Rempublicam Venetorum, non minus quam suam, ob sædus cum ijs semel initum defendi veluit. Fidem seruare Regium esse asserens. Postremò eum monuit, ut si qui ex hostibus sese fidei permiserint, uti eos benigne susciperet. Si qui etiam obstinatis animis, usque ad extremam expugnationem perstitissent, eos cum cepisset, suæ potius mansuetudinis, quam illorum pertinaciæ meminisse debere præcipit. Omnis autem reliquam belli historiam, in qua mihi quidem præcipue memorabile videtur, quod exuli cuidam Florentino, Cosmam Medici se occisurum pollicenti, si triginta non amplius militum manu à Rege iuuaretur: respondit Alfonsus: longè quidem acriores hostes sese & habuisse & habere, quam Cosmas esset, quorum morte vel regna consequi se potuisse, sed abstinuisse tamen a scelere, irent igitur & referrent posthæc meliora. Cum vero inter Franciscum sfortiam & Venetos pax facta esset: Alfonsus etiam ex Hetruria filium reuocauit. & missis Neapolim legatis, totius Italiae pax, intercessionem Nicolai V. PP. constituta est, solis Genuensibus in illius societatem à rege¹ 454.

Nullum aduersus Genuenses renouatum vsq^{ue} ad vitæ Alphonsi exitum 1455. durauit.

Senenses etiam Iacobi, Picinini Nicolai F. Ducis Alfonsini armis vexati sunt.

Aeneas Syluius, Episcopus Senensis, legatione pro patria apud Alphonsum Neapol. fungens, Pacem confecit: eoq^{ue} legationis tempore, παρὰ τὸν δαίμονα seu δὲ τὰς ἀρχὰς principum Germanicorum & aliarum nationum, Alfonsi nis similia, collegit.

Alfonsus Rex Neapolit. Cal. Iulij ex hac vita discessit: cum paulò ante Genuenses, IOANNEM, Renati Andegauensis ab Alphonso pulsi, filium, vrbis suæ Gubernatorem & Dominum suscepissent, qui paulò post, Ferdinando, Alfonsi filio, bellum intulit, quod Iouanus Pontanus sex libris descripsit.

Huius Alfonsi regis Hispaniæ & Neapolitani virtutes, & d. d. a factaq^{ue} insignia

in signia, tum alij viri docti Aeneas Syluius, Iouianus Pontanus, Pandolphus Colleenutius, ac historici Bartholemeus Facius, Thomas Fazellus, Iacobus Braccellus, tum vero omnium diligentissime ANTONIVS Panormita, Alphonsi consiliarius intimus, Poeta & Orator ea aetate clarissimus, his quatuor scribris collegit, & celebravit, de quo aliquot illius aetatis scriptorum testimonia adiungo.

Bartholemeus Facius lib. 4 p. 42. Misit Orolinus, Caieta obfesse profectus ad Alphonsum, qui peteret ad se mitti quempiam ex ijs, quibus fidelioribus videretur, qui cum deditone ageret, & nominatim Antonium Panormitam: quem Poetam non insuauem Mediolani apud Philippum in magna gratia, & dignitate cognouerat: eumque non tantum propter prudentie, sed multo etiam magis propter aequitatis opinionem, & quod illum ab Alfonso approbante diligere acceperat. Hic praeter eximiam doctrinam, excellenti ingenio praeditus, & carmine, & soluta oratione, quod est perrarum, prope aequale valuit in suadendo, aut dissuadendo persuadendus habitus: Iudicio quoque acerrimus atque imprimis facetus, iacentem tempestate nostra elegiam excitauit.

Et Ioannes Pontanus, de mundi creatione ad ipsum Panormitam scribit.

Quo magis admiranda DEI clementia summa est,
Cui sumet quicquid terra Sabaea ferat,
Quicquid Arabs, date thura focis, costumque cremato
Et date cum multa thurca dona prece,
Pieriosque adhibere modos, & carmina dignum est,
ANTONI quae te gloria prima manet.
Hybleo cui rore madent, & labra cui amnis
Castalius pleno gurgite fundit aquas.
Nisaeique harent insigni fronte corymbi
Et coma Pieria fronde reuincta vires
Felicemque animum pascis pietate, fideque,
Nilque tibi vera est religione prius
Quodque decet, bona cuncta DEO, iustamque piamque
Adscribis, nostra sed mala nequitie.

Idem Pontanus in libro de Principe ad Alfonso iuniorem. Ausus tunc Alphonsus, Antonio Poeta incredibili quadam voluptate operam dabit, aliquid

quid ex priscorum annalibus referenti, Quin etiam veterum ab eo scriptorum
lectiones singulis diebus audiebat, ac licet multis, magnisq; interim gravaretur
curis, nunquam tamen passus est horam libro dictam a negocijs auferri.
Et paulo post: Sedebat aliquando Antonius Panormita de lectione sessus in
vestibulo Pliniani sui, quæ villa est haud procul Neapoli in litore Resinati.
Cumq; inter eos, qui aderant, esset de virtute questio, dixissetq; Antonius
splendidissimum eius lumen esse, præteriens villicus, nescio quam inquit, vir-
tus ista, quam dicis, splendeat Antoni, Sed certè scio me diutius illius contem-
plandæ desiderio captum, intueri eam nunquam potuisse. At quæ surrendens An-
tonius, Tu quidem, bone vir, de asello, quem per imprudentiam amissum non-
dum inuenisti, dicere bellissimè poteras. Sed dic quæso, quid putes esse
in orbe splendidissimum? Solem, inquit ille. Atqui solem cæ-
ci non vident? non vident respondit, quod ñ sint
oculû capri. Multò ergo splendidior est
virtus, quam etiam cæci aper-
tissimè videant,

ANTONII PANORMITÆ DE DICTIS ET FACTIS ALPHONSI regis Aragonum liber 1.

PROOEMIUM.

Enopion is, quem Græci non abs re Musam Atticam vo-
cant, dictorum & factorum Socratis commentarios edi-
dit, quicquid à sapientissimo viro diceretur efficereturue
memoria ac celebratione dignum existimans: Cuius ego
consilium vsq; adeo laudo probòq; ut mihi semper excel-
lentissimorum hominum vestigio atramento & calamo
obseruari debere visum sit, nec quicquam eorum quæ dice-
rent aut facerent frustra elabi permittere. Nostra quidem temporibus etsi non ferè
contigit virum videre, ut quendam oraculo Apollinis sapientissimum indica-
tum, certè contigit Alphonsum intueri, qui sine controuersia regum princi-
pumq; omnium, quos nostra ætas tulerit & sapientissimus & fortissimus haberetur

Diog. Laer.
lib. 2.

Socrates A-
thenis obi-
it. A.M.

3567.

Anno ante
Christum

4000.

Cuius dicta aut facta tanto chariora esse debebunt, & memoria digna maiore, quanto pauciores vel omnibus seculi reges inuenti sunt, ingenio sapientiaq; præstantes. Nam philosophi quicq; doctrinam aliquam profitentur, studiis tantummodo suis intenti aliena omnia contemnentes, haud mirum videri debet, si singulis atatibus plures & docti sapientes enadunt. Reges vero at terrarum Principes rempublicam domi militiq; gerentes, plerumq; effertatoribus circumfessos, atq; ijs qui ad voluptatum potius exercitia admodum ant quam doctrinæ, firmos & constantes si inueniat, neq; à studiis bonarum artium abhorrentes, non tu hos supra modum admiraberis & in celum vestris laudibus rebes? Rectè mediisfidius maiores nostri, illi quidem vetustiores si regem aliquem inter voluptates moderatum, inter adulatorem firmum, inter vana plerq; principum exercitia doctrinæ studia haud obmittentem ammaduerterent, inter Deos protinus referre consuevere, quorum nomina ad nostram vsq; memoriam, & dies, & menses, & sydera in Deos conscripta testantur ac celebrant. Itaq; nobis nec dicta nec facta literis merito tradenda defunt quinimo talia sese offerunt, vt neq; de Philosopho neq; de rege ferebunquam grauiora vel iucundiora vel legeris vel audieris. Sed Xenophon plane ipse nobis deest, qui sua illa suaui loquentia Alphonsi regis præclara facinora monumentis atq; immortalitati mandaret. Ego namq;, vt ingenuè saltem imbecillitatem meam, sat scio me nequaquam tanti viri laudes pro dignitate consequi posse. Maiores aliquanto sunt quam vt mediocriter docti homines vires patiantur. Sed quid? Erone ingratus in seculum nostrum, aut in hunc qui seculum nostrum gloria exornat. Sanè si in altero de duobus per cunctandum sit, præstabit utiq; indocti, quam ingrati nomen induere. Alios saltem præclaro & immortalis ingenio viros ad honestissimum hoc certamen excitabo, quodq; tubicinis officium est, haud equidem facere erubescam.

Acere ciere viros Martemq; accendere cantu.

ALPHONSI REGIS
DICTORVM ET FACTORVM
LIBER PRIMVS.

Rabant, & quidem suppliciter, Ioannæ Neapolitanorum reginæ Oratores Alphonsum, vt destitutæ omni ope reginæ auxilium ferret, ijs refragabantur ferè omnes

Fortiter.
1420.

regis consiliarij: durum & perquàm anceps fore bellum dictitantes, apud genus hominum armis exercitatum, industria atq; opibus polens potensq; , & præsertim apud mulierem ingenio mobili & inconstanti. Tum rex, accepimus, inquit, Herculem etiam non rogatum laborantibus subuenire consuesse. Nos reginæ, nos foeminæ, nos afflictæ, nos demum tantoperè roganti opem ferre dubitabimus? Graue quippe bellum susceptum esse fateor, verum eò præclarius futurum. Sine labore & periculo nemo adhuc gloriam consecutus est,

IO ANNA hæc Neapolitanorum Regina, eius nominis secunda, Caroli Dyrrachij Regis Neapol. filia, Ladulai soror, anno Christi 1420. ab Alfonso, in Sardinia tunc bellum gerente, auxilia petiuit. Cum autem sepe in historia Alphonsi mentio illius fiat, seriem familie adscribam.

C 3

CARO

CAROLVS Andegauensis, Ludoici IX. Gallie regis frater, ab Urbano VI. PP. contra Manfredum Frid. II. filium nothum euocatus, Rex Neapol. & Sicilia 1266 factus est.

CAROLVS II. Petro Aragonio de Sicilia cessit 1296. Vxor Maria, Stephani Vngarie regis filia, qua 14. liberos peperit, 1309.

CAROLVS
Martellus in
Vngariam cum
filio profectus.

ROBERTVS LVDOICVS
Rex Neap.
1343.

IOANNES PHILIPPVS
dux Achaie
& Dyrrachii.
Tarentini.

CAROLVS
Robertus Rex
Vng. 1310.
1342.

CAROLVS
ante patrem
obijt 1328.

LVDOICVS
cus Dyrrachius.
1361.

LVDOICVS ANDREAS
cus Rex Rex Neap. ab
Vngaria et vxore Ioanna
Polonia. I. iugulatur.
1345.

IOANNA I. post
Andream nupta
Ludoico Tarentino.
fugit Vngaros in
prouinciam Gallie
1348. Vendit PP.
Avimomem. ad-
optat Ludoicum I.
Andegauensem,
1379.

CAROLVS
Dyrrachius
ex Neapol.
1380.

Maria Hedvigg
vxor vxor Vla-
sigif- dislai Po-
mundi loni.
Imp.

LADIS-
laus Rex
NEAP.
1401.

IOANNA I.
que a LFON-
SVM Arago-
nem adoptauit.
1420.

Francisco Sfortia, summo regni equitum magistro, vrbs Neapolis obsideretur, & Ludoicus III. Andegauensis, cuius auus a Ioanna I. adoptatus erat, cum Genuensi classe & terrestri exercitu appelleret: Ioanna regina, ad Alfonsi Aragonie & Sicilia regis opem confugit, quam ei velut Hercules aliter benigne praeiussit.

Illud grauitè & iuste dictum in equitem quendam prodi-
 gum vel in primis recenseamus. Quibusdam à rege magnopere
 petentibus ne saltem in corpus lucret debita, quæ ille plurima
 per luxum libidinemq; contraxerat : Respondisse aiunt, equi-
 tem hunc neq; sui regis gratia, neq; patriæ commodo, neq; pro-
 pinquorum & amicorum ære alieno suscepto tam grande patri-
 monium profudisse, quinimo substantiam suam omnem cor-
 pori indulsisse : In corpus igitur luere æquius esse.

Cum Lucas medicus vir disertissimus orationem apud re-
 gem habuisset, eumq; exquisitis & heroicis laudibus extulisset,
 ferunt finita oratione regem dixisse, Si vera sunt Luca quæ de me
 prædicas, Deo optimo maximo gratias ego : Sin aliter, vera vt
 istæ faciat oro atq; obsecro.

Nauigabimus ex Sicilia in triremi cum ipso rege non-
 nulli, quos singularim ille comites delegerat, quibus mos erat
 mane regem in puppi officij causâ salutare, & offendimus cum
 aliquando demirantem garrias aues triremem circumuolantes,
 attentasq; si quis bolus triremi decideret, certatim illum arripe-
 re quæq; arripuisset celeriter illam aufugere. Hæc contemplans
 rex mox conuersus ad nos ad nos ait, persimiles sunt his garrijs
 purpurati & curiales aliquot mei : simul ac enim aliquod offici-
 um aut beneficium dimicantes inuicem à me acceperint, pro-
 fugiunt.

Hispanos verò quingentis atq; eo amplius annis à studijs Sapienter,
 humanitatis, vsq; adeo abhorrentes, vt qui literis operam im-
 penderent, ignominia propemodum notarentur, ad literatum
 cultum sic reuocauit, vt rudes propeq; effratos homines do-
 ctrina quodam modo reformauerit.

Cum audisset vnum aliquem ex Hispaniæ regibus solitum
 dicere, non decere generosum & nobilem virum esse literatum,
 exclamasse fertur, votem hanc non regis sed bouis esse.

Erat Alphonsus in agro Matriciensi, nec dum satis deli-
 berauerat vtrum Franciscum Sphortiam an Nicolaum Picmi-
 num in amicitiam & societatem admissurus esset, & erat
 alterum duntaxat propter illorum inter se similitudines admis-
 surus,

iuste.

Modestè. :

Prudenter.

Schnaps
vogel.

Facetè.

Grauitè.

24 DICT. ET FACT. ALPHONSI

Prudenter.

lurus. Cum interim Matricienses legati regem aduocantes petierunt, vt ex ipsius voluntate Nicolaone, an Francisco gratificari deberent. Quibus regem respondisse qui aderant perhibent, vtrosq; tanquam amicos habendos esse, sed ab vtriusque tanquam inimicis cauendum.

Franciscus Sfortia cottiniola, is est, qui postea Mediolanensem ducatum, virtute & fortitudine sua consequutus, sfortiarum ducum Mediol. familiam propagauit: Filius Francisci Sfortie, aduersus quem, Neapol. reginam oppugnantem, rex Alphonsus in regnum Neapol. primum vocatus est. Qui Franciscus in aeterni sui. transitu anno 1442. submersus est.

Lucius

Nicolaus Picininus, Perusini Lami filius, brevis statura hominem (vnde cognomen Picinini adeptus est) Brachij montani copiarum ducum sue aetatis clarissimi, artibus & disciplina militari institutus, magistrum ipsum virtute & rerum gestarum magnitudine & gloria superauit. Hunc rex Alphonsus A. C. 1443. copijs suis praefecit. Eius lib. 8. Cum Picinino de rei militaris Principatu, qui posset concertare, inueniuntur. ex omnibus copiarum ducibus suae tempestatis inuentus est Franciscus Sfortia, vir in armis plurimum excellens, secutq; dubium vter alteri anteponeendus esset. Nam cum scientia rei militaris atq; autoritate pares putarentur, diuersa tamen viriutq; consilia in bello erant. Nicolaus vtiq; dicatione paratior, praelium ex occasione protinus sumere, hostem celeritate prauenire, excursionem fatigare, leuis armatura equite, magis quam pedite vti, fortes modo, atq; asperos milites amare, hostium numero non terri. Franciscus vero arte & solertia magis nitens, raro nisi ex despectu to configere sedendo, atq; obsidendo hostem frangere: pediatum militum facere, argento, atq; auro cultos milites habere, potentior se hostem non temere aggredi. Deniq; Nicolaus in milites indulgentior, Franciscus seuerior habebatur. Erat inter eos non emulatio modo ob rei militaris gloriam, cuius primas partes sibi vterq; arrogabat, verum & simultas ingens ob veteres inimicitias, quae olim inter Bracium ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, vt ostendimus, Francisco pater: alter Nicolao magister & dux fuerat. Atq; idcirco non tantum vt hostes sed vt inimici bellum inter se gerebant, nec sub vno eodemq; principe, vt militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco haec effari libuit, quoniam ij duo on. nec me-

morie nostræ copiarum duces, virtute ac rebus gestis, consensu omnium, vicerunt. Erat autem Nicolaus Philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciscus præter agrum Picenum, pleræq; Romanæ ditionis oppida occupasset, per finiti stipendijs speciem à Philippo dimissum, ac Romam profectum, copijs eum Pontifex præfecerat. Is vero, eo tempore, ad Tuscanellam (quod oppidum Francisci præsidio tenebatur) castra habebat &c.

8. Harpagias legebamur insulas incolæ consuetas, cumq; insularis quispiam id ægrè ferret, dixisse scimus Alphonsum, Non est quod frontem obducas o amice. Ex insulis enim in curiam Romanam commigrasse Harpyias compertum est. Ibiq; iam domicilium constituisse. Facetè.
Æneid. 3.

9. Bellum Neapolitanum semel ingenti atq; inuictò animo cum suscepisset, nulla postea vi, nullo periculo, nulla clade, nullis deniq; difficultatibus auerti aut deterreri potuit ab incepto: quinimo à fortuna nonnunquam proiectum, vel in hostium potestatem perductum, surrexisse vidimus, multoq; acrius quàm antè constituisse, incredibiliq; pertinacia bellum omnium fore difficilissimum, post secundum demum & vicesimum annum confecisse, mortalesq; omnes exemplo suo admonuisse, fortunam ferendo superari posse. Fortiter &
constanter

Anno 1420
vsq; ad
1442.

10. Cum adhuc grauius ex febre rex iaceret, & Aurispa senior doctus vir ad eum visitandi gratia accederet, subito fores aperiri iussit, & in cubiculum penitus admitti, inibi illum multa cum eo de studijs literarum, multa de erroribus Hieronymi hæretici mirum in modum disseruisse tradunt, quamuis morbo vehementer implicatum. Fortiter &
studiosè.

11. Cum poculum quo rex ipse biberat Caspari generoso adulescentulo dari iuberet, & Pirretus pincerna Casparis inimicus, quamuis semel bis & tertio iussus dare renueret, per motum regem surrexisse aiunt, pugionemq; strinxisse, ac fugientem Pirretum adsecutum, ne iam prehensum iratus feriret, pugionem in media ira abiectisse. Patienter &
Modestè.

12. Capuam vero cum exercitu transenti Alphonso miles quidam ira effervescebat in foro ipso obuiam factus, comprehensis equi

sis equi foris regem siliere coegit, neq; prius dimisit, quam quæ sit
buisset in regem etiam armatum petulantè effudisset. Rex nihilo
magis animo commotus ire perrexit, conuiciatorem ne paulu-
lum quidem conspicatus.

Facetè.

Cum inter cœnandum à difficili & importuno quodam
seruè usq; adeo interPELLARETUR, vt vix edendi potestas esset, sublar-
masse dicitur, Asinorum conditionem longè meliorem quam re-
gum, illis quidem comedentibus dominos parcere, regibus nec
minem.

Piè.

14. 4. 2. lib.
7. Facij.

Cum Puteolos obsideret rex, atq; animi laxandi causa litus
quotidiè peteret, reperit viri Genuensis cadaver è triremi hosti-
um eiectum, littori appulsum: quo viso, celeriter equo desiliit,
ijsq; qui propè aderant omnibus desilire iussis, alijs negocium dat,
vt terram effodiant, alijs vt nudum corpus obuoluant: Ipse verò
crucem ligneam sua manu fabricatus humati ipsius capiti affixit.

Misericon-
diter.

14. 4. 4. lib.
4. Facij pag.
14. 4. 2. vsq;
ad 47.

Caietani urbem pertinaciter obsidente Alphonso, coacti
sunt oppidani ob famem qua maxime urgebantur, pueros, puel-
las, & ætatem omnem bello inutilem è ciuitate expellere. Eiecti
igitur paululumq; progressi, necessariò subflitère, nam & redire à
suis ferro saxisq; prohibebantur, & ingredi regia castra nondum
facultas erat. Erat interim cernere miserabilem illam multitudi-
nem ad suorum simul & hostium ictus expositam, Parentum pa-
riter & natorum complorationes, tum regis tum suorum fidem
& misericordiam inclamantium. Interea exagitari, impelli, vul-
nerari, confici: tum rex ab ijs abstinere sese milites suos iussit, pa-
trumq; concilium aduocari. Censuerunt ferè omnes haud qua-
quam excipiendos esse. Si ferro aut fame interierint, suorum ciui-
um noxam non regis aut regionum esse. Ego quoq; (vt errorem
meum ingenuè fatear) sententiam rogatus dixi: Lege militari re-
cipiendos non esse. Quippe quæ obfessis ac fame laborantibus
præcipit, vti bello inutilis eiciant. Contrà verò qui obsident, eie-
ctos omnino ne admittant sed reijciant potius. Conuersi eramus
omnes in regem, deliberationem eius auidissimè expectantes.
Tum ille, & ego malo, inquit, Caieta & Caietanis nunquam
potiri, quam tam foedè tamq; crudeliter vincere: cum viris mi-
hi dimi-

hi dimicatio est, non cum mulieribus ac pueris. O Regem immortalitate dignissimum quiq; vniuersum genus humanum gubernat & regat: victoriam quæ impia & luctuosa esset nullam iudicauit. Igitur omnem sexum atq; ætatem imbellem excipi iussit, exceptos omnes a iudicio refici atq; refocillari.

16. Lætionis T. Liuij qua vel maxime rex demulcebatur cum aliquando tubicines obstreperant, abigi eos (quamuis Musicæ peritissimos) iussit. Iam velut Multo suauiore, quam ipsorum harmoniam auditurus. Studiosè.

17. Parantem vero regem triumphalem currum inscendere, non desuerunt qui admonerentur triumphantium more vultum minio illinire, quibus respondisse fertur: minium Baccho soli conuenire, qui non solum triumphi, sed vini etiam repertor extitisset. Modestè
Facetè.
14.43 Plinius
ca. 7, lib.
33.

18. Virginibus verò omnibus Christus Dei verissimi sacris initiari cupientibus, dorem sine qua haud recipi mos est, regem elargitum constat. Cumq; essent ferè innumeræ quæ dotis spe propota mundo renuntiarent sacrasq; nuptias adirent, nunquam tamen à tam liberali & religioso proposito destitisse. Imo verò quantò plures sese quotidie ad sacerdotium offerrent, eo libentius atq; benignius omnes excipere atq; dotare consuevit. Liberaliter.

16. Amico & familiari cuidam regi suadenti, ut tranquille & voluptuose, dum posset, vitam ageret, nec corpus tot tantisq; periculis obiectaret, Respondisse dicitur, Non temere à Romanis illis quidem sapientioribus, Honoris templo Virtutis templum coniunctum, in quod nisi per virtutis templum introire liceret nemini, ut intelligerent mortales ad honoris fastigium non voluptatum via (quæ delitijs atq; illecebris affluens esset) sed virtutis illa quidem aspera & salebrosa enitendum esse. Graviter.

20. Veneris autem quadam die pro tribunali sedentem Alphonsum vidimus pauperibus tantummodo ius dicentem. Cur ita? ut tantæ maiestatis præsentia (quam pauperrimo cuique adire facile liceret) abstineant potentiores ab tenuiorum iniurijs & offensis, ac ius suum cuiq; & habere & possidere fas sit. Iustè.

Iuste & humaniter.

1421.

lib. 2. Fac.

Cum amenissimum Picentiae agrum Surrentinum perflaret Alphonsus, ingenuisse frequenter visus est, crebroq; per caduceatorem oppidanos orasse, ne id ipsorum pertinacia committerent, quod postea eius lenitate ac misericordia corrigi non posset.

Sapienter & fortiter.

Simile de

Guterica

sene recitat

Facius li. 4.

Cum senex quidam & natura & ætate audacior ex senatorum numero regem argueret, quod contra patrum fere omnium sententiam bellum capefferet, magnificè locutum ferunt, regum consiliarios aut reges esse, aut regum animos habere oportere: plurima interdu consiliarijs & priuatis continere, quæ regem non decerent: pecuniam capere Parmenioni licuisse, Alexandro non licuisse: Ignobilem profecto & obscurum nociturum regi, qui non suo ipsius, sed alieno duceretur arbitrio.

Magnificè

Arce regiam, quam nouam Neapolitani vocant, à fundamento Alphonsus restituit, & ita demum nouis operibus ampliauit, vt cum omni vetustate possit de magnificentia contendere.

Modestè.

Graviter.

Scimus Alphonsum regem vestitu cultuq; corporis modo usitate usum, neq; hac in re multum discrepasse à popularibus suis. Illudq; sæpenumero usurpare consuetum, cupere se moribus & autoritate potius regem videri, quam diademate aut purpura.

Humaniter

Proficiscebamur aduersus Captiam. Cumq; rex itineris primus offenderet Asinarium gementem implorantemq; prætereuntium auxilium, propterea quod asellus sibi prolapsus esset in luto farina oneratus, desilire equo, qui non longo admodum intervallo sequebamur, regem vidimus, atq; vnà cum rustico, illum à cauda, regem à pectore Asinum cæno hærentem subleuasse: appulsi nos regem extersimus. Asinarius verò qui regem prius non nouerat pertrepidus veniam precabatur, parui quidem momenti res, sed quæ nonnullos Campaniæ populos regi conciliauerit.

Piè.

Misericorditer.

Exceptis à rege impuberibus, senibus omniq; sexu bellis, haud quaquam vtili, quos Caietani obsessi ob penuriam annonæ ciuitate expulissent, quidam regi dixit, si tu hos non admisisses, Caietani paucis post diebus sese dedissent. At ego, rex respondit, plurimè

pluris facio eorum vitas quam Caietas centum: facinus profecto regium & memorabile ac dijs immortalibus in primis gratum acceptumq;. Quam enim urbem per id tempus quadraginta ferme millium conatu capere nequisset, postea soluta ac diu desita iam obsidione, sine vi, sine armis, numinis tamen benignitate & gratitudine in ditionem redegit.

27. Crispinus Iurisconsultus cum trecentos aureos Alphonseos Facetis, quod supererat dotis, furto surreptos perdidisset, ac propterea animo angeretur, & esset sibi viua adhuc vxor, & illa quidem admodum informis, dixisse perhibent regem, longe illi melius si vxorem quam pecuniam fures abstulissent.

28. Cum esset iatn contra Venetos ac Florentinos potentissimi- Inste. mos Italiae populos ab Alphonso haud quidem iniuria bellum Kortitero susceptum, ac propterea Neapoli aduersus eos magna animi fi- 1446. lica contendisset, Florentini primnm, mox Veneti oratores in lib. 2. Facis agro Pelignensium facti sunt obuiani, pacem ab armato perhumiliter postulantes. Quibus regem prompto ac lato animo dixisse constar, neq; aliud vllum pacis datæ pretium existimasse, quam hostes genibus aduolutos ad se, pacem dedisse.

29. Cum regiorum pleriq; gloriae studio flagrantem permolestè Grauitatem ferrent, quod rex Venetis ac Florentinis pacem dedisset, velut in eo bello magnificum ac gloriosum aliquod facinus edituri, à quo postea frustrati essent pace comparata, Rex id quod erat suspicatus aliquando, iam nactus dixisse perhibetur. Bono animo estote commilitones. Nam & virtuti vestrae, mihi credite, neq; locus neq; honos deerit, & mihi per quam speciosum fuit potentibus pacem dare. Ira arma capere consueuimus vt sine cruore, si id modo fieri potest, victoriam adipiscamur. Er quid aliud, pacem tam submisè petentes confitentur quam se victos esse.

30. Affirmare solitum regem accepimus, si nullum omnino aliud regnum, nullam provinciam præter Calabriam aut haberet aut habiturus esset, illam protinus se relicturum, priuatumq; & ciuem viuere potius velle, quam illorum qui nihil hominis habent præter figuram ineptias tolerate, quamuis Dominum aut Regem.

Sapienter.

Super lectionem Annæi Senecæ, quem præcipue rex coluit, atq; perdidit, quæsitum est ab Alphonso Dauolo purpurato- rum humanissimo, Cur animus mortalium ita immensus atq; insatiabilis foret. Cui ab Alphonso ijs penè verbis satis est factum. Animum hominis à Deo profectum non prius conquiescere, quam eò rediret, vnde profectus esset. Esse proculdubio animum nostrum Dei & æternitatis capacem, propterea neq; impleri neq; satiari posse, ijs rebus quæ fluxæ & incertæ essent. Sed Deum ipsum veluti naturalem sedem & suum quodam modo perfectum bonum appetere, hoc est solidum & perfectum bonum.

Facetè,

Cum legeremus aliquando Didonis Virgilianæ mortem, & inter legendum terra moueretur, atque ob id qui aderamus omnes improvisa & repentina re perculsos, rex intueretur. No- uum ne, inquit, vobis videtur, si in morte tam celebris reginæ terra intremiscit.

Grauiter,

Peroptare regem audiuius, vti popularium suorum vnusquisq; rex extitisset, quo demum illi, vtpotè experti, cognoscerent principum occupationes & curas. Hoc vno forsitan modo fieri posse, vt desinerent molesti & importuni esse.

Moderatè,

Clementer,

Lib. 7. Facij

exeunte,

Confecto iam graui ac diuturno bello, triumphoq; regio decreto atq; parato. Iam negasse aiunt, regulos & nationes, quas vicisset circumpræire & bere captiuorum sorte, quinimo tanquam focios periri iam honorificè sequi iussisse. Sed & gloriam, solitum accepimus, quod non millibus hostium cæsis, sed rebus, seruatis triumphandi legem imperatoribus primus dedisset.

Magnificè,

Religiosè,

Ludos autem Christianos magnificentissimo apparatu, deuotissima ac solenni representatione ingenti hominum frequentia, ac celebritate quotannis edentem Alphonsum perspectauimus. Imò verò cum accepisset, Hetruscos istiusmodi ludos singulari industria commentos esse, ne hac saltem in re, quæ ad diuinum cultum pertineret, à quoquam mortalium vinceretur, omnia perferutatum atq; exploratum eò misisse. Explorata longè præclarius atq; artificiosius expressisse.

Fidenter,

Admonuit modo Tuscia, vt animosi regis fidutiam, quam mortales omneis antecesserit exprimamus. Cosmas Florentinus Alphonsus

Alphonso male pacatus vir, alioqui magnus & illustris cum do-
no ei mitteret Liuij libros viiq; præclaros, reclamatum, est a me-
hoste missum veneni suspectum. Rex prima facie visus est medi-
cis assentiri, illis animo illudens. Nam cum Liuius in medio
constitutus esset, illum manibus accepit, legit, euoluit. Subinde
medicos qui continè aduersarentur rogans, vt desinerent ine-
pire, Regum quidem animas non priuatorum libidini subiectas
esse, sed sub Dei cura & tutela sacras lætasq; agere inquires.

Cosmas Medices

Petrus

1464.

LAVRENTIVS magnus 1492.

IVLIANVS.

LEO X.

PETRVS Iulianus.

CLEMENS

LAVRENTIVS,

VII.

ALEXANDER

CATHARINA

Dux Flor.

Regina Gallie.

27. Nonnullos de se bene meritos, sed ipsum probris clam so- Patienter.
litos lacerare, rex cum audisset, Regum esse, inquit, non solum Moderatè.
benefacere, sed mala etiam patienter audire. Ingratos profectò
nequaquam effecturos, quo minus ipse & humanus & beneficus
perstaret.

31. Erat inter purpuratos aliquando orta quæstio. Cur Hy Sapienter
pocritæ natura superbi essent, Publicani verò mansueti. Et quum
alij aliud, vt fit, sentirent, Regem demum ita diffinientem audi-
rimus publicanorum vitia, vt plurimum, manifesta esse: Puta
luxuriam, gulam, illiberalitatem & cætera eiusmodi, quæ quo-
niam hominum oculis subiecta forent soluerentur in ruborem,
verecundiam & humilitatem: Hypocritarum verò vitia in oc-
culo latere, vtpote odium, invidiam, malevolentiam, iniquita-
tem, quæ cum in arcano tolerari diutius non possunt, erumpant
in superbiam, necesse est, iram item arrogantiam & insolentiam.

Scholas

Scholas & auditoria, in quibus maxime Theologia publice legeretur magnifice adornari curauit. Nec adorsari solum, sed interfuit ipse lectioni, non pallio & crepidulis inambulans in gymnasio, ut Scipio ille, sed attentissimo animo, & toto, ut aiunt perctore incumbens, quodq; & doctis imitandum, & ignauis ruditionem venire non dubitauit.

Graviter,

Cum Calaciam obsideret Alphonsus omnium primis tormenta ænea inusitatae magnitudinis per asperum & accliuem montem præter omnium opinionem muris admouit. Deinde me ad Americum Sanseuerinum Capacij comitem virum illustrem legatos destinans, oppidanis renunciare iussit, nisi properet, ac prius etiam quam tormenta laxari inciperent, deditionem fecisset, nullum postea eis relinqui poenitentiae locum. Accessi, persuasimus: cumq; grati aliquid asserre putaremus, quod Calacenses imperata fecissent, nostrum fuit potius, quæ rex ipse tunc diceret, & audire & annotare. Erat in corona ducum atq; procerum Nicolai Picinini viri magnæ virtutis, partim videlicet animi magnitudinem, partim rei militaris peritiam, partim auctoritatem partim res præclarissime gestas enarrantium. in quibus exornatus est Picininomastix quidam, qui primum quod genere obscurus foret, utpote Lanionis filius, eaq; ipsa propalam dicerent. Tum rex nebulonis illius impudentiam inique ferens, Ego mediustidius malo, inquit, Nicolaus esse macellarij filius, quam aliquot regum qui Europam incolunt, & filius & hæres: gloriæ enim genus haud quaquam officere, quin potius præcipuam esse laudem existimo, ut possit se quisq; ut poeta dixit, Tollere humo, victorq; virum volitare per ora.

Facere gra-
uiter.

Senex quidam male sobrius regi obuiam factus. Cum dixisset, lax senis vinum esse. Paruo igitur, inquit, tuum tibi constat alimentum, paruo & video Bacchi lætitia, verum hæc seni. Ad comites autem conuersus, Regum, inquit, cibus est gloria, quam nobis non pecunia, sed sudoribus dii vendere consueverunt.

Graviter
iuste.

In Calaciæ obsidione cum adhuc essemus & esset de Viriæ
so Lusit.

40 Lusitano inter regem & me non in iucunda dissensio, quod ego inter Viriati laudes maximè præferebam, quod cibum vestitumq; quibus pastor aut venator vti consueuerat nunquam postea dele- ruisset, licet imperator, & victor ille per continuos XIII. annos consules exercitusq; Romanos attriuisset, superuenit huic sermo- ni Simoninus Duræa purpuratorum princeps præfectus castris. Cumq; locum, qui inter regem & me medius erat, equo inuectus capere instaret, Rex vultu renitens prohibuit, asserens locum il- lum cum de literis, aut cognitione antiquitatis ageretur non pur- puratorum, sed togatorum esse. Cessit ergo Simoninus. Rex vero ad Lusitanum suum reuersus, Recte, inquit, nonnulli virum hunc Hispanorum Romulum appellarunt, recte item Romani eos, qui talem virum quamuis hostem interemissent, indignos præ- mio, iudicarunt.

43. Aegrorabat rex Capræ, & multi multa pro suo quisq; ingenio ac studio oblectamenta muneraq; agro regi cum excogitarent, ego quoq; a Caieta accersitus statim aduolaui, deferens & ipse mecum fomenta & medelas meas, hoc est libellos, quos ego intel- ligebam, illi quam maxime placituros, in quibus Curtium bonis, vt aiunt, auspicijs legendum exhibui. Ille res gestas Alexandri à di- lectissimo viro perscriptas: ea hilaritate, ea auiditate, ea deniq; fe- licitate coepit audire, vt quod medici obstupescerent eodem ipso die, quo legere coeperamus, ægra omni valetudine leuatus ac penè confirmatus euaserit. Itaq; posthabitis cæteris omnibus animi la- xamentis singulis diebus ternas facere lectiones perreximus bre- viq; librum absoluius. Exq; eo die frequenter in medicos rex iocatus, Auicennam velut parabolanum paruifacere, Curtium laudibus cumulare.

44. Cum inclytam illam arcem Neapolitanam instaurare insti- tuisset. Vitruuij librum, qui de architectura inscribitur, afferri ad se iussit. Allatus est, quandoquidem in promptu erat Vitruuius meus ille quidem, sine ornatu aliquo, sine asseribus: quem rex si- mul atq; inspexit, non decere hunc potissimum librum, qui nos quomodo contegamur, tam belle doceat, detectum incedere, e- umq; mihi per quam polite ac subito cooperiri mandauit.

E

Scipio-

Attente
Studiosè

Studiosè
Facetè

Graviter.
Saltatio.

Scipionem irridere solitum regem accepimus, quod saltatione animum relaxaret. Saltatorem ab insano nihil differre inquit, nisi quod hic dum saltat, ille dum vivit insanus est. Quæ ex causa Gallos potissimum letes esse, qui quo magis ætate provecti essent, eo magis saltatu, hoc est infania sese oblectarent.

Attentè

Iannotius Manettus Florentinorum legatus ad regem prolixam, nec minus elegantem orationem habens, dum pronuntiaret, attentionem patientiamq; regis apprime miratus est, quod ne oculos quidem a se diutissime dicente minimum deflexisset, nec manus movisset: sed & illud in primis memoria dignum iudicavit, quod cum à principio statim orationis naso regis musca suspenderit, non priusquam peroratum esset, rex illam abegisset. Ego quoq; meis hæc adnotamentis huiusmodi factum propterea inferendum existimaui, quod Homerum legeram inter prælaudorum, improbitatem muscæ describere.

Hom. Illi
ad. 13.

Studiosè
Facetè.

Allatum est à Caietanis quibusdam male literatis M. Tullij sepulchrum extare adhuc iuxta Formias in via Romana ventis literis inscriptum. Quod rex ut primum accepit, læticia penè perditus, ire nihil cunctatus est, & sentibus rubiq; primo tumultum purgans, mox legere inceptans, non M. Tullij, sed M. Vitruvii epigramma esse conperit. Irrito itaq; labore rediens ac vultum silioluens, Caietanos, inquit, ex Minerua oleum quidem accepisse, sed sapientiam amisisse.

Observan-
ter.

Villa Cice-
ronis.

In oppugnatione Caietæ cum aliquando defecissent ad tormenta aenea portentose illius amplitudinis saxa nec aliunde haberi facilius possent, quam ex villa, quæ ab incolis inueterata opinione adhuc asseritur Ciceronis fuisse: ut alicunde disquirerent istiusmodi saxa rex iussit, sibi Ciceronis villam, si saperent innotatam servarent. Amplius malle se dixit, tormenta & machinas valere sinere, nulliq; usus esse, quam iniuria afficere, vel saltem, saxa illius viri, qui tot tantosq; homines ab iniuria, ac capitis periculo vindicasset patrocinio suo.

Sapienter.

Legebamus fortassis Annæi Senecæ epistolas, atq; aderat Franciscus Sacherus Florentinorum legatus, vir eloquentissimus, ac Ludovicus Cardona celebratissimi nominis Theologus multiq; præ-

tiq; præterea docti & clari viri quærebantur super præcepto Hecatonis tantopere à Seneca laudato. Si vis amari ama. Num quid in aliquo sub exceptione fallatur, essetq; videlicet, ut quis amaret nec mutuo tamen amaretur. Hic cum multi multa fermeq; omnes Hecatonis & Senecæ dictum probarent susciperentq; Ego, rex inquit, pace omnium dixerim, aliter sentio. Est mea quidem sententia, ut quis amet, nec vicissim redametur, & quis aut certius aut flagrantius diligit, quam qui homines fecit, atq; hominum causa omnia fecit? Cumq; id ita esse nemo viuis ambigat, quis tamen est qui mutua charitate Deum complectatur? Imo vero quid mirabilius aut potius detestabilius est, cum aut hunc aut illum hominem amantibus nobis interdum in officio non respondeatur, Deum vero amantibus certissima sit illius charitas nec charitas solum sed amoris merces perpetua lux, & sempiterna tranquillitas, nihilominus obdurari persistimus, nec amantem redamamus, quod ego arbitror nobis evenire ob nullam aut certe exiguam in Deum fidem. Dum enim bonis hisce præsentibus atq; voluptatibus delinimur & obcæcamur, coelestia quæ non videntur, neq; tanguntur non modo non curamus, sed nec omnino futura confidimus, ut si quis admodum sitiens audiat aquam limpida & puram procul esse. Sed vicinam & propinquam potius bibat, licet turbidam & lutulentam, Præclare igitur, quicumq; dixerit, donum Dei fidem esse.

Magnani-
miter.
Iustè.
Gratè.

Neapolitani ciues ob virtutem ac clementiam Alphonsi cum decreuissent vno consensu omnes, arcum illi triumphalem ad memoriam honorificè struere, elegerunt locum super gradus marmoreos maioris ecclesiæ. Id vero quandoquidem fieri non poterat, ne magna ex parte dirueret Nicolai Mariæ Buzuti magnanimi & strenui militis domus, rex fieri omnino prohibuit. Haud tanti se facere inquiens huiusmodi saxorum struem ventis imbricq; obnoxiam, ut amici veteris & familiaris domum, cuius opera in bellis & pace atq; omni fortuna fortiter ac fideliter vsus fuerat euerti, pateretur.

Quæsiit fortasse aliquis ubi rex aderat. Cur qui verè saperet taciturnior esset, qui minus, loquacior. Et cum alius aliud in

causam duceret, regem tandem his penè verbis respondentem
audimus. Qui verè sapit, habet hic intus vnde gaudeat. Ali-
tur quippe eius animus sapientia, qua maxime alimonia con-
tentus requiescit. Ex diuerso qui minime sapit, eius ipsius animus,
cum intus non habeat quicquam, vnde impleatur aut gaudeat,
necessum est foris quærat, vnde vana saltem iactantia sapere vide-
tur. Itaq; ille ad conscientiam omnia referet, Hic ad ostentatio-
nem. Hæc non inscitè rex cum dixisset, Tibulli poetæ testissimi
versus in medium prolati sunt: regis, ni fallor, sententiam confir-
mantes.

Tibul. in

sine lib. 4.

Piè.

Facetè.

Procul absit gloria vulgi.

Qui sapit in tacito gaudeat ipse sinit.

Rex versus exosculatus edidicit.

Quadam die cum corpus domini summi & servatoris Dei
Iesu pedibus sequeretur, Sic enim regi mōs fuit sanctissimam eu-
charistiam reuerentissimè quocunq; accederet pedibus comitari.
Tandem ductus est in vetulæ cuiusdam pauperrimæ domum
sanguinis profluuiū penè exanimatæ, cumq; egritudinis causam
cognouisset gemmā inextimabilem morbo illi mirificè accom-
modum afferri iussit, anteq; illius digito aptari, simul & corpus
regum regis intemplum vnde profectum erat summa veneratio-
ne reduxit. Paucis verò post diebus anus illa cum reualuisset
egit quidem pro recuperata salute regi gratias quales potuit. Sed
gemmam, quam maiestatem dicerent eius sibi penè mortuæ
commisisse, aiebat, sibi ne visam quidem perdidisse, stomachari
qui aderant cœpère, aniculam execrationibus & maledictis pro-
palam iucessentes. Rex vero subridens: abi, inquit, mea mater, &
cura tu valetudinem tuam: quoniam stulti quidem isti, vt vides,
parum sanitatem suam curant.

Grauiter.

Cum Syracusanum equitem truculentis moribus rex hor-
minem barbarum appellasset, atq; ille quod præclara, prima Gra-
eca origine esset, nomen barbari abhorrens iniquo animo ferre in-
iuriam videretur, Ego, rex inquit, non à prima origine soleo, sed à
moribus barbaros definire.

Facetè.

Admisit in colloquium ac patienter audiuit ipsos etiam se-
cordi ac

cordi ac obtuso ingenio homines. Audiens verò illos subinde oculos ad eos conijcere solitus erat, quos proba riorat ingenia, ac sensa hominum percallere. Ennianum illud leui voce submurmurans. Vulturis in syluis miserum mandebat hominem. Belissimè enim non homines Ennium appellasse eos dicebat, quos vidisset ex homine nihil præter effigiem possidere.

Principes qui iustitiam non colerent, ijs perfimiles sibi videri dicebat, qui morbo caderent comitiali. Nam cum animæ materia sit sola iustitia, quæ tenetur ad vitam teste Lactantio: quid restat principibus sublata iustitia, hoc est sublata nutrice & cibo nisi caducarios videri.

Iacobo Alamano homini Christiano sed Iudæis orto parentibus, Cum is diui Ioannis aureum simulachrum venale regi exhibuisset, ac pro eo quingentorum aureorum precium postularet, Ita respondit: Non tu sanè ineptus es, & maiorum tuorum longè dissimilis, discipuli & seruuli imaginem tanti æstimans: cum illi Ioannis ipsius magistrum & dominum & regem Iudæorum triginta non amplius denarijs vendiderint.

Ioannes Foris cognomine, miles veteranus ægerrimè ferrens, quòd oppidum suæ fidei commissum sibi rex auferret ut alteri daret, ab eo discedens Italiam, Galliam, Germaniam, Hispaniam peragravit, omnibus in via regibus principibus ac populis Alphonfi ingratitudinem & confecta etiam vitia disseminans ac diuulgans. Sed cum nemo omnium eius maledicentiam quamuis Alphonfi hostis tam gratanter audiret, ut vel panem modo & nasturtium offerret ad victum, inopia coactus ad Alphonsum retrò repetens Florentiæ restitit, regis animum quædam probis immutatam sibi; insensum crediderat explorans. Id regi ubi primum innotuit, Ioanni renunciari iussit tuto ad se redire licere. Se quidem potius benefactorum eius, quam vanedictorum memorem esse, venientemq; viatico & pecuniâ iuuit. Simili moderatione ac liberalitate usus est, tum erga alios multos, tum proximè erga quendam equitem Hispanum. Is enim cum apud reges occidentales ferè omneis Alphonfi nomen & vitam nulli maledicto parcens, passim propalamq; proscripsisset, tandem

38 DICT. ET FACT. ALFON. REGIS.
tandem rediens ab Alphonso perhumaniter ac benigne exceptus
est.

Grauter.

Audivi saepenumero regem dicentem tantum valere ad si-
dem debere principum verbum simplex, quantum priuatorum
hominum iusiurandum.

Iocosa.

Cicchum vinarium interutres & dolia vini Graci perui-
demiam mortuum inuentum, regi cum renunciarent, sepeliri
um iussit & huiusmodi distichon sepulturæ inscribi:

Hic situs est Cicchus quem testas inter & vtres

Maclasti Graco palmitē Bacchei furens.

Grauter.

Regna quæ plurima quidem haberet & possideret, malle se
perdere etiam perianctē affirmabat, quàm literas quas permodi-
cas scire dicebat, nescire.

Magnificē

Vectigal quod ex meretricio, atq; alea multis ante seculis
pensitabatur, sustulit. Neopolitano ciui cui ad lucrum à superio-
ribus regibus concessum erat, priusquam vectigal aboleretur sa-
tisfaciens. Portus pulcherrimam molem pluribus locis euertam
restituit, aquæ ductus subterraneos expurgauit ac refecit: veteres
fontes instaurauit: novos nonnullos extruxit, aquas publicas
diu iam magna ex parte dispersas in aquæ ductus alueum redu-
xit, vias vrbs propè omnes vetustate & frequenti vehiculorum
transitu detritas atq; conuulsas nigra filice constrauit, plaustris
penitus vehiculisq; vrbe summois, & nunc dijs bene iu-
uantibus parat ad aeris serenitatem salu-
britatemq; paludes ficare & la-
cus emittere.

Libri primi finis.

VERBOR

PROOEMIUM
LIBRI SECVNDI.

39

VEREOR ne quis me putet in ijs libellis plerag-
locutum in gratiam Alphonsi benefactoris: ac proinde
vanitatis arguendum esse. Quod vitium à graui viro
praesertim scriptore longissime abesse debeat. Verum
ille quisquis est, modo est aliquis, neq. mores meos neq.
Alphonsi naturam satis nosse facile coargueretur, cum
intelliget mihi quidem haud opus fuisse assentatione ad
gratiam incundam, quam, videlicet, assecutus essem etiam singularem vi-
ginti annorum perpetua lectione, constantissima fide, insatigabili obsequio,
summa obseruantia, & puro consilio, veritate incorrupta: quibus profecto
artibus à summo atq. humanissimo rege potissimum dilectus atq. probatus,
sine vanitate aut blanditia aliqua. Quae in re testis mihi fuerit constantia
eius, quae nihil magis auersata sit quam adulatores quos etiam pestem
principum appellare consueuerint & varijs interdum penis affligere. Tan-
tum itaq. abest vt ego me huiusmodi leuitate subinsinuem, vt nihil magis
doleam quam permulta illum dixisse aut fecisse quae nesciam, & quae sci-
am, haud quaquam me ea suauiare scripturum esse confidam quae illum
constat apud homines locutum fuisse. Fuit enim sermone admodum iu-
cundus, brevis & elegans, venustus & clarus. Ego vero vt quaeq. in men-
tem veniunt, quanquam sunt pauca è multis sat scio, ea tamen dicta aut
facta literis mando, non loci non temporis ordine seruato (neq. enim histo-
riam scribo) sed ea duntaxat excerpo atq. perstringo, quae ad exempla vir-
tutis ac probitatis accommodari posse videantur, quo illis maxime in prom-
ptu sunt, qui de Alphonso quotidie aut loquuntur aut orant aut scribant &
aut deniq. imitari eum studebunt fortassis in posterum. Sed
de hoc haecenus, ad Alphonsi dicta & fa-
cta redeamus.

ALPHON-

ALPHONSI REGIS DICTORVM ET FACTORVM LIBER SECVNVS.

Magnani-
mē.

1416.

Cum esset Valentia Alphonfus, ap-
pulerunt eò loci a Caroli regis. Francie legati
magnopere eum rogantes, ne per id tempus,
quo rex eorum bello Britannico implicatus es-
set, contra se bellum aliquod suscitaret. Quam
maximè enim verebatur Carolus, ne Alphon-
sus capto tempore & occasione eum armis la-
cesseret, propterea quòd ius ac titulum prætenderet in eam par-
tem Gallie Narbonensis, quam incolæ Occitanam vocant. Qui-
bus Alphonfus ita respondit. Etsi certò scio plurimas Narbo-
nensis Gallie ciuitates ad Aragonie regnum pertinere, quas Ca-
rolus rex iam pridem occupatas detineat, nihilominus hoc tem-
pore, quo illum intelligo bello superatum & à Britannis protu-
rum esse, nequaquam me arma contra profligatum regem moue-
rum esse vobis affirmo: neq; eo animo esse vt cum maiores mei
in Caroli prosperitate non petierint, ego in eius reperam calamita-
te. Quid regi indecentius quam victum prouocare. Rursus
quid inhumanius quàm naufragum submergere. Hac securitate
legatos remisit demiratos Alphonfi virtutem & magnanimita-
tem.

*et Carolus VI. rex Gallie anno 1515. die 25. Octobris praelio
ad Azincurtum ab Anglie rege Henrico V. victus florem nobilitatis Gallie
& paulò post etiam Rhodum magnum Normannie metropolim amisit.*

Liberaliter.

1452.

Cum adhuc Valentia ageret, Helionoram sororem quam
vnicè diligebat, Eduardo Ioannis Portugallie regis filio natu ma-
iori magnificentissimo apparatu nuptui tradidit. Ex quibus po-
stea procreata Helionora filia: dumq; hæc scriberemus Friderico
tertio Romanorum regi, quod faustè & feliciter eueniat eiusdem
regis & auunculi opera desponsata est,

Capitulum

LIBER SECVNDVS.

41

3. fere omnes ac puellas ciuitatis preciosissimis rebus omnifariam onustas in templum Augustinianorum perfugisse, eas diligentissime obseruari curauit: Cumq; & illæ vim & contumeliam pertimescentes regi per internuncium supplicarent, vt tradita omni earum gaza, ipsas omnino sineret intactas, Rex ne visas quidem cum vniuersa ipsarum subpellectile quantumuis pretiosissima, ad vnâ omnes aqire permisit.

Constant.
ter.
1428.
Lib. 2. F.

4. Illud quoq; in obsidione Mafsilie admirabile extitit, quod ex insula Pomatia quæ ad tria ferme millia passuum contra Mafsiliam sita est, saxa tormentaria mille quingentorum pondo ad urbem vel ultra urbem iecerit. Catenam portus amplissimam hoste inuito ac renitente perfregit. Sed id longè admirabilius quod opulentissima vrbe vi potius, nihil inde præter diui Aloisij corpus deportauit. Indignum sanè dijudicans tam venerabiles reliquias in vrbe victa, direpta & incensa remanere debere. Illud quoq; non omittendum, quod cum inde in Hispaniam enauigans asperissima maris tempestate iactaretur, & nautæ, & sacerdotes, & commilitones vnâ omnes conclamarent Aloisij corpus velut periclitationis causam remittendum esse. Illud in proposito peraugustiore dijsq; acceptiorem ciuitatem se sanctissimi corporis reliquias conditurum asseruasse. Vicit pertinacia peruenitq; Vatum Aloisij corpus clarissimæ victoriæ solam mercedem, sed æternæ suæ gloriæ monumentum summa cum veneratione ac gratulatione ciuium collocauit.

Mir.
† Pro ere-
gione.
Religiosè.

CAROLVS I. Rex Neapolis

CAROLVS II.

1109.

CAROLVS Marcellus Rex Vngariæ.	ROBERTVS Rex Neapolis.	S. LVDOL- cus Episcopus Tholosanus inter Diuos relatus.	IOANNES Dux Dyrra- chy. Gerborum
--------------------------------------	---------------------------	--	---

Fortiter
1431.
Long. 37.
lat. 28.

Tunis long
31 lat. 30.

Gerborum insulam, quam putamus Lothophagitem antiquitus dictam, ingenti admodum classe rex obsederat, & ut vlti incolis auxilij spes reliqua esset, pontem, qui continentem coniungebat descendit, turribusq; muniuit. Quo facto relinquebatur Alphonso nihil nisi vt leni momento insulam populatus rediret victor & voti compos. Cum interim ab Oferio Tuniciensium rege literæ in hanc fere sententiam deferuntur, Rex regi salutem Scimus o Alphonse te maiori animo esse quam vt Gerborum populatione contentus decedas. Iecirco decreuimus ad te contumacem accedere, & facie, quod aiunt, ad faciem intueri. Credimus interea minime recessurum, quoniam fugere longe à magnanimitate alienum est, vale. Alphonsus his literis acceptis, oblata occasione maioris gloriæ, decreui contempta insula barbarum expellere. At ille tempori aduenit, & quidem cum centum millium ferè armatorum exercitu, castraq; ad iactum teli contra pontem & turrim, quam nostri milites tenebant, locauit, tormentis, telisq; clamoribus nostros continuo laceffens. Constituerat Alphonsus postero die collatis signis cernere. Caterum ardor militum vt plerumq; fit, continere diutius nequiuit, ponte transmissi in continentem erupuerunt ac profligarunt barbaros, nec procul abierat quia regem etiam ipsum caperent, qui à propinquis & neofarijs quibusdam suis in equum alienatus, inter nostros tumultum manus propemodum apprehensus effugit. Qui vero regem tutati fuerunt, quoniam fugæ locus non fuit, ad vnum cuncti trucidati sunt ante regis pedes, prætorium captum direptumq; tormenta ænea ac ferrea omnia contracta, signa militaria pluraq; ablata, inæstimabilis atq; omnis generis præda ex victoria relata.

Cum rex victoria illa indyta Tuniciensium, aut magis diligenter, Poenorum regis, in Siciliam se recepisset, non milites sinit in urbem quam Poeni & Aphricam nominant, vbi perspecto & in bis & porus situ, abductis demum aliquot hostium navibus, qui in portu erant Siciliam primo, inde Aenariam petijt, quam iam

Iam incolæ Iſcalam appellant. Cæterum in hac Aphricana expeditione illud relatu dignū mihi viſum, quod oppidani rege quam primum cognito, inauditam gratulationem intra urbem ediderunt, tubis, tibisq; ac vocibus affectum animi ſignificantibus, putarunt noſtri ciuitatem ſeſe dedituram, At illis mos eſt tranſlationem regem quamuis hoſtem applauſu & huiusmodi gratulatione venerari.

4 millia.
Germ. 2.
Neapolio.

† Inter Tunetem & Gerboſ, loco ſerè medos littoralem quæ olim Aphrodiſium dicta fuiſſe exiſtinatur. Hanc noſtra ætate à Dragut Rais archipirata Turcicæ claſſis præſecto occupatam & munitam, Ioannes Vega Siciliæ prorex auſpicijs Caroli V. 1550, expugnatam ſolo equauit. Quam iniuriam vlturius Turca ſequenti anno in Vngaria & mari mediterraneo bellum maiore impetu renouauit.

Abſtinentia
ter.

Vini autem omnino expers vixit, aut eo quam dilutiſſimè uſus eſt. Ea; abſtinentia manauit, vt pleraq; regum exempla, ad curiales ac regioſ propè omnes, potiſſimum cum eos ſæpè admonens, afferret Alexandri Macedonis gloriæ plurimum obſuiſſe vini intemperantiam: Tum illud frequenter uſurparer, ſapientiam vino obumbrari: neq; illud minus, ebrietatis filioſ eſſe, ſurorem & libidinem.

Fortiter
Pie.

Præſtito iam auxilio Ioannæ reginæ, eiectiſq; eiꝯ aduerſarijſ è regno, & tandem illa in priſtinam & dignitatem & tranquillitatem regis opera atq; potentia reſtituta, allatum eſt Henricum fratrem à Ioanne vltioris Hiſpaniæ rege, dominatu, boniſq; omnibꝯ ſpoliatum in vincula coniectum eſſe. Rex celeri nuncio permotus, ſiquidem Henricum propter eiꝯ animi egregia ornamenta, magiſ etiam quam fratrem diligebat, poſthabitiſ Neapolitani regni delicijs, quas ſibi multo & ſudore & cruore comparafſe videbatur, ad liberationem fratris maturauit, liberauit & in priſtinam fortunam reſtituit.

1424.

HENRICVS III.
Castellæ Rex

FERDINANDVS Iustus
Aragonie Rex

IOANNES II. *Rex*
Castellæ seu Hispaniæ
vlterioris

MARIA
uxor Al-
fonfi.

ALFONSVS
rex Aragoniæ &
Neapolis.

Ioannes
qui Alfonso
successit.
Henricus
gister ordinis
quintum S. I.
cobi.

ELISABETH *Re-*
gina Castellæ.

Ferdinandus catholicus

IOANNA

CAROLVS V. *Imp.*

Cum esset rex apud Aenariam, in quam vnâ cum victoria
Aphricana morbum intulerat, & inaudito genere pestis laborabat
exercitus, renunciatur ei inter cæteros Antonium Picentem or-
dinis Eremitarum nobilitatum post mortem, hypocritam per-
summos cruciatus animam exhalasse, iactando plurima in Chri-
stum Dominum, & virginem eius matrem conuicia atque
blasphemias. Hic est ille Antonius, qui quadraginta dies & no-
ctes perpetuò ieiunare ferebatur, qui Italiam, Siciliam atque Hispanias
compleuerat nomine sanctitatis & abstinentiæ, pluribus locis
cella præclusus, & a custodibus obseruatus nihil edens aut
bibens, quoniam in præuisa ac prætentata cella in qua nihil quod
vel obseruare liceret, inesse videretur. Cæterum angelos ei quo-
tidie ministrare ac confabulari solitos opinabatur. Verum ipsi in-
tus in cella erant candelæ crassiores, exterius quidem & super fori-
fori ceratæ. Sed in quibusdam fistulæ cannarum concludeban-
tur farina infartæ quæ ex contritis phasianorum ac caponum
carnibus zaccaro ac aromatibus immixtis condiebantur. Aiunt
& cingulum gessisse fistulatum plenum nectare quod hypocrati-
ticum vocant. His epulis clanculum vesebatur, vir habitus re-
quæ sanctus, & mortalium omnium qui unquam fuerunt aut es-
sent

sent vulgi opinione, abstinentissimus. Is igitur cum renunciaretur regi vermiculis ac acerbissimo genere mortis absumptus, dixisse fertur, propterea Deum in hypocritas tantopere sæuire, quod dum homines decipiunt, interponunt Deum ipsum tanquam sceleris mediatorem. Ideoque, ut plurimum viuentes adhuc plecti in oculis hominum, quos Dei nomine fefellissent, ut intellegant mortales à tali monstro maximè sibi cauendum esse, quod Deum ipsum nedum post mortem, sed etiam in vita ipsa haberent indubitatum vltorem.

16. Accessit quidam ad regem & in laudem & commendationem inimici sui cuiusdam capitalis, verba coram faciens, admirationi erat his maximè, qui similitatem eorum probè cognorant. Sed prudentissimo regi insueta bonitas suspicioni fuit. Dixitque seorsim ad amicos & familiares. Hæc benedictia, mihi credite, erumpet tandem in calamitatem inimici, ne aduerteremus: nec cum fefellit opinio. Sex continuos menses benedicendo ille protulit ut è benedictis fidem adeptus oportunius inimicum opprimeret. At eius malitia, quæ sub specie bonitatis in caput alterius serpendo grassabatur, regis prudentia detecta est, & infons ille à calumnia seruatus.

17. Cum audisset nonnullos Europæ reges ad Basiliensè conciliū destinasse misisseque oratores potentes & progeniè illustres, magna cum & equorum & comitantium pompa, delegit ipse è suis quos ad conciliū mitteret, non quidem qui sanguine, sed qui ingenio & sapientia præcellerent. Hi fuerunt Ludonitus Pontanus iuriconsultorum eo tempore facile princeps & Nicolaus Siculus archiepiscopus Panormitanus, & hic in iure pontificio ætatis suæ nemini secundus. Namque haud decere inquiebat, quum de iure humano & diuino disceptandum esset, nobilitatem potentiamue iactare, sed doctrinam, scientiam, atque iustitiam.

18. Numismata illustrium imperatorum, sed Cæsaris ante alios, per vniuersam Italiam summo studio conquisita in eburnea arcula à rege penè dixerim religiosissime asseruabantur. Quibus quoniam alia eorum simulachra iam vetusta collapsa non extrarent, mirum in modum sese delectari & quodammodo inflammari ad virtutem & gloriam inquiebat.

Prudenter,
Iuste.

Prudenter.

Observanter.

Studiosè.
Modestè.

Caij Cæsaris commentarios in omni expeditione secum tulit, nullum omnino intermittens diem, quin illos accuratissime lectitaret, laudaretq; & dicendi elegantiam & belli gerendi peritiam, inertissimum se respectu Cæsaris prædicare nequaquam veritus, tametsi à nonnullis cum studijs humanitatis, tum militie scientia non in vltimis reponeretur.

Studiosè.
Modestè.

Librum & eum quidem apertum pro insigni gestauit, quod honorum artium cognitionem maxime rebus conuenire intelligeret, quæ, videlicet, ex librorum tractatione atq; euolutione perdisceretur, atq; ideo Platonem inprimis laudare solitus erat, quod reges diceret, aut literatos esse oportere, aut certè literatorum hominum amatores.

Studiosè.

In vrbiū direptione quicunq; ex militibus librum offenderat, confestim certatimq; illum ad regem quasi suo quodam iure perferebant. Siquidem fama vulgauerat eum libris maxime delectari solitum. Itaq; nulla alia in re magis sese regi gratificari dignius aut facilius posse arbitrabantur, quam in libris exhibendis atq; tradendis.

Liberaliter.

Diem illam in qua nihil legeret se perdidisse dicebat. Sed & cum audisset Vesp. Cæsarem eam diem se perdidisse solitum dicere, in qua nihil quicquam alicui donasset. Egisse gratias rex dicitur immortalī Deo Iesu Christo quod eo modo nec diem ipse perdidisset.

Studiosè.

Gloriatum assidue Regem scimus, quod Biblia quater & decies cum glossis & commentarijs perlegisset. Proinde illa memoria ita tenere, vt non solum res, sed & verba etiam ipsa pluribus locis sine scripto redderet.

Fortiter.

1424.

† Massylli-
anum lit-
tori opposi-
tus.

Cum classis regia, tempestate abrepta, ad insulas † Stæcha- des decurrisset, atq; eodem vna ex dissipatis triremibus aduentare prospectaretur, conscisso velo ac remo decusso, summo cum militum & nautarum discrimine, inclamauit rex, vt aduenienti illi co omnes irent suppetias. Cumq; omnes periculum recusantes, inclamarent melius vnam quam vniuersas triremes iri perditum, Rex nihilo segnius prætoriam soluit ipsemet, & si nemo sublequeretur, solus opem anxius laturus. Quo facto cum cæret

postea pudore compulsi regem subsecuti, triremem propè obrutam non sine omnium periculo moueri posse dicerent, Mihi profecto, Rex ait, satius visum est vnà cum socijs viris fortissimis occumbere, quàm illos videre pati, & ante oculos interire.

Cum quidam stirpe illustri quem hic honoris gratia non Modestè, nomino, lætæ maiestatis apud regem delatus, facinorisq; conuictus, & maiestatis reus esset, non sententia aliqua lata, non scripta, vt solet, sed tacito quodam iudicio in eum animaduertit, quo ex facto vtrumque prouidit, & ne scelus impunitum remaneret, & ne generosa reliqua domus vnus noxa notaretur infamia.

Vrbem Neapolitanam pertinacissimè obduratam pugnando deniq; cum cepisset (Deus immortalis) quàm mansuetè, quàm humaniter, quàm liberaliter sese gessit, omnium primum milites à cæde ac direptione coercuit, & præter primos imperus, quos continere facile non fuit, postea ciues omnes à militum furore & auaritia tutos incolumesq; seruauit, in met stricto ense perequittans ciuitatem, prospiciensq; ne quis alteri vim aut contumeliam afferret. Dein his, quanquam victis, liberorum iura concessit, iniuriarum omnium etià Petri iucundissimi fratris cædis oblitus, qui triennio ante in Neapolis obsidione caput tormento ictus occubuerat.

Clemente.

Lib. 6. Fa.

Expugnata iam ciuitate Neapolitana, ne ex victoria, vt euenit, insolesceret exercitus, aut voluptatis resolveretur illecebris. Concessim compositis rebus recto ad hostes itinere protendit, quoruin dux erat + Antonius Cadola vir strenuus, atq; in armis clarus, cumq; eos in agro Capuano nactus esset, prælio instructos intentosq;, & numero & virtute plurimum exultantes, adhibito consilio rex proponit, exquiriq; an prælium sumendū sit nec ne. Cumq; ex proceribus quidam suspiciendum omnino esse censuissent si rex ipse presens non esset. Ergo, quod maxime inquit, opitulari dimicantibus solet imperatoris præsentia, nunc, si dijs placet, assutura est. Statim vt, Deo bene iuuante, præliū committerent, pronunciauit. Mox intellecturi nihil eorum fortunæ ac gloriæ

Modestè.

Fortiter.

Clemente.

Liberaliter.

Lib. 7. Fa.

p. 82. 83.

ac gloriæ obstatuam præsentiam suam. Fit ergo prælium initio satis ancipiti Marte, demum postea regis auspicijs atq; virtute fuderunt ceperuntq; hostes ferme omnes. In quibus Sfortiani equites propè in numeri capti, centuriones aliquot, Ipse Antonius dux item captus. Accedit huc omnibus seculis memoranda clementia Antonium Cadolam exitialem & quasi hæreditarium regis hostem, cum omnes morte mulctandum esse censerent, saluum esse rex iussit bonis & paternis & suis omnibus seruatumq; restitutumq;. Nec Jacobi patris capitales inimicitias, nec Antonij filij peruiticiam iamdudum sibi damnosissimam vel patulum æstimare visus est. Milites præterea captiuos missos fecit, nonnullos etiam, quamuis hostes, muneribus, ob egregiam virtutem, tum integram famam, donauit, exornauitq;. Quamansuetudine & benignitate ipsos etiam hostes sibi exinde beneuolos reddidit, vniuersosq; post hoc regno Neapolitano ab æquilo Marforum vrbe ad Rhegium vsq; Brutiorum sine aduerfario in pace summa & tranquillitate potitus est.

Fortiter.

Clementer.

Gratè.

1436.

Ilclam oppidum & milite & situ munitissimum pugnando cepit, captis licet grauissimis hostibus pepercit. In id postea ab eo colonia Catalanorum deducta, vt essent, qui cum virginibus aut viduis Ilclanis connubia copularent, ratus, videlicet, id quod euenit, animos illorum deliniri & conciliari posse prole suscepta. Cæterum in eadem expeditione & hoc contigit, quod cum victoriæ compos dijs gratias acturus ad littus vbi templum extat Mariæ virginis trajiceret, Scapha nimio pondere regionum pressa subsedit, rege vsq; ad vada ima dilapso nauta penitus ignaro. Cumq; ope Caietani cuiusdam ab imo redditus fundo mox sese collegisset, dixisse fertur, non paruo magna constare, tum adiutori ipsi vltimæ sortis homuncioni salarium annuum constituit, pariter & filiabus quinq; dotem dedit.

Constanter.

*** Duobus a**

Troia milli.

lib. 7. Fac.

P. 75,

* Vicaro Apuliæ oppido vi capto, cum miles à direptione continere nequiuisset, Rex veritus ne furor tandem baccharetur in mulierum pudicitiam, conquisitas cum cura in locum extra muros procul à militum impetu, congregauit seruandas, dato negotio Ioanni Alzino viro amplissimo, & inibi seruatas simul & illibatas

& illabatas cum præsidio, quo vellent, dimisit paucis post diebus ad lares vnde digressæ erant pro ut libitum fuit tuto reditu-
ras.

24. Erat in Samnio rex haud procul †Bouiano, cum subito affertur hostes aduentare ac iam prope esse, quo nuntio capere arma milites iussit atq; hostibus obuiam contendere, & iam ad tria millia passuum processerat, instructus armatusq; tandem in campis apertis iuxta Troiam in conspectu hostium confedit. Stabant omnes loco edito ad prælium & ipsi parati instructiq;. Cæterum rex consultò haud mouebat, quo hostes in æquum pelliceret ad pugnam. Illi verò numero fidentes quo sanè præstare videbantur & colle descendunt, magnoq; impetu * pugnam incipiunt. Tum regem exclamasse his auribus audiui (nam præsens aderam) Omnes milites victoria nostra est, ostendens etiam à qua acie, à quòue loco victoria oriretur. Mox & ipse inter primos concitatissimè in hostem ferebatur. Crederes fortunam præsidem bellorum adesse regi qui tam exiguo momento hostes viros fortissimos fuderit fugaueritq;, & in portam vsq; ciuitatis persecutus plurimos cepèrit, nonnullos etiam in fossam vrbs præcipites egerit. Regionum vero nonnulli hostibus mixti vrbs introire, qui ex porta altera ad regem incolumes redierunt. In hac victoria permulta quidem obtigere memoratu dignissima. Quidam eques cum intueretur regem ornatu præter alios elegantiore, & quis nam esset ignoraret strictoq; ense, cum quis esset percunctaretur, atq; ille, Alphonsus rex sum, etiam protenso ense respondisset, continuo ad regis nomen procubuisse dicitur, atq; illius potestati reducto gladio sese permisisse. Illud quoq; ad memoriam huius victoriæ insigne extitit, quod reueris militibus è prælio in castra, vnde profecti erant, cæteris, vt sit, corpora passim curantibus, ipse rex non prius aliquid gustare, non prius exarmari aut puluerem extergi passus est, licet in medijs & æstatis & diei & Apuliæ flagrantissimis caloribus, quam rem diuinam vel solenniter fecerit, lesuq; gratias pro victoria egerit armatus, ieiunus ac prælio defatigatus.

Venabatur rex in campis Leborijs, quos nunc Rosarum vocant, quo nuntius adfertur Ricium regionum peditum ducto-
rem ad

Fortiter.
Religiosè
† Metropoli
Samnitum.

* Lib. 7. F.
pig. 74.

Diligenter
Fortiter & o

1442.
Lib. 7. Facij
P. 77. 78.

rem ad hostes defecisse, ac per fraudem occupasse oppidum sancti Germani cum monte Calsinati, ac properare vicina omnia intendere. Quo nuncio permotus rex dixisse fertur, facto non consulto opus esse, & ut erat venationi potius quam armis instructus, contra proditorem iter instituit. Cum his tantummodo de purpura, qui secum venationis gratia conuenerant. Comitibus solum denuncians, ut qui eum diligeret properè sequeretur, opinione celorius ad Ricium peruenit. Cuius vestigia ultro subsecuti sunt regii milites, tantamque trepidationem intulere proditori, ut facile intellexerit illum incepti poenituisset, præuentum regis ac regionum mentum expugnauerat. At quoniam quidem rex acceperat ingens e Roma præsidium Ricio propediem aduenturum, quo fractus Ricius in arce adhuc expugnanda perseveraret, nocte in montem peditatum rex dimittit, admonitum, ut sub nomine Ricij turrim templi quæ Riciano præsidio tenebatur pertranscant, atque inde ad Ricium sub ipsum diem ortum descendant. Quo peracto Ricio auxiliares copias arbitratus, primo latari, dein cum regiones efflagis armisque cognosceret, antequam à rege circumueneretur, sua salutis consuluit, reliqui capti, quos sua consuetudine rex omnes dimisit incolumes: oppidum quarto post die quam fraude captum à Ricio extiterat, recuperatum.

Frugaliter. Equiti cuidam prodigo, quippe cui nulla pecunia esset, facti & à rege quotidie multa postulanti dixisse tandem fertur, Amice si tibi plura dare indies perrexero, citius me pauperem, quam te diuitem effecero. Hoc enim perinde esse, ac si piscinam perforatam implere quispiam contendat.

Iocose.

Cum me legente aliquando Antonius Cathacensis antistes sese offerens efflagitaret, ut eum regi commendarem, atque ego id ipsum iocando suaderem, quod hic ille bonus esset, qui nunquam vidisset solem exorientem sobrius. Subridens rex adiecit, multo minus hercule occidentem.

Cum

27. Cum peregre aduenienti Ferdinando patri obuiam progressus aduertisset illum lectica vectari valetudine affectum. Statim equo desiliit, ut patrem pedibus comitaretur & si opus esset humeris aut ceruice etiam sustolleret. Cumq; è lectica pater identidem cohortaretur ut exemplo multorum procerum iuxta adequitantum & ipse quoq; equum ascenderet: alij, inquit, o pater quid ad se attineat ipsi viderint. Ego quidem adduci ipse neuis quam potero, quin regem, quin patrem & eundem ægrotum pedibus sequar.

Piè.
Reuerentè

29. Cum aliquis Alphonsum à nobilitate maximè laudaret quòd rex esset, regis filius regis nepos, regis frater. At istiusmodi rex hominem interpellans, dixit, nihil esse quòd in vita minoris ipse duceret, quàm quòd ille tanti facere videretur. Laudem enim illam non suam, sed maiorum suorum esse, quippe qui iustitia, moderatione, atq; cum excellentia sibi regnum comparassent, successoribus quidem oneri regna cedere. Et ita demum honori sivirtute potius, quàm testamento illa suscipiant. A se itaq; si qua modo extant eliceret ornàmenta, non à patribus iam mortuis extorqueret.

Modestè.

30. Ferdinandus pater & ipse inclytus rex moriens Alphonsum filium ijs pene verbis allocutus fertur. Optime fili quoniam regna quæcunq; dum Deo placuit obtinui ad te ætatis prærogativa deferri & scio & volo, optarim eas modo terras quas ea parte Hispaniæ, quam Castellam vocitant, habemus Ioanni fratri tuo, si modo per te liceat, relinquere. Quod ne moleste feras abs te peto, etsi pateris, etiam rogo. Tum Alphonsus, Ego, mi pater ac domine satis intelligo istæ regna & tua fere omnia ad me quidem pertinere, sed non aliter quàm beneficio tuo. Idcirco & pluris semper voluntatem tuam & feci & facturus sum, quàm ætatis priuilegium. Imò vero si pro tua singulari prudentia regnis ita demum prospicis iri consultum, si Ioannem regni successorem reliqueris, nihil recuso, quin ipsum vel ad omnia instituas hæredem, non aliter mihi credas velim, voluntati per me tuæ usq; ad postremum spiritum parebitur quàm diuinæ. Tum

Piè.
Liberalitè

Pietas.

Ferdinandus Maſte, inquit, eſto pietate & obedientia fili, & ob
ortis lachrymis eum dimiſit.

Iuſſu.

† *Alphonſi
patruelem
& ſorori-
um vide ſu-
pra cap. 8.*

Lib. I. cap.
36.

Modeſtē.

Gratē.

* *Henrici
III. Caſtilie
regis pa-
trui ſui ſi-
lia: Ioannis
Caſtilie re-
gis ſorore.*

Manſuerē.

Liberaliter
Grauitē,
Lib. 3. F.
pag. 30.

Rogeriꝝ Pallantiæ comes ampliſſimo atq; ornatifſimo ge-
nere natus, impiger vir & manu promptus, regem adiens, indicat
in animo ſibi eſſe Ioannem Caſtellæ regem † iplius hoſtem, con-
tempo omni periculo, conſodere, foreq; id ſibi, ſi modo annuat
factu perſacile. Cui rex ſe non ſolum pro Caſtellæ atq; Hiſpaniæ
dominatu, ſed ne pro totius quidē orbis imperio adipiſcendo, nō
crudele atq; deteſtabile facinus permiſſurū. Dij melius quā uir ci-
uſmodi ſcelere veram, ad quam tantopere elaboras gloriā, lædas
atq; contamines. Simili quodam modo reſponſiſſe dicitur exuli
Florentino Coſmam Medicen occuſurū pollicenti, ſi XXX. non
amplius manu militum à rege iuuaretur. Longē quidem acio-
res atq; ampliores hoſtes ſeſe & habuiſſe & habere, quā Coſmas
eſſet, morte quorum vel regna conſequi ſe quidem poiuiſſe, ſed
abſtinuiſſe à ſcelere: iret igitur & referret poſt deinde meliora.

Cum familiares nonnulli ruſticum quendam humi pro-
ſtratum uas edentem, digito velut ignauum demonſtrarent re-
gi. Vtinam mihi, inquit, iſtac oecio comedere dij dediſſent.

Acceperat aliquando à * Maria ſingularis exempli vxore li-
teras, quas cum ſemel adq; iterum attentifſimē perlegiſſet. Mox in-
quit, inſtitueram olim nihil de vxore extra thalamum dicere, ne
benedicens vxorius aut immodeſtior haberer. At nunc mihi
prorſus mutandum conſilium, & quiduis homines obloquantur
quocunq; in triuiu, cuiq; obuio, ſine modo & modeſtia de vxoris
virtute atq; conſtantia, prædicandum,

Proceres ac purpuratos ſuos à rege reprehendi ſæpe vidi-
mus, quòd amicos pauto inferioris ſortis ſuos ſeruitores appella-
rent maximē cum huiusmodi homines à Philippo rege non ſer-
uitores, non ſubditos, vt ab iſtis ſed amicos & familiares appella-
tos leſtitaffer.

Aluarum Lunam ab Alphonſo cuius erat popularis, ma-
gnoperē poſtulantem vt ſe ad Ioannem Caſtellæ regem proficiē-
tē illi commendatiuiſ literis notum & commendatum
faceret, non modo notum & commendatum, ſverum adeo gra-
tum

tum & acceptum rex fecit, ut breui ad amplissimas fortunas, & Ioannis usque intimam gratiam euaserit. Sed benefactoris, & beneficij immemor. Idcirco cum ingratitudinis aliquando Alvarus argueretur Alphonsum ita dixisse accepimus, compertum se quidem habere, ingenti beneficio non nisi ingenti ingratitudine satis fieri, propterea plures quidem esse, qui darent, sed qui dare scirent esse per paucos. Nec ideo pigrius dandum aut benefaciendum esse.

35. Quanta fuerit Alphonsi existimatio & gloria hinc facile deprehendas, quod nonnunquam etiam ab inimicis, & etiam eisdem viris spectatissimis fuerit laudibus celebratus. Nicolaus Cardinalis Capuensis regi grauis inimicus, Florentiae cum esset, & conferret sese per id temporis in regnum Neapolitanum contra Alphonsum, praclarissimus copiarum ductor Franciscus Sphortia, & ob hoc aliqui dicerent iam Alphonso regi non cum Renato negocium fore, ita respondit, immo me hercle intelliget nunc demum Sphortia cum alio sibi, quam cum Philippo Maria rem gerendam esse. Haec cum audita retulisset regi Malphiatius, Si mei omnes, inquit, ita de me sentiant, ut inimicus hic, & sentit & praedicat, bello certe me nequaquam lacerarent, sed quo mihi nihil antiquius est, sinerent pace me atque otio perfrui.

37. Cum Regiae bibliothecae custos obserata libraria abesset. Rex ipse legendi percupidus, forcipe seram excuteret, interuenit Mathaeus Siculus eximia illae sanctitatis sacerdos, dixitque, tu ne id rex magne manibus proprijs, tu ne? Cui rex subridens, quasso, inquit, vir sancte, nunquid Deus & natura nequicquam regibus manus dederunt.

39. Ioannes Castricurti dominus natione Gallus, genere, auctoritate, factis, eques insignis, ab Henrico Britanniae rege praelio captus, carcere aseruatus est, donec fide data grandi admodum sese pecunia redempturum repromitteret. Cumque is promissis haud sufficiens, reges ac principes Europae omnes adiisset, uti ab his ea pecunia, aut saltem quantulacunque releuaretur. Vnum denique ex omnibus Alphonsum reperit, qui eum tota illa quantumuis iniqua pecunia, & a fide obligata liberaret, & a captiuitate redimeret.

Iustē.

Sagaciters

1416.

Alphonso adhuc adolescente post sanctissimi ac optimi patris obitum regnorum ac publicæ salutis gubernacula suscipiente, accidit vni cuiusdam seruula ex Domino prægnans facta, mox pariens ad libertatem proclamaret, ex lege Hispaniensis quæ est, Serua quæ ex Domino liberos suscepit, libera esto, Dominus autem veritus seruam amittere, negabat ex se filium procreatum, ratus hoc pacto se seruam non amissurum, & filium simul habiturum. At illa acrius instare & natum ex domino conceptum asseuerare. Erat sanè difficilis probatio & coniectura veritatis. Sed in ancipiti, Alphonsi prudentia iam inde ab adolescencia statim resplenduit. Etenim decreuit vt infans sub licitatione venundaretur. Cumq; & vni alicui, qui maius præcium attulisset infans tradi assimularetur: pater pietate victus à lachrymis temperare nequiuit, & suum esse filium fassus est. Quare rex & patri filium & seruæ libertatem non cunctanter adiudicauit.

Facetē.

Ioannes Calaguritanus eques regius, vt primum ab hostibus carcere dimissus est, regem adiit, & liberalitate illius nihil abusus, innumeras propè res simul & poposcit, & impetravit, à quo rex vix tandem diuulsus. Mentior, inquit, ni inter tam multa & varia quæ petebat, timuerim ne vxorem etiam ipsam à me deposceret eques meus.

Grauiter.

Cum inter Sophistas aliquando de regum felicitate disputatio esset, & suum quisq; iudicium afferret in medium, interuenit rex, & quid o amici, inquit, in id tantopere laboratis. Num putatis hoc ipsum quale sit, aut plenius, excogitari aut luculentius exprimi posse, quam prodiderit vtr diuinæ sapientiæ Augustinus?

Lib. 7. de

ciuit. Dei

cap. 24.

Mox illius verba ipsa, vt erat singulari memoria pronunciauit. Quæ quidem ego commentariolis ideo intexui, quod digna mihi visa sunt, quæ reges & principes terrarum vniuersi memoriam, quidem & teneant, & obseruent. Reges vtiq; felices Augustinus existimat, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorarium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur. Sed se homines esse meminerunt, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, maiestatis eius famulam faciunt. Si Deum timent, diligunt, & colunt, si plus amant illud regnum, vbi

ubi non timeat habere conjuges, si tardius vindicant, facile ignoscunt, si eandem vindictam pro necessitate regendae tuendaeque reipublicae, non pro saturandis inimicitarum odijs exerunt, si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent, si quod asperè coguntur plerumque decernere, misericordiae lenitate & beneficiorum largitate compensant, si luxuria tanto est castigatio, quanto posset esse liberior. Si malunt cupiditatibus pravis quam quibuslibet gentibus imperare. Et si haec omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriae, sed propter charitatem felicitatis aeternae, si pro suis peccatis humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium, Deo suo verò immolare non negligunt. Tales Christianos imperatores ac reges dicimus esse felices.

12. Dum Andream Panormitano viro & genere & Iuris peritia Humaniter claro, se neque cognitum neque visum unquam rex accepisset, continuo illum velut fortunatum hominem & videre & nosse vehementer voluit.

13. Alphonsum nonnunquam solum absque comitantium pompa incedentem vidimus. Cum ob hoc a plerisque argueretur, suadereturque, ut more aliorum principum & ipse armatorum manu stipatus graderetur. Exhoruisse consilium visus est, atque dixisse, Alphonsum principem non Tyrannum. se quidem minime solum, ut isti crederent, sed innocentia associatum vadere, neque esse quod benevolentia civium fretus, quippiam extimescat.

14. Perquam difficilem rem principatum sibi videri, vel eo maxime dicebat, quod principum vita popularibus exemplo cedat, illis quidem ad vitia quam ad virtutes proclivioribus. Quapropter principibus non modo sua causa a peccato abstinendum esse, sed multo etiam magis ne sua vitia infundantur in ciues suos. Nam veluti ad solis motum, ita populares semper in principum mores verti atque formari.

15. Inter Ioannam reginam & Alphonsum suborta discordia, Iustè. complures tum arcibus praefecti tum praesides terrarum ac principes adeuntes renem, polliciti sunt penè uniuersum Neopolitanum regnum, regina infamia se dedituros. Quibus rex habere se qui-

se quidem gratias respondit, se pluris famam & honorem suum quam regnum quamlibet magnum asstimare : suum quidem consilium & fuisse & esse regnum non dolo aut iniuria sed legitimo iure, cumq; & Deo & Ioannæ matri placuisset possidere. Quod si reginæ in se voluntas immutata videatur, id molititudini & fragilitati foeminarum assignandum esse. Contra se & virum & regem esse meminisse oportere.

Iustè.

Præsides provinciarum ac iudices omnes à rege præmonitos scimus, ne quod decretum aut rescriptum à se factum seruerent, nisi quod iure tantum & honestate niteretur. Interdum enim aut importunitate postulantium, aut ignorance rei fieri, quidpiam contra iuris sanctionem emanet, propterea quod illud custodiendo ciues suos offendant, non intelligentes ita seipsos prauiter offendere atq; in semet ipsos, ac crudeles esse.

Clementer.

Cum argueretur aliquando rex quod mitis esset ac lenis nimis, ut qui nonnunquam etiam ijs, qui vel grauiter in ipsum deliquissent, ignosceret. Se quidem paratum velle esse dicebat, Deo immortali si ad calculum vocetur, oues quas in tutelam ab eo suscepisset, annumerare, & si illas repetat, restituere incolumes omnes posse.

Grauiter.

Iusticia dicebat se quidem bonis gratum esse, ac clementer etiam malis.

Clementer.

Qui nimis lenem & mansuetum principem quereretur, expectandum ijs esse dicebat, ut vrsi ac leones quandoq; regnarent, hominis sane clementiam esse, beluarum feritatem.

Grauiter.

Turpe nimium valde esse dicebat, eum alijs imperare, qui sibi dominari nesciret.

Modestè.

Perabsurdum sibi videri dicebat reges ab alijs regi, & duces ab alijs duci.

Piè.

Liberaliter.

Pueros, quos ad studia literarum aptos, ac propè natos inueniretur verum paupertate ac inopia ad gloriam aspirare non posse, ut quisq; vel ad hanc, vel ad illam disciplinam idoneus videbatur, partim rethoribus, partim philosophis erudiendos commendabat, fouebatq; sumptum illis affatim ministrans. Similiter pietate ac liberalitate usus in Theologos pauperes. Nam cum ad doctores

DICT. ET FACT. ALFON. REGIS. 59

doctoratum ascendere nisi magnis sumptibus (eo quod corrupta & deprauata sint omnia) non possent, eos & pecunia iuuare & presentia condecorare non destitit.

13. Pulchritudinis amator cum esset, nimirum iuxta Chrysippi Modestè, sententiam, putabat pulchritudinem esse virtutis florem, nunquam licentia, aut contumelia in ætatem alicuius est vltus.

14. Interrogatus aliquando rex, quid sibi sine vtilitate honor Virbanè, esse videretur. Consimile id sibi videri respondit, vt si peracutum & peracere quis cernat, sed offensus in caligine aberret in tenebris.

15. Audiuimus regem de benignitate naturæ differentem di- Sapienter, cere, quod etiam in vitijs quodam modo prospexit generi humano. Nam pro scortatione matrimonium permisit, pro inuidia æmulationem, pro accidia siue ociositate laxamentum, pro gula & ventris ingluuione cibatum, pro avaritia parsimoniam, pro ira admonitionem increpationemq; , pro superbia verò nihil omnino indulgisset, vt intelligant superbi non solum hominibus se, sed etiam Deo & naturæ insectos ac detestabiles esse.

16. Cum aliquando impudentius saltantem aspexisset, fertur Facetè, ad circumstantes dixisse, Attendite, Sibylla quidem euestigio edet Infaniens, oraculum.

17. Non tam quod hostes vincere & sciret & posset gloriabatur, quam quod victis consulere dedicisset. Illud quidem fortunæ Clementer, interdum munus esse, hoc semper suum.

18. Cum aliquis regi diceret, caue ne tua hæc misericordia Grauitè, lenitudo & placabilitas in perniciem cedat. Imò vero, inquit, multa perferenda sunt, ne in inuidiam cadam.

19. Mansuetos & misericordes amplecti & honestare consue- Rectè, uit. E contrario superbos velut dijs & hominibus exosos hor- rere.

20. Arguebatur aliquando rex, quod cum à saltatione tanto Comiter, pere ipse abhorreret, in aduentu tamen Friderici imperatoris ter- tij cum ipso imperatore & Leonora Augusta saltitare propalam vi- sus esset, & is quidem cum argueretur, eum se expurgantem au- diuimus, non voluptatis gratia se saltare, imò, id sibi nequaquam probari

probari, cæterum in honorem imperatoris & Augustæ id factum à se. Plurimum namq; referre, quemadmodum res fiat. Siquidem luxuriæ aut lasciviæ causa qui saltet, stultum aut ebrium videtur. Sin honoris alicuius gratia reprehensionem effugere neq; esse insanum, qui cum magnis viris semel insaniat.

Sapienter,
Liberaliter.

Illud vel notabile præcipue inter regis facinora fuerit, quod quotquot viros aut re bellica aut literaria illustres acceperit ad se, penè omnes euocauerit, euocatos, amplissimis honoribus, magnificentissimisque muneribus ornarit. *α* Brachium sui temporis præstantissimum copiarum ducem, arctè familiariterq; dilexit, quem adolefcens adhuc in disciplina militari, magistri loco & habuit & obseruauit. Is est qui rei bellicæ gloriam apud Latinos penè extinctam admirabili arte ac industria reuocauit atq; auctiorem fecit. Post hunc *β* Nicolao Picinino ex Brachiana disciplina sed nec inferioris gloriæ viro coniunctissimè & amantissimè vsus est, inter doctrina vero, & ingenio insignes amplexus præcipue *γ* Bartholomæum Facium suauis & prisce eloquentiæ virum, à quo quidem & res à se gestas perscribi cupide appetiuit. Maximè eius libri suauitate allectus, quem de vitæ felicitate reges ipsi antea dicauerat: *δ* Georgium Trapezuntium græcis & latinis literis virum eruditissimum inter familiares, quos cum admiratione diligebat, admisit, dato negotio vt Aristotelis de naturali historia libros omnes è græco in latinum traduceret, quoniam illi qui prius ab nescio quo traducti extabant, propter asperitatem barbariemq; orationis haud satis probabantur. *ε* Leonardum verò Aretinum ætatis suæ disertissimum, quò minus apud se habuerit non voluntas, sed valetudo illius atq; ætas ingrauescens impedimento fuit. At epistolæ quæ vltro citroq; extant & extant diu mutui & amoris & officij documenta præstant. *ζ* Poggium Florentinum virum illustrem ob Cyropædiam suam iussu è græco conuersam non solum beneuolentia complexus est sed honoribus & opulentissimis donis ornauit, fileo theologos quos ex vltimis terrarum regionibus accersitos legens ac disputans quotidie audierit, & quorum nonnullos postmodum ad summam

REGIS LIBER II.

summas dignitates, mortalium omnium gratissimus, euexerit. Præterco philosophos, medicos, musicos, iurisperitos, quih. regia omnis redundat, omnes à rege honestatos, omnes locupletiores effectos. Nam si singillatim eorum, non dico virtutes atq; præconia, sed nomina duntaxat nuda perconsueris, hæc ipsa nimium sibi ingens volumen exposcere videbuntur. Igitur singulos in alios locos reijciamus, & tertium nunc Alphonsi dictorum atq; factorum librum aggrediamur.

^a Brachium Montanum) quem initio belli Neapolitani ducem Alphonsus contra Andegauenses & P. P. Martinum A. C. 1421. conduxerat. Is Brachius quadriennio post, in obsidione Aquila, à Francisco Sfortia & Iacobo candola casus est.

^β Nicolao Picinino) de quo lib. 1. Num. 6.

^γ Bartholomæum FACIVM) natum in oppido Spedia, ad portum Lune. Secretarium aliquandiu Reipub. Genuensis, qui tandem ad Alphonsum se contulit, & Historiarum rerum gestarum Alphonsi I. regis Neapolitani, libri decem scripsit, quos crebro in his annotationibus citamus. Verit etiam iubente Alphonso, Arriani Nicomodiensis de rebus gestis Alexandri magni libros.

^δ Georgius Trapezuntius cognomine, sed in Creta natus, Ptolemæi Almagestum, & centum sententias, & Cyrillum in Ioannem ac Thesaurum & Eusebij de præparatione Euangelica, in Latinum sermonem conuertit. Comparationem Philosophiæ Aristotelis & Platonis, Dialect. Rhetorica & alia edidit.

^e Leonardus Aretinus, Historiam Florentinam, Italicam sui temporis Gothicam scripsit. Item Epistolarum libros 8. Aristotelis ethica, politica, Oeconomica, & ex Plutarcho & Platone quadam conuertit.

^z Iacobus Poggius concilio Constantiensi interfuit, præter Cyriacianum Xenophontis, Diodorum Siculum etiam, in Latinum sermonem transtulit, Huius Epistole etiam Facetia & Insaecia extant.

LIBRI TERTII.

*R*epetenti mihi quotidie Alphonſi dicta atq;
facta memoratu digna, tam multa ac præclara ſeſe
hibent atq; ostendunt, vt tum eorum copia pene obre
ar, tum magnitudine planè obſuſceſcam. Nam per
mortalem Deum, quale illud eſt quod nuper ab eo
audiuimus. Nam cum quidam ab eo ſciſcitaretur
quomodo in tot diuitijs pauper effici poſſet. Eſſici poſ
reſpondit, ſi ſapientia venditarentur. Quo ex dicto vtq; planum ſecit
rũ ſe rerum cognitionem, quam regna, aut diuitias æſtimare. Alex andrea
Macedonem in hoc, vt in pleriq; quodam modo imitatus, qui laudem ex
ſapientia potius, quàm ex armis querere concupiuerit. Hic accedit quod
ſapientiam filiam Dei appellare ſolitus fuit, eamq; ſolam rerum omnium
immortalem, atq; ex omni genere animantium ſoli homini eſſe conſeſſam
Qua potiffimum ex re (vti ego arbutor) Ioannem Eſcrnitantum tum
virtute præſantiſſimum, tum accerrimi iudicij virum de rege ſolitam
cere accepimus: Alphonſum, ſi rex non fuiſſet, philoſophum & quidem
mum futurum fuiſſe. Ad ſapientiam enim vnice naturæ eſſe ſibi videtur
Neg, enim inter ardua, vt ſunt plerumq; regum negotia vnaquam ſapientia
ſtudio intermittere. quotidieq; poetas, philoſophos, theologos, aut leges
res, aut diſputantes, aut orantes audire, atq; adeo in diuinis maxime
plinũ doctum & clarum euafiſſe, vt in rege aliquid etiam præter regem
videretur, quod demirari poſſes, tum ad felicitatem & veri cognitionem
excerpere. Ego præterea ita explanafſe diſſicillima plerq; regem ſcio, vt
viderentur aut haberentur obſcuræ, luce, vt aiunt, meridiana clariora
deret, Ideoq; Hiſpanos conterraneos ſuos amaſſe & reſpexiſſe, quod epuloſ
Senecæ ex latino in patrium ſermonem verterunt. quod diuini illius libri co
gnitio, etiam literarum rudes non lateret. Sed & quod dictum & ſapius
cendum, ſapientes viros incredibili beneuolentia atq; obſeruantia colat.
Quare doctos & ſapientes præcipuè monitos & oratos velim, vt quicq; pro
viriſus gratiam referat, meamq; imbecillitatem ſua eloquentia atq; copia
ſuſtinent ſuffulciantq; neq; diuini huius viri, deq; eiũ tam bene meriti facta
aut dicta perire ſiniant. Sed celebrent potius & certatim laudibus effrent.
haud inſeꝝ ingratũ pœnam à veteribus inſtitutam eſſe, vt hi
murenis vorandi diſcerpendiq; vini obſcèrentur. Alphonſi

ALPHONSI REGIS DICTORVM ET FACTORVM

LIBER TERTIVS.

Primos consiliarios esse mortuos *Grauit.*
dicebat, libros, videlicet, designans, à quibus
sine metu, sine gratia, quæ nolle cuperet fide-
liter audiret.

Si Romanis temporibus natus esset se *Grauit.*
constructurum fuisse dicebat contra curiam *Iust.*
Ioui positorio templum, quo patres conscripti
antequam curiam ingrederentur, odia atque
deponerent. Plerumq; etenim fieri uti regna
atque respublicæ priuatorum contentionibus atq; affectionibus
pelluntur.

Dicenti cui dam id decere regem non solum quæ permisit *Iust.*
set sed quæ capite annuisset, etiam præstare debere. Respondit, *Grauit.*
rectè sanè, verum decere quoq; petentes, ut iusta & consentanea
à regibus postulent. Diuites sine cultu literarum aureum vellus
appellare solitus fuit.

Cum essent qui apud regem causam bestiarum contra ho- *Grauit.*
mines defenderent, & modò turturis castitatem, modò cornicis, *Sapient.*
quæ mortuo compare nouem hominum ætates vidua perduret,
modò formicarum providentiam, modò canum sagacitatem,
modò ciconiarum pietatem, modò apum in regem obseruantiam, & id genus multa pro brutis animalibus afferret in medium,
Regem ita respondentem audiuius: siue id brutis inclinatione
naturæ, siue Dei dono datum sit, se non alia causa datum ac con-
cessum esse existimare, quàm ut homines turpiter nequiterq; vi-
uentes, erubescant à brutis & à rationis expertibus superari.

Cum aliquando rex Ludouicum Podium Putium appella- *Facet.*
tum in veste lugubri, fronte subristem intueretur, & quid sibi
velleret iustus ille sciscitaretur. Ac Putius ob vxorem mortuam
moestum

moestum se esse respondisset. Adiecit lætum potius atq; hilarem esse eum conuenire, ob illius mortem. Nam si cognata mortua esset, & fratrem à mortuis suscitatum esse. Erat enim mulierilla intractabilis, difficilis, & viro, dum vixit, admodum molesta, & infesta, ac mariti propè mors quædam.

Urbanè.

Matrimonium ita demum exigi tranquille, & sine querela posse dicebat, si mulier cæca fiat, & maritus surdus.

Prudenter.

Quemadmodum argentarij ad aurum atq; argentum probandum cote iudice vtuntur, ita se rex vti magistratibus ad cognoscendum ciuium mores, atq; animos dicebat: magistratu quidem maximè homines demonstrari atq; cognosci.

Fortiter.

Lupus Simoninus Duxæ Dominus per id temporis Neapoli Proregem agens, cum per nuncium regi absenti significasset nauem alteram ex duabus quas instar montium rex ædificauerat, nauarum negligentia deflagrasse, respondit: Scire se eam nauem quamlibet magnam atq; magnificam, paucis tamen post annis, aut labe, aut teredine perituram fuisse. Proinde secum æquo animo, si sapit, ferat in fortunium.

Urbanè.

Dicenti cuidam sapientem virum se tandem reperisse. Quo modo, inquit, sapientem dinoscere stultus potest?

Liberaliter.

Philelphum Poëtam ad se Satyras diuissimè euigilatas deferentem, illasq; canentem, ac propè agentem, non prius quam militiæ honore decoratum, præmijsq; auctum remisit.

Piè.

Fidenter.

1435.

ad Cæciliam.

Cum aliquando nauali prælio rex desperatis rebus, posset ex onerarijs nauibus in triremium suarum classem facile euadere: etenim præfectus illarum Ioannes Esernitanus vir strenuus (qui profecto semper regis voluntatem ac nutum obseruabat) noluit tamen in triremes descendere. Sed ex naui sua primus in hostium nauem transiijt, seq; dedit, ratus id, quod postea effectu probatum est, eius iam capti auctoritatem, ad sociorum salutem, & liberationem plurimum valituram.

Gratè.

Lupo Simonino quod eius opera in bello Neapolitano viginti annos fideliter pariter ac fortiter vsus esset. Id quod magnanimum & generosum appetere intelligebat, summos quoque honores nouosque & amplissimos magistratus ei rex contulit.

Siqui-

Siquidem eum proregem, aut, si mauis, præsidem Siciliae, simili-
liter & in toto regno Neapolitano, quod antea nulli alij contige-
rat, fecit, seq; alterum appellari iussit, exemplo vti ego arbitror
Alexandri in Epheslionem, gratitudine quidem & officio nemi-
nem vnquam se vincere passus est.

14. Alphonsus cum à Ludouico Podio è Roma certior factus Constan-
esset, Ritium regionum peditum ductorem ad hostes oppidis alijs ter.
quor occupatis statim transiturum, operæ pretium fore, illum re 1442.
adhuc integra capere ac custodire, malle se, inquit, à suis prodi Lib. 7. Fas.
damnoq; affici, quàm de illis vnquam minus confisum videri.
Desciscat Ritius, vt lubet, se nequaquam de beneficiarijs suis tale
aliquid, nisi comperto scelere esse crediturum. His adiiciens, quòd
Ritius proditiõis occasionem quærens, à rege grandem quan-
dam pecuniam efflagitauerit, rex illam, vel vt eum à proposito
deslecteret, vel ne quid culpæ in seipsum reijci posset, ad Ritij ex-
cusationem è vestigio quantamcunq; tradendam curauit.

15. Redeunte Alphonso è Caieta Neapolim, cumq; vna in clas Fortiter.
se regia Ioanna regina, & Ioannes Caraciolus vir primarius, plu- Fidenter.
resq; præterea procures ac reguli nauigarent ad eum, propius ac-
cessisse Sphortiam aiunt atq; dixisse. Nunc ô rex si vis, & velle
debes, potes vniuersum Neapolitanum regnum absq; aduersario
atq; discrimine aliquo extra omnem dubitationem obtinere. Hoc
est, si quos tecum ipse ducis, eos omnes in Siciliam captiuos di-
miseris, ac regnes solus. Cui rex, si quidem id nesciret, se eo pro-
posito ex Hispania discessisse, vt veram & absolutam gloriam,
quantum in se esset reportaret ad suos, quam non perfidia & do-
lo, sed virtute & constantia se posse assequi, Dei optimi maximi
benignitate consideret. Reges quidem fortunæ omnis minimè
indigere: sed laude potius hoc est hominum perpetua commen-
datione & fama.

16. Maxima cura intentum regem ad exoluendum seuandum- Iustè.
que sese ære alieno nuper vidimus memorem, vti ego arbitror, Graniter.
dicti illius, litis atq; æris alieni comitem esse egestatem: per bel-
lum etenim Neapolitanum quinq; & quinquaginta millia super
quinquies centena aureorum mutuo contraxerat, à quo debito,
dum

dum proderem hæc, propè liberatum vidimus. Ac proinde respitantem, & merito lætum dicere, regibus qui pro reditu sumptus metiuntur, bona omnia cedere, amari à ciuibus, non metui, ciues ipsos à suspitione nouorum munerum leuatos, alacres agere, suaq; bona ostentare, ac deniq; principis vitam votis supplicijq; expetere.

Grauitèr.

Adulatores autem lupis haud absimiles dicebat esse. Nam quemadmodum lupi titillando ac scalpitando asinos vorare solent essent: Sic adulatores ad perniciem principum, blanditijs ac mendacijs contenderent.

Fortiter.

Cum in prædicatione cuiusdam viri sancti somno rex admodum grauaretur, nec id dignitati, aut attentioni suæ conuenire intelligeret, digitis digitos occultè quidè ita contorsit, veloporem præ dolore omnino excuti, & amoueri necesse esset.

Piè.

Alphonfus quodam die Panormi sacratissimæ dominicæ hostiæ obuiam factus, equo desiliit, corpusq; Domini comitatus, deductus est tandem ad domum mulieris laborantis e graui partu, atq; penè iam mortuæ. Qua ex re valdè sollicitus atq; anxius Putio, qui dum aderat, mandat, vt illico diuæ Serenæ cingulum afferat, quo allato & summa cum deuotione super iacentis corpus imposito, statim incolumis enixa est.

Liberalitèr.

Prudentèr.

Mediolanensibus verò à Veneris pariter & à Franciscò Sphortia bello oppressis, auxiliumq; ab Alphonso magnopere postulantibus, arbitratus est rex, illis demum benè consultum in, si Ludouicum Gonzagam hoc ipsum affectantem, mercede conduceret Mdiolanensium causa. Quapropter Putio Podio mardauerat, vt hoc nomine ipsi Ludouico triginta millia aureorum persolueret. Cæterum Podius, quoniam interim Carolus Ludouici frater, qui sub Mediolanensibus merebat, occupata Laudens & Crema ad Sphortiam transisset, ac proinde ne cum fratre Ludouicus cunsentiret, addubicaretur, pecuniam numerare supersedit, regemq; per literas admonuit, pecuniam quamuis promissam, in re tamen dubia nondum numerandam, sed seruandam potius sibi videri. Cui rex maiori sibi curæ esse, sibi fidem seruare quam pecuniam respondit. Quare Ludouicus, virumq; res cedere,

cederet, quod semel promississet, exolueret, de bono & spectato viro perbellè semper, & præsumentum & sperandum esse.

21. Conuocato regulum procerumq; concilio, Neapolim, Humaniter non defuerunt qui crederent, euocatos à rege contrucidandos esse, si quidem id aliquando eis à superioribus regibus accersitis acciderat. Cæterum hi primò quidem ab Alphonso humaniter accepti sunt, deinde dissoluto concilio læti & incolumes dimissi, tum primum sese verum regem, ac patrem vidisse profitentes.

22. Offerentes sese quondam ad Renati Andegauensium ducis necem reiecit ac detestatus est, vt si tale aliquid de cætero cogitare auderent, in eos tanquam parricidas animaduersurum minaretur addens se quidem virtute, non insidijs cum hoste de regno contendere. Simile & ijs respondit, qui sese in mortem Francisci Sfortia paratos esse regi significarent, nunquam sibi victoriam placuisse, cuius postea pigendum pudendumue esset, nisi huiuscemodi consilijs abstineant, talia se exempla in illos editurum, vt eiusmodi consilia, sibi admodum molesta esse, omnes intelligant.

23. Audiuimus à rege, cæcum natura Agrigenti adhuc viuere, quem sæpe numero ducem venationis habuisset, monstrantem Mirè. his ipsis, qui oculis cernerent, terarum saltus ac latebras. Sed & id Graviter, de cæci huius industria mirum adiecit: Nempe habuisse hunc Cæcum aureos ferme quingentos, deq; his valde sollicitum statuisset in agro desodere, desodientem a vicino eius compatre conspectum eoq; abeunte pecuniam ablatam. Cum vero paucis post diebus thesaurum reuideret, neq; inuenisset thesaurum, animo angi, discrucuari, exedi, neq; alium coniecturare, nisi vicinum compatrem Cæci ingratum furripere potuisse, ac celsisseq; ad illum atq; dixisse, esse quod consilere eum oporteat, tenere se aureos mille, quorum partem dimidiam abstrusisset iam in tuto loco, de reliqua autem dimidia commentum anxium esse, vipote cæcum & rerum perquam incommodum niosum custodem, propterea si ei quoq; visum fuerit hoc reliquum in eodem loco tuto quidem trudi & abstrudi posse, compatrem approbasse consilium, ac properè præcurrisse quingentosq; aureos, vnde nuper effoderat, recondidisse, ratum totos mille mox sibi

sibi nequaquam defuturos. Posthac cœcum in agro reuississe, re-
pertaq; pecunia compatrem appellando, exclamasse, Cœcum oc-
culato melius vidisse, lætūq; rediisse. Cæterum verò admoni-
tum regem, eos imperatores maxime laudare, qui eos, qui ocu-
lum prælijs amisissent, coronatos milites suosq; Hannibales ap-
pellarent.

Clementer,
Magnani-
mè,

Conductus iam à rege Nestor Fauentinus sedecim millibus
aureorum, sibi traditis iam, antequam regi miditare inciperet, ad
Bononienſes & Franciscum Sforriam se contulit, quod cum Ne-
apoli rescitum esset, Antonius Casarelius Nestoris scribâ, qui
dum negocia procurabat apud regem, vitæ metuens profugit.
Verum interceptus in via ad regem reductus est. Constitutus in
medium iussus est recitare conditiones inter regem & eius domi-
num, per eum initas, quas cum intellexissent, qui aderant ab Ne-
store violatas esse, à rege dimissus est, non solum metu moris li-
beratus sed viatico etiam adiutus. Hoc etiam ad magnanimita-
tem regis referendum est, quod cum Nestor in fidem recipiendæ
pecuniæ obsidem dare filium obtulisset, à rege illi sicuti pleriq; a-
lijs negatum esse palam est. Non metu enim sed gratia & volun-
tate sibi operam dari semper suum consilium extitisse.

Liberaliter

1448.

Sib. 2. Fac.

Gratè.

Fortiter.

1447.

Lib. 2. Facij

Pag. 17.

Alphonſus Ludouico Podio, quo propter eius singularem
diligentiam ac fidem perpetuò fere oratore in Italia vſus est, re-
nunciante pro pace, quam Venetis & Florentinis daturus esset,
plusquam ducenta millia aureorum extorqueri posse. Respondit
pacem dare se, non vendere solitum esse.

Cum esset rex cum exercitu Tyburi, redditæ sunt ei literæ
ab inclyto illo Mediolanensium duce Philippo Maria in hanc se-
reſententiam, Philippus Alphonſo salutem. Ardeo equidem cu-
piditate incredibili ad me vnum aliquem è tuis interioribus auli-
cis mittas, fide ac probitate quàm maxime spectatum, qui cum ea
fiducia de rebus arduis loqui liceat, ac si tecum coram locutus es-
sem. Vale. Ex omnibus regem Ludouicum Podium delegisse ſci-
mus, hic cum & literis manu regis scriptis & signis ſecretioribus
ad Philippum accessisset, primum iureiurando à Philippo ada-
ctum esse, ne quicquam eorum quæ auditurus esset proferret.
Deinde

Deinde ut regi quam citissimè renunciaret, sibi propositum esse utiq; fixum & immutabile, regem ipsum ex se heredem facere, ipsi que Putio in præsentia tradere paratum esse regis nomine ciuitates, oppida, atque arces, quæ quidem regionum militum præsidia qui in Gallia Cisalpina, per id tempus sub Raimundo Buillio regis duce militabant, per quem opportunè custodiri possent, tum magistratus, tum iudicia, tum ærarium, tum introitus omnis penes ipsum regi resignaturum, sibi duntaxat arcem Iouis & Papiæ in aduentum regis reservaturum, & has quoq; requirenti Alphonso traditurum, nec omnino sibi adueniente rege nisi Papiæ redditus retenturum. Hæc cum Putio maiora esse, quam ut in præsens transigi posse viderentur. Ex Philippi quoq; sententia ad regem magnis iuinibus contendit, regi q; omnia, ut gesta erant, enarrauit.

Rex primo rei nonitate admiratus indoluit Philippi vices quem honoris gratia patrem appellare consueffet, quandoquidem illum Venetorum armis oppressum, ita de regno suo instituisse arbitrabatur. Deinde ipsi Ludouico respondisse, Et si Philippi regnum atq; fortunæ amplissimæ & locupletissimæ sunt, non se quidem ambitionis sed gratitudinis causa illi auxilium præstare paratum esse. Scire se omnia sua & vitam ipsam Philippo debere: sibi itaq; Philippus habeat & ciuitates & bona sua: se quidem opinione celerius ex Tiburi Mediolanum cum exercitu ultro aduolaturum. Iussitq; tandem ut Putius quam celerrimè rediret, Philippumq; ad bonam spem sui aduentus exhortaretur. Interim forti & constanti animo illum esse oportere, ac cogitare potius quomodo Venetorum bona distribuatur, quam quomodo suæ ipsius largiatur. Sed quoniam sciret Philippum natura suspiciosum esse, mandatis adiecit, uti per omnia Philippo consentiret proq; illius voluntate omnia diceret ac faceret. Se quidem mox præsentem quicquid egissent, in melius non sine Philippi laude & læticia reducturum. Et hæc quidè a duobus prudentissimis principibus parabantur. Verum ego compertum atq; exploratū habeo, cum reliquis vero omnibus tum vel maximè principibus rerum futurarum a deo prorsus ademptū arbitrium, spēs q; & cogitationes

mortalium vanas esse, dum enim Ludouicus præmissus accederet, rexq; ipse proficisci pararet Philippus mortem obiit; Alphonso hærede instituto. Quo nuncio incredibili quidem dolore rex (alioquin excellenti animo) consternatus est. Quod, videlicet gratitudinis, liberalitatis, ac virtutis materiam sibi præreptam in Philippi benefactoris interitu sentiret.

Sapienter.

Cum audisset rex me uxorem esse ducturum, primo improbat, arbitratus de cætero literis simul & uxori me operam dare non posse, ac proinde vera solidaq; literarum voluptate cariturum. Sed cum mox audisset me Leonoram Aureliam virginem probam nobilem ac formosam duxisse, approbat literarum commoda, & honesti coniugij suauitatem in æquo ponens.

Facetè.

Alphonsum cum quæreretur ab eo quare podagrici loquaciores essent. Ita iocatum accepimus podagricos pedum vitio afflictos, ambulare non posse: Ideo lingua, velut ambulatione quadam eos crebrius uti solere. Adhæc non illepide adiectum. Ennium cum podagra laboraret tunc benè & copiose poetari consueffe.

Moderatè.

Clementer.

*** Oppidi**

ad Sarnum

fl. qui Cam

pania ver-

sus ortum

limes est. Id

venatus An-

dag. occupa

uerat 1438

Fac. lib. 6.

In obsidione * Staphati centuriones ac milites, qui oppido præsidio erant, non solum omnis generis tela, sed verba etiam, petulantissima atq; obscœnissima in regem & in Ioannem principem Tarentinum ac Petrum infantem regis fratrem, qui aderant iactitasse satis constat. Capto autè oppido cum ipse princeps arripens infans ab ira ex conuicijs stimulari, eos omnes in furcâ tollendos esse contenderet, Regem contra omnes pro sua consuetudine milites fecisse, simul & suorum indignatiunculam ita lenisse. In huiusmodi iniurijs, nō quid dicatur sed à quo dicatur in primis animaduertendum esse. Spurci viuant spurci, loquantur spurci, ut libet, se nequaquam ob aliorum maledicta à sua natura & moderatione recessurum esse. Adhæc victoriam fortunæ esse munus, clementiam suam ipsius, qui clemens esse deberet. Itaq; vnumquemq; malle ex clementia, quàm ex victoria laudem adipisci. Deniq; expertum loqui, nihil magis aduersariorum animos flectere, & conciliare solitum esse, quàm placabilitatis, & mansuetudinis nomen.

Rex

30. Rex Ludomiro Podio renuncianti esse quendam in Vene- Magnani-
torum naualibus, qui illa vnâ cum armamentario, quod in his me.
erat, exurere polliceretur, si sibi duo millia aureorum à rege Iustè.
promitterentur conatusq; illius facile cessuros affirmanti, ita re- 1447.
scripsit: Etenim sibi, non quidem, insidijs vri sapius à se modo
accepisset: Sed aut virtute vincendum esse, aut nunquam profe-
ctò vincendum. Ex hac enim re non aliam sibi laudem speran-
dam esse, quàm eius qui Dianæ Ephesæ templum incendisset,
cuius nomen totius Asiæ decreto è memoria hominum oblite-
ratum traditur.

31. Bona illa quæ habentibus mala & perniciofa esse aliquando Grauius.
possent, non modo bona non esse, sed ne dicenda quidem bona
rex existimabat. Bonum enim perpetuitatis non momenti, ani-
mi non fortunæ, cœli deniq; non mundi huius esse.

32. Erat Alphonsus apud Iuliani templum iuxta Neapolim Piæ.
cum ex prælio relatum militem leraliter gula transfixum, circa se Humaniter
locari iussit, suog; sudario vulnus obdurari. Cum verò nullam
spem vitæ præsentis haberet, ad beatam & immortalem vehe-
menter hortatus est, mortuum sepiliri quoq; diligentissimè cura-
uit.

33. Victo captoq; à rege Antonio Caudola Carpenono, vbi Clementer.
vxoꝝ & filij & fortunæ omnes Antonij, essent in potestatem reda- Liberaliter.
ctæ, omnes in libertatem pro suo more incolumes restituit, the- 1442.
sauros vxori dedit. Sibi ex pretiosa & diffamata supellestile nihil Lib. 7. Facij
in sine.

34. omnino nisi vitreum poculum assumens. Grauius.
Fœnus nihil aliud sibi videri, quàm animæ funus dicebat. Animose.

35. Renatus dux cum per fecialem ferream cyrothecam, id est 1438.
prælij signum detulisset Alphonso, alacriter illam accepisse palâm Lib. 6. Facij
est. Moxq; fecialem interrogasse, num in singulare certamen, an pag. 60.
in vniuersum exercitum se prouocaret, quoniam ipse vtrumque
videlicet, accepisset. Respondente verò feciale non in vniuersum
certamen à Renato prouocari, confestim pugnæ locum & tem-
pus iure belli statuisse, accessisse, at nequicquam expectasse.

36. Alphonsi vero moderationem, clementiam, liberalitatem, Clementer.
cum in alios propè innumerabiles tum in Marinum Bossam, Lib. 6. Fa-
cij pag. 61.
futurum

suum infensissimum hostem, quis dignè satis vnquam enarrauerit, qui Arpario oppido, & in eo simul Marino ipso vi capto, cum vniuersus fermè exercitus in Marini necem coniurasset, vnus Alphonsus ipsum à militum furore atq; iniuria prohibuit, quem postea & in bona restituit, & in senatorum numero collocauit, eos etiam filijs inter aulicos, quos familiarissimè diligebat, admissis.

Pit.
Fortiter.
1435.

Cum classis Philippi ducis Mediolanensis aduentare in auxilium Caietanorum cerneretur, essetq; de imperatore regie clausis eligendo non parua dissensio. Siquidem Ioannes Nauarra rex & Henricus infans vtriq; regis fratres, id pro se quisq; appetere videbatur. Alphonsus ne alteri curam & imperium classis demando, alterum offenderet, statuit ipse classem conscendere, pacem & concordiam fratrum pluris faciens, quàm periculum, quod castris imminere videbatur, si quod accidit, castra ipse relinquere. Sed & illud mox in eo praelio memorabile exitit, quod cum victo regi conditiones afferrentur, non prius illas recipere quam sociorum vitam cum hostibus pactus esset, nullam omnino vitæ aut salutis suæ mentionem faciens, præclarissimè se cum agi existimans, si sua ipsius morte reliqui vel à morte seruentur vel à captiuitate redimerentur.

Constanter
& cum de-
soro.
Lib. 4. Fa.

Captum verò regem dum ad Philippum perducerent, adoluli liberi auctoritatem maiestatemq; perpetuo seruasse aiunt, vnde dum victoribus ipsis, non victus sed victor potius apparere. Nautis enim, qui eum conducerent, ac nauis præfecto, quæ ipsè cuperet, quondam mandasse, mandata illos obsequenter & reuerenter executos esse, propterea haud quidem temere dixisse non nullos, in omni fortuna Alphonsum & videri & existimari merito regem.

Fortiter.
1441.
Lib. 7. Facij

Cum Beneuentanæ arcis præfectus de arcis deditione suspensus dubiusq; adhuc esset, Alphonsum re cognita statim Beneuentum aduenisse accepimus, atq; in arcem, vbi validum inerat præsidium, transmissio ponte introiisse, obstupefactum vero præfectum regis audacia, & arcem & se cum præsidio vltro dedisse.

40. Erat Beneuenti rex, cumq; accepisset suos milites ex castello Boualengo, quo irruerant expulsos esse, properè accurrisse tradunt, scalasq; suis manibus apprehensas in fossam oppidi deuoluisse, equitibus equo desilire iussis, & scalas ascendere, quo facto receptum oppidum & direptum esse.

Fortiter.
Piè.

41. In obsidione Neapolitana cum audisset Petrum fratrem, quem propter singulares animi & corporis dotes supra fratrum affectum diligebat, saxo tormentario ictum occubuisse, vt viseret maturauit, exanimem multis pijsq; cum lachrymis exosculatus, pag. 22. mox in arcem quam Oui vocant tantisper efferendum curauit, donec iusto apparatu regio, quod postea fecit, persolvere liceret. Dein ad exercitum reuersus, iam Petri interitu vehementissimè consternatum forti admodum oratione erexit illum ac confirmauit. Rursus ad amicos & Petri socios absentes consolatorias epistolas scripsit, quas, qui legit quem philosophum non contemnat? vno itaq; & eodem tempore pijsimi fratris, & fortissimi imperatoris munus obijisse satis constat.

Fortiter.
1439.
Lib. 6. Fac.
pag. 22.

42. Scimus Alphonsum hortatu ac precibus Eugenij Pontificis expeditionem Picensi qui à Francisco Sphortia potentissimo ac præstantissimo copiarum ductore teneretur, instituisse. Atq; inde tandem Dei optimi maximi benignitate Sphortiam ipsum expulisse, & Pontifici Ecclesiæq; recuperatam provinciam restituisse. Cumq; & vna & item altera vrbs è receptis ob gratitudinem vltro à Pontifice offerrentur regi, illas ingenti animo repudiassè, non se quidem quæstus, sed Dei & Ecclesiæ gratia, expeditionem illam suscepisse.

Religiosè.
Fortiter.
Liberaliter.
1448.
Lib. 66

43. Stabat in ripa † Vulturni fluminis rex, quò traiecienti exercitui adiumento esset, cum equiti cuidam Butardo nomine ex acie Rudolphi Perusini aquæ vi pertracto, ac propè absorpto, vti opem ferrent, inelamauit. Cumq; verò neminem suppetias ferre intueretur, ipsemet concitato equo in rapidissimum flumen opis ferendæ gratia se coniecit, quem subsecutus cum esset Ennerus Geuac ipsum Butardum semianimem retulere, repensumq; in pedes plurimam aquam euomere coëgere, quem igne resocillatum extersumq; & inde regis vestibus amictum, viuificatum deniq; aiunt, Aragoniam Aragoniam exclamasse.

Fortiter.
Humaniter.
† Quod
Capuam
alluit.

Captus

Fortiter.

1435.

Lib. 41

Captus rex adductusq; ad Aenariam insulam, monitus iussusq; est per internuncium Genuensium classis præfecti, vin-
sulam in potestatem populi Genuensis dedi proinus curare.
Cui rex per eundem internuncium respondit, fratri captum qui-
dem, sed vt aliàs, liberum, si nec mandaturum tale aliquid popu-
laribus suis, nec si mandaret, illos captiui regis mandata facturos.
Suaderet sibi è regnis suis ne saxum quidem obtineri posse. Ad-
miratum præfectum aiunt regis animum atq; constantiam, seq-
prolixioribus verbis purgasse apud regem, culpa omnium in in-
ternuncium ipsum reiecta.

Fortiter.
Abstinen-
ter.

Iacobo Caudolæ summa ope & diligentia transmittente
Vulturum annem annitenti & parte iam magna exercitus tra-
iecta, rex obuiam fit, retrocedentemq; cum subegit haud cap-
eius militum parte in fluuium præcipitata, magna etiam cap-
reliqua in Moronem oppidum per fugam recepta. Quo peracto
regem eò loci, cum exercitu sine tentorijs, sine comitatu aliquo,
siquidem ex insperato aduenerat, pernoctare oportuit. Ea nocte
satis constat equis diem totam defatigatis tantum silices pabulum
fuisse, exercitum sub dio ieiunum permanfisse. Cumq; & Ioan-
nes Esernitanus Alphonfi studiosus raphanum vnum & item pu-
nem vnum cum dimidio caseoli Balearici regi misisset, recusanti
non decere inquit, imperatorem ieiuno exercitu mandare.

Constanter.

Lib. 4. Fa-
cij in fine.

Captus iam & asseruatus rex à Philippo illo inclyto, Medio-
lanensium duce, cum audisset, quòd statim mittendus & liberan-
dus esset, renunciauit Philippo, quas pro liberatione sua leges de-
stutus esset, nullas omnino fere recusaturum esse, præterquam
si ab expeditione regni Neopolitani desistere iuberet. Malle è
quidem in carcere vitam degere, quàm ab huiusmodi incepto
dimoueri, tum vt constantiam in te semel suscepta seruaret, tum
vel maximè ne suarum partium regulos, qui secum captiui essent,
deseruiffe argueretur.

Benignè.
Lib. 4.
in fine.

Dimissus à Philippo rex cum in portum Veneris se recep-
set, accepit Genuam urbem à Philippo descivisse, ibiq; plurimos
Hispaniæ procures detineri, in quibus & Ioannem Nauarræ
gem captum carcere asseruari. quod cum accidisset nonnulli Ge-
nueses

nuentes viri patricij qui in portu Veneris agebant, regi sese concre-
didere, & se vicissim capi & asseruari debere in regionum com-
mutationem. Cæterum Alphonso mos fuit, vt qui apud se
diuersarentur, quamuis inimici aduersarij, hi tamen tui
semper & incolumes essent. Hos igitur omnes ad vnum mis-
sos fecit.

Posteaquàm à Philippo Genuenses desciverunt in Alphon-
sum quæ in portu Veneris adhuc esset, nullo præsidio nisi admo-
dum paucis regijs equitibus munitum, quiq; & annonæ inopia
tentaretur, expeditionem eos destinasse, aiunt. Quod cum rex ac-
cepisset, ex arce in oppidum confestim descendisse, paratum vnâ
cum paucis suis socijs à Genuensium conatu, urbem obstinatîs-
simè defendere, appulsa interim oneraria regis naui cum comme-
atu Genuenses à proposito destituisse.

Fortiter.

Patienter.

Reuenerat rex præcedens exercitum ad Furcas pelignas, v-
bi paucae admodum castræ erant, atq; ex quidem præoccupatæ, ca-
quoq; descendens in propiorem mansionem ingressus est vnâ
cum Putio, atq; ibi offenderunt propè ignem milites gregarios
duos ex Caroli Campobassi socijs, qui regem eum esse ignorarent
Ideoq; conuicijs, compellationibus prorosis iactare eum cœ-
pisse, quod in alienam domum ingredi ausus esset, nec se inde
proriperet, titiones illos in eum contorturos minitantes, Rex ri-
su propè dirumpi, Putius stomachari, qui nisi rex prohibuisset
cum illis haud dubie manus contulisset. Cognito tandem regis
aduentu, gregarij patrefacti facile ab humanissimo rege non so-
lum veniam iniuriarum exorauere, sed regij prandiculi haud ex-
pertes abire. Et sanè nemo vnquam fuit, cui aut celerius iniuriæ
exciderent, aut firmitus beneficia hærerent.

Fortiter.

Religiosè.

1425.

* Aquile-

iensem lib.

S. F. P.

55. 56. 37.

Alphonfus rex cum accepisset Ioannem * patriarcham il-
lum omnium bipedum nequissimum, ingenti cum exercitu Faler-
ni esse, contra eum iter tetendit, atq; in itinere perdifficiles ac con-
fragosos tractus sanseuerinos, cum Paulum Teutonicum obuiam
habuisset, vnum ex ducibus patriarchæ, illum cum exercitu fudit,
cepitq; , qua clade percussus patriarcha à rege inducias belli sup-
plex petijt, & impetrauit. Posthæc cum Iacobo Caudola recon-
ciliata

3000 pass.
Auerfa di-
stat.

ciliata amicitia coniunxit exercitum, atq; immemor fœderis & iusiurandi aduersus regem nihil tale suspicantem, duplicato exercitu magnis continuiq; itineribus contendit. Erat rex in vico Iuliano, rem diuinam solenniter ac deuotissimè de suo more ritus faciens. Siquidem natalis Domini dies celebrabatur, cum ambos duces, ambos exercitus, haud procul abesse nunciatur regi. Ille vero rei diuinæ cultum gloriæ ac vitæ præponens, non prius quàm peractis sacrificijs capere arma militem iubet, & iam prælitum vtrinq; initum erat. Certabant illi numero longè superiores regij vero virtute præstantiores. Sed dei optimi atq; iustissimi auxilio regij ipsi adiuti plures ex hostibus equos militesq; cepisse, quàm sarcinas amisisse memorantur. Rex Capuam se recipit. Patriarcha in Apulos recessit, vbi relicto prodiroq; à se duce atq; exercitu per mare Adriaticum nauiculam trepidus effugit.

1453

Lib. 10. P.
Alphonfus
rex ad fili-
um.

Ferdinandus filium in expeditionem Florentinam accitum in hunc penè modum rex allocutus fertur. Ego Ferdinandus de fili, cum Florentinorum iniurias ferre vltius nequeam, attui te, quem vita chariorem habeo, contra eos cum imperio, atq; exercitu mittere, vt Deo bene iuvante & tua & tuorum militum virtute, iniuriam omnem propulsemus, palamq; faciamus, tandem illos cum hostibus nostris perperam, & inique fœdus habuisse, neq; ob hoc tamen suæ reipublicæ vtiliter & honestè satis composuisse. Igitur abeunti tibi rem, quam velut preciosissimam mihi seposueram, & tibi gloriosissimam futuram, si ea vti sciueris, trado commilitones meos veteranos ferè omnes multis maximisq; experimentis perspectos, quorum opera & virtute victorias omnes & triumphos ad tempus assecutus sum, quibus tandem socijs & adiutoribus expeditionem Neapolitanam consecimus, atq; adeo magnam Italiæ partem ditioni nostræ, vt vides adiecimus. Hos igitur inprimis ita commissos facio, vt ne magis quicquam possim ex animo tibi committere, non vitam quidem ipsam: quos cum intellexero à te diligi & obseruari, nihil ambigam, & tibi quoq; gloriam meam cordi esse. Sed caue ne eos temere periculis obijcias, non sunt quorum opera, aut animus noster in te

inre gerenda requirendus sit, repellendi tibi potius, quàm impel-
lendi. Idcirco ad eos casus tales tibi viros conferua, si quando di-
gnitatem & nomen tuum in discrimen necessitas vocabit. Et iam
spero fore vt ipsorum meritis, vt hortatu meo charissimos habe-
as, atq; ita tractes vt non imperatorem, sed personam sibi mutasse
videantur. Nunc quod maxime te moneo fili charissime, illud est
Ne tantum aut tuæ aut commilitonum audaciæ tribuas, vt putes
absq; numinis auxilio victoriam vllam haberi posse: victoria, ..
sed Dei optimi maximi benignitate & arbitrio. Scientia itaq; rei ..
militaris ita demum profutura est, si Deum nobis pietate atq; in- ..
nocentia pacatum propitiumq; habuerimus, Deum igitur inpri-
mis cole, in eum confide, à quo tum victorias omnes, tum opri-
ma quæq; provenire dubio procul est, quem si quando tibi ira-
tum suspicaberis, caue contendas, imò quicquid ab eo tibi accidit,
se videatur, boni consule &, patientia ac pœnitentia eum placa, &
tibi beneuolum redde. Sanè quos Deus amat, corripit & affligit.
Sed si afflictos interim dolentes, ac se metuentes videt, eos postea
recreat, reficit, fundat. Præterea decus & existimationem tui tibi
plurimum commendatam optarim, vt qua nihil in hac vita tibi
charius aut præclarius esse aut videri debeat: pluris enim digni-
tas & fama, quàm victoria existimanda est. Victoria enim non-
nunquam fama magis, quàm viribus acquiritur. Rursus victoria
aeterna res est. At fama quæ ex virtute ac probitate profisciscitur,
sicuti ipsa virtus constans atq; perpetua est, quæq; gloriam nobis
veram ac solidam accommodare soleat. Honestatem itaq; am-
plectere, sine qua neq; summo illi victoriarum datori grati esse
possumus, neq; inter homines viui auctoritatem, neq; mortui no-
men diuturnum adipisci.

Dein te fili etiam atq; etiam horror ac moneo vt Veneto-
rum rempublicam haud secus quàm meum statum, percharum
habeas. Pro eaq; & seruanda & augenda neq; tibi ipsi, neq; fortu-
nis meis, neq; exercitui parcas velim. Eo quidem animo cum
his societate & foedus semel iniij, vt quoad viuam eos ne momen-
to quidem destituam, quippe quos inter amicos, charissimos,

**Pater-
nus.
affectus.**

atq; amantissimos habeam. Ad hæc te peragenda ne te commo-
ueat hortor, aut pecuniarum aut alterius cuiusvis rei indigentia.
Nam tibi non pecunia modo, sed milites, equi, arma, tormenta,
affatim subministrabuntur, quin vel vnum assem tecum dimissi-
um semper habiturus sum, & generatim, tunc tibi, cum mihi ipse
defuturus sum, vt intelligas nihil tibi ad hanc expeditionem, si
modo tibi ipse non defueris, per alios defuisse. Postremo te moni-
tum volo. Si qui ex hostibus tuæ fidei se permiserint, vti illos be-
nigne suscipias. Si qui etiam obstinatis animis vsq; ad extremam
expugnationem persteterint, eos cum ceperis, tuæ potius man-
suetudinis, quam illorum pertinaciæ memineris: Nec minus
progeniem nostram ab omni crudelitate, & sæuitia longe semper
alienam extitisse. Vale.

**Piè.
Humaniter
Fortiter**

Insinuatio

Alphonso regi mos fuit familiares, quos ipse alumnos suos
appellabat, visitare ægrotantes, atq; illos tum ad corporis valetu-
dinem, tum multo magis ad animæ salutem exhortari. Quod
cum sæpe alias, tum nuper accidit in aduersa valetudine Gabrie-
lis Surrentini suauissimi ac splendidissimi adolescentis. Nam cum
graviter iaceret, rex pro sua consuetudine illum adiens huiusce-
modi ferè sermonem est orsus: Vt valeas mi Gabriel, me disci-
pulum quidem te extra mortis periculum esse affirmant, si modo illos
obedienter audias, quod vt facias te hortor atq; etiam rogo, ne
secus faciendo tuæ mortis causa infameris. Et in medicis que-
dam haud paruum præsidium vitæ est, verum in Deo multo ma-
ius ac certius. Is enim non vitæ modo, sed mortis etiam
sanitas, & salus est. Illum ergo imprimis ante oculos habens
illi tota cogitatione adhæreas, qui te fecit, qui te à morte morientem
redemit, qui te iudicaturus est. Illum si quando offendisti, nunc
cōtritione, oratione, confessione, & sacris ministerijs, tibi places, ac
propitium reddas, hæc feceris, & facies scio equidem deuotissimè,
si benè pietatem ac constantiam tuam noui: hæc, inquam, cum se-
ceris illius te postea voluntati ac misericordiæ læto ac forti animo
permittas. Solus enim quid nobis profuturum, contra quid per-
citurum sit, nouit. Nec solus te timor aut potius opinio
mortis offendat. Mors quidem benè pureq; morientibus vi-
ta est.

ta est. Hinc & dissolui cupiunt, qui bene vixerunt & esse cum Christo, ut bene actæ vitæ præmium consequantur, lumen æternum. Et profectò mors vitæ principium est atq; eiusmodi vitæ, quæ neq; doloribus neq; metui neq; invidiæ neq; ærumnis vllis subiecta est, neq; ipsi quoq; morti quicquam obnoxia. Et si altius aliquantò repetamus, inueniemus mortem nihil aliud esse quam peccandi finem. Nam cum Adam contra mandatum Dei in flagitium lapsus esset, ne viuendo culpa reuiuisceret, & in peccatis persisteret, eius corpus è terra factum, terræ Deus reddidit, non ut creaturæ quam fecerat, finem imponeret Deus. Igitur & principium & finis, cum is vult, nascimur, cum vult etiam morimur. Et sunt hæc quidem prorsus diuinitatis eius, nihil ad nos pertinentia. Illud verò tantummodo nostro reliquit arbitrio, ut bene recteq; viuendo, bonum nancisceremur finem. Hoc itaq; quod vnum nostrum est, id est, ut in Christo Domino moriamur, summa ope adnitamur, quod qui faciunt non planè moriuntur, sed transeunt à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à turbationibus ad tranquillitatem. Non absurde fortassis existimarunt quidam mortem non modo malum non esse, sed bonorum omnium maximum: verum enimvero, quoniam neq; euocationis diem, neq; horam nobis scire datum est, per quam salutare fuit nos præparatos esse, cum Deo sentientes, & mandatis eius obsequentes, nec diem differre tutum est, sed insipienter factum potiùs existimare. Plerosq; vidimus cum corporis incolumitate viribus integris nihil tale metuentes morte repente interceptos. Contrà nonnullos vsq; ad medicorum desperationem redactos conualuisse. Ego quidem in præsentia, ut vides, sanus, integer, & validus sum, adde & tot tantorumq; rex regnorum opibus, potentia, existimatione fortassis non inter postremos, sed nunquid hæc pro futura quicquam intelligam ad horam mortis dignoscendam? aut si intelligam, putem me vel temporis momento illi resistere aut reptugnare posse? minimè. Cum hæc igitur omnia in Dei potestate tantum sunt, nihil nobis reliquum videtur, nisi ut cum Deo bene sentientes, eius præceptis, ut diximus, tum in omni vita, tum vitæ tempore

maximè obediāmus. Sed quoniam te verbis meis alacriorem alio
 quantò factum intueor, Pergam te monere vt ijs quidem monitis
 quibus hæc brevis hora non modo sine metu, sed cum gaudio
 quoq; transigenda videatur. Credimus firmiter omnes, quòd
 Deus hominem fecerit ad imaginem & similitudinem sui. Nec
 cum fecerit credimus corpus fecisse sui simile, sed inflasse spiritum
 & animam ad similitudinem sui. Id cum ita sit, quid nobis po-
 test felicius accidere quàm dimittere luteum corpus, vitiorum lar-
 cinam, & ad eum euolare & redire, qui nos ideo dignatus est ad
 similitudinem sui facere, quò spiritus noster, diuino ipsius spiritu
 repletus, diuinitatis particeps, & felicitatis eius, agat æuū per-
 petuò inter Angelos & Sanctorum choros, & quoniam nos simili-
 les sui fecit, & simile appetat sui simile, oportebit lege nature.
 Natura ergo rapimur ad fruitionem Dei, ad quam tamen, ne id
 refugias, nisi morte migrandum est nemini, idq; ineffabilem Dei
 benignitatem dedisse tantum ijs, qui credunt in nomine eius, ac
 Dei filios fieri posse se. Et adhuc veremur mori, atq; id statim fa-
 cere, quod, velimus nolimus, quandoq; facturi sumus. Sanè nisi
 Deus id expressè vetuisset non expectanda, sed conciscenda no-
 bis mors esset, quo citius anima nostra perueniret, ad patrem re-
 rum omnium & factorum & Dominum, quò simplicitatem, pu-
 ritatem, æternitatem, atq; vt ita dixerim, Deitatem recognosce-
 ret, & recuperaret suam, in contemplatione rerum cœlestium, &
 consortio Sanctorum. Quid nos itaq; non dicam amplius
 mors, sed cogitatio mortis deterreat, à quo momento temporis
 absoluiamur, & in qua, aut nullus est sensus, aut certè brevis qui-
 dam afflatus: & is quidè equanimiter leuior atq; facilior, adeo ne
 molles aut insolentes erimus, vt quod omnibus prorsus subeun-
 dum est iter, nobis vnis haud esse subeundum arbitremur. Adeo
 ne stulti atq; dementes vt nobis naturam, non natura nos parere
 debere cogitemus. At ego viridior vita exeo in flore ætatis.
 Quid refert, obsecro, quàm citò quis exeat, si semel exeundum est.
 Numquid ne animaduertisti, quòd quo magis crescimus, eò ma-
 gis decrescit vita. Quanquam, per immortalem Deum, quid in
 hac vita potest esse diu, cum ipsa hominum etiam longissima vita
 perbre

perbrevis sit, & puncti instar iudicanda: si cum æternitate eam
conferas, vt non temerè fortassis credendum videatur. Non ex
intervallo aliquo sed vna eademq; hora homines nasci & mori
omnes. Cæterum mihi is demum diu viuere videtur, & in ætate
haud perfecta, vitam perfectam ducere, qui vsq; ad sapientiam, id
est, vsq; ad cognitionem Dei vixit, qui conscientia sua fretus, mor-
tis fiduciam præferens læto atq; hilari animo obeat, aut abeat
potius. Et si vis etiam dinumerentur anni, & seruetur ordo, vt
libet, quid tibi paucorum annorum accessio boni potuisset affer-
re. At quid non mali potius tibi summa nunc tui principis gratia,
tibi fratres & parentes incolumes, tibi patriæ ipsius tuæ & haud
paruus præterea dominatus, tibi facultates & copię non medio-
cres? Sed horum pleraq; fortunæ temeritate reguntur. Certè quæ
nobis pro gratia inuidiam & malevolentiam subiecerit, pro sani-
tate morbos & ægitudines, pro dominatu seruitutem & exi-
lium, pro affluentia & diuitijs paupertatem & inopiam, pro bona
ætate tædium atq; odium, hi nimirum, hi fructus sunt, quos præ-
sens vita acerbissimos exarare consuevit, quos evitare & morte
præcidere sapiens vir, si liceat, debet, & tunc benè secum feliciterq;
actum esse existimare, si cum hac fucata & fallacia bona sibi arri-
serint, ea deferat. Nec verò te vlla de parentibus aut fratribus, quos
relicturus fortassis es, subeat sollicitudo. Eos quidem mihi iam
iamq; esse, & fore scias non minus amicos (ne quid ardentius di-
cam) quam teipsum, in cuius recordationem Marinum fratrem
& ipsum præclaræ spei adolescentulum in tuos honores, in tuas
fortunas, & fortunarum spem protinus assumo. Tu vale æternū,
& si mandatis meis impigrè semper obtemperasti, nunc si à Deo
optimo maximo ac regum rege tibi vitæ exitus denunciari videa-
tur, lætus agensq; gratias, pare & obtempera. Hac oratione con-
firmatus & erectus adolescens paulò post hilariter & cum Dei
mira cognitione migravit. Rex illi inferias magnificè persoluit,
& sepulchro huiusmodi distichon exculpi mandauit.

*Qui fuit Alphonsi quondam pars maxima regis,
Gabriel, hac modica nunc tumulatur humo.*

Libri tertij finis.

Consue-

LIBRI QVARTI.

Onsueuerunt transmarina prouincia sua quæz, Ro-
 mx Italiæq; sufficere Sicilia insularum celeberrima, strom-
 tum, Zaccarumq; Sardinia coria ac caseum, vinum Cypri-
 ca Ebusus salem, atq; alia, alia. Sola Hispania Romæ atq;
 Italie Imperatores ac reges dare solita est. At quales impe-
 ratores aut quales reges. Traianum, Adrianum, Theodosium, Archadium
 Honorium, Theodosium alterum. Postremo Alphonsum virtutum omnium
 viam imaginem, qui cum superioribus ijs nullo laudationis genere infe-
 rior extet, tum maxime religione, id est, vera illa sapientia, qua pos-
 sumus à brutis animalibus distinguimur, longè superior est atq; celestis.
 Christum etenim verum & singularem Deum, sibi colendum vnicè deligens
 sanctissima eius mandata ac præcepta custodiens, neq; remouetur cum ali-
 qua, vt sunt, regum negotia, quin quotidie diluculo surgens, oratur
 quas vulgo vocant horas, in interiore sacello genu flexus cum genitu ac spi-
 ritu ad Deum ipsum effundat. Inde in templum prodians, iam diebus
 scente quaternas missas (sic enim Christiana mysteria vocantur) admittit
 da deuotione quotidie auditq; & videt: ieiunia omnia nobis indicata inuolun-
 tarily obseruat: Maria virginis vigilias, & quæ septem gaudia appor-
 tant, aqua duntaxat & pane solo traducit, nonnunquam nec pane aut
 qua libata. Veneris præterea & Sabbati quoq; die, in Christi saluatoris
 virginis Maria reuerentiam ieiunio affligitur. Cumq; sit ipse in vestitu ce-
 teroq; cultu corporis moderatior, in extollendis tamen exornandiq; sacra-
 mentis, atq; aris, omnes omnium, qui vnquam fuerunt aut sunt eleganti-
 as, & cultus excedit, auro, gemmis, margaritis, vniombus immensè pretio-
 omnia collucet ac micant. Qui verò musica in tota Europa insignes de-
 bentur, ingenti mercede acceruntur, quotidieq; in templi choro Dei
 sanctorum laudes, diuinæq; officia concinentes audiuntur, leta & bellica
 corda, si qua assunt, ad Dei amorem excitantes, excitata iam meliora
 & inflammantes. Verum enimvero vt eo diuertat vnde iam meliora
 Magna quidem viris Hispania est, adde etiam soli fertilitate, aeris salu-
 tate, præclaris vrbibus, metallis & admirandis rebus merito illustris, soli
 illius pace dixerim, non Alphonsus ab Hispaniæ laude est censendus, vnde
 Hyspania

*Hispaniam potius ab Alphonso, cuius gloriæ & admonitioni ne hoc quidem
obstitit, quod nostro seculo natus est. Senescet quidem & hoc, aureiq;
seculi reliquias exstitisse posteritas eò maxime dicet & affirmabit,
si ad dignitatem rerum, quod fore vaticinor, accesserit
aliquando testis locuples oratio. Verum
hæc hætenus.*

ALPHONSI REGIS DICTORVM ET FACTORVM LIBER QVARTVS.

Ca
put
1. **G**itur Alphonsi religionis admo- Religiosè.

nitus illud adijciam, quod de singulis annis
per quadragesimam pie & religiosè facere
constituerit. Die quidem Dominicæ coenæ
a vesperum linteo præinctus LX, pauperi-
bus mendicis fuditatis, humillimè ac sub-
misso suis manibus pedes lauat, lotos atq; ex-
terfos pronus deosculatur. Posthæc discumbentibus illis propi-
nat atq; ministrat, coenatos verò omnes dimittit cum pecunia &
vestibus novis. Hac de re cum aliquando recitarentur literæ in
Venerorum senatu (aderam quidem ego regis legatus) non nullos
e patribus vidi pietate punctos, à lachrymis minimè tempe-
rasse.

2. Cum à quæstore regi deferrentur aureorum X millia, dixit Liberaliter
serq; qui forte aderat, ea duntaxat summa se diuitem & beatum
fore. Accipe, rex inquit, quantacunque ea est, & beatus esto.

3. Liberalitatis vero ac magnificentiae, Alphonsi tam multa sa, Magnificè
ne documenta extant, quam multi, pene dixerim, homines sunt Liberaliter
virtute aliqua aut doctrina & dignitate præclari. Omnes enim
comiter aut perlaute eum accipere solitum scimus, & lautitiam
& impensam regio more præstare: vidi ego vno & eodem tem-
pore du-

pore duces illustrissimos cardinales summi pontificis legatos innumeros oratores Alphonsum accepisse, neminemq; passum nisi regia pecunia victitare, abeuntes omnes preciosissimis donis ac muneribus profectum.

Magnificè.

1452.

Lib.9.F.

P.122. 123.

Vnum verò illud liberalitatis ac magnificentiz exemplum vel præcipuè afferemus in medium, dictu admiratuq; dignissimum. Nam cum audiret Fridericum tertium imperatorem ad se visendi & salutandi gratia Neapolim accedere, multa secum millia hominum ducentem, continuo illi obviam misit lectissimos oratores, antistites, principes, duces, comites, viros venerabiles, & illustres, qui illum qua maximè possent humanitate ac largitione susciperent, processerunt hi usq; in agrum Priuernatium conduxeruntq; imperatorem magna cum pompa ac festiuitate Terracinam, ibiq; primò clauis regni Neapolitani cum iurisdictione plenoq; imperio detulerunt. Deinde prolixam orationem ad aduentu ac laudibus eius habuere. Ego orationem communiorum ratorum nomine dixi. Aderam quidem ego ex oratoribus vnus, quam postea qualemcunq; collegarum hortatu scriptam reliqui. Acceptus & perplautè regaliq; apparatu cum vniverſo comitatu quo Leonora Augusta aderat, & Albertus Cæsaris frater, & quam plures ex Germania reguli, ac proceres. Sequenti die cum Terracina decederet à Ferdinando regis filio miro cum splendidissimorum equitum comitantium applausu receptus est, perq; medias ciuitates sub vmbella magna cum gratulatione, ac propè triumphantium more usq; in campum Stellarem perductus inter profusissimos ac pene continuos obsoniorum apparatus, vbi à rege ipso receptus est cum omnibus vnà regni regibus, proceribusq;, hilaritate, lætitiâq; incredibili deductus ad regis dexteram sub pallio vmbellari Capuam, inde perpetua pompa Neapolim. Ibi per omnia theatra, aut magis sessions, vbi pulcherrimæ honestissimæq; ciuitatis puellæ auratis, fericis coccyisq; vestibibus exultæ cantantes, choreizantes, plaudentes, transeuntem paululum remorantem adorabant, productum. Silo hic ludos equestres ac Christianos, omitto conuiuia ac potiones, transeo venationes, & reliqua ad honorem ipsius imperatoris tam

ris tam magnificè excogitata, quanta nusquam essent, aut lecta, aut visa, aut audita aliàs. Verum illud prætereundum non fuit, quòd tantæ huic multitudini non solum lautitia & impensa ex regio fisco duos ferme menses fuerit opipare præbita, sed quicquid etiam vestitui, quicquid voluptati vsui esset, sine pretio promptissimè traditum audiui sæpius à regiæ rationis scriba, vniuersam hanc in imperatorem hospitalitatem aureorum C. millium summam præter ingentis pretij munera supergressam fuisse.

5. Inter regis præclara facinora illud mea quidem sententia maximum dinumerabitur, quod vniuersæ Italiæ bello diutissime attrita, pacem auctoritate procurauerit, benignitate concesserit, & quod nunquam ante ferè visum, vnanimitate firmauerit. Quod proinde ego quid magnum ac propè diuinum esse iudico, quòd pro hac conficienda, & sua maxima commoda, & graues quorundam iniurias posthabuisse satis scio.

Iustè.
Fortiter
1454
Lib. 10. Fo.
in fine.

6. Cum Stephanus eques Neapolitanus poculo amatorio in-
sanisset, teneretq; & oppida & nonnulla regia officia, fuerunt qui à rege illa bona postularent, quod absurdum videretur, à demen-
te huiusmodi bona possideri. Quibus rex contra, sibi inhumanis-
simum videri respondit, ijs se etiam substantiam auferre, quibus fors mentem & cerebrum abstulisset.

Iustè.

7. Alphonsi iustitiæ clarissimum tibi argumentum sit, quòd vniuersum Neapolitanum regnum, quod nunquam antea auditu-
tum, à latronibus purgatum videmus, vt quoquoersum iter a-
gas, cum atro, quod aiunt, manu prætenso, die noctuq; tuto pro-
ficiscaris, quamuis solus & inermis.

Iustè.

8. Hos maxime insanire dicebat, qui vxorem à se digressam, fors mentem & cerebrum abstulisset.

Facetè.

9. Laudare eum magnopere solebat, quicunq; fugientibus ho-
libus argentum pontem extruendum dixisset.

Graviter.

10. Ob magnas insperatasq; victorias, nunquam omnino mu-
tatum Alphonsum vidimus. Idem illi semper & in omni fortuna
vultus, idem habitus, sermo idem, mansuetudo, benignitas, hu-
manitas eadem.

Constantè.

Grauiter.

Magnum quidem esse dicebat aduersus hostem ducem esse, sed & illud maximum ad omnem virtutem ciuibus, ducem esse.

Patienter.

Cum quidam in itinere regem præcederet, ramulusq; arboris ab eo apprehensus, in regis oculum, qui proxime sequebatur, fortè dimissus incidisset, liuescente & tumescente mox oculo, condolentibus amicis regem dixisse aiunt nihil se profecto dolere, nisi percussoris ipsius dolorem ac metum.

Modestè.

Fidenter.

1442.

Profligato captoq; Antonio, renunciauit regi penes illum extare plurimas epistolas in caput, & statum eius conscribas, & igitur regis esse illas exhibitum ac lectum iri, quo saluti ipsius prospici possit, simul & in proditores animaduerti. Hæc rex cum audisset, literas proferri iussit, & minime, lectas, igne comburi.

Solertè.

1415.

Cathalanis optimum factum fore consentibus: si regi adhuc adolescentulo septem viri ad gubernandas respublicas adiungerentur, qui Deum timerent, iustitiam colerent, cupiditates tenerent sub freno, neq; donis, neq; muneribus tangerentur, Alphonsus laudasse consilium acceperimus, atq; dixisse, Si huiuscemodi non dico, septem, sed vnum aliquem mihi virum dederitis o amici continuo illi & regimen, & regnum ipse concessero.

Studiose.

Ad lectionem verò vsq; adeo regem intentum aliquando vidimus, vt neq; tibus sonantes, neq; saltantium strepitum audire omnino videretur.

Grauiter.

Fœneratores, vt pote labores mortalium depascentes, hæc tibi pyias vocitabat.

Vrbane.

Homines, quos vanis sermonibus impleri, & penè distendi intueretur, modo vtres, modo vesicas appellabat.

u diose.

nigne.

Memini cum aliquando Messanæ virgilium legeremus, pueros vel humillimæ conditionis, qui modo discendi animo accederent, vsq; in interiorem locum, vbi post cœnam legebatur edito regis, omnes admissos fuisse, exclusis eo loco, ea hora, amplissimis atq; ornatissimis viris, omnibus deniq; qui legendi causa adessent, exclusis. Finita verò lectione portio Hispaniæ regum more

more regi offerebatur. Ministrabat rex sua manu præceptori ipsi, seu poma, seu confectiones zaccarias. Condiscipulis verò, purpuratorum maximè post portionem, quæstio proponebatur, ut plurimum, philosophiæ. Aderant quidam doctissimi atq; clarissimi viri, extendebatur vox suauissimis atq; honestissimis colloquutionibus vsq; ad horam septimam. Exinde suam quisq; domum repetebat, lætus & regis gratia & benignitatis plenus.

19. Cum aliquando rex interrogaretur, vtrum ne armis an libris maiorem gratiam deberet, respondit, ex libris se arma, & armorum iura didicisse. Iustè.

20. Illud quoq; vti ego arbitror, Socratis dictum frequenter vsurpabat. Tanto priuatis hominibus reges meliores esse debere, quanto honoribus & dignitate antecellerent. Grauitèr.

21. Improbè agere principes dicebat, qui alijs honestè decore, que viuendi legem præscriberent, ipsi verò nihilo temperiores sese probarent. Grauitèr.

22. Perniciosos eos esse ciues dicebat, qui regum innocentia, bonitate, lenitate abuterentur. Plerumq; etenim accidere, vti peruersis ciuium moribus, reges præter eorum naturam, asperius regnare cogantur. Contrà eos probos spectatosq; ciues esse, qui principis benignum & humanum ingenium eorum virtute atq; prudentia fouerent simul & augerent. Cæterum reputanti mihi Alphonsi egregia facta, id supra modum admirabile ac præcipuum videri solet, quum modo Genuenses etsi maritimo prælio eum vicerint, tributum quotannis trullam auream reddant. Enimvero tanta fuit autoritas Alphonsi, ut etiam victus conditiones dixerit, & victores victo metu cesserint, quasi victoriam casu non virtute se consecutos arbitrati. Lib. 8. Facij pag. 89

23. Alphonsum verò, cum is audisset Senenses, qui à bello Italico medij extitissent, in neutram partium inclinantes, postea scdato bello diuisorum militum prædam esse, dixisse aiunt, Senensibus euenisse, quod his solet, qui mediam domum incolunt, ut ab inferioribus fumo, à supernè habitantibus vrina vexentur. Prudentèr. Urbanè. 1455.

Clementer.
1457.

Cum Genuensium quatuordecim maximarum navium classem, illico aduenturam nunciaretur regi, quo duas eius illas ingentissimas in portu deprehensas, comburent, continuo accendi è vicinis montibus rupes, & infesto profundoq; mari ad occursum venientium obijci procuravit. Portum præterea vastissimis lignis, ferreisq; catenis circumeludi molem ipsam altissimo muro, propugnaculisq; muniri littora propè innumerabilibus inaudite magnitudinis tormentis, omnisq; generis telis armisq; firmari. Atq; hæc tanta quidem celeritate, atq; admiratione operum, ut cum mox Genuensium classis se conferret, conspectus propius huiusmodi novis inspectatisq; munimentis, redeundi consilium probaverit abiueritq;.

Fortiter.

Classis Genuensium quam demiratam Alphonsi munimenta, abijisse diximus, apud Pontiam Insulam se continuit, ibiq; triremium classem, quibus aucta Neapolim rediret, è Genua expectabat. Cumq; & advenisse iam, & Neapolim maturare receptisset, suas & ipse triremes obviam misit, reperit, fugavit, cepit, combussit.

Humaniter

Cum audisset Ioannem, suavissimum fratrem meum, iunctum nem excellentis ac eximie virtutis, mortem obijisse non solum sermone, sed consolatorijs ad me literis dolorem animi testatus est graviter Alphonsus. Cum interrogaretur, quæ res reges ac principes, divites ac pauperes, claros & obscuros, deniq; omnes populus exequaret, respondit Cinis.

Moderatè.

Alphonsus cum esset admodum facetus & vrbanns, mirantem tamen magis licuit, quo animo quaq; moderatione ipse aliorum sales pertulerit, quam quomodo ipse locos protulerit.

Fidenter.

Alphonsus cum audisset Albertum Orlandum apud se distantissime exploratorem agere, non solum non eiecit è curia, sed forlarium annuum illi ultro constituit.

Fidenter.

Alphonsus cum aliquando laxare animum à negocijs vellet, non se quidem abdidit, neq; saltatus, neq; conivivia, neq; ludos aliquos exereuit, sed venatione plurimum usus est, qua ut Lycurgus tradidit, non solum adolescentes, sed grandiores etiam natu militiæ labores tolerare pulcherrime discunt. Nec tam

men, quod miratu maximè dignum est, aut venationes, aut amores, aut deniq; voluptas aliqua Alphonsum vnquam à negocijs remorata est.

30. Ab Dijs olim Ioue, Neptuno, Plutone, omnia tripartita fuisse memorabat, & sua queniq; sorte, parteq; contentum agere. At hominibus hodie, neq; quod satis, neq; quod minus esset, satis esse. Modeste.
Grauiter.

31. Cum libris sub sponda solitum dormire regem scimus, expectatum illos cum lumine poscere ac lectitare. Ab his, quid sibi, quid ciuibus conueniret edoceri potissimum aiebat. Studiosè.

32. Mendacium verò ex ijs potissimum emanare dicebat, aut qui multū legissent, aut multū peragrassent, aut vixissent multum. Vrbane.

33. In terra Hispania, qui vitrea vasa vendere soliti sunt, ea in baculo quodam appensa per urbem deferunt numero octena, hi cum aliquando, vt rex aderat, præterirent, ad illorum voces conuersum regem contemplatumq; dixisse aiunt, Consimilem esse vitam beatam: Nani veluti si quis cum hisce vitarijs ingens pretium paciscatur, si octena illa vascula ad certam metam integra & illæsa perducant. Contrà si vnum aliquod in itinere confringant, & vasa & pretium omne deperdant: sic nobis iniunctum esse opus quinq; sensuum perferendorum ac coercendorum, nec non trium animæ potentiarum vsq; ad vitæ exitum commendatarū, quibus si rectè ac sincere ad finem vsq; fuerimus vsi, nobis merces ingens repromittatur, beata vita. Sin malè ac perperam, poena perpetua. Grauiter.

34. Cum aliquando de iactura rerum preciosarum sermo haberetur, persanctè affirmasse regem audiuimus, malle se gemmas, vnaiones margaritas suas, quæ quidem essent in orbem omnem terrarum diffamatiissimæ, quàm libros qualescunq; perditum iri. Religiosè.

35. Optimum factum sibi videri dicebat, si voluntas nostra inter amorem ac metum media incederet, vt quantum amor ad excessum, impelleret, tantum timor illam è diuerso retraheret. Grauiter;

36. Cum verò audisset ab agricultoribus mala punica, quæ natura acria essent arte & diligentia fieri dulcia. Et nos, inquit, ciues ac populares nostros ingenio malo prauoq; bonos & emendatos industria

**Quomodo
omni aetate
commodè
usus sit Al-
phonfus.**

industria reddamus: alijs fortassè dubium videri poterit, quòd nunc hisce adnotamentis adiecturus sum, mihi quidem satis ab undè exploratum & compertum est, Alphonsum cum pueritiam innocentia & puritate cum adolescentibus strenuitate ac viribus cum viris prudentia & consilio, cum senibus gravitate & auctoritate, cum acutis subtilitate & argutia, cum ingenuis candore & simplicitate, cum omnibus deniq; ingenio, doctrina, virtute, arte & sapientia contendisse.

Sapienter.

Maximum verò argumentum immortalitatis sibi videtur dicebat, quod corpus in hac vita decrefcere videremus, ac per omnia membra suos quasi fines & terminos habere. Animos vero quanto ad annos accederet, tantò magis intelligentia, virtute & sapientia crescere.

Iuste.

Cum accepisset Gallum medicum acutissimi quidem sed auarissimi ingenij sophistam, relicta medicina ad causas agendas sese conuertisse, forumq; omne Sophismatibus inuoluere, illius foro prohibuit, decreto edicto, vt omnis lis, quam Gallus patiens susciperet, ipso iure haberetur iniqua & iniusta.

Modestè.

Alphonfus, si, pro vt libitum fuerit, sibi vitam agere liceret, Iuliani eremita vitam sese electurum inquebat. Fuit etenim Panormitanus, incolens amoenissima loca propè Martini templum, quas Gallico verbo chambres appellant, irriguo hortu tenuiq; victu latus ac Deo deditus.

Alphonfus cum interrogaretur, quos è popularibus suis per charos haberet: illos, inquit, qui non magis eum quam pro eo metuant.

Modestè.

Ab ore Alphonfi nunquam omnino verbum obscenum excidisse scimus, nunquam interiora membrorum eius quempiam vidisse, nunquam iurasse, nisi per ossa patris, & id quidem celeriter, & ob causam.

Liberaliter.

Scimus item Alphonsum regem non modo vestigalium partem maximam ciuibus suis elargitum, sed vrbes etiam præclarissimas, comitatus ducatusq; splendidissimos dono dedisse. At interim solitum dicere. Regum imprimis studium & officium esse populares suos locupletes efficere, popularibus enim ditioribus factis, nec utiq; reges futuros pauperes.

34 *Cavernosum vlcus in tibia exortum scatensq; solutus rex, Patienterq;
nec ab aliquo retentus, ignito gladio scindendum medico præbu-
it, nullo prorsus aut voce, aut gemitu, aut frontis contractu, dolo-
ris signo edito.*

44 *Laudare Italicos rex consuevit, tum ob alias causas, tum Perite.
quòd in prælio paucis equitibus instruerent aciem. Siquidem in
acie, quæ Hispano more pluribus constaret, reliquos omnes,
quoniam sese explicare non possent, inutiles esse inquebat.*

47 *Philippus ille inclytus Mediolanensium dux cum foedera Gratè
inter se & regem inita, sese forsitan neglexisse animaduerneret, ac
proinde indignatum regem atq; immutatum, Stauit ad eum cer-
tos oratores mittere Guarnerum Castilionem Iuriconsultum,
Franciscum Laudrianum & Antonium Pisarensem, qui, videli-
cet, ipsius mentem ac propositum scrutarentur, simul & condi-
tiones inter regem & ducem ipsum in Gallia conuentas, à quibus
rex liber & solutus, ducis culpa videretur, denuo confirmare ac
renouare summopere anniterentur. Hi vero cum hac de re argu-
tissimam orationem habuissent, Rex Philippi suspitione, timo-
re; deprehensio. Primum illos bono animo esse iussit, dein se eo-
dem animo atq; obseruantia in Philippum patrem, qua fuerit o-
lim, cum ab illo digrederetur, esse respondit. Nec posse vnquam
Philippi errata, si modo aliqua sunt, se à proposito semel suscepto
desicere, placere sibi conditiones & foedera eadem illa perpetuo
fore. Quoniam beneficia eius erga se perpetua essent, & perire
necnumquam possent, quippe quæ velut re diuina quotidie sibi ob-
terfarentur ante oculos, stræq; met voluntatis, se nuntium allatu-
rum fuisse Mediolanum, si iter bellis vsq; quaq; infestum non es-
set, bellum præterea Neapolitanum non tanta pertinacia gessisse
quod regna alia sibi deesse viderentur, sed vt captum pacatumq;
Philippo benefactori, in aliquam beneficiorum compensationem
traderet, certe vt ostenderet se non minorem voluntatem in tri-
buendo, quam Philippo in conferendo habuisse. Itaq; non solum
pacta, olim conuenta firma & inuiolata perstare Philippo referri,
sed regnum Neapolitanum etiam deferri vltro iussisse.*

Sergaud.

DE BELLO
Iaciebat interdum Alphonsus manu balistæ sagittas quatuor passibus quadraginta, refixas in suum quamque foramen iterum iaciens remittebat, easdem confixas tertio iaciens singillatim in postremam partem feriendo distinguebat.

ALPHONSI ORATIO IN EXPEDITIONEM CONTRA TURCOS.

SCio plerosque vestrum demirari P. C. Quod cum totiens de expeditione in Turcos verba fecerimus, eamque miro consensu omnes capessendæ censuerimus. Cur illa hætenus à me dilata ac penè derelicta videatur, quod equidem nolim arbitriari aut negligentiæ meæ aut pusillanimitate accidisse. Nam & bellum hoc nobis miserum semper visum est. Et utrumque tandem omnino suscipiendum. Verum dum alios Europæ principes respicio, ad quos huiusmodi belli cura, vel autoritate, vel potentia aut rerum peritia magis pertinere videbatur, in hunc usque diem rem distulimus, certè ne insolentiæ aut arrogantia argui possemus, in præsentia vero cum illorum neminem ad hanc rem animum intendere animaduertam, ac propterea hostium animos indies magis crescere atque inolescere, statuo, si id quoque visum fuerit, bellum, in Christi Domini nomine, in Christianorum hostes ulterius non differre, non quod ad tantam belli molem per me ipse satis omnimodo confidam: sed quod in Christo, cuius res maxime agitur, quam plurimum sperem. Hic enim & vires nobis, & opes, & industriam & denique victoriam suggeret. Nam si nunquam in se sperantes dereliquit, Cur nos, qui non in nostra potentia, quæ nulla est, sed in eius brachio & benignitate confidimus, destitueret, præsertim eius ipsius vlciscentes bellum quod contra eum susceperimus.

sumus, P.C. qui Christi summi & seruatoris Dei templum foeda-
uerit, Mariæ matris effigiem sagitta per ludibriū transfixerit. San-
ctorum martyrum reliquias, partim igni, partim canibus edendas
obiecerit. Quo quidem in bello si vicerimus orbis terrarum præ-
mium erit: si victi fuerimus, cælum, vtcunq; res cedat, magna
nobis aut mortalis gloria paratur. Verum ego beneficia omnipo-
tentis Dei mecum non nunquam reputans, tria illa vel præcipue
commendare ac præferre soleo. Primum quod me non beluam
sed hominem, hoc est, animal ratione præditum fecerit. Alterum
quod Christianum. Tertium in quod tot & tantorum regnorum
regem ac dominum. Sileo præter hæc plura. Sed his tribus tamen
Deo optimo & benignissimo me obligatum & obnoxium sentio
vt mihi nisi mortalium ingratisimus esse & haberi velim, non
amplius oscitandum aut torpescendum sit, neq; expectandum,
an quid alij moliantur, aut parent, sed rumpenda potius mora
classiq; habentæ immittendæ. Nam per immortalem Iesum, quid
est quod verear, quod minus bellum hoc honestissimum, ac piissi-
mum amplectar, an ne corpusculum, an ne regna & reli-
qua bona, an ne deniq; animam ipsam amittam? Verum
hæc omnia vt à Deo mihi concessa, ita ipsi Deo tandem restituen-
da sunt, vt planè profitear, quicquid huic bello destinandum sit,
meum non esse, at ei cuius id est, iure ac merito reddi debere.
Bellum itaq; nobis proponitur in quo nihil quod nostrum sit,
perdere possumus: sed in quo etiam perdendo vincamus, perpe-
tuamq; felicitatem adipiscamur. Satis mundo inservimus, sat
voluptatibus concessimus, reliquum ætatis Deo dandum & con-
seruandum est. Victoriæ olim de regno seculari dimicantes
consecuti sumus, quid speramus fore si de Christo ac pro Christo
pugnam omnium pulcherrimam subierimus. Perpudeat iam
Christianis, & Christianorum principes tot populorum à Ma-
humeranis bellatorum, tot regum procerumq; interemptorum,
tot hominem in seruitutem abductorum, aut in Mahumeta-
nam perditissimam hæresin redactorum virginum stuprata-
rum. Dei veri ac sanctarum imaginum subuersarum, atq; huius-
cemodi prope innumerabilium contumeliarū. Et iam cogitemus
capta

capta Constantinopoli, hoc est, claustris Asiæ destructis, ne hostium conatibus statim obsisterimus, de nobis deq; Christiana religione protinus actum esse. His atq; alijs rationibus adductis P. C. si vos item annueritis, bellum pro fide Catholica contra Turcos, quod nobis atq; omnium Christianæ reipublicæ faustum felix atq; fortunatum sit, confestim suscipiam.

ALPHONSI REGIS
POST CAPTAM NEAPOLIN
ET FINEM BELLO IMPOSITVM
Vrbem Neapolin ingredientis Triumphus, anno 1443.

ROSTEAQVAM REX CVM Principibus regni decreuerunt conuentum celebrare Neapoli relicto Beneuento, Primum Aversam deinde templum diui Antonij extra muros Neapolis petiere, ibiq; tantisper remorati sunt, dum quæ ad triumphus spectacula pertinerent, pararentur. Constituerant enim ciues Neapolitani vno consensu omnes regem triumphantem excipere, tum ob mirabilem victoriam tum ob clementiam regi inauditam. Igitur sexto & vicesimo Februarij die rex sese cum Principibus ostendit ad portam Carmelitanam iuxta quam non modica murorum pars diruta erat à ciuibus, & in honorem victoris introeuntis patefacta, atq; ibi triumphalis currus paratus, sublimis & inauratus. In cuius summitate solum erat aureo puraq; adornatum. Currui alligati erant equi albentes quatuor, totidem rotas tracturi, nimis feroces, sericis loris, aureis frenis re-dimitti. Erat item in curia contra regis solum, sedes illa periculosa visa flammam emitte inter regis insignia, valde & quidem pra-

præcipuum. Circumstabant & currum viri patritij viginti, singuli singulas sursum hastas tenentes, quibus desuper alligabatur aureum pallium, nusquam alibi in tali mysterio æque pretiosum auditum, è cuius fastigij extremis linceis, regis & regni & ciuitatis signa circumpendentia haud inuenustè ventilabantur. Sub hoc autem pallio aut magis vmbella, rex ipse sedens triumphansq; devehendus erat. Sed antequam currum conscenderet, aliquid se dignum dicere aut facere constituit. Itaq; vocato ad se primum Gerardo Caspare de Aquino. Ego, inquit, adolescentis ob merita & seruitia patris, te Marchionem Piscariæ constituo creog; & simulq; te hortor ad fidem, constantiam, & integritatem eius, in cuius honorem nos hodiè te tam sublimi dignitate honestamus, quam patris beneficio partam, posthac tua propria virtute conserues, & amplifices. Te quoq; Nicolae Canteline ob fidem & obseruantiam tuam ducem facimus vrbs Foræ & te Alphonse Cardona ob præclara militiæ facinora singularemq; virtutem, Rhegij comitem designamus. His ferè verbis eademq; animi gratitudine complures in Comitatus dignitatem sublimauit, Franciscum Pandonum Venafri, Ioannem, a Sancto Seuerino Nursij, Franciscum eiusdem cognomenti Maraciæ, ac Americum Capacij comites fecit. Mox prope innumerabilibus viris de se benemeritis equestrem contulit dignitatem, quos recensere omitimus, vt ad maiora & simul iucundiora properemus. Posthæc in Christi Dei veri ac sapientissimi nomine, cui omnem victoriæ laudem, ac gloriam referri semper ac vehementer voluit. Currum ascendit veste serica coccineaq; demissa longeq; protracta pellibus quas Zobellinas vocant suffulta, capite detecto. Nunquam enim adduci potuit, quanquam si à pluribus, & quidem viris magnis suaderetur, vt coronam lauream de consuetudine triumphantium acceperet. Credo quod singulari eius modestia ac religione Deo potius coronam deberi dijudicans, quam cuiuspiam mortali. Sed vbi eminens in curru visus est, tantus & virorum astantium & mulierum supra tecta domorum spectantium clamor & plausus exortus est, vt ne tubicinum clangor, nec tibicinum cantus quanquam essent hi propè innummerabiles præ clamore exultan-

Ludi Flo-
rentinorū.

Fortuna.

Spes.
Fides.
Charitas.
Fortitudo.
Temperan-
tia.
Prudentia.
Iustitia re-
gina virtu-
um.

exultantium quicquam omnino exaudiri possent. Erat inter
rim cernere homines partim præ lætitia illachrymantes, partim
præ gaudio ridentes, partim nouitate rei obstupentes. Progreſſu
verò aliquantulum substitit, donec præcedentium agmen expe-
diretur. In quibus Florentini omnium primi varios ludos in
gulari industria excogitatos, grandi affatim impensa constructos
in hunc modum explicauerunt. Bræbant statim post tubicines
tubicinesq; adoleſcentes decem longo ordine in veste, diploside
serica coccineaq; argento & margaritis, prout inuentum aut affe-
ctus cuiusq; dictauerat, exornata, calligis purpureis, seu, vulgo
dixerim, ſcarlateis, multo ſimiliter argento gemmisq; distinctis
adequitantes omnes eximie pulchritudinis equos, & hos quidem
nolis tintinnabulisq; vndiq; resonantibus adornatos, ſcalis in-
nixa, vt ſellam ſi quis paululum clune contingeret, veluti protu-
aliquo erubesceret, dextera leuata medium haſtile criſpabant, pe-
ctum & illud ac varijs floribus inſperſum, quod modo in caput
quiſq; rotabat, modo in iſtum protendebat, modo vt ſua cuiusq;
libido erat, atreſtabat, ſertum vnicuiq; capiti erat laminis que-
buldam aureis diſtinctum, quod tamen coram rege tranſeuntibus
miſſis habenis ſiniſtra proni capite deponebant. Sequebantur
hos rerum domina Fortuna ſuper tabulato pictis tapetibus in-
ſtrato, & ea quidem veluti curru alto ſublata vehebatur, capitis
à fronte protenſis, occipite autem caluſo, ſub cuius pedibus en-
ingens aurea pila, & hanc infantulus quidam ſpecie angeli exten-
ſis brachijs ſubleuabat, ſed is angelus ſub aquis veſtigia firmabat.
fortunam modico interuallo ſequebantur virtutes ſex pulcherr-
mis atq; inſtratis equis deuinctæ, habitu perhoneſto & antiquo.
Cæterum vt dignoſci poſſent, ſuum quælibet præ ſe ferebat ſig-
gne. Prima omnium Spes coronam, proxima Fides, calicem,
Deinde Charitas infantulum nudum oſtentabat. Quarto ordine
incedebat Fortitudo columinam marmoream manibus ſuſten-
tans. Quinta erat Temperantia, manibus phialas gerens, aqua
vinum commiſcebat. Vltima verò Prudentia ſpeculum dextera
laeva ſerpentem populo exhibebat. Iuſticia reſtabat, quæ velut
regina cæterarum equo modo contenta, ſub ornatiffimo quo-
dam

dāi pulpito eminens vectabatur, ornatuq; cultuq; conspicua.
 dextera nudum ensem, laeva verò trutinam gestans, quæ velut se-
 quentibus ac colentibus se imperium esset præbitura. Post hu-
 meros loco eminentiore solium constituerat, & hoc quidem au-
 ro purpurâq; decorum, super quod angeli tres, quasi cœlo visi
 huiusmodi solium propter iusticiam mereretur: sedem hanc
 pulcherrimam sequebatur turba equitum maxima in habitu for-
 mag; diuersarum nationum, principum, procerum. Sed vt hi
 sedem sequebantur, ita & currum personati Cæsaris anteibant.
 Aduentabat enim Cæsar eminentissimo atq; exornatissimo quo-
 tur. Stabat enim Cæsar laurea caput deuinctus, armatus, palu-
 damento amictus, dextera sceptrum præferens, læua auream pi-
 tinuē mouebatur. Constitit coram Alphonso & in hanc fere
 sententiam locutus est rhythmisq; maternis. Ego te præcellen-
 tissime regum Alphonse, cohortor, vt septem has virtutes, quas
 coram te modo transire vidisti, quas perpetuò coluisti, ad vlti-
 mum vsq; tecum serues. Quod si feceris, vt facies certè scio, quæ
 te nunc triumphantem populo ostentant, aliquando dignum ef-
 ficient, sede illa imperatoria, quam modo transeuntem intuitus,
 concupisti. Quæ cum, vt vidisti, Iusticia simul deducebatur, vt
 intelligeres sine iusticia neminem veram solidamq; gloriam asse-
 cuturum. Sed Fortunæ quæ tibi paulo ante crinem aureum por-
 rigere videbatur, nequaquam confidas, fluxa & instabilis est.
 Ecce & mundus volubilis, & præter virtutum omnia incerta. Virtus.
 Hanc igitur quod facis, religiosissime colas. Ego Deum optimum
 maximum rogabo, vt te in prosperitate, sed & Florentiam in li-
 bertate conseruet. Hæc locutus Cæsar, agmini sese immiscuit, &
 secuti sunt bino ordine Florentini numero circiter LX. tunicis o-
 mnes purpureis ac coccineis amicti. Post hos veniebant Hispani,
 hi quos Latini Celtiberos vulgo Cathalanos vocitamus, & hi
 magna celebritate magnoq; spectaculo ludos peragentes, aduex-
 erunt enim equos quosdam manu factos veris vitisq; similes,
 lubulo-

Angeli tres
 Merces In
 sticiæ.

Cæsar.

Mundus.

Fortuna.

Virtus.

Florentia
 libertatis
 studiosa.
 Ludi Hi-
 spanorum.

lubulonica instratos, hos iuuenes equitabant veste ad terram ve-
 demissa, cumq; suis pedibus iuuenes mouerentur, equi modo
 cursum arripere, modo in gyrum flecti, modo insequi, modo se-
 gere videbantur. Erat equitibus scutum sinistra regis insignibus
 depictum, dextera nudus ensis. Contra hos pedes aderant
 natu Persico Syroq; succincti, tiaris acinacibusq; formidabili-
 Mouebantur primò vnâ equites peditesq; leniter ad harmoniam
 vel ad numeros, chorisantium more, saltabant. Deinde concu-
 tato sensim cantu, & ipsi pariter inflammabantur præliumq; mi-
 cebant. Atq; ita magno militum clamore magnòq; astantium
 risu aliquandiu digladiabantur, donec victores Hispani Barbaros
 vndequa; fugabant, capiebant, proterebant. Post hos vehemen-
 tur lignea ingens turris mirificè ornata, cuius aditum angustis
 stricto ense custodiebat. Nam super ea vectabantur virtutes
 quatuor, Magnanimitas, Constantia, Clementia, Liberalitas.
 Hæq; sedem periculosam insigne illud regium præ se ferebant
 cantantes suam quæq; compositis versibus cationem, Omnes
 primus angelus ad regem versus in hunc ferè modum distulit
 Alphonse rex paci, ego tibi castellum hoc, & superstantes qua-
 tuor inclytas virtutes offero manuq; trado, quas quomodo nos
 semper veneratus, & amplexus es, nunc te triumphantes com-
 tati gratanter volunt. Proxima huic Magnanimitas regem hor-
 batur ad animi excellentiam. Subinde demonstrans Barbaros
 los ab Hispanis victos fugatosq; vt intelligeret rex si quando be-
 lum suscepturus esset contra infideles & à Christi nomine abho-
 rentes, Hispanos præsto esse, ac proculdubio victores euasuros.
 Tertia erat condimentum virtutum omnium Constantia, & ipsa
 regem admonebat vt humanos casus, si quando accidunt, animo
 to constantiq; animo perferret, ab honesto gloriosq; proposito
 nullo infortunio abduceretur. Fortunam siquidem omnem in
 rendo superari. Clementia deinde vultu præ cæteris exultante
 velut in rege, quasi in speculo se ipsa intueretur. Reliquæ o res
 inquit, hæ sorores inter mortales tete sanè præstantissimum re-
 dunt. Ego verò te non hominibus sed dijs immortalibus facio
 æqualem. Ille quidem vincere, ego te victis parcere, eosdemq; tibi
 concilio

Pugna.

Turris pa-
cis.Magnani-
mitas.

Constantia

Clementia.

conciliari monstraui. Hæc breuiter effata conticuit. Liberalitas postremo in vulgum pecuniam prodigebat, significans regem aeternæ gloriæ duntaxat contentum, reliqua omnia popularibus elargitum. His itaq; mirum in modum compositis ac præcedentibus currum, quinq; aderant viri nobiles coccinea chlamyde induti, ex quolibet theatro vnus. Diuiditur enim ciuitas omnis Neapolitanorum in theatra quinq;, quæ illi à consedendo sedilia appellant. Hi quidem præ erant curru dirigendo, equiq; dextrandis, toti deniq; præcedentium agmini, ordinando, tum scipionibus, quos dextra præferebant tum auctoritate maximè extimescendi. Præcedebat iam Alphonsus augusta maiestate venerabilis, ac totius corporis dignitate spectabilis. Et rursus clamor plaudentium ad cælum vsq; perlatum est. Currum pedibus omnes sequebantur, ac totius regni reguli ac principes ordine quaterni, omnium primi Ferdinandus Alphonsi triumphatoris filius, præclaræ indolis puer Ioannes Antonius princeps Tarentinus: atq; hi medij: à quorum dextera Raymundus princeps Salernitanus, à sinistra Abranius regis legatus. Deinde vir maximus proq; sua fide & constantia sempiterna memoria dignus Ioannes Antonius Sueffanorum dux, Honoratus Fundorum comes, Petrus inclij Mediolanensium ducis legatus. Tertio ordine Antonius dux sancti Marci, Traianus dux Melfæ, Antonius, Xantilla Marchio Catroni, Iacobus comes Nicolai Picinini viri fortissimi filius. Deinde suo ordine quoq; duces comitesq; duo de quadraginta, proceres & barones circiter centum, equestris ordinis viri propè innumerabiles, præstantium virorum, grauissimorum pontificum, literatissimorum hominum infinita etiam multitudo. Diceres post currum frequentiam si cerneres, non alibi in vrbe homines esse posse. Sed ita præterea forum illud amplissimum, ita palatiorum omnium culmina, ita fenestraz, ita ianuæ, ita porticus, ita viæ, ita theatra, ita loca omnia referta erant hominum, tum exterorum omnium vndiq; ad spectaculum confluentium, tum ciuium ipsorum, vt si post currum nondum videras, nihil hominum superesse contenderes.

Iam Alphonsus per media sui triumphalis arcus fundamenta cepta, iam iter faciebat, monumentaq; rerum suarum paululum conspicatus, numulariorum verius regionem intrare perrexit, ubi viarum pavimenta floribus ac frondibus sparsa serant. Sed quod nusquam visum, nusquam lectum est, nostrae ipsae impositarum domorum coccineis, multoque auro contextis pannis iungebantur. Subter hoc auro quasi telo Alphonsus magno argentariorum mercatorumque omnium plausu, nouoque etiam ludorum apparatu ac sollemnitate incredibili praeteruectus, ad portae novae theatrum protinus peruenit, ubi virorum puellarumque sane pulcherrimarum infinita prope multitudo choreisantium, concinentium, regem ipsum incredibili desiderio, infinita laetitia opperiebantur. Erant in hoc sicut in ceteris theatris, praeterea ipsi peregrinis auleis, stragulisq; vestiti, mulieres praeterea purpura, auro, mundo, gemmis, sumptuosissime cultae, in luxu laus erat, ipsi quidem regi domino, patri benefactori, cultus, ornatus omnis referebatur, exolvebatur. Igitur praesentem ipsum, saltatione cantuque dimissis, rectius intermissis, puellae omnes genu flexae manibus iundictis, quasi Deum aliquem ipsarum pudicitiae custodem adorauerunt. Idem viri facere, bonis vitaeque seruati, indeque profectus theatrum, qui portus dicitur, offendit pulcherrimum, pari exultatione desudans, nec minore exornatum puellarum numero venustate, item cultu, munditiaque perceptum, eadem gratitudine ac reuerentia regem conseruatiorem exceperunt. Inde in tertium deductus theatrum nobile & antiquum, nulli supra commemoratarum inferius, siue parietum ornamentis, varietateque picturae, siue puellarum multitudine obstupeas, siue foeminarum pulchritudine capiari, siue cantu demulcearis, siue saltatione forsitan oblectaris. Et hic quidem omnes pijsimo ac elementissimo regi immortales gratias egerunt: & Montaneam vetustissimum theatrum se contulit, simili cultu, simili gratulatione, simili omni affectione, a viris puellisque susceptus. Inde digressus ad mar-

ad marmoreos matris ecclesiæ gradus curru descendit, ac cum principum procerumque subsequentium pompa templum ingressus, Christi Iesu verissimum numen humillimè comprecatus est, illi victoriæ laudem, illi triumphî gloriam illi virtutum omnium honores, ac gratias tribuens. Exinde lannorum Hitiū de se bene meritum, virum equestri dignitate exornauit, currumque conscendit, cum magna ac propè incredibili puellarum, quæ in Theatro Capuano regem opperiebatur, lætitia, ac plausu. Nusquam alibi aut rerum magnificentia, aut nympharum formositate, aut virorum generositate, aut animorum gratulatione, aut denique personarum rerumque omnium maior apparatus habebatur.

Hac itaque rex præteruectus in arcem tandem Capuanam splendidissimo huic theatro vicinam, & iam aduersperascente die perductus est.

F I N I S.

N 2

ÆNEÆ

AENEAE EPISCOPI SENENSIS IN LIBROS ANTONII PANORMITAE

NORMITAE POETAE DE DICTIS ET FACTIS

Alphonfi regis memorabilibus, commentarius.

AEneas Episcopus Senensis Antonio Panormita poeta clarissimo, S.P.D. Syluester Chimensis antistes cuius consilio in suam me curiam Fridericus imperator acceptus dictatus à me literas cum aliquando examinandas accepisset remitteretq; plerumq; maculatas magis quam emendatas interrogatus cur aptissimo verbo remoto reddidisset ineptum. Atqui non disse me inquit scripta tua suspectare poteras, si nihil immutatum reperisset.

Idem mihi in Alphonso tuo faciendum fuit, Antoni orationum & poetarum limatissimè. Nam quæ de rege maximo & optimo olim scripsisti, ut legerem corrigereq; iussisti. Legere potui, quod feci, corrigere vero non potui. Nam quid est quod manu tua emissum correctione indigeat? Vulgo dicitur, nihil dictum esse quod nequeat dici melius. At hoc in rebus tuis falsum. Virgilianum carmen quam dictoria tua corrigi promptius fuit.

Legimus aliquando Socraticum Xenophontem, nescimus quæ eloquentia homo Græcus eluceat. Ignoramus enim damno nostro Græcos literas. Quod latinis si quod est iudicium nostrum, neq; ille translatus se Antonio, neq; Socratem Alphonso parem facit. Nam & tu Xenophontem hunc eloquentia superas & Alphonfus sapientia Socratem antecedit. Quid plura?

Apophthegmata Plutarchi Philelphus in latinum vertit. Dicta illic sunt etiamq; memoratu digna breuiter comprehensa sunt illustrium virorum, qui non oriens modo, sed Græcia simul & Roma protulit. Maiora tamen & illustriora de vno Alphonso tuus liber explicat.

Felix tu igitur cui tantus princeps scribendus occurrit, felix Alphonse qui te ad consecranda eius gesta idoneum offendit. Nam neq; tibi materiam vberiore inuenire, neq; illi scriptorem elegantiore obtingere facile fuerat. Verum ego ut eo redeam, unde digressus sum, Siluestri tenebo morem, nonabo pleraq; non tanquam mutanda sint, vel quod meum iudicium reponam tuo, sed ut me librum vidisse ac legisse intelligas, quod tunc verum maxime iudicabis, cum per singula capita tui operis aliquid me videri esse commentum. Anno 1456.

IN PROOEMIUM
PRIMI LIBRI.

103

ALphonſus tantò eſt Socrate maior
quantò grauior Romanus homo quàm Græ-
cus putatur. Et quantò difficilius eſt reges,
quàm priuatos homines philoſophari.

Hunc nouum Herculem ſibi auxilio eſſe
& Senenſes orant, quibus tantò iuſtius fuerit
opem ferre, quantò indignius opprimuntur.
Quòd ſi rex ſolitus eſt laborantibus etiam cum periculo ſubueni-
re, Senenſes certè non deſeret, quos vel ſolo verbo reddere tutos
& quietos poteſt.

In Anglia quæ quondam Britannia dicta eſt, qui extra ma-
trimonium mulieribus commiſcentur deprehenſi, ſacerdotis im-
perio die ſeſto in proceſſu cleri ac populi adeſſe iubentur, & re-
tentis ſcœmoralibus nudi eccleſiam circuire ardentem careum
manu geſtantes. Si quem poenæ pudet, is auro noxam redimit.
Mannus quidam Florentinus qui ſæpè data pecunia effugiſſet
poenam, rursus deprehenſus ſubire quàm dare argentum ſtatuit.
Die dicta, ad eccleſiam longo pallio conteſtus venit, quo in me-
dia turba virorum ſcœminarumq; depoſito, omni ex parte nudus
remanſit. Ac indignante ſacerdote, & ſcœmoralia vt reſumeret
iubente. Minime inquit, gentium. Nam pudenda hæc, quæ
peccauerunt, ea potiſſimum dare poenas decet.

Baltazar Coſſa, qui pontificatum adeptus maximum, Io-
annes tertius & viceſimus dictus eſt, ſæpenumero ſupra modum
laudatus inquit, quamuis ementita eſſe ſcio, quæ de me præclare
dicuntur, iſs tamen vocibus me oblecto.

Sapiunt mea quidem ſententia, qui accepto aliquo benefi-
cio vel mediocri, curiæ valedicunt. Oſtendunt enim animum ſu-
um expletum eſſe, & periculofè ſe ſubtrahunt, quod in curiales
frequenter accidit, qui veluti ſues vbi ſaginati ſunt in coenam
Domini macſtantur. Cæterum qui opes adepti magnas apud re-
ges per-

104 IN DIC. ET FAC. ALPH REG.
ges perseverant, non quidem id agunt ut gratias referant, sed
tuto abire nequeunt, vel eis nihil satis esse præ se ferunt.

Si Gothis ac Longobardis tales reges fuissent, neq; milia-
tum Liuium, neq; aliorum detrimenta auctorum deploraremus.

Cum Alphonsus ego ex Baijs Puteolos vique sequens
essetq; illi ad me sermo de literis, Ait se legisse librum Augustini
de ciuitate Dei ex Latino sermone in Gallicam linguam transla-
tum, in cuius procemio scriptum esset, Regem illiteratum nisi
aliud nisi asinum coronatum esse. Atque ita sibi videri affirm-
uit.

Pari, ut mihi videtur, prudentia erga Iacobum Picinini
lium Alphonsus utitur. Cui ut amico subuenit, ab eo tamen,
hoste, cauet.

Harpyias arbitror fuisse quàm plurimas. Nam curiam
adhuc nullam hisce auibus vacuam vidi.

Coeptis quæ quidem iusta sunt, decet regem inuictum
hibere animum. Ac fortunam ferendo vincere. At, ubi con-
iniquus est, præstat vinci quàm vincere.

Hieronymum hæreticum, de quo senior Aurispaecum
disputat, intelligo Bohemum fuisse qui Constantiæ crematus
cum impiè de religione sentiret. Adde igitur si placet Hieronymi
patriam, ut quod nos scimus, posteros haud lateat.

Venceslaus rex Bohemiæ, Sigismundi frater. Caroli
Romanorum Imperatoris filius & hæres, ministri offensus verba
è mensa confurgens, arrepto pugione amicum interfecit. Alexan-
der Macedo, correpto telo in Clytium per mortem charissimæ
minis, iræ suæ satisfecit, sibi se non satis fecisse pœnitentia
docuit. Melior itaq; Alphonsus utroq; qui primo iracundia
motui, ut homo succubuit, sed in secundum ut rationalis homo
peruicax, ac paruulos suos, ut ait ille, illisit ad petram.

Sigismundus Imperator conuicianti Baioratio crebris
colaphum incussit, mox pœnitentia ductus, debitum omne
perfoluit. Modestior rex quam Imperator, sed fortasse non
tam huic equiti regis modestia, quàm Baioratio Cæsaris ira
tatis fuit.

Si sine literis esset Alphonſus, liceret coenanti ſibi, vt aſino coronato, quietem expetere. At docti regis nullam vitæ partem quietam eſſe fas eſt, niſiquam ſibi ſomnus vendicat.

Quid faciat in ſuos ciues Alphonſus, cum etiam in hoſtes pius ſit.

Miſericordem regem vnum vel hoc factum Deo optimo & maximo proximum facit. Verum cum victoriam rex abhorreat, ſeditate & crudelitate partam exiſtimandum eſt. Neq; ijs cum auxilio eſſe, qui bella per omi ne neſas gerunt.

Cum Neapolim in arce noua de pace Tufciæ, deq; mittendo in Albaniam Picinino per hos dies ageremus, ſtudioſum T. Liuij regem animaduertimus, quem ſæpè teſtem citauit, dum currendum eſſe diceret, ne primam belli fortunam aduerſam experiremur. Nam præſagium finis ex initio concipi ſolitum autore Liuiο atteſtabatur.

Siſigmundi Cæſaris prouerbiū fuit, Ignarum eſſe regnandi, qui ſimulare neſciret. Vera ratio, nec vultum nec animum mendacio obregentem regem probat.

Simili liberalitate vſum regem accepimus in pauperes preſbiteros, qui diuinam rem primum faciunt.

Friderico Celeiæ comiti, qui ob amorem concubinæ vxorem interfecit. Atq; deinde inter ſcorta vitam turpiſſimam agens abhinc anno proximo vita deceſſit, ait ex amiciffimis annum iam ſupra nonageſimum agis, nec minus voluptati ſeruis, quàm ſi ſis adoleſcens. Age iam demum moriturum te ſcito, atq; de ſepulchro cogita. Cui Fridericus iſtuc, inquit, ago. Nam ſepulchrali marmori hoc epigramma inſculpendum ſtatui. Hæc mihi porta eſt ad inferos. Quid illic reperiam neſcio. Scio quæ reliqui, abundauit, bonis omnibus, ex quibus nihil fero mecum, nec quod bibi atq; edi, Quodq; inexhauſta voluptas exhaustit. Tum amicus Sardanapalli Epithaphium, inquit, memoras, quod Ariſtotele teſte, non hominaiſ, ſed bonis ſepulchro inſcribendum fuit.

Ex ducibus tranſalpinis vnum nouimus qui ſingulis diebus venientibus facile præberent aditum, non quidem iuris dicendi aut adminiſtrandæ iuſticiæ cupiditate, ſed vt munuſcula ipſe tolleret,

106 IN DIC. ET FAC. ALPH. REG.
tolleret, quæ ad curiales ferebantur. Nec tres duosue nummos,
quos vocat Bohemicales, è manu pauperis auferre verebatur.

Hetruria nec agrorum amœnitate nec virtute virorum
centiæ agro cedit. Ea nunc vastatur, non gemitu regis egeni,
sed voluntate quàm dicis eum in Surrenti nos habuisse, cum pa-
cis & belli potens sit.

Aut noscere per sese regem omnia optauerim, qualis Al-
phonfus est. Aut adeò dementem esse, vt catena constrictus con-
siliariorum arbitrio regatur.

Fridericus Imperator Viennæ & in Noua ciuitate Antie-
arces magnificè instaurauit. At Sigismundus olim Budæ. Car-
rum Alphonfus & noua quæcunq; viderim opera & ventura
pergressus est, neq; Darij regiam Neapolitanæ arcis comparanda
fuisse putarim.

Franci quibus rex esset sola purpura & diademate confi-
ctus, illi crines totonderunt, & retruso in monasterium nebuli-
ne, autoritate Zachariæ Romani pontificis Pipinum subleui-
runt, quem non vestis aurea, sed spectata inter bonos modestior
& autoritas regio culmine dignum fecerat.

Adiutor asinario rex factus, nonnullos Campaniæ populi
sibi conciliauit, At si Senensibus opem tulerit pacemq; laboranti
Tusciæ dederit, & illius prouinciæ & vniuersarum Italiæ ciuium
tum tutor & pater appellabitur,

Quos sæuitia & crudelitate territos subegeris, vt mecum
semper necesse est, quos tua tibi pietas misericordiaq; concilia-
rit, perpetuò fidos inuenias.

Hugoni Senensi, quem nostra ætas medicorum Principem
appellauit, vxor fuit nomine Ladia ex familia Sozinorum.
qua frequens virtus, forma rara. Hanc Hugo quod deformis esse
Ladiam bonam vocitare solebat, atq; omni patrimonio priuam
quàm coniuge maluisset. Itaq; potest amari deformis, mala
potest, Crispini fortasse nec morum suauitas, neq; forma fuit.

Armatus rex iusti belli causa dum contra Florentinos Ve-
netosq; exercitum ducit, occurrentibus in agro Peligenfibus ho-
um legatis, & se victos profitentibus pacem dedit. At Senensibus

ante se superatos fatentur quam rex armetur, & obuoluti pedibus eius veniam petunt. Quippe tanto gloriosius his, quam illis rex ignouerit, quanto potentiores sunt. Veneti & Florentini quam Senenses. Nam illis videri potest idcirco pax reddita, quod coepti regem poeniteret, tanquam magnas & opulentas ciuitates vincere desperaret. Concessam Senensi populo nemo ex clementia regia non profectam addubitabit.

29 Picinino quoq; permolestum fortasse fuerit, Senensibus pacem reddi, qui mitissimi populi damno, sibi & opes & gloriam quaerit. Sed nec virtuti eius si modestior fuerit & regis imperio sese commiserit, aut locus aut honor deerit.

30 Regum primogenitis, qui reges futuri sunt, non ab re huius regimen ducatus committitur. Nam cum Calabrorum ineptias experti fuerint, easq; tolerare didicerint, aliorum populorum facile mores ferent.

31 Alphonsi, quaestio recte soluta est. At poterit ne amplius quaerere, si Deum ipsum velut naturalem sedem appetit, animus. Cur tam inuitus eo tendit, quo ire appetit, praesertim cum hoc

32 bono in terris frui nequeamus.
Apud Iulianum sancti Angeli Cardinalem doctissimum atq; integerrimum patrem, Flauianis supra Danubium, cui ciuitas nunc Vienna est nomen, cum coenarem, fuissetq; de Basiliensi concilio multus sermo, & inter coenandum terram moueri intueremur, discumberetq; simul Ioannes cognomento amicus agrippinensium legatus, qui diceret surgendum e mensa & in patentes campos abeundum. Bono animo, inquit, Iulianus o amici estote, de synodo Basiliensi locuti sumus, quae omnem ecclesiam reme fecit, non tamen illis. Ita nec nos terra motus iste con-

33 sternauerit.
Caspar sehlik, qui trium Caesarum Cancellarius fuit, optare se dicebat, omnes reges aliquando priuatos pauperesq; fuisse: neq;

34 enim satis miseretur, qui nunquam fuit miser.
Gloria certe longe maior est seruati quam caesi hostis, tantoq; triumphus illustrior, quanto plures relictii sunt, de quibus triumphetur.

Magnificentissimos eos fuisse ludos ex Friderico imperatore accepimus, qui eo praesente per sacram hebdomadam edidit, annum post iubilaeum altero. Nos autem ludos, quos Gallici personagia vocant, mirificos & nusquam similes Lausannae vidimus, quae ciuitas Lemano adiacet lacui.

Pharmacum securus Alexander accepit, paratum a Philippo medico, quem corruptum auro Persico scripserat Antipater, veteris medicus, ille arte, hic familia, suspicionis periculum incidit.

In Fridericum Caesarem tertium cum nonnulli dicta probrosa iactassent, referentibus aulicis. An nescitis, inquit Fridericus principes quasi signum ad sagittam expositos esse. Turres quidem fulgura praetras feriunt, humilia tecta praetereunt. At nobilium bene agitur, si verbis tantum impetimur.

Hypocritae.

Hypocritarum vitam Friderico Caesari coram accusabat Caspar Schlichius, abiturumque sese aliquando in loca dicebat, quae hisce hominum monstris vacua essent. Cui Fridericus, vitra Sauromatas ergo, inquit, & glaciale oceanum tibi eundum est. Sed cum eo veneris non omnino carebit hypocrisis locus, si modo & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo est, qui non ex aliqua parte fictus fucatusque sit.

Sermonem habuit coram Alphonso in coena Domini Antonius quidam Siculus ordinem diui Dominici professus, suo facto gloriabundus sese regi obtulit, & quasi parum ex pulpito ganniuisset, nouas de sacramento altaris quaestiuunculas introduxit. Cui rex obsecro, inquit, Rabbi, vas aureum aperuit quispiam in quo ante mensam eucharistiam condiderat, nihil ibi praeter vermiculum reperit. Ex auro quod mundissimum puerissimumque fuit, & vndique clausum non potuit vermis nasci, neque ex accidentibus, quae illic absque subiecto aderant. Ergo ex Christi corpore productus vermis, at ex substantia Dei quid aliud quam Deus prodeat. Vermis igitur Deus, quid tu ad haec? Obtulit monachus. Nos qui eramus in corona, Theologicas ab rege scholas haud frustra visitatas fuisse cognouimus.

Novitate

Novitate gaudens Italia nihil habet stabile, nullum in ea vetus regnum, facile hic ex servis reges videas. Picinium Ianionis filium, quasi regem nostra aetas venerata est. Des illi rei militaris peritiam. At inter homines, qui vel fugere vel capi, quam mori malunt, Ioannem de Hunniad apud Hungaros apud Albanos Scanderbechium, apud Bohemos Pogebratium, apud Theutonnes Albertum Marchionem Brandenburgensem meo iudicio belli duces egregios existimes, qui cum saepe hostes vicerint, nunquam tamen incruentam victoriam reportarunt.

At milites Italici mercatores videntur, ut equos & arma dederint ut liberi evadant, nimirum mercutorum stipendia merentur. Regis tamen vera sententia est.

Malo pater tibi sit Theseus, dummodo tu sis
Aeacidae similis vulcanusq; arma capeffas,
Quam te Theseus similem producat Achilles.

At sapius Herculem ex macellario, quam ex Hercule progenitum Picinium reperies.

Henricus Goriciæ comes militibus & optimatibus fuit. Is duos ex vxore Hungara nobili & prudenti foemina filios, quos antequam pueritiam exuerent in thalamo suo apud se habuit, eosq; inter dormiendum media nocte saepius vocitare, & an sitirent interrogare solitus erat, quibus tacentibus (nam altus somnus eos oppresserat) surgens ipse vinum ingerebat, illisq; recusantibus ac evomentibus vinum, conversus ad vxorem, Ex alio concepisti meretrix, neq; enim filij mei sunt, qui noctem integram nil sitientes dormiunt. Leonardus Felsechius nobilis eques, cum in Lipsensem civitatem pervenisset, in qua Saxones liberales artes ediscunt, percunctareturq; Sobrinus suus qui tum forte illic studij causa degebat, quidnam & quantum profecisset. Homo qui nosset eum & coauditor eius esset, optime, inquit, se habet amicus tuus. Nam inter mille & quingentos qui adsumus scolares, hic vnus bibendi palmam obtinet. Neque ingrata sese homo nunciasse putavit. Est enim mos apud Saxones dum conveniunt, hos primo loco ponere, qui plus addiberint, cumque ludum ad aequales haustus

MO IN DIC. ET FAC. ALPH. REG.

haustus comperationem vocant. Huldricus de noua domo inter
bohemos proceres, operibus & autoritate facile princeps liberos
suos, quam primum ablactatos nouit, ad usum vini exercuit.
Neq; Australia, neq; Bauarica quæ leuiores sunt, sed Cretensia, Ter-
gestinaq; & quæ vocant Traminica his ministrari iussit. Inter-
rogatus à Friderico Cæsare qua ratione id ageret, assueti re-
spondit illi, liberi mei cum adoleuerint, annareq; vina ceperint
securi adbibebint, quantum voluerint neq; vino capientur. Sapi-
inquit Fridericus, hoc ipsum Mitridates fecit. At mihi si se-
lius aliquando fuerit, nisi vinum oderit, eum ipsum oderim. Ce-
terum si regum cibus gloria est, vt Alphonsus ait. Ea se gloria
priuari non sinet quam consecutus est Italia pacata, bellumq;
si quod exoriri timor est, in Turcos vertet, illisq; formidabilem
se ostenderit.

Viriatus non male Hispanorum Romulus appellatus est.
Alphonsum vero eiusdem gentis Iulium, etsi pacem Tusciæ red-
deret Italorum Augustum non ab re vocauerimus.

Haud mirum si lecto Curtio rex ægra valetudine leuatus
est. Nam dum legit apud illum Alexandri facinora, maiorem se
orbis dominorem cognoscit, qui neq; iracundia neq; vino vinci-
tur, quibus Alexander ipse succubuit.

Detectum esse Vitruuium, qui quo pacto contegamur edo-
cet, indignum regi visum est. At nec Senenses intactos à rege re-
linqui decet, qui detectos sibi hostes ostendere. Dicentem saepe
numero Fridericum audiuius, malle se febris teneri, quam salu-
tationi operam dare. At Galli vt quam leuissime saltent, vestium,
quibus nec nates, turpe dictu visumq; obtegunt, usum inuenere. Se-
quitur Hispania Gallicas ineptias. Italia verò damnat, detesta-
tur, abhorret. Nam quid turpius, quam ita vestitum esse homi-
nem, vt quasi nudus pudenda quæq; in propatulo habeat.

Dantem terunt ad spectacula ductum, apud venditorem li-
brorum, quod ex eius taberna forū in prospectus esset, confectis
librumq; cuius fuisset cupidus inuenisse, quem tam auidè atten-
teq; legerit, vt domum rediens iuramento firmauerit, nihil se vidis-
se aut audisse ex ijs quæ in foro dicta factaue essent. Verū de muliere
quoniam

quoniam mentio incidit, referendum est Gallici principis exemplum. Conuiuium illi cum optimatibus suis fuit apparatus in horto astate media, sub opaca vltimo, circumquam prouolitantium muscarum agmina in dapes ac vina prouoluebantur. Conuiuæ, quibus animantis sceditas stomachum moueret, mox ut musca in poculum cecidit, vinum simul atq; animal effudere. Aegre id cernere princeps, iacturamq; vini tacitus indignari. Nam queri palam inter magnos, qui aderant procures, non est ausus. Sed quos arguere verbo veritus est, exemplo admonuit. Puerum qui se coram flabello muscas abigebat, ventulumq; faciemusca incidit tum latus princeps duobus digitis dextram alitis alam apprehendit, & aliquandiu craterem supra excutens, ne quid vini secum deferret, in terram proiecit, exemplum conuiuæ omnes secutis, noxium & importunum animal dijs atque hominibus infestum, non mirum si Domitianus ille Cæsar tantopere infestus esset.

Neq; M. Tullij, neq; Vitruuij inhonoratum esse tumulum decuit, cum alter a morte homines tuendo alter a pluuia scribendo protexit. Si modo is Vitruuius apud Formias sepultus est, qui de Architectura librum reliquit.

Pium regem memoras, qui vel saxis Ciceronis pepercerit, qua ille reuerentia tanti viri ossa consecratus esset, vtinam eius marmora quæ triumphalis arcus habet, parem apud posteros pietatem inueniant. At ego illis timeo in arcis aditu collocatis, oppugnabitur aliquando locus, neq; memoriæ magni regis, neque artificio nobili venia dabitur, quando affectum quemuis excludit dominandi cupido, mallem sapientia regis illic suam memoriam consecrasset, vbi solius vetustatis, aut inuidiæ metum subijssit.

Hecatonis præceptum, quod Seneca magnopere laudat. Si vis armari arma, recte rex attestatus erga Deum non procedere, quem non omnes amant, qui amantur ab eo. Vtinam nec Senones hoc dicto decipiantur, qui regem Alphonsum vehementer amant, atq; observant.

III2 IN DIC. ET FAC. ALPH REG.

Amici regi non minus Senenses sunt, quam Buxurus equus fuerit, saluam ipsius domum Alphonsus voluit, potius quam triumphalem sibi arcum apparari. Salutem igitur Senensium amponat Picinini triumpho.

Agere quàm fari sapientis est. Nunquam nisi cum necessitas est sapiens loquitur, neq; vana nisi ponderata mensuratus profert. Stulto nullum est tempus sermoni clausuram, facileq; res iactitat, qui sine consideratione profatur.

Sena vetus erit ea vetula confido, quam regis gemmatum bit, sed non amitter gemmam, id est, benefacti gratiam. Natusq; & filio, & natis natorum & qui nascetur ab illis, dum stabili moenia fidelis & obsequens erit,

Et in Græcia & in Italia nati educatiq; barbarizant. Non quid magis barbarum quàm rapto vivere, & omnem aequitatem omnemq; religionem proculcare, quem Italicum morem esse videmus.

Ennius, si plerosq; nostri reges contemplatus esset, non reges sed regones appellasset: Ecclesiæ quoq; prælatos, prælatones vocitasset, qui præter coronas & infulas dignitati quousq; spondeat, nihil ostendunt.

Iusti est Principis non solum afficere neminem iniuria, sed eos, qui damna quibusvis hominibus sine iusta causa inferunt, possint prohibere. Nam teste Tullio, qui aut non oblitit, si potest iniuriæ, tam est vitio, quàm si patriam aut parentes deleat. Ergo ob causam eum possit Alphonsus prohibere Picininum ne Senensibus oneri sit, ne bello impio pium populum afficiat, nisi id iusticiam neglexisse caducariuq; non immerito videatur.

Coloniæ Agrippinæ pictor quidam insignis, sed prodigiosus & piger & amator vini, quàm plures Christi imagines caponibus pignori dedit, easq; hoc pacto perdere quàm vendere maluit. Interrogatus cur non potius venderet, Ergo, inquit, me ludum esse quàm Christianum vultis.

Ioannes Gersius VVestualus qui Sigismundi Cæsaris Prænotarius fuit, Alberto Romanorum rege satis functo, Principes Electores apud Francfurdiam adiit, ac ne Fridericum suaderet

suadere summopere conatus est, conficta in eum vitia multa disseminans, neq; contentus his: cum Romam Fridericus peteret imperiales insulas suscepturus, Nicolao quinto pontifici maximo epistolae direxit, quibus ne Fridericus coronaretur annixus est, nihil tamen horum Imperatorem latuit, hominemq; cum posset corrigere atq; interimere, passus est. Viennæ vivere partisq; frui bonis, quæ illi non mediocria fuere.

52. Apud reges nihilo magis iuramentum quam simplex verbum valet. Animo enim Princeps obstringi, non alia quavis arte potest. Sed pudet me plus hodie fidei trans montes quam citra reperiri. Plerosq; ex nostris Principibus, quos Italia genuit, adeo parabolanas, ut ita loquar, inuenias, ut certiora sint meretricum, quam eorum promissa.

59. Alexander, qui ex ducibus Mafoniae erat egregius bibulus, cum mortem obiisset apud Viennam, diemq; illi tricesimum in templo diui Stephani, cui præsuerant canonici multiq; viri nobiles celebrarent, sacerdos quilibundus cellam vinariam præpositæ intrauerat, vidisse se inter dolia deambulantem asseruit, & ad Ecclesiam reuersus, cum orantes adhuc compresbiteros inuenisset. Quid hic Alexandro inferias, inquit, agitis? Ille in suo templo lætus agit bibitq;, vos hic siti arrescitis.

60. Poenituisset quam plures adepti regni compertum est. At qui literas didicissent, neminem. Est enim doctrina sapientiæ similis, quam omnis anima concupiscit, nulli onerosa, regni molestiæ multos oppressere, quamuis Bononiensium infania cuncta regna posthabens, cupiat, cum capitis periculo vel diem regnare.

61. Apud Bohemos hoc vectigal exigi nequit, apud quos lupanaria & quæuis pacta publica Hussitarum lege prohibentur. Nostrum minora mala tolerant, ut maiora quæq; deuitent. At bene cum Neapolitanis actum est, quibus hunc regem diuina pietas dedit, quo regnante & ditantur & extolluntur. Memoriam si grati fuerint Alphonso æternam retribuent qui regnorum omnium suorum huc opes contulit.

Finis libri primi.

LIBER

LIBER COMMENTAR
ÆNEÆ SILVII SE-
CVNDVS.

IN PROOEMIUM.

Qui norit Alphonsum nemo te An-
toni dixerit adulatam. Si adulari eos tantum
modo dicis, qui mortalium facta, dictaq;
præverum extollunt. Libellus tuus quamvis
elegantissime scriptus est, diminute tam
magis quam ampliter regis laudes attingit.

Nec miror, quis enim eius regis egregia fac-
tiora abunde retulerit, qui annos quadraginta omnium iudicio
sapientissime regnauerit. Ego quidem ut de tuo rege iudicium
meum prodeam, omnes qui modo regnant, quiq; regnaturi po-
tuerint, Alphonsum tanquam speculum quoddam virtutum
contueri oportere arbitror. Si sibi gloriam, provincialibus
quietem parare voluerint.

Inter fratres qui beatæ Mariæ Teutonicorum, appellatur
ac Poloniæ reges de regni finibus magna sæpè contentione con-
tum est, Cæterum arbitror Sigismundo Cæsare litem extinctam
1433. pacem factam, iuratum signatumq; foedus. Anno ab hinc totius
conspirant inter se quinq; & quinquaginta Prutenorum ciuitates
impiaq; contra Dominos arma suscipiunt, & contra fratres vir-
tutis rebellant. Tum Cassimirus Poloniæ rex portionem sui re-
gni Prussiam esse asserens, occasione oblata bene gerendæ rei bo-
lum fratribus indicit. Tanto diui Alphonfi, quam Barbari regi
modestia maior. Sed non minori perfidia Picininus contra Se-
nenses usus, quos bello quandoque malè afflictos, quam
sibi patrique suo fuissent amicissimi, non est veritus armis lace-
sere.

2. Ad hæc sponsalia contrahenda nos huc ex Austria legati
 Caesaris venimus, remq; absolvimus, quamvis collegæ nostri
 Georgius de Populosa, & Michaël de Plena villa aduersi essent,
 qui dotis nomine minus promitti, quam par esset arbitrantur.
 At Leonora Augusta, sic enim eam vocitamus, regia Neptis hoc
 anno filium peperit, Christophorum nomine, scitum puellum &
 oris lineamenti Alphonso persimilem, utinam moribus.

3. Aphricanum superiorem, qui vnus virginis pudicitiae con-
 suluisset, non satis à Livio laudatum arbitramur, quamvis in co-
 facto extollendo nihil obmisisse videatur. Alphonfus Marsilienses
 omnes virgines ac matronas conseruauit intactas. In agro quoq;
 Vulturano cum oppidum vi expugnasset, cui Ripa Malerantiae
 nomen est pari moderatione in foeminas usus est. Quas igitur
 huic regi laudes attribuemus? immortales certè. Si Picininum
 reliquerit, apud quem virgines, ac nuptæ bello captæ contumelia
 afficiuntur.

4. Ratispona super Danubij ripa apud Baiarios magna & in-
 signis vrbs est, hic sancti Emmerani vetus monasterium cum vi-
 leremus, Abbas qui loco præerat, reconditum nobis ostendit cor-
 pus, quod diui Dionysij Ariopagitæ esse asseuerauit. Cum nos
 Dionysium apud Parisios obseruari diceremus, Leonis papæ li-
 teras in medium attulit, quæ testarentur imperatorem, si rectè
 meminertimus, ex Henricis vnum, cum regem Franciæ inuississet
 ac Parisijs ageret, hæc ossa furatum huc detulisse, appellatq; san-
 ctus pontifex piuni Imperatoris furtum, nos regis pium spo-
 lium dicere possumus, quo sanctissimus Aloisius ex Massilia in
 Valentiam translatus est.

5. Hæc aliquot legati regem convenimus, incidit sermo de
 Philippo duce Burgundiæ, quod votum nouisset contra Turcos
 arma sumere, laudauimus nobilissimi principis animum. Quid
 nam ipse rex facturus esset ad religionem tuendam percunctati
 sumus. Tum ille, si vixero, inquit, in annum proximum classe,
 Turcos in Græcia atq; Asia lacessam, Alphonfus ex sorore nepos
 rex Portugalix in comitatu meo erit, quadringentis & eo ampli-
 us velis mare sulcabitur, in hostium terram quinquaginta milia
 pugna-

pugnatorum exponemus. Iam tela, iam arma in promptu sunt. Tritici modios quinq; & septuaginta millia conferisimus. Naves onerarias triginta expediuimus, quarum vnā in portu vidistis, qua maiorem æuo nostro non tulit pelagus, animus bonus est, adsit modo cum vita bona valetudo. Si propositum rex nuerit, treis orbis partes armatus inuaserit, ac triumphando percurrerit, Europam, Africam, & Asiam. Idem Cæsar sacrarunt. At ille contra patriam, hic pro patria pugnaturus est, & pro catholica ecclesia in qua regenerati omnes sumus.

Nougardia ciuitas est inter Rutenos amplissima, & atq; argento abundans, Rutenos non illos dico de quibus Lucan. ait. Soluuntur flauī longa statione Ruteni. Nam eos inter Galliam habitasse constat. Hi Germanos ultra & Sarmatas & Lituanos non longe ab ortu Tanais sedes habent, ad quos Romanorum, ducum nemo vnquam penetrauit. In medio vrbis foro lapis quadratus est, in quo rex & quidem stans ius populo dicit: sed raro regia potestas in annum apud vnum manfit, lapides in vnā diem duo tresue regnauere. Surgit enim ex populo, qui clientelis se satis armatum existimat, Regemq; deturbans impide, locum eius inuadit, atq; euestigio rex salutatur, haud absimilem & ipse casum subiit, si quis se fortior aduentarit regni cupidus. Mira diuersitas regionum, Septentrio suos inhonestat reges, Meridies non alienos tantum, sed etiam hostes honorat.

Fridericus imperator extra coenam nunquam vitur vino. In coena lectissimum bibit, & id aqua perdomitum. Leonora Augusta quæ paterna in domo nunquam vinum gustasset, suadebant medici in Germania regione frigida, si mater fieri vellet vinum biberet, quod cum accepisset Fridericus, me vocato, abiit, atq; Imperatrici dicito sterilem me coniugem quam vinum iam malle. Proinde me si amat, vinum oderit, ad id nuncium Leonora, & si viri iussioni tam libenter parco quam vino, si tantum vini usum mandauerit imperator mori optauerim, quam parere Teutoniæ regibus, qui ad imperium eliguntur apud Belgas, in Aquisi ciuitate mos est coronari atq; inungi. Huc dum Fridericus iam electus properat, Albertus frater eius iunctis cum Comite

Comitibus Celiæ viribus Carnos inuadit, Labacū insigne ac munissimum oppidum obsidione cingit, Cramburgenſes inſeſtat, Tergeſtinis, ſe niſi dedant exitum minatur, apud Carenthanos, apud Stirienſes nouas turbas excitat, Seniores qui apud Erneſtum patrem in primis accepti, ac fideles fuerant, Friderico ſuadent patrimonij quā imperij curam maiorem gerat. Imperium rem communem, alio tempore curari poſſe, patrimonium rem propriam, & ad hæredes tranſituram, niſi nunc tueatur, fruſtra in poſterum optari quæriq;. Contra Fridericus imperij communia negocia per ſeſe hæreditaria & priuata per procuratores curanda ſtatuit. Cœptumq; iter proſequens belli duces elegit, qui ſe abſente patriæ conſulant: coronatus dum reuertitur, fratrem cum comitibus proſligatum reperit ad ſe vocatum temeritatis fraterni hoſpitij & amoris arguens, ruſus in gratiam recipit, & quaſi nihil peccaſſet, in partem regni reſtituit.

9. Mulierem, quæ in dies quadraginta totidemq; noctes nihil omnino ederet ſe viſiſſe Patatij magnus Albertus ſcriptum reliquit. Neq; id contra naturam eſſe in ſœna ægrotante & frigida. Verum ſub Nicolao quinto pontifice maximo ex vltimis Galliarum ſinibus preſbiter Romam venit, qui ſe in quadriennio nullo uſum cibo aſſereret, niſi cū aliquando ab epiſcopis inuitatus paululum quid deguſtaſſet, inediaq; ſuæ in multos dies ſi quis optaſſet periculum faciebat. Hic dum Senis eſſet Leonardo noſtro Imoleſi Romanam ſe curiam peritutum ait, ſcandalumq; ibi paſſurum non peritutum: cum venit Romam dies illic multos fuit, admirationem ſui turbis fecit, quaſi ſanctus & Deo charus. Poſtremo captus virgiqu; caſus in exilium eſt actus. Suſpectum eſt enim quicquid prodigioſum.

10. Comites de Wuirtembergo apud Germanos in Sueuia latè dominantur quamuis principatus honore & appellatione careant, potentia tamen multos principes antecédunt. Ac inſolentes & improbi habentur, qui neq; Romanam ſedem verentur, neq; obſequuntur imperio. Nobilis quiſpiam qui hos diu ſectatus fuiſſet ab eis tandem recedens ad curiam Cæſaris profugit. Henricus ſum ſeptimus imperabat, auus Caroli quarti, qui Sigismundi

pater fuit, nobilis conspectu Cæsaris quotidie accusare comites, nunc rebelles nunc raptos appellare, hostes imperij, contemptores ecclesiæ. Cui Henricus, tace, inquit, ueterator, neq; landanti tibi, quos scimus pessimos, neque uituperanti, quos tu olim sequebaris fidem habemus.

Ludouici Pontani & Nicolai Siculi bella legatio & dignitas tanto principe nisi discordes animæ & inuidia laborantes, neq; Regi neq; Concilio utiles extitissent: fui mus & nos Basileæ, notumq; uobis est, non minus occupatam fuisse synodum ad reconciliandos inter sese regis legatos quàm ut Bohemos ad ecclesiæ catholicæ consensum reduceret.

Antonius S. Marci Cardinalis Eugenij quarti summi prefulis nepos, incredibile est quam multa numismata veterum conquisierit imperatorum ac principum, amator & hic vetustatis est. Nobis Alphonsus cum essemus apud se Puteolis, ait inuenimus se Neronis aureum nummum, quo pessimus imperator eam sibi laudem usurpauit, qua diuus Augustus in cœlum tollitur. Claustrum templum quod vereres Iano dicauerunt, damnabatq; sapientissimus rex stultum principem, qui sibi falsam gloriam vendicauerat. Non est igitur Antoni cur vel tu, vel ego, tanti regis gratiam consequi mentientes speremus.

Bartholomæum Facium, qui gesta regis scribit, non minor imitatum esse in genere dicendi C. Cæsarem, quando eius commentaria regi tantoperè placent. Verum Lituaniæ ducem Suiogalum nunquam e domo pedem mouisse aiunt, quin dispensatorem percontaretur, an librum quem sibi de arte Popinaria accuratissimè componi curauerat, secum afferret, quasi Apitius exquiritarum cultor epularum. Cœna apud eum non minus sex horarum fuit, nec fercula minus quam triginta & centum allata fuerunt dum ligurit. Itaq; occidentales reges Septentrionales edunt.

Quod iubet alternatim Plato, Alphonsus copulatim implet, qui & literatus est & homines amat literatos. At rara in terris auis. Nam seculo nostro omnes ferè reges Nursini videntur, qui lectorutos (sic enim literatos vocant) e consilio procul arcent.

16. Venceslaum Bohemiæ regem inter purpuratos sitos crebro sermone vsurpare solitum ferunt. Ego si me deripendis vrbibus Italiae fors præsentem dederit, cæterarum rerum prædani militibus impartiar, vini tantum apud me spolia referuabo. Si quis autem in cellam vinariam iniussu meo fuerit ingressus, gladio ferietur. Hunc Principes Electores velut inertem atq; socordem imperio deiecerunt, Ruperto Baioario in locum eius suffecto, ad quem ciuitates Teutoniæ omnes defecere demptis Norinbergen- sibus, qui Venceslao iurassent. Hi cum hinc iusturandi religio- nem vererentur, inde vim Baioarij timerent, legatos ad VVences- laum mittunt, qui se iuramento solui petunt, ac si necesse sit auri viginti milia nummum in eam rem offerunt. Rex auditis legatis liberos Norinbergenses dicit, si currus quatuor tradant onustos vino, quod Baccharacense vocant, hoc est inter Rhenensia vina, vt putant, optimum.

17. Ab eo principe, qui muscam è cratere, vt ante relatum est, proripuit, petijt quispiam filia quam haberet vnicam, aureos vi- ginti quibus eam nuptui traderet. Sibi enim non esse vnde corra- dere dotem posset. Id vbi negatum est, ad vicinum regem com- mendatitias literas impetrauit, quas vir bonus & nobis amicus dictauit, signandasq; Principi tradidit. Cui Princeps vnde papy- rum sumpsisit. Ex tuo inquit amario. Tum Princeps, siccine me, ait, expilatis omnibus. Si sic bona nostra prodigemus, ad men- dicitatem breui redigemur. Malè hanc diem expendimus.

18. Pudeat Italiae sacerdotes, quos nescimel quidem nouam le- gem constat legisse, apud Thaboritas vix mulierculam inuenias, quæ de nouo Testamento & veteri respondere nesciat.

Si vnus triremis liberandæ causâ in qua ducenti, vel paulo plures perire homines poterant, ingenti periculo sese rex subiecit, quid faciat pro beati Petri nauigio? cum quo nisi procellam Tur- corum euaserit Christianam perire societatem oportet.

19. Vitoldus dux Lithuaniae læsæ maiestatis reos vrsorum pelle confutos, vrsis quos domi nutrierat lanandos obijciebat. Cuius seueritatem ne dicam crudelitatem adeo prouinciales extimue- runt, vt cum dixisset aliquando duobus pluribusue, Ite otius ac

laqueo vos appendite, nemo imperium recusauerit, auditisque nonnunquam, sit qui currens hortatus alios, eamus quam properanter, dixerit, ne bilem domini commoueamus.

Fridericus Imp. III, victis bello & vi captis Gunziensibus 2. x. x. homines qui rerum nouarum ac rebellionis autores fuerant, in patibulum sustulit, reliquæ multitudini vitam libertatemque ac fortunas concessit.

Sequebamur Alphonsum ex hospitali beatæ Mariæ in arcem regiam, tum forte vir grandæuus vultu habituque venerabilis, regem salutat. Rex autem ad nos conuersus, Sic, inquit, cum obsiderem hanc urbem ad me venit in castra utque bono animo essem iussit. Nam circa Calendas Iunias quæ tunc instarent, opido positurus essem, at non diu post futurum esse anceps praelium ait, in quo dux exercitus caperetur, meque commouit, ne illius pugnae interesssem. Prima vaticinij sermonis pars impleta quarto nonas Iunias Neapolim in potestatem redegi. Copiæ nostræ atque Antonij Caudolæ in agrum Capuanum conuenerunt, dubitatum est inter nostros, an praelium committi oportere, quod vitæ nostræ timerent, quod cum ad me relatum est, Ego ea res vobis timorem, inquam, incutit, quæ præstare animam atque audaciam debet. Induique me mox galeam, & signo pugnae dato in hostem me conuertere, fregi acies, vici, profligavi, Antiochum captiuum abduxi. Nec me vaticinium, nec trepidum consilium amicorum terruit.

Nandi solum peritiam C. Cæsar Alphonso superior fuit, qui apud Alexandriam naucula penè submersa, nando ad claustrum euasit, Batauos hanc artem adeo calluisse constat, ut Rhenum quæ apud eos latissimus est fluuius armati tranarent, illorum hodie locum Traiectenses tenent, viri bellaces & nandi peritiores quam cæteri Rheni accolæ.

Seruatae apud Vicarum mulieres regis animum ab his alioquin ostendunt, quæ Picinini patrauit exercitus violatis apud Orbatellum nuptis ac virginibus.

Prælijs, quæ inter Christianos acta sunt, corpus obijcere non negauit Alphonsum, Non est igitur cur dubitemus contra Turcos

Turcos cum arma sumpturum, & in tam gloriosam expeditionem iturum.

25. Albertus Marchio Brandenburgensis (quem Teutonicum Achillem non ab re vocitant) cum accepisset Nurenbergenses octingentos equites, ac sex millia peditum in agrum eius prædatum misisse, apud fluvium quem illi transmissuri erant, equitibus atq; peditibus vno duntaxat loco vadabilem sagittarios inter arbusculas ducentos collocat, qui equitatu prætermisso pedites vadomiserant. Ipse cum sexcentis equitibus proximo in nemore latitat, acies medio trecentorum ferme passuum intervallo non sine trepidatione. Tum Marchio cum duobus comitibus apprehensa lancea in hostem aduolat. Occurrunt totidem sibi ex hostibus viri fortes. Marchio equitem eum, qui sibi obuius fit medium transfodit sternitq; at comitibus suis, ab his, cum quibus congressi fuerant prostratis, ipse in hostium turmam solus erumpit, modo istum, modo illum conficit, stragemq; non paruam efficit, donec ad signa peruadat. Illic centum in eum gladij nudantur, & cum punctim eum ferire circumuentum nequeant, ignari quisnam tanta auderet, cæsim rem agunt. Ille amplexatus utroq; brachio vexillum, nusquam honestius quam hic moriar, inquit. Dum solus hæc agitat reliquus exercitus suppetias occurrit, et veris in fugam hostibus semianimem ducem apud vexillū comperit contractum quassatumq; hostes aut cæsi aut capti fuga admodum paucos eripuit. Pedites apud fluvium impediti nulli interim vsui fuerunt. Hæc nobis & Albertus ipse cum simul è noua ciuitate Austriæ Viennam pergeremus, & alij quamplures viri graues retulerunt, dignus Albertus, qui prope Alphonsum nomen habeat. Presbiterum aiunt, montis Calui, qui Viennæ imminet, cum ad meridiem vsq; bibisset, dormire vsq; ad occasum solis consuesse, exspectatum verò ad Ecclesiam ire, ornare altaria, sacerdotalia vestimenta sumere, campanaq; plebem citare, vt qui Missam celebrare instituisset. Interrogatus cur tam sero rem diuinam ageret, versum ad occidentem, quem putabat orientem esse, percontantibus respondisse fertur, Imò verò subdubito an tam mane celebrare

celebrare liceat ante exortum solem. Nam quamuis aurora tollat, non tamen diem dicere possumus, nisi solis orbis super nostrum horizontem eluceat.

Ingolsta-
diensis.

Ludovicus Baioariæ dux, quem Basileæ Nurenbergæque vidimus, struma ingenti gibboq; deformem, ac facundum & audacem, aduersus Ludovicum patrem impia arma mouit. Neque veritus est venerandum & grandævum senem dura & miserabilis obsidione vexare. Sed correptus vehementissima febre, ante diem suum obiit, quam patrem possit in vincula conijcere. Neque enim aduersus paterna iura impune cedit, neq; longevi sunt propter terram, qui parentes inhonorant. Infamis ætas nostra, quod non Ludovicum hunc tantum, sed alterum Ludovicum Francie Delphinum & Alphonsum Castellæ primogenitum in patre armatus vidit.

Vdalricus Ciliæ comes hoc anno cum Iohannem Huniadem regni Hungariæ Gubernatorem alloqui cuperet, neque illi recusaret, si apud se in castra convenirent. Non ego, inquit, Princeps ex Principe, altaq; familia natus ad te veniam novum hominem, & nostra demum ætate nobilitatum. Cui Ioannes: Non inquit, tuis maioribus, sed tibi me comparo, quanquam neque cedam, qui pugnando pro Christiana religione nobilitatus, meritis lumen posteritati meæ comparavi, quam illi, qui ad te detulerunt. Atq; ut in te Ciliensis comitatus turpiter exinguitur, ita me gloriose Bistricensis exoritur.

Fridericus Marchio Brandenburgensis, qui contra Romanos sub Iuliano Legato apostolico fortem & numerosum ducit exercitum, conditurus testamentum quatuor ad se filios evocavit, Ioannem, Fridericum, Albertum & alterum Fridericum, Ioannemq; quod is natus maior esset, in hunc ferme modum allocutum fertur. Primus ego, ut nosti, dignitatem Electoratus Imperij in nostram familiam adduxi, cum essem Sigismundo Cæsarum admodum familiaris. Nunc vocat me suprema necessitas, cui mihi est, ne tantum decus in domo nostra vilescat, tibi, ut videri quietis & tranquillitatis est vnicum studium. In Electoratu praeter curam & assiduum laborem nihil inuenias, eam ob causam, si

tua voluntate id possum, Marchionatum Brandenburgensem cuius eligendi Cæsarem est, concessum Friderico, qui tibi ætate succedit, quiq; & vigilantior, & ad labores durior, quam tu vi letur, testamento relinquam. Tibi Voitlandiam, Alberto quicquid Franconici iuris possideo, & alteri Friderico partem Misniæ. Cui Ioannes, existimaui pater ante hunc diem chariorem tibi multo quam me Fridericum esse, cum illi sæpius blandirere, neq; id ferre non agrè potui. Nunc sententiam muto, & te pater amo coloq; qui mihi ocius, illi negotium suprema voluntate dimittis. Ex Ioanne hoc nata est Ludouici Mantuani Marchionis vxor, inter matronas nostri seculi forma & moribus præclara.

30. Ioannes Rudolphi regis Bohemiæ filius, Alberto Romanorum imperatori patruo suo subiratus, qui petenti sibi partem Austriæ non statim annueret, cum non reperiret, qui prece vel pretio tantum principem occisurum se promitteret, ad patruum sese contulit, & amicitiam vultu præferens transeuntem apud Heluetios Rhenum consecutus, ibiq; cum pugione transfodit incautum. Mox poenitentia ductus ad Clementem V. Rom. Pont. qui se absolueret Auennionem perrexit. Ille tanti sceleris autorem ad Henricum VII. Romanorum Imperatorem remisit. Imperator rerum apud Pisas in monasterio Augustinensium agere poenitentiam iussit. Ibiq; Ioannes mortuus ac sepultus est. Nos cum Leonoræ Augustæ à Friderico Cæsare obuiam missi essemus, tumulum eius inspeximus.

31. Bernardinum Senensem quem Coelicularum numero Nicolaus quintus Pontifex maximus adscripsit, inter concionandum fabulam huiusmodi referentem audiuimus, Accepit ex villico matrona quædam nobilis recentia cerasa, quæ in thalamum reclusa maiori ex parte cum osibus ore auido atq; hianti manipularum vorauit, coram viro deinde allatis quæ residua fuerant cerasis, prius quam vnum comederet terq; quaterq; mordit. Quærens ex villico, quo modo cerasa ruri ederentur. Cui villicus, qui per rimulam vorantem sceminam contemplatus esset. Quo tu, inquit, mulier paulo antea sola in thalamo

Erubuit

Erubuit mulier, Bernardinus eos bene viuere aiebat, qui quæcunq; agerent aperta dijs atq; hominibus esse putarent,

Puellam balnearum custodem perditæ amauit Albertus Baronia dux, atq; vt voti compos fieret matrimonium promissit. Cumq; de laudibus mulierum se coram aliquando esset sermo, illamq; nemo nominaret, aut inuidos purpuratos suos, aut foeminarum ignaros existimatores appellauit, qui vxorem suam præterissent. Verum illam Ernestus Alberti pater apud Strubingum in Danubium præcipitauit. Indignum profecto facinus obnoxiam filij, puellam quæ nihil peccasset, nec datam. Verax igitur Strabo, qui potentiorē commoditatē, ius esse diffiniuit.

Cœnantibus apud Angliam prælatis ac Baronibus ministrisq; xis genibus officium suum faciunt. Apud Germanos, nec imperatori nec regi tantum adulationis impendunt, prandentq; prandente domino famuli, duobus tribusq; qui vel vina vel cibos apponant expectantibus.

Audiui Fridericum Imp. sæpenumero dicentem, ex ijs quos extulisset quàm paucissimos gratos fuisse, Idq; muneribus, quod datum esse, vt ex fidelibus infideles fierent.

Aduersus Albertum Marchionem Brandenburgensem omnes superioris Germaniæ ciuitates adiuuandos Nurenbergenses statuerunt, quibus ille bellum indixerat. Cumq; numerosus exercitus instrueretur, interrogauit quispiam vt quid tantum populum aduersus vnum principem & eum quidem non dilisimulum armarent. Cui vnus ex primoribus ciuitatum, desipis loquitur, homo. In Alberti namq; astutia & fortitudine omnium Germaniæ principum vires opesq; continentur. Neq; vana vox fuit. Septem & decem principes in partem suam traxit Albertus, ciuitatesq; multis incommodis attritas petere pacem coëgit.

Henricus Goriciæ comes, absente qui cellæ vinariæ clauem haberet sitibundus ostium calcibus inuasit, arguenteq; eum Phœbo de Turri, qui secum nutritus erat, vtq; se sineret frangere repagulum orante. Tace, inquit, me suis, non te erubesciat.

32. A Turcis modo captos redimere Christianos non liberale modo, sed pium opus sanctumq; fuerit, quod tunc futurum sperauerim, si classem vi promittit aduersus Mahumetem Alphon-
sus duxerit, simulq; terrestres copiae in Turcos ierint.

39. Homini agresti, qui ad Nundinas Nouae ciuitatis Austriae venale triticum aduexerat, dum parumper ad caupones diuertisset, equorum alter ex biga subtractus est, furri querela ad Fridericum imperatorem deferitur. Iubetur actor reum nominare. Is sibi de furto constare ait, in ciuitate regia facto, furem ignorare haerentibus in coniectura consiliarijs, si forte in suspicionem quisquam veniret. Mirum, inquit Fridericus, cur etiam alterum equum homo non perdidit, tot sunt hodie in hac vrbe equites, qui equis indigent. Tum rusticus equa est altera o Caesar, quae belligerantibus nulli est vsui. At qui ergo, ait Caesar, eam insidito, atq; in omnes vrbs viculos discurrito, subtractus equus in aliquo stabulo latitat, qui cum iugalem equam senserit, mox hinnitum dabit. Paruit homo, eoq; nacto furtum compertum, agrestis, quod suum erat recuperauit, fur poenas dedit. Omnes igitur qui iuri dicendo praesunt non tantum iustos, sed etiam prudentes & peracutos esse. Zischa Bohemus qui coetus Thaboritarum ductauit exercitum, villam quandam in Austria cum diripisset, neq; inuenisset armenta. Nam illa in insulam Danubio cinctam transuecta fuerant, conquisitis a proximis villis duobus vitulis totidemq; suibus, eos e regione insulae tam diu verberari iussit, donec mugitum, grunnitum, vaccae suelq; exaudientes ad ripam suam tranarunt, quibus interceptis praedam non modicam abduxit, atq; ita docuit ingenio non minus quam viribus res militares geri.

40. Iacobus Archiepiscopus Treuirensis princeps elector, vir industrius ac magni consilij, sed multum cupidus, & ad extollendam ecclesiae suae potentiam nimis attentus, anno ab hinc secundo Fridericum Caesarem apud Nouam ciuitatem cum adiisset, & alia atq; alia petens impetrasset, pluraq; petendo instaret, Si non facis, inquit imperator, petendi finem, ego negandi principium inueniam.

1454

Q 2

Theo

Theodoricus Colonienſis eccleſiæ pontifex prudentia & auctoritate inter electores imperij facile princeps, Quærenti Sigifmundo Cæſari, quo nam pacto felicitatem conſequi poſſet, Inter mortales ait, fruſtra requiris: petenti ruſum ad cœleſtem illam quo itinere pergeret. Recta, inquit: inſtanti tertio, quid agens recta vaderet, Si vitam tuam ita inſtitueris duxerique, reſpondit, ut facturum te promiſiſti, dum calculus, aut podagra, ſive alia vaſerudo acrius te oppreſſit.

Vellem audiſſe quid nam dixerit Andreas, ubi Panormum redijt viſo rege. Ego cum hinc abiero, ſi quis me roget, quæ apud Neapolim, ſcilicet, digna memoratu viderim, quatuor inprimis reſpondebo. Neapolim, ſcilicet, ſplendidam urbem, ſalubritate aeris, portu, templis, ædibus, agris, equis armisque; apud Italos nulli ſecundam. Arcem regiam, quam Nouam vocant, amplitudine formaque cunctas ſuperantem, multaſque raræ magnitudinis naues, quæque maria ſulcaſſe aliquando memorentur. Et cui talia quædrent, Alphonſum Regem adijciam, Et quinto loco, ſi quis audire petierit, ſacrum illum diui Ianuarij cruorem, quem modo concretum, modo liquatum oſtendunt, quamvis ante annos mille ducentos pro Chriſti nomine ſit effuſus. Poſtremo Baierum Cumarumque & Puteolorum rudera ſubnectam, quæ Romanam videntur æquare ruinam.

Alberto Aſtriæ duci, qui mortuo Sigifmundo Cæſari cuius erat gener, regnum Hungariæ ac Bohemiæ eum Romano imperio ſuſcepit, cum princeps amore civium tutos eſſe oportere idque ſolam innocentiam præſtare diceret, & fida cuſtodia, reſpondit ſocer, infortunium excludit.

Alberto Ladislai patre vita functo, & Bohemi & Hungari Fridericum Cæſarem ſibi regem petiuerunt. Quibus ille, abſit à me inquit, ſcelus hoc, ut patrueli meo paternam hæreditatem auararam. Fridericus quoque Marchio Brandenburgienſis princeps elector à Polonis in regem vocatus, Cazimirum, inquit, hæbit mortui regis fratrem, hunc requirite quem ſucceſſio regem ſcit. Quem ſi fortasſe tædet regnare ad me redire. Recuſauit & Albertus Baioariæ dux oblatum Bohemiæ regnum, ne excluderet.

excluderet. Hanc nos temporibus nostris apud Germanos Principes moderationem & vidimus & memoria dignam censuimus.

44. Quærenti Leonardo Benevolenti collega nostro, quo iure Picininus agrum Senensem inuasisset. Militari, inquit Buccardus comes. Nam bello laceßere omnes licet, quibus obligati non sumus. At hoc ius summa iniustitia est. Decet itaq; regem, qui nihil præter rationem & iusticiam prouinciarum præfides etiam se iubente vult facere, Picininum prorsus deferere, bonarum legum, & totius æquitatis euerforem.

46. Milites, qui otij gratia curiam sequerentur, semper in negotio futuros aiebat Syluester Chiemensis episcopus, nisi sese tandem vel cum periculo capitis inde amouerent.

47. Laudanti eum supra modum, & dijs persimilem esse prædicanti cupiam alapas Sigismundus non paucas incussit dicentiq; illi, cur me cædis? Cur me mordes? ait.

In idem Caput.

Friderico Romanorum Imperatori Amadeus dux Sabaudiae, quem Clerus apud Basileam congregatus Eugenio quarto à summo Pontificatu deposito, in illius locum suffecerat, Felicemq; Papam quintum vocauerat, filiam quam domi habebat viduam iuuenem & forma præstantem in matrimonium obtulit. Simulq; dotis nomine auri nummum ducenta millia, si Eugenio relicto Petri successorem appellaret. Horruit Cæsar minimeque Sacramento suo, Ecclesiae Sacramenta fœdare voluit. Atq; ad suos conuersus, vendere, inquit, alij pontificalia solent, hic libenter emat, si reperiat venditorem.

48. Cum accusassent purpurati apud Sigismundum maledictionem Germanicæ multitudinis, quæ de suo Principe passim obloqueretur. Subridens Imperator. An vobis, inquit, graue videtur illos malè loqui, cum nos malè agamus. Cumq; quidam se citum Budensem diceret, sibiq; tanquam membro parcendum arbitraretur. Et putrida, inquit Sigismundus, si sit mea manus, abscindatur. At à Deo, inquit Fridericus Imperator, cum oro, misericordiam peto, non iusticiam. Cur igitur me subditis clementem atq; misericordem non exhibeam.

Qui duri atq; immires essent principes, his aiebat Fridericus Cæsar mortem nimis extimescendam esse. Nam quales se diu vixerunt alijs præstitere, tales, cum moriantur in se iudices iactanturi essent.

Quas non didicerunt artes recusant omnes exercere: impetare, quæ est ars artium omniumq; difficillima, nemo recusat. Interrogatus Rudolphus Cæsar, qui primus in familiam Austriæ duxit imperium, cur ita fieret. Non mirum, inquit stultos putat, qui regnare nesciant, stultum autem sese nemo iudicat.

Michaël Pfullendorfius Secretarius Friderici Cæsaris, qui in ecclesia mea Senensi sepultus est. Inter cætera quæ miraretur, potissimum esse dicebat. Quod animalia rationis expertia, nullum se supra regem ferret, nisi cæteris virtute præstaret. Homines vero qui se rationales dicant, ijs sæpe principibus, obedire, qui bruta quadrupedibus stultiore essent.

Duos pueros miserat Alphonsus Parisios vt litteras dicerent. Eramus in arce noua apud eum, cum Ioannes Solerius illorum epistolas, regi redderet. Vidimus eum miro modo gestitum, postquam scriptis puerorum lectis proficere eos cognouit.

Bartholomæus Capranus Mediolanensis ecclesiæ antistes, idcirco se ministros forma præstantes quæsiuisse dicebat, quoniam am turpes animi turpia corpora incoherent. Improbritatem autem in egregia forma perraro compertam esse.

Interrogatus Sigismundus imperator cur apud liberos ciuitates peculatus crimen adeo frequens inueniretur. Idcirco respondit, quod nudos honores ciuibz commendant populus autem ad lucrum inhiat.

Neq; stultis, inquit Fridericus Cæsar delectari possum, neq; superbis esse amicus.

Leonoram Augustam è Pisis iubente Friderico Cæsare Senas deducebamus, ante diem cinerum, cum solent insanire populi, offendimus apud Sanctum Miniatum Teutonicum, in agro Florentino choream agrestium puellarum, quæ sæpæ saltantes nudarent genua, cruraq; ostentarent. Quod cum animaduertisset imperatrix, eamus inquit, meretricum hic ludus est, non virginum.

36. Victis in Hungaria Gunziefibus magnum, inquit, Fridericus Imperator actum est opus, nunc maius restat, ut, scilicet, vincamus nosmetipsos, atq; avaritiæ, & vlciscendi cupiditati frenos imponamus.

37. Severum, inquit Cæsar Rudolphus, & immitem, fuisse me aliquando poenituit, lenem ac placabilem nunquam.

38. Beatos esse in terris reges aiebat, Sigismundus Imperator, si exclusis superbis mansuetudinis, humanitatisq; cultores in curiam asciscerent.

39. Bernhardus monachorum pater, abstinentiæ præcipuus magister, cum aliquando, venientibus hospitibus, extra ordinem coenasset, idq; discipuli crimini darent, Non ego, inquit, sed charitas bibit editq;.

40. Viros & armis & literis claros non solum vocavit ad se Alphonsus, quorum consilio in administrandis rebus vteretur, ijsq; abunde providit, verum ex curia sua tanquam ex officina virorum præstantium & copiarum duces egregios & venerabiles ecclesiarum antistites emisit. Nam & Calistum tertium qui modò summi pontificatus cathedram regit, ex Alphonsi schola ad Cardinalatus honorem maximus pontifex Eugenius accersivit.

Finis libri Secundi.

LIBER

LIBER COMMENTAR
ÆNEÆ SIL. TERTIVS.

P R O O E M I V M.

Philosophi.

Egat Ioannes Esernitanus Philosophum esse Alphonsum quia rex est. Ego iccirco Philosophum esse affirmo, quia regno potest. Nam Philosophi mea sententia, non qui facienda dicunt, sed qui dicenda faciunt, habendi sunt. Qui quum peccare possint, non peccant, & quemadmodū de Alphonso refert in omni um rerum licentia, sibi ipsis frenum iniiciunt. Abstinencia vita priuata ipsa necessitas parit.

Juliano Cardinali sancti Angeli, qui Basiliensi consilio fuit, libros veterum lectitanti, cum diceret Oddo de varijs, tu hic inter mortuos latitas, ad nos tandem qui viuimus exi, inquit, in fama viuunt, tu neq; nomine, neq; re viuus.

Cum vocarent in curiam senatores, Fridericus Imperator vtinam, inquit, duas res consiliarij mei in palatij vestibulo dederent. Sic enim & ipsi recte consulere & mihi inter consilia dijudicare facillimum esset. Interrogatus quæ nam res illæ essent, Simulatio & dissimulatio respondit.

Exigenti promissa veterano militi cum diceret Sigismundus Imperator. At immoderata fuit petitio tua: Respondit miles, poteras negare cum peterem. Nunc sine turpitudine, quod promissum est, rescindere non poteris. Tum Sigismundus, si duobus alterum me ferre oportet, leuius rerum quam famæ curam subibo.

Ladislaus rex Hungariæ ac Bohemiæ quamuis adhuc puer, cum esset Romæ, non videri sibi ait homines, qui litteras ignorarent.

Barbara

7. Barbara quæ Sigismundi Cæsaris vxor fuit, ac fati functa Barbara Sigismundi
uidua superstiti tum sibi diceret aliquis imitandum turturis ex-
emplum quæ mortuo marito perpetuam castitatem seruaret, Si
me ratione carentes imitari volucres iubes, Cur non columbas
potius pascereq; proponis.

6. Gregorius Hanniburgensis scientia iuris ac facundia inter
omnes Germanos facile princeps, Cum domum ex curia Cæsaris
in qua diu fuerat versatus reuertisset, atque non longè ab oppido
Nurenburgi amicum offendisset, qui vxorem suam viuere &
benè valere diceret, Si viuit vxor, inquit, ego obij.

7. Ottacharus rex Bohemiæ cum de pudicitia coniugis fini-
stra ad se rumores delati esset. Lex, inquit, naturæ est. Cornua qui
faciunt, ne cornua ferre recusent.

8. Iohannes Varadiensis episcopus regniq; Hungariæ Cancel-
arius, tam morum elegantia quàm literarum scientia regnicola-
rum nulli secundus, Cum præfecturas urbium & provinciarum
ad novos & incognitos deferri homines animaduiceret, Post an-
num, inquit, videbimus, bonane fuerit regis electio, quod si mihi
fides fuerit, probatos adhæc munera, quàm probandos potius
assumam.

9. Virico de Rosis inter bohemos proceres opibus, & autorita-
te pollenti, cum Sigismundo absenti mortem fratris, & rebellio-
nem Pragensium significasset, fratrem suum respondit, Sigismun-
dus naturæ tributum soluisse, Pragenses verò sibi tantò gloriosius
soluturos, quanto fortius vincerentur.

10. Parasitus Alberti Marchionis Cilianus nomine dicenti sibi
cuiquam, Cur te stultum assimulas, cum rectè sapias. Heu quàm
iniquè fortuna, inquit, inectum agit, quanto magis studeo me fatu-
um ostendere, tanto prudentior existimor. Contrà filium meum,
qui videri sapiens nititur, stultissimum omnes iudicant.

11. Legerat Philadelphus, vt opinor, cum Satyras Alphonso mit-
teret, quod scribunt veteres de Antonino pio, qui Oppianum poë-
tam de natura piscium canentem, per singulos versus aureo num-
mo donauit. Vnde sunt illius postmodum aurea carmina nun-
cupata.

Barbaræ Si-
gismundi
Vxor.

Oppianus,
Caracellæ
sempore.

Interea Austriam cum remearet ex Italia Fridericus imperator, renunciatum est Austriales in armis esse, & assumptis secum aliquot Bohemorum militibus Nouam ciuitatem obsidere instituisse. Proinde caveret ne montes Syriæ transmitteret, similiterq; amici omnes vno ore consuluere. Nam fugæ cum in Austriam venisset nulla ei facultas daretur. Ad ea Fridericus nec mihi verum simile fit Austriales, ait, eò perfidiæ prolabi, vt me dominum suum exercitu petant, neq; ego is sum, qui fugiam ante ora eorum quin capi vel occidi malim. Exin quid illi petant, nisi Ladislaum pignus hoc, quo reddito liberi sumus, tenerum adhuc puellum inuiti ex tutela nostra remittimus. At si pergunt petere in medium Australium, Bohemorum & Hungarorum id pomum dabimus, de quo treis deas inter se contendisse fabulæ Iunonem, Venerem, & Mineruam tradunt.

Pipponem Florentinum ex domo Stroziorum qui cum plurima bella fideliter feliciterq; confecisset, adeò Sigismundus imperator apud Hungaros magnificauit, vt secundum illius regni caput omnes faterentur, pleriq; primum putarent. Dixisse quos Sigismundum aliquando ferunt, facile Pippo, si velit, scipione manu meam dato, regni fines egredi me solum ac nudum videbit.

Romam cum peteret Fridericus imperator ex prefectis quos Flauianis reliquit certior factus est, Vlricum Eitzingerum, inter proceres Austriæ opibus & industria nulli secundum, trans Danubium profectum esse, ibiq; clandestina colloquia cum Morauis habere, timendum esse, ne res nouaret absente principe. E re igitur fore. Vlrico cum repiret vincula iniicere, quibus imperator respondit clarum ac potentem hominem periculosum esse in carcerem rapere, quando neq; nocentem plectere eum, neq; innocentem dimittere audeas. Vlricum deinde quia consiliarius suus esset, iusiurandi immemorem haud quaquam se credere, prius quam experiatur.

Ladislaum Hungariæ ac Bohemiæ regem cum educare Fridericus imperator, non desuerunt peruersæ mentis homines, qui perdendum suaderent puerum, cuius vita ingentes molestias

Cæsar.

Cæsari, mors regna, & opes maximas allatura essent. Ad quos ille, ergo me, inquit, opulentum magis regem, quam pium, quam iustum cupiris. At ego bonum nomen cunctis diuitijs antepono.

Ioannes S. Angeli Cardinalis natione Hispanus cum in Austriam sedis Apostolicæ legatus venisset, cognouissetq; Friderici Cæsaris, qui reditus & qui sumptus essent, Rumor erat, inquit Fridericum ad rem nimis attentum esse. At meo iudicio perliberalis est, qui facultatibus sumptus meretur. Cæterum Sigismundus & Albertus qui ante eum imperauit, Bohemiæ & Hungariæ ditissimis regnis præfuerunt, propemodum prodigi principes, largitatem eius obfuscant.

17. Cum diceret aliquando Sigismundus imperator assentatores se veluti pestem odisse: inò, inquit Brunorius Veronensis, nulum genus hominum magis amas. Nam quid apud te possent Marcus Bauus, Laurentius Palatinus, Vrlacius Michael, Caspar Schlikius, nisi assentando tuam gratiam meruissent. Tum Sigismundus, Brunori ait, Sic nam comparatum est cum virandos esse adulatores dicimus, tum maxime illis aures damus, Nec tu mecum tam diu fuisses, nisi mihi blandiri assueuisses.

18. Animaduertit religiosus quidam prædicator ex ordine minorum Albertum Cæsarem Ladislai patrem, qui sermonem suum Viennæ audiret somno grauatum esse, atq; altiori voce, quæro, inquit, ex vobis, qui astatis, saluari ne principes possint? Cumq; rem dubiam & admodum difficilem reddidisset, apagete namq; si baptizati principes, ac in cunabulis moriantur, non est desperanda eorum salus.

19. Gravidam bellis Hetruria laborat, partu diuæ Ferinæ cingulum ex rege petit. Neq; enim alius est, qui salutem illi elargiri facilius possit.

20. Fridericus dux Austriæ Alberti Cæsaris filius, commissurus prælium aduersus Ludouicum Baioarium, qui cum de imperio contendebat, quamuis accepisset Marchiones Brandenburgenses cum hostibus consentire, his tamen promissam antea pecuniam numerat alienam fidem accusare, quam suam requiri præoptans.

Mariam Hungariæ reginam cum accepisset uxorem Sigismundus, de quo sæpe facta est mentio, principum regni concilium apud Budam actum est. In eo regina perfidiam regulorum accusavit, qui se regno spoliare conati essent. Tum Sigismundus vnâ cum iudicibus causa cognita, duos & triginta regulos securi percussit, quæ res multorum deinde laborum & discriminum causa est.

Inter Ioannem Caroli quarti partem & Henricum Carinthiæ ducem de regno Bohemiæ longa & difficilis contentio fuit quo tempore clanculum ad Ioannem venit, qui se veneno hostem occisurum promitteret, si præmium speraret, Cui Ioannes, si me nescio Henricum interemisses, atq; ad me venisses, crux tibi præmium futurum erat, qui regio sanguine manus commaculatis, & tu me modo autorem tanti sceleris petis.

Zisca homo Bohemus humili loco natus multa vi animi & corporis, sed ingenio prauo, Cum Hussitarum labes Bohemiam infecisset, ducatum hæreticorum suscepit præliaq; complura aduersus fideles, qui superfueraut, feliciter gessit. Amiserat hic oculum vnum in pueritia, dum inter æquales luderet. Altero in obsidione cuiusdam castri priuatus est. Sed neq; oculo vtroq; cæcus imperio se abdicauit. Sequebantur eum ingentes copię, ab eoq; non Bohemi tantum verum etiam Teutones magnis cladibus affecti sunt. Is moriturus cum rogaretur de suo corpore, quid fieri mandarer. Pellem, inquit, mortuo demite, relictoque feris cadauere, ex ea tympanum facite, quo in prælijs viamini. Nam vt hostes viuientis aspectum non ferebant, ita mortui sonitum non ferent.

Docet Nestor Fauentinus quanta cum Picinino, tum cæteris copiarum ducibus, quos alit Italia, fides habenda sit.

Quamuis omnia libenter audio, quæ vel fecisse vel dixisse Alphonsum tradis, nihil tamen in animum tam cupidè recipio quam responsum illud Ludouico Podio diuinitus datum Regem scilicet, pacem dare, non vendere solitum. Nam & nos hunc pacem oraturi non empturi venimus.

Multa Philippo Alphonsus debuit. Ac plura Christo debet. Pro Philippo bellum suscipere contra Venetos instituit. Cur pro

pro Christo contra Turcas arma non capiat : Maiores Turcas quam Veneti. At maior multo Christus quam Mahumetes.

27. Interrogatus aliquando Marianus Sozinus Senensis utroque iure consultissimus, Cur minus solito literis operam daret, Vxorem, inquit, duxi. Rursus interpellatus, cur Socrates postquam duxit uxorem, non itidem philosophiæ studia neglexisset, Xantippe ait, morosa fuit, & ut existimo, deformis, mea verò proba est, & formæ non postremæ.

28. Ennius Senensis qui ecclesiæ Grossitanæ præfuit, antequam pontificatum accepisset, in Petrum de monte Licino non incelebrem Astronomum, qui cum podograretur incidit, atque ab eo, dum alteram post alteram fabulam recitat, diu retentus, dum transeuntem notum quempiam vidisset, Age, inquit, o amice ausculta hunc podagricum. Nam meæ audiendo aures ambæ obtulæ sunt.

29. In obsidione Pragenfi Principes ciuitatis, qui Sigismundum odissent, populares ut obscæna & petulantissima in eum verba iactarent, astu atque arte Protocabant, sic enim futurum arbitrabantur, ut iritatus hostis crucem & quæuis duriora supplicia comminaretur obfessis. Illi verò pœnam metuentes, obsidionis incommoda constantius tolerarent, quod cum intelligeret imperator impunitatem omnium, quæ in se dicerentur per preconem promissit.

30. Ad Rudolphum Imperatorem venit quispiam, qui Othacarum Bohemiæ regem in venatione sese occisurum promitteret, si facto præmium esset. Cui Rudolphus etsi noster hostis est Othaccarus, eumque odimus, non tamen id efficiet, ut iustitiæ & moderationis fines transeamus.

31. Inter Philosophos, inquit Hugo Senensis, multas inuenio hæreses, quas facile tollas, si de nominis finitione consentias.

32. Albertus Austriæ dux antequam Romanum suscepisset imperium, in Iudæos descendiens, eos omnes in sua ditione occidit, qui nolent ad CHRISTVM verum & singularem Deum conuerti. Multi metu baptisma susceperunt. Ex quibus vnum Friedericus antequam imperaret in cubiculum suum accepit. Eumque

cum esset sibi coetaneus, quasi fratrem dilexit, is post aliquot annos pecunia ductus ad Iudaicam fidem sese reuerti statuisse dicitur. Fridericus contra suadet ne viam vitae deserat. Cumq; verba sua nil proficerent Theologos ex Viennensi schola accersit, qui inueniunt nem instruant, addit preces, addit lachrymas, promittit, minatur. Postremo verò frustra sese niti cognouit, fraternam quodammodo charitatem religiosæ & veræ pietati postposuit, inuitusq; & admodum dolens iuuenem in iudicium requisitum tradidit. Ille ad supplicium ductus nullis constrictus vinculis (sic enim poterat) ut pyram ardentem vidit, Hebraicum carmen incipiens in medias flammæ intrepidus se coniecit, atq; ibi cantans exultans est.

Ex præda villarum quas diripuisset Zisca Bohemus, nihil ad se deferri iussit, nisi telas aranearum, sic enim pernas salutaris carnes è rusticano tecto pendentes appellabat.

Fœnus ita demum sine peccato exerceri posse diuus Bernardinus Senensis affirmavit, Si pecunia his crederetur, qui nec capitalem summam reddere possent.

Anno abhinc sexto & quadagesimo inter fratres Teutonicorum & Vladislaum Poloniæ regem, de regni finibus orta quæstione utraq; pars ingentes copias in bellum eduxit, & primi Pruteni siue numero militum, siue animi ferocia exultantes, duos gladios per fœciale regi misere, ut ex his, quem maluit, vnum acciperet. Is cum Vitoldo fratre suo Deo hostias libabat, qui audito fœciale, non minus, inquit, prælii signum recipiam. Consecrato gladio, quem elegerat, eo se accinxit, & facta pugna diuina copia Lituanos, qui auxilio venerant primos opponit, quorum strage fatigata Prutenorum manus, & ipsa Polonis superuenientibus sternitur cruentissimo prælio, & die confecto victoria regis fuit, viri equestres ex ordinis religione quadringenti cum ipso magno magistro periere, cæsa ex plebe multa millia, qui superflui capti. Prussia præter oppidum beatæ Mariæ, omnis ad Poloniam defecit.

Cum diceret Laurentius Palatinus Hungariæ imprudens agere Sigismundum Imperatorem, qui victis hostibus non solum vitam

vitam & opes relinqueret, sed etiam eos inter amicos reciperet, extolleretq;. Tibi inquit Sigismundus, videtur vtile inimicum occidere, neq; enim mortuus bellum excitat. At ego inimicum occido dum parco, & amicum facio dum extollo.

37. In bello, quod contra Bohemos Albertus Austriæ dux priusquam Romanis imperaret diutissime gessit, Interrogatus quem copjis praticere statuisset, Si alium inquit, quam me ductorem exercitus petitis, frustra me Austriæ ducem appellatis.

38. Ludouicus Baioariæ dux apud Henricum eiusdem familiæ principem in carcere cum obseruaretur, nunquam illi ad se uenienti assurrexit, neque capite annuit, neque quod ab eo peteretur, suaderetur ue quicquam fecit. Eum vultum, eam seueritatem retinuit captus, quibus cum liber esset, usus est.

39. Conspirauerant Hungari aduersus Sigismundum armatiq; regiam intrauerant aut capturi regem, aut si id non succederet, occisuri, quos vt ad se irrumpentes cognouit, accepto pugione in medium progressus. Ecquis, inquit, vestrum manus in me inficiet, aut quid nam feci, quod me regem vestrum occidere vultis, prodeat e vobis si quis audet, & cum me solo solus congregiatur. Ea voce & audacia obstupere coniurati, & sibi quisq; timens abiit.

40. In eo bello, quod aduersus Nurenbergenses anno abhinc sexto Albertus Marchio Brandenburgensis eximie gessit, Grauenburgum ab eo multa vi oppugnatum est. Id oppidum in valle iacet. xx. millibus passuum a Nurenberga muro ac fossa munitum. In quo præter oppidanos quingenti milites presidio inerant. Oppugnatio quatuor diuersis locis coepta est. Albertus sibi eam oppidi partem elegit qua murus altior & fossa profundior fuit. In situ facto ab ea parte, qua oppidum captum est, secundus ex omnibus ipse murum ascendit, in oppidum vero primo descendit. Circumuentus ab oppidanis tam diu pugna sustinuit, quamuis in se vnum multi concurrissent, donec alij pugnantes, decreto sibi murorum partibus superatis, suppetias tulerunt. oppidum captum direptumq; est, foeminis nulla vis illata. Nam id apud Teutones pro inexpiabili scelere habetur.

Iodocus Marchio Moravia cum patrum suum VVenceslaum Bohemia Romanorumq; regem visitatum venisset, vocavit eum patruus in penitiorem ædium partem, atq; in hunc modum allocutus est. Et si satis scio, non esse e dignitate mea, quod Electore Imperij me regno Romano abdicauerunt, solatio tamen est quod familia nostra hoc decus non excidit. Ego te libens velensq; successorem mihi datum accipio. Cumq; Iodocus his verbis territus ad Regis genua procubisset, ac sibi nihil imputandum diceret, qui earum rerum omnium ignarus esset. Pone meum inquit, nepos. Nam neq; imperium intuitus depono, neq; si res illud cupiam iura sanguinis violare ausim. Bono itaq; animo esto, imperiumq; tibi demandatum suscipe, mihi mea satis est Bohemia, viris, armis opibus regni mei tanquam tuis vt libet vter, lætumq; & donatum nepotem a se dimisit. At ille sex tantum menses superuixit, locumq; postea Roberto Baioario, qui imperaret, fecit.

Ecclesia catholica cum scissa esset, Nam tres de Romanorum pontificatu contendebant. Petrus de Luna, Baltasar Costa, & Angelus Cararus, Concilium generale apud Constantiam Summarum, vt nunc dicimus, urbem Sigismundus imperator agi curavit, ac magnis itineribus Italiam, Galliam & Hispaniam pergit, vt nationes omnes ad vnius pontificis consensum redigeret, eoq; annitente pax ecclesiæ reddita. Martinus Papa quintus electus prouidus pater, & amator pacis, e tribus competitoribus deus sancta synodus tanquam schismaticos reiecit, tertius suopte ingenio pontificatui renunciavit.

Vnius militis saluti consulturus Alphonsus in rapidum equum sese coniecit, suorumq; cum periculo auertit alienum. Curat ut Senensis populi curam non suscipiat, & amicissimæ ciuitatis libertatem, fortunasq; tueatur.

Captum ab Hungaris Sigismundum duo adolescentes eorum agnomento Garij, quorum pater ab eo neci traditus fuisset, colligendum acceperunt, donec omni conspiratorum iudicio in eum animaduerneretur, quos cum ille, vt se dimitterent, frustra percontasset, vidua eorum matre ad se vocata, Scio, inquit, multum

virī tui mortem tibi acerbissimam fuisse, teq; mihi tanquam auctori eius infensam. Verum ego per superos iuro, inuitus tanti viri exitio assensus sum. Regina cum atq; alios accusauit, Condescenderunt regni proceres, atq; in reos mortis sententiam tulere. Ignarus ego factionum vestrarum, nouus ad regnum veneram, quod regulorum maior pars decreuisset, id mihi exequi necessarium erat. Esto tamen virum tuum sciens volensq; neci dederim cruciandum, Tunc propterea natorum tuorum aut aliorum iracundiæ, me obijcies? Et quis obsecro vel te vel illos fructus sequetur. Non desunt mihi fratres & amici qui meum sanguinem vlciscantur, neq; Hungaria rege diutius carebit. Exempla reges timent, nemo apud eos acceptus est, qui manus suas regio sanguine cruentauerit. Quod si me missum feceris ex filiabus Hermanni comitis Ciliæ necessarij tui vxorem ducam, fratris ac soceri adiutus opibus, regiam demum potestatem vendicabo, filios tuos in primis charos habeo, efficiamq; vt omnis posteritas tua hoc factum sibi fructuosum sentiat. Hoc ego cum liberis tuis egi, sed non capit ætas, quantum necesse est. Te, quæ plus sapis & illis tibi consulere oportet. Persuasa mulier regem dimisit. Is Barbara Ciliensis in matrimonium suscepta, breui post tempore debellatis rebellibus victor regnum obtinuit, promissosq; satisfaciens Garios iuuenes super regulos extulit. Ex his ortus est Ladislaus de Gara (quem Banum appellant) inter primores Hungariæ proceres, opibus & autoritate præpollens.

Austria nobilis provincia, diues agro virisq; ex duarum provinciarum detractione recepta est. Nam quicquid est à Leyta fluuiio vsq; ad Anasum amnem Pannonici iuris fuit, ab Anaso in Oenum Norici. Benus ingens flumen ex alpihus Italiæ profluens apud Patauium urbem Danubio miscetur. Leyta paruus fluuius ex montibus Stiria dimissus inter Viennam & Posonium ciuitates, in Danubium labitur. Huic provinciae ad septentrionem Morau Bohemiq; adiacent. Ad meridiem Stiria montes, eius Hungari, occidentem Baioarij tenent. Danubius, quàm longa est, mediam perlabitur. Hæc

primo à Marchionibus, deinde à Ducibus regnata est. Sirops ducum in foemina defecit. At illam Ottacarus Bohemix rex uxorem duxit, nō tam eius matrimonij, quā regni cupidus. Quippe qui ea vivente, aliam ex Polonia coniugem superduxit. Verum cum Rudolphus Romanorum imperator Austriam deficientibus ex genere ducum virilis sexus hæredibus ad imperium devolutam assereret, nec Bohemum alio pacto coercere posset, qui conventa quæq; fregisset ad extremum ferro dirimere litem statuit. Prælium trans Danubium commissum est, Ottacarum Bohemi, Misnenses, Poloni, Aungari adiuvabant: Rudolphus Suevis, Franconibus, Hustralibus & Stiriensibus societas iutus etis rem gessit, hostium copix numero longè antecedeabant, Rudolphi miles virtute superior fuit. In ea pugna ingens strages commissa, Ottacarus occisus, quem Rudolphus honorifice sepeliri iussit. Ac dein Austriæ ducatum filio suo Alberto natu maiori concessit, vnde originem habent, qui Austriam hodie possident, Fridericus, Ladislaus Albertus, Sigismundus. In hoc prælio cum siti laboraret exercitus, ferunt agresti, qui messoribus porum ferret ablatam hydriam sicera plenam, atq; imperatori oblata, quam cum ille vidisset, reddite, inquit, homini vasculum suum, nam ego exercitui non mihi sitiebam.

Ludovicum seniore Baioariæ ducem cum captivum haberet Albertus Marchio Brandenburgensis, non pauca ab eo petiit, quæ cum ille negasset, traderet eū in manus duri, & inimicissimi sibi principis minabatur: Tū Ludovicus, quæ poteris ex me libero impetrare, eadem modo ex captivo petito. Si quid amplius vellet corpus meū in tua potestate, animū mihi tibi obnoxium invenies.

In Calesio cum essem Angliam petiturus, Id oppidum in Morinis, ex quo brevissimum dicunt in insulam transire, nunciatum est autore Nicolao Cardinale sanctæ crucis viro sanctissimo Philippum Burgundiæ ducem, qui partium Anglicanarum antea fuisset, ad regem Franciæ defecisse. Quod cum præfectus loci accepisset, mox me qui Cardinalis essem secretarius, asserenti iussit, quæ res magno me damno affecisset, nisi Cardinalis Viniensis, cui notus essem, illico me dimitti iussisset.

Fridericus senior dux Austriae imperatoris Friderici, patruus saepe murata veste solus inter agrestes conuersatus est. Cum quibus accepta pecunia, & arans, & alia quauis munia faciens ruris, & de seipso & de purpuratis suis confabulari consuevit. Interrogatus cur id ageret. Neque enim de me, inquit, alio modo verum audire possum.

41. Hoc vnum est inter egregia regis facinora maximum & praeclarissimum. Sed neminem deserit Deus in se sperantem. Henricus rex Angliae regis huius, qui nunc regnat, pater, circumuentus ab exercitu Gallorum tegis quaecumque obtinisset in Gallia dimittere voluit, si cum suis incolumis abire permetteretur. Negantibus Gallicis nocte subsecuta vocatis centurionibus & decanis militum, neque fugere, inquit, commilitones, neque ex hostibus incolumitatem consequi possumus, quamuis cedere regno Galliae vouerimus, sola nos arma tueri possunt, Non est cur numerosum exercitum formidetis. Iustam causam iustus Deus adiuvabit. Ite & alterum alteri peccata vestra confitemini, pauxillumque terrae ob memoriam sacramenti Eucharistiae saluatoris, alter alteri porrigite. Crastina die liberabit nos Dominus ex manibus inimicorum. Sic dimissa concione peractis quae iusserat, curare milites corpora praecipit. Sequenti die ut primum lux orta est commisso prelio, incredibile dictu, octo millia suorum, sexaginta millia hostium fudere, caesa ingens turba, nobilitas Galliae prope omnis capta, paucos fuga seruauit. Eaque potissimum dies Gallorum opes fregit.

42. Ferdinandus cum esset in Hetruria, ferunt diligenter obseruasse patris mandata, quem socij miro modo celuerunt. Hostes quoque cum timerent, non potuerunt non amare. Sed quae mutatio dexterarum huius excelsi. Senenses, Veneti, quos sibi amicissimos charissimosque rex dixit, ex beneuolentia excidere. Florentini contra quos missus est exercitus in amicitiam recepti. Memini hoc loco eorum verborum, quae scribit ad Ruffinum Hieronymus. Amicitia, inquit ille, quae desinere potest, vera nunquam fuit. Deceptus Hieronymus est, qui Ruffinum erga se semper eundem putauit fore, non mirum si Alphonsi quoque opinio falsa fuit.

Bene Mori.

Tota Philosophia, inquit Plato, nihil est aliud, quam quædam commentatio mortis, neq; aberat mea quidem sententia. Cur enim præcepta bene viuendi discimus, nisi vt bene mori sciamus. Comædia quidem est nostra vita, cuius vltimus actus de morte agitur. Bonus poëta nemo habetur, nisi ad finem vsq; actus omnes prudenter explicet. Nobiscum melius tenuit. Namq; licet omnis vita superior turpis extiterit, satis tamen fuerit ad emerendum cœlum, beatamq; vitam consequendam, si læto ac forti animo mortem obeamus, & vltimum spiritum Deo reconciliemus. Neq; contra nos citius Augustinus, dum ait, impossibile est quenquam male vivere, & bene mori. At rursus bene viuentis, malam mortem esse. Seiungit enim ille vitam & mortem. Et verum est, quia mortui nihil mereri possumus. Nos verò cum bene mori dicimus, qui in ipso vitæ exitu veram peccatorum dolentiam contritionemq; suscipit, quòd quàm sit fallax non me latet. Constat tamen & viros, qui diu sanctissimè vixerint male obiisse, in fine ipso de dei bonitate desperantes, & qui sceleratissimi fuerint, bene laudateq; mortuos, ac Dei optimi maximi in supremo anheliu misericordiam impetrassent. Sed quæ obsecro commentatio mortis adeò verax, adeò efficax apud Philosophos reperitur, quæ consolationi illi æquari possit, quam refert Alphonsus, cum, ac Gabrielem Surrentinum habuisse. Legimus quæ vnicuique bibiturus apud Plutarchum de bono mortis Socrates philosophatur, sed nihil ad Alphonsum. Philosophum quamuis Esernitanus inficietur Alphonsus.

Finis libri tertij.

LIBER

143
LIBER COMMENTAR.
ÆNEÆ SIL. QVARTVS.

PROOEMIUM.

Hispania terrarum optimis compa-
randa, non Imperatores tantum ac reges Ro-
mæ atq; Italiæ dare solita est, sed & Cardinales
ac Pontifices maximos, quorum vita emenda-
tissima, doctrina admirabilis fuit : nam pon-
tificem Damasum virtute probatum & omni-
um bonarum artium studio celeberrimum
Hispania ad nos misit. Nunc ex eadem prouincia Calixtum ter-
tium, quem pro vi nominis optimum existimamus, sortiti su-
mus. In sacro Cardinalium collegio multos fuisse Hispanos com-
mendatione dignos non est obscurum, Alphonsum sancti Eusta-
chij, & Ioannem sancti Petri ad vincula Cardinales ipsi Basileæ in
concilio vidimus, quorum ea morum grauitas, ea rerum agen-
darum circumscriptio fuit, vt omnem ad se synodum traherent.
Ioanni nos in secretariatu operam exhibuimus. Hodie quoq; tres
Hispania Cardinales habet, Ioannem sancti Sixti, Antonium Iler-
densem & alterum Ioannem sancti Angeli, qui modo legatus a-
pud Hungaros de traducendis contra Turcos copijs opus agat.
Prioribus quasi duobus Theologicæ sapientiæ syderibus orbis
Romanus illustratur. Tertium scientia iuris nulli secundum pu-
tat.

Verum rex Alphonsus, vt ais, non ab Hispania laudem du-
cit, sed Hispaniam ipse illustrat. Is quanquam ita religiosus est, &
diuini cultus obseruator, vt scribis, non immemor tamen Evan-
gelicæ doctrinæ post ieiunia & orationes cæteraq; pietatis opera in
quibus nonnunquam exercetur, seruum se inuicem ait. Nouissi-
mis enim diebus cum conuenisset eum Ioannes orator Apostoli-
cus ac de pace Tusciæ secum ageret, inter alia sapienter dicta, scio
me,

me, inquit, postquam regnare cœpi, quàm plurimos homines modica fortuna ad magnas opes ac potentiam euexisse, qui postea benefacti immemores extiterunt. Ea vero res mihi minime admirationi est, cum & ipse eodem ingratitude vitio laborem. Nam quis plura ex optimo maximoq; Deo, quàm ego beneficium accepit, quia natus ex regibus, amplissima regna hæreditario iure sum consecutus. Nec minora mihi ipse armis comparavi. Patitur me reges inter Christianos antecedere. Ingenium mihi natura non obtusum dedit, memoriam non infirmam, corpus salubre, vitam longiorem ac morbis ferè inoffensam, opes mihi, delicias, voluptates abunde suppetunt; literarum quoq; nonnullam cognitionem adeptus sum. At ubi mea gratitudo. Quid ego aut feci aut feci pro tot tantisq; diuinæ clementiæ in me muneribus, intelligo me certè ingratum esse, eoq; accusatione ac poena, quas ceteros promeruisse existimo, qui erga me ingrati sunt, tanto maius quanto, grauius est Deum quàm hominem fallere. Verum si mihi vita contigerit, est animus, quod hætenus neglectum est abinde præstare. Iniurias enim quas crudelissima gens Turcarum læti Christo verissimo & maximo Deo nostro nunc in Græcia, nunc in Asia quotidie infert, ultum ire decreuimus, atq; ad id iam quæ ues, iam viros & arma comparauimus. Itaq; nihil est cur nos quæ nunc tractantur Tuscix pacem quouis pacto turbaturos exilimes. Hæc rex, qui si promisso satisfecerit saluatorem Christianæ religioni ab Hispania missum omnis Europa confitebitur.

Interfuimus hoc anno dum hæc fierent. Cæcus in capite mensæ assedit grandæuus, qui ante sedecim annos lumen se amississe aiebat. Ministrabat huic rex, ac vobis audientibus interrogabat, an cæcitatem moleste ferret. Cui cæcus, nesciens regem esse qui secum loqueretur, nisi diuina gratia esset adiumento, nemo, inquit cæcus, viuere optaret, tanta est miseria cæcitatæ, ijs præsertim qui aliquando lumen viderunt. Tum rex velles ne, inquit, ex hac vita migrare. Minime, inquit ille. Tum rex, at si miser es, cur è miseria eripi nolis. Nescio, inquit cæcus, an mortem ad maiorem miseriam hinc demigrem, nec quo vadam mihi certum.

certum est. Tunc vnus ex purpuratis, an nescis, inquit, quòd pi-
 uenti loca tibi piorum patebunt. Scio, inquit cæcus tria esse lo-
 ca, ad quæ dimissis corporibus animæ hominum deferuntur.
 Piorum animas in cœlum euolare, malorum inferna petere, ijs
 verò qui cum antè fuissent mali, tamen ante obitum sese recogno-
 uere, & dolentes pro malefactis prius obierunt, quàm pœnitenti-
 am agerent, purgatorium locum adeundum esse. Tum purpura-
 tus, si hæc credis & peccato abstines, cur mori nolis. Credo, in-
 quit cæcus, bene motienti mihi bene euenturum. Sed quis est hic,
 qui bene sese moriturum sciat. Tum rex sapit, inquit, cæcus, ex
 media Theologia sententiam profert. Audiuit cæcus regem no-
 minari, & quisnam rex esset, regem ipsum interrogauit. Tum
 rex, ego inquit, qui loquor tecum.

Allata erant Sigismundo Cæsari ex Hungaria aureorum
 quadraginta millia. Cum iam aduersperasceret, eaq; in thalamo
 regio recondita fuisse cum cubitum isset. Cæsar dum cogitat in-
 quemnam vsu eam pecuniam conuertat, somnus eum destituit.
 Tum ille excitatis cubicularijs. Ite, inquit ocus consiliarios, du-
 cesq; militum huc accersite. Vocati proceres media nocte trepidi
 (timebant enim ne quid aduersi accidisset) Imperatorem celeriter
 adeunt, & quæ causa sit tam repentinæ vocationis inquirunt. Im-
 perator confestim aperta archa, inter eos qui aduenerant pecunia
 distributa. Ite, inquit, secure tranquilleq; nobis dormire liceat.
 Nam quod mihi somnum ademerat, vobiscum exit.

Quæsitum est inter nonnullos me audiente cum in omne
 hominum genus Alphonsus liberalem ac munificum sese osten-
 derit, cur solos Astrologos præterirer. Neque enim huius scientiæ
 præceptores sicut aliarum disciplinarum magistros in eius curia
 obuersari videmus. Tunc vnus qui magis scire videbatur. Syde-
 ra, inquit, stultos regunt impelluntq;. Sapientes astris impe-
 rant. Stultos ergo principes hanorare astrologos consequens
 est, non sapientes, inter quos nomen suum Alphonsus ob-
 tinet. Tum alius Petrus de monte Ilicino, inquit non
 incelebratus Astrologus congregato apud Constantiam
 generali

generali Christianorum Concilio iudicium de rebus futuris edidit. In quo & Sigismundum eo animo coronandum Romæ, & Ioannem Papam tertium & vicesimum qui ad Concilium vocatus ierat, cum gloria rediturum asseruit. At cum magna synodus Ioannem summo pontificatu abdicasset, Sigismundus autem ita gressu Italix multis post annis abstinuisset, arguentibus plerisque Petrum, qui adeo manifestè mentitus esset. At mihi de duobus stultis inquit, ille, iudicandum fuit, de quibusne vera quidem profari Prolemæus potuisset.

At hoc ad gloriam non mediocrem Alphonso cessit, quod Fridericus Imperator Romæ coronatus, ad eum visendum venisset. Nam ille cum in Germaniam redisset, Interrogantibus amicis apud Italos, quæ memoratu digna vidisset, Alphonsum, inquit, omnium qui modo vivunt regum, & prudentissimum, & magnificentissimum, Cumq; aliqui non probarent, quod maior dignitas ad minorem venisset. Imò, ait ille, ad maiorem profectus sum. Nam etsi minor est regis autoritas quam Imperatoris Alphonsus tamen Friderico maior est.

Parum fuerit Italix pacem dedisse, nisi & datam conservauit.

Schaduienna oppidum est cum arce munitissima, per quod Australibus in Siriam iter est. Huic præfuit vnus ex veteribus amicis Ernesti, qui Friderici Cæsaris pater fuit. Adierunt Fridericum aliquot successiuè adolescentes, sibiq; præfecturam loci committi petierunt, quod qui illam teneret ætate ac viribus confectus esset. Ad quos Fridericus paternum amicum oppido, non amico oppidum commendamus. Testamentum cum conderet, quidam Slesix egregiam domum ædificari mandauit. In qua cænes, qui viles venationi fuissent, ob senectam & corporis debilitatem à suis relictis dominis, vsq; ad mortem alerentur, designatis in eam rem nonnullis agris, ex quorum proventu sumptus suppeditaretur, nec voluntas eius irrita fuit.

Iacobus Marchio Badensis vbi latrocinium in ditione sua commissum didicit, vocatis ijs qui damno affecti fuissent, tantum eos ex fisco suo accipere iussit, quanti esse, quæ amisissent, iurauerant.

ando affirmassent. Exinde latrones insecutus apprehensos in
 rotam fustulit. Id est supplicij genus apud Teutonicos formida-
 le. Atq; ita breui pacatissimam prouinciam reddidit. Patris ve-
 stigia Carolus nobilissimus adolescens sequitur, cui nupta est Ca-
 tharina soror Friderici Cæsaris.

4. Dux quidam Oppatiæ vxori, quam ex Lituania acceperat,
 obuiam cum exisset, in comitatu illius adolescentem offendit
 forma egregium, robusto corpore, in plumis iacentem pensili
 curtu aduectum. Interrogauit quis nam esset. Coniugis suæ
 fratrem, aut propinquum existimans. Responsum est ab ijs,
 qui propius aderant. Apud Lituanos more patrio nuptas, quæ
 nobiles quidem essent, vnum pluresue concubinos pro viri facul-
 tatibus domi alere consueuissæ, qui negligente marito onera ma-
 trimonijs subeat. Illumq; sibi adductum fuisse, qui vices suas
 suppleat, si quando, vt fit, vel morbo, vel alia quauis causa
 coniugi debitum persolvere nequiret. Voluit dux laniandum
 canibus hominem obijcere. Sed prohibitus ab amicis in Litu-
 aniam quam celerrime redire cum iussit, qua in prouincia, vt
 aiunt, perpauca nuptæ a viris digrediuntur.

9. Satis vicit, inquit Sigismundus imperator, qui hostes
 fugauit.

10. Cum rogaretur Sigismundus imperator quem virum re-
 gno dignum aptumq; existimaret. Eum, inquit, quem neq; se-
 cundæ res extollerent, neq; aduersæ deprimerent.

11. Cum gloriabundus quidam eques coram Sigismundo vr-
 banos magistratus paruifaceret, tribunosq; militum laudibus in
 coelum tolleret. Tace, inquit, Thraso, nulla nobis militia opus es-
 set, si suas quiq; ciuitates prætores, cæteri q; magistratus moderatè
 iusteq; gubernarent.

12. Senenses fortasse ramusculum ignari in regis oculum de-
 misere, Vtinam nil aliud rex doleat quam Senensis populi dolo-
 rem, ac metum. Verum Iohannes Lyritanus cum dietim nouis
 contumelijs ciuitatem nostram afficiat, accusare tamen eam apud
 regem non cessat.

Verum est quod Satyricus ille ait,
 Libertas pauperis hæc est,
 Pulsatus rogat, & pugnīs concisus adorat,
 Ut liceat paucis cum dentibus inde reuerti.

Literæ Casparis Schlichij ex Nurenberga missæ cum in manus Friderici Cæsaris venissent, quæ nonnullis Hungaris inscribantur, fuerunt, qui eas aperiendas dicerent, quod in ijs aliquod proditionis scriptum esse putarent, quod sciri oporteret. Quibus Fridericus, Casparem ego & probum virum, & mei amantem existimo, si fallor, malo per se se error pateat, quam mea diligentia inuestigetur.

Non mirum, si non putauit Alphonsus in regnis suis suo tempore septem sapientes inueniri posse, quum ex omni Græcia & Asia, totoq; penè orbe terrarum omnibus ætatibus vix totidem annotati sint.

In scholam Pragensē ingressus aliquando Carolus quartus Romanorum imperator, cum disputantes liberalium artium magistros in horas quatuor audiuisset, idque purpurati molester ferrent, ac cœnæ tempus adesse dicerent. Mihi, inquit, tempus est minime. Nam cœna mea hæc est.

Cum beatos quispiam Fœneratores coram Sigismundo duceret, qui dormientes rem augerent, Et tu ergo miler, inquit Sigismundus, qui rem vigilando comminuis.

Si desint Thracones, inuanum Gnathonēs clamitant.

Legerat illud Alphonsus, ut arbitror, quod non ignotus poeta cecinit.

Dij maiorum

Vmbris tenuem & sine pondere terram,

Spirantesq; crocos, & in vna perpetuum ver,

Qui præceptorem sancti voluere parentis esse loco.

Atque idcirco suo magistro vel poma vel confectiōnes zaccareas ministravit.

Georgius Fistellus cum esset doctor, à Sigismundo Cæsare equestris militiæ insignia suscepit. Exin cum Basilienfium Synodum adisset, consulante de rebus arduis Sigismundo, dabi-
 biusan

bis an doctoribus legum coniunctis in vnum locum, aut se-
quitibus ab illis in alium separatis coniungat. Cumq; tandem ad
equites inclinaret. Stulte agis, inquit Sigismundus, qui literis mi-
litiam praefers. Nam ego milites mille vna die fecerim, doctorem
mille annis non fecerim.

20. Vitoldus Lituaniae dux plebem legi, legem principi subie-
ctam esse oportere, dicebat. Adeoq; differentem moribus & ha-
bitu a suis popularibus sese praebuit, vt illos tonderi edicto iusse-
rit, sibi tanquam maiestatis insigne barbam intonsam retinens.
At cum id non succederet, nam Lituani vitam potius quam bar-
bam parati erant amittere. Caput ipse genalq; rasit, capitalem
poenam in eos comminatus, qui suo exemplo barbam aut co-
mam deponerent.

21. Essent plerumq; principes, quam priuati homines, vt So-
crates, meliores, si reges electio, non successio faceret.

22. Cum quaereret aliquis ex Thoma Sarzanensi, qui postea
maximum pontificatum adeptus Nicolaus quintus appellatus
est, qualis esset Eugenius papa quartus. At inquit, hoc
facile cognitu est, qualis familia est, talem & principem
inuenias.

23. Austriales quoq; , qui accersitis Bohemis, in Noua ciuitate,
Fridericum Caesarem ex Italia redeuntem obsederunt, eo demum
redacti sunt, vt victores ex victo pacem peterent, atq; in eam rem
auri sex millia nummum quotannis penderent.

24. Sub imperio foeminae cum esset Austria, defecerat enim vi-
rilis proles, hinc Hungarus, inde Baioarius provinciam praedaba-
tur, foeminae quae contemneretur, suadebant amici, alterum ex ho-
stibus virum acciperet, qui alterius contumeliam propulsaret.
Quibus illa, minime inimico nubam, Ottacarum ex Bohemia
potius accersam, qui meo coniugio ditatus, & Baioario & Hun-
garo vicem reddat. Neq; enim natura fert vt qui nobis nocent,
ijs beneficiamus.

25. Sigismundus imperator cum esset in Italia, audissetq; pa-
tres Basilicae coactos Egenium papam summo pontificatu depo-
nere statuisse, quamuis podagra laboraret itineri se commisit,
tantaq;

150 IN DIC. ET FAC. ALPH. REG.
tantaq; celeritate aduectus est, vt antè in Cœcilio sit visus, quàm eo
uenturus audiretur. Neq; enim bono principi tolerabile videba-
tur ecclesiam quàm se autore ad consensionem & pacem Con-
stantiensis synodus reduxisset, Basiliensis denuo rescinderet.

Consolatoriæ super morte fratris ad te missæ literæ ma-
gnum in te regis amorem testantur, sed quem ille amet, si te non
amet, qui eum, vel post facta victurum facis.

Interrogatus aliquando Fridericus imperator quid homi-
ni optimum possit contingere respondit, Bonus in hac vita exi-
tus. Qui iocos moderate ferrent, sapientes dicere Sigismundus so-
litus erat, qui promptissime iocarentur ingeniosos.

1455.

Anno superiore Græcus ad Albertum Austriæ ducem ve-
nit, qui se Constantini Cæsaris à Turcis occisi Germanum dice-
ret, quem cum exploratorem ille comperisset, quæcunq; in Ger-
mania pararentur, ad Turcos perferentem gladio percuti iussit.
Carolus quartus Romanorum imperator hominem, qui sibi ne-
cem parasset, ad se vocauit, eiq; aureos mille dono dedit, quibus
nubilem filiam nuptui collocaret. Illius se misereri dicens, cui
filia natu grandior domi clausa esset. Homo gratias egit regi, &
ad conspiratores egressus. Nesciebam, inquit, Carolus qualis es-
set, nunc liberalem & clementem principem ferire nullo pacto
possum.

Venatio, inquit Albertus imperator Ladislai pater, exerciti-
tatio virilis, saltatio muliebris: Seq; voluptate quauis alia carere
posse, venatione non posse.

Si quem sua sorte contentum esse decet, non est cur Al-
phonfus de fortunæ distributione quærat, qui trium Deorum
imperia obtinet, Plutonis, Hispaniæ regna, Neptuni Siciliam &
alias insulas, Iouis, Italiam, quamuis sua virtus totius orbis im-
perium meruit.

Studiosum esse Alphonsum librisq; deditum, nemo dubi-
tat, qui cum versetur, neq; enim sermo vllus eius est, qui non do-
ctrinâ redoleat. Nuper rogabamus eum ne Tusciâ bello perire
fineret, qui se pacis regem inscriberet. Tum ille Cassandram, in-
quit, diuinandi arte & cognitione futuri donauerat Apollo. Id
factum

factum in concilio deorum damnatum, qui futura providere mortalibus inhibere asserebant. At cum reuocare diuinum donum nephas ducerent, statutum est, ne quis Cassandræ prophetanti fidem haberet. Eodem modo quamuis pacisfuum me regem si placet, & qui militassent multum, Ioannes Hannelburgensis non incelebratus medicus, iubente aliquando Sigismundo imperatore secedere paululum omneis, qui Comanum nescirent. Nam cum Comanis ei res erat, qui sunt Hungariæ populi, non paruit imperio. Interrogantiq; Cæsari cur non exisset, quia solos, inquit, abire iussisti, qui Comanum ignorent, quæ iussio haudquaquam me comprehendit. Nam mentiri ac furari, quod est

Comanorum proprium, nemo æque ignorat atq; ego calleo. Denaq; diuinæ legis mandata sub magna nobis mercede commendata sunt. At si vnum fregeris, cuncta fregeris.

Quatoruptis qui apud Morauos vltimus regnauit cum se absente regiam conflagrasse didicisset, interrogauit nuncium, an cella vinaria salua esset, eoq; respondente absumptis cæteris illam intactam igni superfuisse, & nos inquit, igitur salui ac læti sumus.

Quemadmodum superi amari & timeri volunt, ita & reges, ait Sigismundus: neq; enim bene ames, nisi timeas.

Vellem Alphonsi arte atq; diligentia non solum ciues, sed milites quoq; ingenio malo prauoq; bonos & emendatos reddi. Sed militia, vt mihi videtur, sentina vitiorum est, quæ nulla virtutis indicamenta suscipiat. Alphonsum vero cum omnibus ingenio, doctrina virtute, arte, sapientia non solum contendisse, sed eos etiam vicisse dixerim, natus, vt mihi videtur, ad omnia quæcunq; aggredi statuat.

In terra Austria cum obijisset vnus ex primoribus annos natus tres & nonaginta, qui vitam inter voluptates illecebrasq; nulla vnquam valetudine offensam duxisset, ignotaq; illi omnis calamitas, omnis mœsticia fuisset, idq; Friderico Cæsari narraretur. Et hinc, inquit, ille immortales animas censere licet. Namq; si Deus est qui hunc mundum gubernat, vt Philosophi &

theologi docent, eumq; iustum esse nemo negat, profecto alia loca sunt ad quæ post mortem animæ migrant, ibiq; pro factis aut mercedem aut poenam accipiunt, Nam hic bonis sua præmia neq; malis sua supplicia reddi videmus.

Gallus medicus litem, cui patrocinetur, iniquam facit. Bellum, cui se immiscet Hildebrandus, iniustum, quod Picinius sciipit iniustum atq; impium.

Iohannes de monte Damarum natione Suevus, sit mihi inquit, actus aliquis, in quo perpetuo degam: opulentum quampiam mercatorem, ut apud Florentinos esse aliquos aiunt, fugiatem, admota tergo lancea quasi iamiam capiam, insequi velim. Sic enim sequitur sua quemq; voluptas, ut ait poetarum latinorum maximus. At dulce ocium & priuatæ vitæ quies interdum principibus, neq; Diocletiano ad hortos redacto aspirauit fortuna.

Interrogatus Fridericus imperator, quinam sibi charissimi essent, qui me, inquit, non magis quam Deum timent.

Iurasse Fridericum nunquam comperi, nisi cum in ciuitate Aquensi apud Belgas, & cum Romæ coronatus esset. Idq; iuramentum constantissime tenuit. Cum enim iureiurando promisset, quæ bona possideret imperium nullatenus alienaturum, modo hoc, modo illud ex eo peteretur, maluit auarus negando, quam concedendo periorus videri. Eamq; ob causam petenti Borsio Marchioni Escensi ducatum Mutinæ & Regij, tam diu resistit, donec monstratum est eundem ducatum, qui sub annuo tributo concederetur, lucri magis quam alienationis speciem habere, præsertim cum Mutina ac Regium in potestate sua non essent, quam rem nos ei potissime suauimus.

Auri nummum centum millia ciuis quidam Pragensis recepto chyrographo, Carolo quarto imperatori mutuo dedit, eumq; postridie ad prandium inuitauit, conuocatis aliquot regulis, conuiuium more Bohemiæ splendidissimum apparauit. Cum verò potioni & caseo, ut illi consueuerunt, locus esset, neq; cum zaccareis confectioibus vtuntur, Chyrographum in catino aureo iussit adferri admirantibus conuiuiis, & quid hoc sibi vellet querentibus. Cætera, inquit, fercula Cæsar communi-

nia tibi cum hisce optimatibus fuere, hoc tui solius erit. Nam aurum quod mutuaui nudius tertius tibi dono, omneq; debitum remitto.

41. Ignis, quem sacrum vocant, digitum pedis Sigismundi Cæsaris exurebat. Et ne altius serperet timebatur. Medici abscindendum digitum suasere, paruit Imperator & quasi alius inscideretur, ita immotus chirurgici ferrum inspectavit, & pertulit.

42. Bohemi apud quos multa plana raras fossas inuenias equitatum peditatumq; omnem intra currus claudunt, incurribus vero quasi mœnibus armatos collocant, qui missilibus hostem arceant. Cum prælium committitur ex curribus quasi duo cornua efficiunt, eaq; pro multitudine pugnatorum & loci necessitate explicant, retroq; & à lateribus tecti in fronte pugnant interea paulatim aurigæ procedunt, hostiumq; acies circumuenire atq; includere conantur. Quo facto haud dubie victoriam parant. Cum hostes vndiq; feriantur. Est quoq; plaustrorum compages ea arte composita, vt ad Imperatoris iussu, qua velit, & quando velit, aperiantur, siue ad fugam, siue ad insequendos hostes ratio postulatuerit.

43. Quamuis amici culpa solutum se fœdere Alphonsus dicere posset, memor tamen suæ constantiæ & accepti beneficii ratas esse pactiones voluit, quæ exciderant. Idem & nunc erga se facturum regem Senenses sperant. Etsi enim ea non Senensium est, quæ Philippo fuit, erga regem beneficentia, est tamen regis erga Senenses illa, quæ fuit in Philippum constantia. Propterea si fœdus quomodo à Senensibus violatum reperiatur, quod minime credimus, haud quamquam malitia vlla sed ignorantia fortassis eius rei causa fuerit.

44. Qualis fuerit Alphonsus iuuenis ipsa nunc ætas maior ostendit, quem sæpè veloci insidentem equo persequi seras, ac nunc apros nunc ceruos iaculari vidimus suaq; manu sternere. Quæ opera in tanto rege strenuitatis magis quam prudentiæ censemus.

Nam vitam in qua tot populorum vita consistit sine

magna causa periculis obiectari
nolim.

IN

IN ORATIONE PRO SVSCIPIENDO IN TVRCAS BELLO.

Ratio magnanimo rege atq; ipso
Alphonso digna, digitus Dei hic est. Nec
enim hæc verba, hos sensus, hanc deniq; mo-
tem, nisi sanctus Spiritus ministravit. Eni-
hæc oratio, exijt & ad nos, vsq; in Germaniam
delata est. Non potest dictum indictum esse
Belli rex tria in se magni beneficia Dei com-
memorat, qui non belua, sed homo rationis capax ab eo sit cre-
tus. Nec qualiscunq; homo, sed Christianus homo.
Nec qualiscunq; Christianus, sed Christianus rex, reddere illud modum
vetuit, quod non qualiscunq; rex à Deo creatus est, sed rex
quos habet Europa est potentissimus & sapientissimus, quod in
stro seculo inauditum est, rex atq; Philosophus. Verum quomodo
honestum & laudabile est hoc promississe si perficiatur: ita & tur-
pe & vituperabile fuerit, si negligentur. Ad tantam verò rem ce-
equendam necessaria est Hetrurix pax, quæ cum perturbata sit
totam Italiam suspensam tenet. Huius pacandæ potestas atq; ar-
bitrium penes Alphonsum esse nemo dubitat. Suade igitur Al-
toni, suadete omnes, quibus apertæ sunt regis aures, vt relicta
Picinino pacem Tusciæ restituat. Sic enim assumptis in
Turcos armis Christianum nomen vt est ab
eo vulgatum, & tueri & ampli-
ficare poterit.

IN TRIUMPHVM ALPHONSI.

155

Um redierit Alphonsus subactis

Turcis liberata Græcia & spolia illa cruenta
nephandi; Mahumeti caput retulerit, O qua-
lem ei currum apparabit Italia, quales gratias
ager Ecclesia, quæ festa omnis Christiana so-
cietas agitat. Convenient Romam Sep-

tentrionis & Occidentis reges, redeuntemq;
dinales cunctiq; præsules ecclesiarum, & magistratus urbis, longo
extra moenia intervallo sacra ferentes obviam ibunt. Niuei sta-

bunt ad frena Quirites, sterneret purpura & ostro quæcunq; ab
eo terra calcanda fuerit. Matronæ nobiles virginesq; rosas &
lilia rectis in eum spargent & varietum sarta florum sacro capiti

annectent. Ipse curru sublimis aureos in plebem nummos iaci-
et, quocunq; in foro, quocunq; in trivio substitit, novas ludo-
rum facies, offendet, acclamabitq; omnis populus, victori vitam

& gloriam. Atq; ita triumphans non in Capitolium falsiq; Io-
dis ædem, sed in Apostolorum principis beati Petri Basilicam de-
ducetur. Ibiq; maximum sacerdotem Calistum tertium verum

Christi vicarium & regni æterni claves tenentem inueniens, lar-
gam ab eo benedictionem accipiens, amplexus atq; deosculatus
grandævum patrem, secum in penitiorem palacij partem secedet,

vbi & de recenti victoria & de rebus Hispanicis longos inter sese
sermones habebunt. Tunc tua Antoni musa quasi ab inferis resur-
get, & tu quidem poemata compones, Bartolomæus Factius hi-

storias scribet, mortalemq; regem in mortalitati donabit. Nos
quoq; si quid strepere inter cignos corvis licet, aliquid seorsim in-
veniemus quod de tanto rege posteris referamus. Hæc habuimus

Antoni quæ per otium Neapolitanum ad dictæria tua adijcere-
mus Tu vale & boni consule
Ex Neapoli decem Cal. Maias. Anno ab incarnatione
Saluatoris Christi M. CCCG. LVI.

22 April,

V

AD

AD ALPHONSVM RAGONIÆ REGEM ÆNEÆ SENSIS EPISCOPI ORATIO.

Pax Senen-
bus datur

Inter Vena-
tos, Franci-
scum Sfor-
ciam & Flo-
rentinos fa-
ciat
Pag. 144.
145. Facij
lib. 10.

Odestius fortasse fuerit Rex ma-
xime ac piissime audito Ioanne Solcio apo-
stolico legato patre optimo & doctissimo, di-
uina re diutius protracta, fugiente iam die, ne-
tacere, quam loqui. Sed cogimur accepti bene-
ficij magnitudine, ne omnino silentes huius
prætereamus. In qua pacem sapienti ac diuino
consilio tuo perfectum vulgari iussisti. Quare non vrbi nostre
solum verum Hetruriæ ac toti Italiæ, imò verò vniuersæ repu-
blicæ Christianæ salutem hodie partam videmus. Etenim quan-
uis hoc bello, quod modo extinctum est solus ager Senensis va-
stari videretur, eius tamen veneni labes longè lateq; totam Itali-
am inficiebat. Neq; Laudensi pace, neq; altera coram te habita-
hac vrbe Christiano populo satis consultum erat. Cum sedato
vno tumultu mox alter oriretur, atq; in morem serpentis Hydra
noua indies belli capita succrescerent. At concordia quæ nunc
distante te composita est, omnem contentionis nostræ radicem
prorsus extirpat. Nullam Italiæ prouinciola aut inquietam aut
insecuram relinquit. Nulli ius suum aufert, nullum lædit, nul-
lum excludit. Hæc igitur vera pax est, & quæ prioribus illis de
pace tractatibus solidum signum, siue, vt aiunt, sigillum apponit.
Hæc concordia Christianis quidem vera quies. Turcis
autem, vt mihi persuadeo, extremum exitium erit.
Nam quantum discordia nostra extulit illos, tamen consen-
sus, noster deprimeret, atque deijceret. Quippe, vt audient
Hungari, Rasciani, Valachi, Albani, Græcique omnes pa-
catam atque concordem Italiam esse, inuictis animis Tur-
corum arma sustinebunt: exin Fridericus imperator Au-
gustus

gustus inuictissimus, qui etiam te ad hanc concordiam adhortatus est cum suis Teutonibus Martialique gente. Galli quoque feroces, & alij trans Alpes fideles populi, iamiam tempus adesse fatebuntur, quo se bello contra Turcos accingant. Nam quamuis anno superiore sancta sedes apostolica legatos mitteret, decimas exigeret, indulgentias elargiretur, naues construeret tua, quoque maiestas cruce signata multa & magna in hostes fidei minaretur. Nemo tamen credidit expeditioni locum fore cum vicina Romanæ curiæ atq; in ipsis penè vrbis foribus belli tempestas grassaretur. At nunc extirpatis funditus dissensionibus Italiæ è radicibus, quid aliud expectemus, quàm te classe maxima ac potentissima, vt dicere soles, quingentis velis instructa, Orientem petere, ignominiam Deo & saluatori nostro illatam vindicare. Rem videor fortasse difficillatque impossibili similem polliceri. Verum qui te hisce reges, quique tuas vires, & quæ tibi duo magnanimi comparant, alter Castellæ, alter Portugalliæ ministrare promittunt auxilia, metiuntur, nihil me supra modum sperare fatentur. Age igitur rex inclyte tibi, Calistoq; summo pontifici hæc laus seruata est, qua religionem Christianam vndiq; conculcatam, ac ferme deletam in pristinam gloriam restituatis. Nam vetus ille oriens, qui nobis olim veræ fidei lumen infudit, nunc ab Occidente lucem ac salutem expectat.

Legimus Christianos imperatores & pontifices maximos ab Hispania missos sæpè Catholicæ fidei magnificè ac salubriter consuluisse, Theodosius, Damasus atq; alios, ætas nostra sub Calisto tertio diuinitus dato pontifice, ac sub Alphonso rege sapientissimo atque incomparabili vtroque Hispano, Orientalia regna rursus ad Christum verum, & singularem Deum reduitura esse confidit. Cui rex pulcherrimum hodie tua sublimitas initium dedit, quæ cunctas Italiæ lites vnico pacis arbitramento sedauit. Cuius facti gratia non est oratio nostra, quæ beatissimi patris tui Calisti susceptam consolationem

ac laetitiam explicare possit, aut in medium proferre, quibus re-
 noribus sua pietas, & omnis ecclesia cumulare decreuit. Senectus
 vero à te saluberrima pace donati, ac magnificè, conservari nullo
 vnquam tempore huius diei memoriam obliterabunt. Gratissima
 est enim nostra respub. quæ quamuis aliquando pro sua tenuitate,
 ijs qui sibi benefaciunt vicem reddere nequit, animum tamen
 semper obnoxium ac retribuendi cupidum retinet. Videntur ad-
 huc in templo nostro maiori equestres eorum statuae, qui ante
 liquot secula civitati nostræ bene consuluerunt. Manfredi qui et
 hoc regno laboranti populo nostro opem tulit æterna memoria
 apud nos est. Bonifacius nonus huius vrbis alumnus, qui vrbe no-
 stræ non defuit magna in necessitate quasi numen aliquod apud
 nos habetur. Galeatij æ Philippi Mariarum Langobardorum ad-
 cum qui maiores nostros in maximis sæpe discriminibus adiu-
 uerunt, nomina in ciuitate nostra immortalia perseverant. Ob-
 memoriam sanctissimi Calisti nostri, qui vt nobis periculum de-
 meret, periculum ipsi subirent, non recusauit. Aedem construxit
 magistratus nostri decreuerunt. In qua sibi quottannis sacrificent
 Et tibi ergo Alphonse æui nostri gloria, & nato tuo in clyro Cal-
 briæ duci Ferdinando & liberis eius, & omni tuæ posteritatis so-
 nenses vniverſi, dum stabunt vrbis mœnia, hanc hodiernam pa-
 cem, id est salutem & libertatem suam gratissimis animis
 imputabunt tuumq; erit apud eos indelebile nomen.
 Mercedem verò tam pij, tam necessarij, tam
 fructuosi operis, reddat tibi diuina
 miseratio.

Commentariorum Aeneæ Syluij
 Finis.

LVDOICI

LYDOICI XII. GAL-
LIAE REGIS SCITE ET
FACETE DICTA.

Nerat Regi cum gravitate iunctus
facietiarum non scurrilis lepos, ac eius multa
lepide dicta circumferuntur, in quorum pos-
sionem vulgus iam inuasit.

Iniurias priuato sibi illatas, regnum ade-
ptus vlcisci noluit, dictitans, parum decorum
Magnani-
miter.

Regi Gallico, iniurias illatas Aureliorum duci vlcisci.
Mortuo Carolo, perlegens, libello oblato, Caroli domesti-
cos, duorum ex ijs cum quibus similitates olim gesserat priuatus,
Clementer.
nominibus crucem addidit: illi conturbati abeunt, crucem sibi
rati paratam. At mox humanissime reuocantur, eo enim signo
oblatus se, ait, simulatum.

Suppraefectum Aurelianensem, quo familiariter priuatus Amicè &
erat vsus, saepeq; sordium reum liberarat: cum in eo essent omnia Iustè.
ad perniciem profligata damnari passus est: id adiiciens, conten-
di priuatus pro amico: Regnum cum sum adeptus, leges mihi
tuendae sunt.

Plebem & rusticos pascua aiebat esse tyrannorum & mili-
tum: milites pascua esse daemonum. Misericor-
diter &

Cum Lutetia obambulans, obuios haberet quosdam e
Senatu, qui raptim ad Senatum properabant: An non, inquit, hi
ad nondinas videntur proficisci? imitatus Stratoclem & Dio-
clem qui se mutuo ad messem auream invitabant, ita enim tribu-
nal & curiam vocabant. In ambitio-
nem aua-
ram.

Valde laudabat aruspici augurisq; eius responsum, qui
consulenti, quid oculis maxime prodesset? respondit: Si pragma-
ticum patronumq; rarissime videris. Lites fu-
gito.

In Rabulas.

Ipse Lutetiae perſepe, cum Liliatis ſubſellijs ius dicebat, intererat, patronosq; diſertos non illibenter audiebat. Eos tamē ſutoris officium impudenter ſibi vendicare aiebat, Namq; quod ſutoris eſt proprium, dentibus alutam producere: hoc patronos in dilatandis prudentum reſponſis, & Cæſarum legibus ſacra aiebat.

*In alex-
ſian PP.*

Cum audiſſet galero Pontificio donatum indoctum quendam ab Alexandro Pontifice, Bellum verò hiſtrionem (ait) Pontificem, qui nobis in purpura ſimias, in pelle leonis aliuos adhibeat.

Eiuſdem eſt illud, Deteriorem eſſe conditionem equorum quàm aſinorum: Quippe equos curſu fatigari & diſtrumpi, ut aſinis ſacerdotia præſecturasq; Eccleſiaſticas e Roma referant, ſignificans ignavis hominibus, ac nullo paſſim delectu habito, ut quicquid prius Romani adcurrit, ſacerdotiorū vacua munera his conſentiant.

*Ἐὐαγγε-
λίστρια
excusata.*

Annam Reginam cum videret cupidine dominandi ſuperbientem, multa ſe quoq; inſcio moliri: vxori pudicæ munda (aiebat) condonanda.

*Diſſimili-
um con-
iunctio.*

Eandem acrius instantem, tundendo adepturam ſe ſperantem, ut deſponderet Carolo, Maximiliani Cæſaris nepoti, Claudiam filiam, ſædus aiebat velle paciſci inter muſculos domellios & æluſos.

*Imparium
compara-
tio.*

Fidem occinenti eadem ita reſpondit: Itane verò tantum eſſe putas, præeſſe Britannia minori obnoxiam filiam Gallia Regibus: quanti nuptam potentiſſimo Regi vnâ nobiliſſimæ ægni commodis frui? Viſne, inquit, cliteſſas aſini ephippijs equi præferre?

*Vxor non
inſolenter
marito im-
peret.*

Principio & ceruas cum ceruis, cornibus altis inſignibus natura: at cum ceruæ ceruis ſe ſe præferrent, indignatum Deum excornes ut in poſterum prodirent imperaſſe. Solebat enim in fabella vel Apologo quid ſentiret efferre admonens Reginam, ſua ſibi inſolentia potentiam minueret.

*Ingenio
formæ da-
mna repen-
do mea.*

Eidem dicenti futurum, ut claudicantem leuiter filiamq; ner contemneret, id ingeſſit: Certum eſſe amorem morumq; rum, ut formam ætas popularetur.

Lugdunū deprehensus ab aulicis duobus viuo Carolo, & Obliuio iniuriarum, antequam nosceretur, vexatus multis verborum contumelijs, cum illi conturbati Carolo mortuo abiissent, absentes sua sponte reuocauit, pristinaq; dignitati restituit, exuisse se personam Aureliorum duces dictitans, proinde Regi nihil hæc esse curæ.

Cum Iulius Pontifex sacrilegij cum infimularet: Atqui (inquit) absurdissimum est, vt qui donaria diuum ipse manibus gerat, alias sacrilegij arguat. Turpe est Doctori.

Cum audiret Bernenses, eos qui Ioanni Nauarrorum parent, nobilitatem ex æquo omnes iactare: Atqui, aiebat, decem nobilibus eiusce gentis, vnicus ensis satis superq; fuerit: hoc & in Pictonicos iactitabat. In ostentationem generis.

Cum Pontifex diras in eum euomeret: Atqui, ait, precandi ille, non imprecandi causa Pontifex constitutus: repetens laudatam eam vocem sacerdotis quæ adduci non potuit, vt Alcibiadem execraretur. In Diras P P.

Cum audisset Franciscum Gallicum Cæsarem, qui postea regno potitus est, magno ære alieno contracto, Regia quoq; pecunia a quæstoribus mutuo sumpta, anxium esse, rationes hæc in futurum præsentia non profundenda.

Franciscum quo pacto referentur, ipse quidem eum vacuo animo esse iussit: hæc tamen fabella admonuit. Equitabam cum patre: proximis mihi videbar oppido in quod perueniendum nobis erat: itaq; visis templi primi altiusculis, cum è via languerem, ad patrem conuersus: en iam, aio, confecta via: peruenimus in oppidum: (aberamus verò ab eo loco multis stadijs) ille ad me conuersus, Adolescens, inquit, ne posthac pinnis visis templorum, iter te executum dixeris: tacite innuens indignum esse, vt spe & specie largitionis, nondum adepti principatus commoda se percipiturum existimaret. In P P, ambitionem & πολυπραγματούλεω.

Cum honori velificari Regio Iulius Pontifex diceretur, non tantum oçij superuissse D. Petro aiebat, vt res Claudij Cæsaris, aut Domitij Neronis, quæ ad se nihil attinebant, curaret.

Ex antiquorum rebus gestis res gestas Philippi Macedonis Alexandri patris, & Vlpij Traiani Cæsaris maximè probabat. Βασιλικῶς.

In friuolas
quæstiones
ματαιο.
λόγων.

Vnus è sodalitus Franciscano magni nominis coram
concionans, argutissimis disputationibus concionem clauden-
dum in dubium reuocat, si Dei Opt. Max. specie, dæmon vici
integræ vitæ appareat, isq; sese coli iubeat, si is pro Deo dæmon
habens coluerit, an is in sacrosanctæ persuasionis violatæ clementi-
a incidit? Eo audito, qui magis deliraret vidisse se neminem, cie-
bat. Proinde futurum vt posthac concionibus sacris abstinere-
nisi concionatores lites eas inter se bona fide componant.

Ignominia
ab alio pen-
dens.

Aulico magni nominis vxoris adulterium deplorante:
Diræ, inquit Pontificiæ, & vxoris adulterium, si quis contemp-
nit, nunquam sanum hominem commouebunt, & de gradu de-
ijcient: si quis his vel leuiter commoueat aculeum nocturnum
diurnumq; qui perpetuò hæreat, relinquet. Cæterum probi vici
mouentur.

Regiæ.

Gloriabatur, cum sollicitum suspicionibus regnum, suspen-
sum metu, perturbatum nouis consilijs Carolus tradidisset, id se
Francisco florenti & ætate & viribus, tranquillum relicturum.

Victoria si-
ne Antago-
nista.

Cum audiret Iulium immodicè sese efferverentem, qui cor-
bes puncto temporis receperat, quas vix Franci intra triennium
occupant: Non enim, inquit, erat Gasto Fuxeus: imitatus il-
lense: is gloriant Fimbriæ, qui illum X I. die ceperat, quam vi-
bem Agamemnon X. anno vix ceperat, ipse eam X I. die cepisset.
Non enim Hector aderat, qui pro ciuitate pugnaret.

Labor o-
mnia vin-
cit,

De magnitudine frequentiaq; hominum, qui Luteciæ erant,
disceptanti & Stifaco miranti quo pacto tantus numerus homi-
num aleretur: Quid miraris, ait, quo ego pacto cum tot annis
pedibus æger iaceam, pedestre tamen certamen ineam, vbi res ex-
igit? significans hominum industria & improbo labore multa
perfici, quæ factu natura difficilia videantur.

In socor-
diam.

Antonio Viuonio, dum ex condicito vnusquisq; quibus
studijs adolescentiam traduxisset, dicenti se pelle vituli conte-
ctum, in aucupium, quo aues falleret, descendere soluisse viden-
verò, ait, haud omnino adhuc vitulinam pellem exuisse viden-
notans in eo socordiam apertam. Nam Galli socordes & stultos
vituli nomine designare soliti sunt.

Narrante

Narrant Alexandro ex veterum monumentis, augures si vlcus haberent, inaugurandi gratia, sedere prohiberi: quasi hoc esset signum, non oportere, qui vlcus aut perturbationem animo habeat tractare res diuinas. Felicem, ait, Pontificem, qui in ea tempora non incidisset: nunquam enim inaugurandi potestatem habiturum, si ad vetera sacra redeamus.

P.P. sint
ἀμεμῆτοι

Eidem referenti, solitos olim & cane & capella abstinere sacerdotibus, ut non modo attingere, sed ne appellare quidem liceret: pessime hoc aiebat obseruari ab Alebreti filio, vno ex purpuratis Pontificijs, qui & caprae carnibus, Biatnensium mores imitatus, haud illibenter vesceretur, & agmen canum venationis gratia in delictijs haberet.

P.P. Luxus

Cum saepe repeteret edictis suis Iulius, ecclesiae seruandae gratia bellum Ludoico indictum: Laudabat id vetus prudentis hominis, qui capitaliorem dixit iniustitiam eorum, qui tum cum maxime fallunt, id agunt, ut boni videantur.

Improbis
tas iustitiae
specie ve-
lata.

Vnus ex stipatoribus eius Despensius, cum Aulico, genere, honore, exultatione, principe suae familiae, exarserat iracundia, cum stipator nobilitate generis non se esse inferiorem Aulico iactaret: erantque eo nomine in certamen venturi. Hos ante se iuber sisti Ludoicus, rogatus stipatorem, unde ei genus, qui ita se conferret nobilissimo homini. Tum ille eo se genere natum ait, quo nullum sit nobilior. Id quidem fateri regem ortum stirpe Noae sibi vero genus esse ac gentilitatem ex alterutro eorum, qui cum Noa fuissent eo tempore, quo vniuersus orbis aquis subuersus est. Cachinnum dicitur rex sustulisse, in stipatorem, quasi eadem gentilitate sibi coniunctum, conuersusque ad Aulicum magnae nobilitatis, rogauit, despiceretur eum, cui genus esset regium sibi; aequale. Eoque ioco placuit utrumque, dextramque porrexit ambobus: utriusque enim animi magnitudinem perspicere erat, si ad singulare certamen venissent.

Ostentatio
generis.

Baionensem Centurionem & Lemouicensem superbius de exitu & ordine praelij differentes haecenus tulit, ut Baionensi diceret: Cum te rogabo pernas quomodo salire oporteat in dolio

ἢ ἀλᾶ-
ζονταί.

vel seria : Lemouicensi autem ; Cum te rogabo , Castanea quæ in terra , & quo pacto repastinata ferenda , & quibus campis rapa & napus latentur , tum demum respondeo .

**Vicia consuetudine communi-
cata.**

Silente viroq; conuersis ad Lemouicum , Nostin , inquam , in alio solo rapam biennio satam conuerti in napum : in alio capum raporum accipere speciem ? ita & tu haufisti à Baionensi turperiam ille à te ignorantiam , quæ sic insolescat .

Studiosè

Libros M. T. de officijs , Catonem maiorem , Lælium , Porcia , oratiunculas aliquot in Gallicam linguam , etsi parum fideliter versa , summopere exosculabatur .

**Sapienter.
Clementer**

Valdè delectabatur M. T. dicto , quo Cæsarem admonerat , nullam de virtutibus eius plurimis nec gratiorem nec admirabiliorem misericordia : homines ad Deos nulla re propius accedere quam salutem hominibus dando : nihil habere nec fortunam regiam maius quam ut possit : nec naturam melius , quam ut velit conseruare : eaq; Francisco genero sæpè inculcabat , conducere arbitraturs , talibus aureis eius vocibus vndiq; circumsonare : isq; forceri admonitionibus excultus clementissimè postea regnauit , cum multis hostium domesticorumq; insidijs exagitatus .

Prouidè

Studiosè

Delectabatur & Commentarijs Iulij Cæsaris in lingua patriam euersis potius quam versis , ita erroribus scatebant : laudantq; Hieronymo Aleandro clementiam Cæsaris , ipse quidem latude non indignam , cæterum temporariam & alliciendis Romanis ostentatam aiebat , exemplum adferens ex Vxeloduni deditione , cum deditis Cæsar omnibus qui arma tulissent , manus præcidisset , vitamq; concessisset : & Galliam ipsam pacatam per se , specie belli vndiq; conquistata , vexasset & spoliasset . Fidelitate quoq; Cæsaris se desiderare aiebat his in commentarijs , in numero aut cælorum , aut eorū qui ex urbibus ad bellum prodijissent referendo .

Fides ac Veritas in Historicis desiderata.

Aleandroq; Xerxis numerum terrestrium copiarum referente , quas fuisse CLXX. myriades : & Semiramidis Assyriorum reginae , cui fuerat peditatus centum millia , equitatus centum myriades , falciferorum & palustrorum decies decem millia , virorum in Campis pugantium idem numerus : aliorum Camelorum (ubi opus erat) vices dena millia : naves in Bactris ter mille : Eleganti-
venusta-

venustateq; verborum abundantes exteros, historiae veritatem aiebat transgressos: tantumq; abesse, vt aut quæ de Xerxe aut Semiramide scripsissent, vera sibi esse persuaderet, vt & in probatissimis historijs corruptos interdum numeros, bellatorum vereretur: quos & à Valerio Antiate vanissime auctos T. Liuius passim fatetur.

Aiebat verò Græcos, qui pauca gessissent, disertissime historiam scripsisse: Romanos & disertè scripsisse, & res gessisse historia non indignas: Gallos, multa strenuè cum gessissent, nihil literis mandasse.

Aleandrum Rex, cum Lutetiae summo auditorum concursu Gryphum Aufonianum primum & Theodori Cazæ Græcæ linguae Grammaticas institutiones: mox & Platonis Timæum, & M. Tullij Ciceronis librum de vniuersitate enarraret: quingentorum nummum aureorum stipendio annuo fouerat. Ea liberalitate factum est, vt ad mansuetiorum Musarum studia plures confluerint.

Rogabant Lascaris & Robertetus susciperet causam Benedicti Scaligeri aduersus Venetos, qui Veronam aliaq; oppida Scaligeris extorsissent. At ille vetere versu respondit. Non sibi his esse opus, qui pro diuitijs titulos & tumulos demum auctorum ostentare soliti sint.

Cum Doruallus narraret; violato iureiurando Valentinum Borgiam Cæsarem à Consaluo perfidissime retentum & vincitum ad Ferdinandum missum: Ergo, ait, posthac pro Punica Hispanicam fidem sumus celebraturi.

Narrabat Copus Basiliensis medicus, regi acceptissimus, ex veteribus scriptoribus Ceruos qui ex Sicilia in Calabriam ac Rhegium vrbem transnarent, per æstatem desiderio pabuli, longitudine natationis, defessos, quod onus capitis super aquas extantis non facile perferant, ad levandum laborem rationem hanc inire. Natare quidem ordine cunctos vnius ductum alio post alium sequente: ita videri exercitus imaginem congruo ordine incedentis. Inter natandum verò singulos super anteriores caput imponere:

Iudicium
de Historia
diuersarū
gentium.

Munificen-
tia in literarum stu-
dia.

In perfidi-
am.

166 LVDOICI REGIS FACETE DICTA.

Ac si accadat ordinis decurionem animo labare, mox hunc in tergo locari, alium verò decurionis in locum substitui, quasi nouus tergi ductor declaratus sit: ita repræsentari aciem, in qua Aubignus tergum, frontem Grinianus regat, vsque adeò etiam ad ceruos militaris disciplina transijisse videatur. Hæc narrantem intutus Rex, risu diffluens, Non mirum igitur si apud Rhegium cerui, disciplina astuq; militari pollentes, Gallos crista feroces deuicerint, innuens Gallos militari potius astutia, quàm robore, Apulia, Calabriaq; depullos.

Dolus an
virtus.

Tempore
perfici ar-
tes.

Liberaliter
suadet par-
te facit.

Tu suplex
ora: tu
protege.

Amor Ty-
rannus.

Beneficen-
tia.

Senatores
debet Gra-
uitas.

In Diras
Pontificis.

Cùm narraret Aleander quosdam ex veteribus olim vsos cornibus ante pocula inuenta, vsos cochlea pro tubis: id recte ætate homines fieri aptiores.

Verus illud, necesse est facere sumptum qui quærit lucrum, maxime probabat: cum tamen nõ sequeretur idem illud i-
stans. Qui homo maturè quæsiuit pecuniam, nisi eam maturè parcat, maturè esurit.

Dicebat eum qui pontificibus his, qui bello potius quàm pietatistudent, primus arma, sodalib, sanctioris vitæ instituta profectis equos permisisset, & militarem & coelestè disciplinam corrumpisse.

Cùm audiret Armeniacum efflictum deperire puellam Neapolitanam, quæ vultu adeò esset modesto, adeò venusto vt nihil supra: Grauem esse aiebat tyrannum voluptatem, quæ ea demum concupiscat, quorum sit copia angustior.

Exteros quidem etsi olim inimicissimos fouit, vt Ioannem Ludovicum Fliscum, quem inter equites Torquatos adscripsit, tribunumq; maritimorum apud Genuenses designauit.

Nactus ad Braccum Lutetiæ Senatores parisienses, qui sese pileo ludo oblectabant, acriter increpitos, si posthac deprehenderentur, pro Senatoribus, habiturum se stipiatorum loco edixit: pertinere hoc ad maiestatem Senatoriam putans, si minus occupati ludicris publicis viderentur.

Audiens vnum ex Heluetijs suis stipiatoribus, diris confixum Pontificijs, cum æs alienum ad tempus non dissoluisset: An ideo: (inquit) minus, diris confixi, pancalbo vescuntur? significans plerisq; qui castra sequuntur, parum hæc esse curæ.

FINIS.

DE

167
DE CAROLO V. IMPERATORE ORATIO DAVIDIS CHYTHRAEI.

Estimonium prouidentiae & praesentiae Dei in genere humano eximium & singulare est, quod non solum imperia & regna, fouendae Ecclesiae, & honestae hominum societati legibus, iudicijs, disciplina, pace & commercijs multarum gentium muniendae serui-entia, constituit, & lapsa instaurat, & potenti-
dextra sua defendit ac seruat: verum etiam Heroicos Reges ac
Principes, excellenti sapientia & virtute a se ornatos, subinde im-
perijs tribuit, & singularibus motibus regit, & adiuvat in rebus ge-
rendis, ut eorum gubernatio felix sit, & generi humano salutaris.

Talem Heroem excellenti sapientia, virtute, & felicitate
in rebus gerendis a Deo ornatum, & adiutum: & in sum-
ma potentia, & successuum prosperitate, modestum, cle-
mentem, iustum, moderatum & salutarem generi humano prin-
cipem fuisse CAROLEM V. Imperatorem, imò ut Gem-
inam & fidus illustre in reliqua serie regem ac principum He-
roica virtute praestantium, qui vnquam fuerunt, effulxisse,
omnes cordati & prudentes viri agnoscunt: & patria inprimis
mea & Belgicae gentes, sub imperio Caroli placido & moderato
olim tranquillae & florentissimae, luculentè testantur. Nam remoto
culto de hoc iustitiae & pacis publicae diuinitus gubernato & adiu-
to, ideoque felice, quam tristes & tetrae dissipationes & confusiones
proximis annis, nouae subinde exorta, & sine fine & modo cu-
miseris catastrophis optatam & salutarem imponat, toto cum
pectore & ardentibus votis precemur.

Interea bonitatem & praesentiam Dei, in Caroli V. guber-
natione, grati agnoscimus, & sapientiam ac virtutem huius He-
rois celebremus. Verè enim de eo adolescente admodum ad Ro-
mani

mani imperij fastigium recens euecto, vir sapientissimus Mercurius Gattinaria veluti vaticinatus est, dicens Pontano, quod Carolus Saxoniae cancellario, bene fecisse principes Germaniae, quod Carolus imperatorem elegissent, experturos enim, quod sit SAPIENS & BONVS. Bonitatis certè & clementiae ac moderationis animi, & tanta potentia, & summis fortunae successibus, non elati, nec vilius iniustae, cupiditatis, superbiae aut saevitiae indicium, edentis, cuius aliud ex historijs illustrius exemplum proferri potest, cum capto ad Ticinum Galliae rege Francisco, omnium oculi in eum intenti essent, quomodo tantae victoriae nuncium excepturus, nullam gessientis laetitiae aut insolentiae significationem vilo digito aut gestu elatiore praebeuit, sed prohibitis etiam publicae victoriae vitiis usitate edi solitis, recta in templum, ut Deo ob tantam victoriam gratias ageret, se contulit, ac sequenti die eucharistiae Sacramentum sumsit, & septem dierum supplicationes solennes inchoavit, ut Deo soli tantam victoriam se acceptam referre testaretur, ac ut communi multorum voce hoc Dei beneficium celebraret. Regnum verò in aula sua legatis gratulantibus respondit, se Deo erga se benevolentiam agnoscere, & optare ut hac victoria ad pacem & tranquillitatem orbis Christiani rectè constituendam, & bellum contra nominis Christiani hostes gerendum, salutariter possit.

Multos principes bello à se victos, supplices clementer recepit, & filios in amissam hereditatem paternam restituit, quos omnibus fortunis priuare summo iure potuisset.

Sapientiae verò & ingenij ac consiliorum Caroli exquisitè et si ex omnibus ipsius actionibus & rebus gestis radij illustres perpetuò fulserunt, vnicum tamen Schonbergij Cardinalis Caput testimonium nunc recitabo, qui reuersus ex legationibus in Hispaniam, Gallias & Angliam: cum interrogaretur, quid in tribus illis regnis admiratione & memoratu maxime dignum vidisset, concinne admodum & breuiter respondit: in Gallia, pulchrum Regnum; in Anglia, pulchrum Regem: in Hispanijs, sapientissimum Regem se inuenisse.

Scio aliquos vestrum tacitos secum mirari, cur heins reges historiis

historiam in hoc congressu recitare instituerim. At omnibus pijs in ecclesia Christi constat, Christum ipsum, sua voce, Cæsarem Romanum, quanquam dissentientem de religione, in templo Hierosolymitano nominasse, & verbo suo stabilivisse & obedientiam, honorem, tributa & cætera officia ipsi debita reddi iussisse. Cur igitur nos Cæsarem Romanum à Christo ipso laudatum, & tot Heroicis virtutibus à Deo ornatum, & Ecclesijs nostris non planè iniquum, in his nostris coetibus prædicare, vereamur.

Est enim incitatus à Pontificijs Carolus edicta in religionem nostram duriora aliquoties proposuit: tamen singulari animi æquitate & moderatione, cum multa hæere vicia & abusus tetros etiam in Pontificia ecclesia sciret: exequi ea, priusquam legitimo iudicio controversiæ dijudicatae essent, noluit. Ideoq; synodum, in qua res tantæ, legitime cognoscerentur, seriò & assidue à Pontifice flagitavit, & institutis in Germania congressibus & colloquijs de tota religionis doctrina amicis, benevole componere dissidia ecclesiarum studuit. Donec tandem politicos prætextus speciosos adeptus, principes quosdam & ciuitates confœderatas armis ad officium redigendos esse censuit, & tamen in armis ipsis nihil gessit immoderatus, & hos victos ac supplices in gratiam plerosq; benignè recepit, & postea pacem & *ἀντιρροίαν* Ecclesijs nostris concessit.

Quanta virtutum præstantia in vetustis Heroibus, Samsonè, Davide, Salomone, Hercule, Alexandro fuit. Hi tamen, sua etiam vicia & lapsus habent, quorum exempla nos de humana infirmitate, de modestia & invocatione Dei admonent. Ac nihilominus excellentes Heroum illorum virtutes & benemerita ingenus humanum, velut eximia & illustria Dei dona, nos agnoscere, admirari & celebrare decet.

Quare ad pietatem & gratitudinem Deo & Cæsari Carolo, qui vices Dei in hoc imperio & amplissimis regnis sapienter & iuste regendis ac tuendis annos amplius quadraginta gessit: & toti Heroicæ familiæ archiducum Austriæ, quæ tot præstantes sapientia, virtute, magnitudine animi, moderatione & clementia Imperatores orbi Christiano dedit, debitam perinet: grata

grata mente & voce, principum, per quos sua bona, iusticiam pacem, & alia nobis a deo prolixè tribuit, memoriam conferre. Reuerenter itaq; à vobis viri Clariss. & adolescentes studiosissimi peto, vt me summa delibantem historiæ vitæ, ac virtutum Caroli fastigia, benignè attenteq; audiat.

Parentes.
25. Iunij.

Pater Caroli V. Imperatoris fuit PHILIPPVS, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, & rex Castellæ: anno 1477. hanc lucem editus, parente Maximiliano archiduce Austriæ, Ferdinici III. Imperatoris filio, & Maria, Caroli Burgundinæ, & amplissimarum regionum, quas inferiorem Germaniam viç nominamus, hærede vnica.

Mater, IOANNA: Ferdinandi magni, Aragoniæ regis catholici, & Elisabethæ, reginæ Castellæ filia secunda. Primæ genitam enim, matri *ἐμώρυσεν*, Emanuel Lusitanix rex uxorem duxerat anno 1497. cum ipso nuptiarum tempore, Ioannes, Ioannæ matris Caroli V. frater, Ferdinandi Aragonis filius vnica (in cuius matrimonio Margaretha, Philippi archiducis soror uerat) adolescens diem suum obiisset, relicta coniuge grauidæ quæ cum paulò post abortiisset: Emanuel cum coniuge Elisabetha, in Castellam vocati, velut legitimi regnorum hæredes, à populis acceperunt. Cæsaraugustæ, Aragoniæ metropolitani dum commorantur reges, & de conditionibus fidei à Cæsari gustanis dandæ, aliquot menses cum illis disceptant: Elisabetha iunior, filium Michaëlem, summa cum aui Ferdinandi & patrum læticia, & totius Hispaniæ plausu peperit, quem infantem vniuersa Hispania & Lusitania regem, summa consensione, ipsi iurata, statim declararunt.

1498.

Sed Deus æternus & summus Rex, qui imperia & regna terris ipse constituit & transfert: &, cui ipse vult, tribuit: non Lusitanicæ, sed Austriacæ stirpi: non Emanueli aut Michaeli sed Philippo & Carolo, amplissima Hispaniarum regna destinabat. Matre enim Michaelis in partu extincta, & infante vix biennio ex his terris euocato, successionis ius omne ad materrem ipsius Ioannam, Philippi archiducis Austriæ & ducis Burgundiæ coniugem deuolutum est. Quæ, eodem anno subilæo 1500. die 14. Februarii

1498.

1500.

Februarij, tertia post mediam noctem hora, CAROLVM V. Imper. nostrum, Gandavi Flandriæ metropoli enixa est, anno post Carolum magnum, qui religionem Christianam in has gentes Saxonicas primus inuexit, Imperatorem renunciatum, septingentesimo, annis post Augusti Cæsaris natalem 1560.

Esti autem Heroica virtus & felicitas, non à siderum, nascenti fulgentium, positu: sed à DEO bonorum omnium fonte præcipue donatur: tamen vt alioquin magna in Cæsare Augusto & Carolo, ingenij, morum, consiliorum, rerum gestarum, & varietatis euentuum, similitudo fuit: sic vterq; Capricornum *ὠρεασκο* habuit: qua de causa monetam Augustus Capricorni nota percussit: & vtriq; Saturnus cum Marte in 8 coniunctus fuit. Caroli etiam Genesim, insignem Solis, Iouis, Veneris & Mercurij in cuspide secundæ coniunctionem, præstantis ingenij, fortunæ & gloria significatricem habuit. Sed relictis astris, DEVM nascenti Carolo propicium affulxisse, & Heroici ingenij, virtutis & fortunæ dona singularia, plurimis gentibus imperio ipsius subiectis profutura tribuisse statuamus.

Baptismi testes Carolo infanti, duodynastæ, Carolus à Croia, Baptismus & Bergensis, & duæ reginæ viduæ fuerunt, Margarita Britannica proauia, Eduardi IIII. Angliæ regis soror: & Margarita amita Ioannis filij Castellæ & Aragoniæ regis vidua.

Quot autem de Heroica Herculis indole Ouidius dixit, id verius de Carolo dici potest, Ingenium cœleste suis velocius annis Surgit, & ingrata fert malè damna moræ, Statim enim, in prima pueritia, ingens donorum varietas in natura & ingenio Caroli enituit: quod humanum, mite, prudens, græue, magnanimum, placabile, moderatum, verax, iustum, semper sibi constans, & tranquillum ac sereneum; triste tamen magis & taciturnum, quàm hilare & lætum; cunctabundum magis quàm præceps; deniq; natiua bonitate & indole vere Heroica, & ad omnia summo rege digna præuolante excellens; arma tamen magis quàm libros asmans, vt armis potius quàm literis natum fuit, de quo non in tempestiuum fortasse fuerit hoc loco recensere, quod in castris ad Vitebergā postea Lucas pictor senex, Carolo sciscitanti narrauit,

cum ex oppido in tentorium euocato Carolus exposuisset, hinc
duce Saxonie Ioh. Friderico nuper à se capto, Tabulam egregiam
à Luca pictam, in conuētu Spirensi dono datam fuisse, cuius aspe-
ctu aliquoties delectatus, picturas ipsius magnificerit. Est autem,
inquit, Mechliniæ, in conclauis meo tabella, in qua effigiem meam,
cum puer essem, depinxisti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc
ætas mea? Respondet Lucas, octo annorum erat ætas tua, cum
Imp. Maximilianus te dextra circumducens iuberet obedientiam
nobilitatem & ciuitates iuramento promittere obedientiam.
Cum autem picturam ordiret, Maiestas tua sæpè ad diuersa loca
respiebat, ut solent pueri. Ibi præceptor, qui tuam naturam no-
rat, dicebat te mirifice delectari aspectione teli, iussitq; ad parietem
aduersum collocari egregiè fabrefactum telum: cumq; tu ab eo
non desisteres oculos, ego feliciter absolui picturam. Cæsar hæc
narratione valde delectatus blandè Lucam compellauit. Ibi enim
bonus senex cogitans de fortuna & patriæ & Domini sui, Cæ-
sar procumbit coram Cæsare, & pro suo captiuo hero fit supplex. Cæ-
sar placidissime perficiam inquit, ut dominus tuus, captiuus præ-
ceps, experiatur meam clementiam, ornatumq; munere Lucam
in urbem remittit.

Accessit autem ad indolem Caroli Heroicam, Educatione
etiam & disciplinæ sanctitas, & naturæ ultro pietati deditæ, ad re-
ligionis & omnium virtutum officia assuesfactio accurata, & li-
tarum etiam cultura aliqua, sub præceptore Adriano Florentino
Vltraiectino, viro graui & eximio theologo, (qui tamen ipse vi-
rum principem, bonis moribus magis, quam bonis coloribus im-
bui debere dicebat) & sub VVilhemmo à Croia, quem Ceurium
vulgo den von Schiffen nominabant, primo Arescotti marchionis
aule & morum magistro; accessit. Erga utrumq; præceptorem
gratissimus postea Carolus extitit, cum Adriano episcopatum
Dertusensem, & vices in regenda Hispania suas commendauit
ad quas summi etiam pontificatus fastigium statim adiunctum
est. VVilhelmi autem ex fratre nepoti adolescenti, Ludouico
Viuem præceptorem habenti, archiepiscopatum Toletanum, &
gnitate & opulentia omnibus in tota Hispania excellentem, Fran-
cisco

cisco Ximente Cardinale mortuo, absenti contulit, quo tamen generosissimæ indolis adolescens, antequam Hispanias adiret, VVormatiz in comitijs extinctus, frui nequaquam potuit.

Erasmus etiam, eruditissimo & planè aureolo, de institutione principis libello, sapientissimis & sanctissimis sententijs & præceptis gubernandi Rempubicam, & consilia, mores, actionesq; principum omnes regendi, stipato, & veram ac integram Christiani & optimi principis imaginem exprimente, ad Carolum scripto studia & gubernationem adolescentis, nuper Imperio Belgicarum provinciarum inaugurati, iuvare conatus est. de quo ipse his verbis meminit: Libellum de principe Christiano; Carolo nunti, ut esset inter principis consiliarios. Atq; hoc pacto primum fidelis consiliarij partes sumus auspicari. Hoc enim epitheton solenniter addi solet consiliarijs, quum pleriq; principes nihil minus præstent, quam cognomentum surum.

Ut autem verissimè Syriacides ait, in manu Dei esse gubernationem terræ, qui virumq; & principes bonos ac salutare, & consiliarios prudentes ac fideles tribuat: ita verè diuinitus, Caroli adolescentis gubernationi duo præstantissimi & fidissimi *Βασιλ.* *Φόρ.* adiuncti sunt, Ioannes Syluagius cancellarius, & VVilhelmus Ceurius aulæ magister, à quo sic institutus & instructus est Carolus, ut etiam si annos ætatis quindecim nondum excessisset: tamen ex quibuscunq; provincijs adferrentur literæ, vel nocte in tempesta, omnes ipsi redderentur, ex quibus perlectis ad consilium ipse referret. Cumq; Gallicus legatus apud Ceurium cœnans, se mirari diceret, quod adolescentis principis ingenio tantum laboris, quo cum facile leuare posset, imponeret: Ego inquit Ceurius, curator & tutor sum datus Carolo, quem me mortuo sui iuvare esse velim. Quod si negotiorum & rerum suarum ignarus sit: nouo curatore illi opus erit, si ex aliena tantum diligentia & fide pendebit. Idem Ceurius, dum vixit, pacis & amicitie cum rege Gallico & omnibus vicinis seruandæ Carolo autor extitit. Quæ statim post illius obitum sublata, bellum inter Carolum & Cal-
los successit, quod, breuib; subinde inducijs interceptum, totos
ferè 10. annos durauit.

1521.

Sed

Sed priusquam de Caroli adolescentia, & initijs gubernationis, ad quam in Belgicis prouincijs, anno ætatis decimoquinto; in Hispaniæ regnis, decimo septimo peruenit; plura dicam: breuem patris Philippi, qui Caroli potentiæ & amplitudini secunda fundamenta fecit, mentionem intexam. Extinctis enim paulo antè in Hispania, Ioanne, regum catholicorum filio; & filia primogenita Elisabetha: & ex ea nepote Michaële: reges, Philippum generum, cum coniuge Ioanna, quæ inter tres superstites filias natu maxima erat, ex Belgico in Hispaniam euocant, ut hæreditariæ regnorum successionis à populis Hispaniæ, præstito illis fidei & obedientiæ debitæ iuramento, inaugurarentur. Id iter exeunte anno 1501. per medias Gallias susceptum, splendidissimo Panegyrico in laudem Philippi principis patriæ reducis scripto, & de omnibus boni principis officijs simul monente, Erasmus postea celebrabit.

1497.

1498.

1500.

1518.

Die 10.
Martij.

504.

Philippus accepta in Hispanijs populorum fide, cum vitæ suæ custodem & magistrum ab adolescentia adhibitum Franciscum Buslidium, archiepiscopum Bisontinum (cuius frater Hieronymus collegium trilingue Louanij postea instituit) & alios familiares & caros, cœli inclementia Mardriti amisisset, ineunte anno 1503. rursus per Galliam, cuius rex, cum Ferdinandus loqueretur apertum bellum in regno Neapolitano & ad Pyrenæi radicem gerebat; multum dissuadente socru, quæ Hispaniæ gentis animos & mores diuturniore consuetudine cognoscendos, nec hostili familiaritæ Austriacæ & Hispanæ Gallo fidendum esse monebat, redire in Flandriam instituit, relicta in Hispanijs coniuge gratulata quæ Ferdinandum filium, Caroli fratrem, & postea in imperio successorem, Compluti, mense Martio genuit, eodemq; mense post annum, è complexu matris, in Lauretano portu soluens, maritum in Belgicum secuta est.

Interea febri continua & lenta, regina Elisabetha, Caroli uia, exeunte anno extinguitur. Quæ in testamento, si Ioanna suum laborem administrandi regna sua, recusaret, aut alia de causa sustineret non valeret; nulla Philippi generi mentione facta, marito Ferdinando gubernationem regnorum, donec Carolus nepos vigintiæ annorum ætatis annum attigisset, commendarat. Verum Castell.

Castellani proceres quidam, Aragonijs infensi, & Belgæ prædæ inhiantes, apud Philippum regem adolescentem instabant, ut gubernationem regnorum Castellæ quam primum susceperet & Ferdinandus socer, Castellæ regnis omnino exiret.

Profecto igitur in Hispaniam Philippo, Ferdinandus socer in regnum Neapolitanum discedens cum in Ebusam insulam peruenisset, nuncium de morte generi Philippi, septimo postquam in Hispaniam apulerat mense extincti, accipit. Quare à Ionatore reuocatus, vertente anno, regnorum Castellæ administratorem denuò susceptam, & accessione regni Nauarræ à se occupatam, usq; ad annum 1516. retinuit, cuius ineuntis die 19. Ianuarij ex his terris decessit.

CAROLVS nepos, ante annos animumq; gerens curasq; viriles, & Belgicas provincias iam gubernans, cognita aui materni morte, Regis Castellæ & Hispaniæ titulum statim assumit, sed iter in Hispaniam amplius sesquianno differt. Interea Franciscus Ximenes Cardinalis senex, summo ingenio, prudentia, integritate, industria, autoritate, potentia, & longo Reipub. gerendæ vsu excellens, rigidi seruator honesti, nihil cuiusquam gratiæ aut potentiæ tribuens, nec vllis terroribus cedens, ac omnino Catoni illi Censorio, apud Liuium celebrato similis, summæ rerum in Hispania, Carolo absente præerat, qui ex Regis & Reipub. maiestate & commodis omnia administrabat, & institutis militum in singulis vrbibus delectibus, quos præsidia Reipub. nominabat, mandata regis & senatus ac iudicium seuerè exequabatur.

Carolus in Hispaniam exeunte Septembri appellens, salutata Turdesillis matre ægra, Pinciam, quæ nunc Vallidoletum nominatur, ad indicta procerum & vrbium comitia venit, in quibus sequentis anni initio, Hispaniæ regnis summo cum populorum applausu inauguratus est. Est enim, qui summis consilijs in aula præerant Belgæ, præfecturas & magistratus publicos. Hispanis attribui consuetos, exteris hominibus auarè statuto precio vendebant, & immunitates, privilegia, literas, & omnia quæ in aula petebantur, venalia habebant; quæ res civili bello occasio-

nem postea, Carolo ad Belgas redeunte, præbuit: tamen herosæ bonitati, iusticiæ, modestiæ, comitati & mansuetudini Caroli, cunctorum animos ad sui amorem admirationemq; rapienti, & omnium corda sibi deuincienti, offensiones illæ tum condonabantur.

Venerat paulò antè ad regiam, accusatus, ex Hispaniola noui orbis insula, 310. gradui long. 20. latit. subiecta, Didacus Columbus maris præfectus, Christophori Columbi Genuensis, qui admirando ad omnem posteritatem ausu & industria primus ignotum antea omnibus, & inaccessum orbem illum peruestigatæ cœperat, & primum in ea insula Hispanorum domicilium collocarat, filius. Is immanem Hispanorum militum in homines insulanos velut mancipia bello capta crudelitatem reprimere ac lenire Caroli autoritate; eosq;, solo dominorum nutu antea stantes aut cadentes, in vicos & oppida redigere, & civilem vitam degeræ & religionis Christianæ doctrinam discere cupiebat. Et si autem frementibus Hispanis militibus, & libidini ac tyrannidi suæ freu nos iniici indignantibus, multæ salutaris huic instituto remora obijciebantur; tamen id initium fuit libertatis provincialium vindicandæ, & Episcopos in Nouo orbe certos ordinandi, quorum circiter viginti à Carolo deinceps instituti sunt: tribus archiepiscopis, S. Dominici in Hispaniola, & Mexici in noua Hispania, & Regij in Peruana, subiecti.

Est enim totus hic nouus orbis, qui à freto Magalanico ad terram Cortereal, ad 1300. milliaria Germanica porrigitur, in duas ingentes peninsulas (Americam seu Peruanam, & Nouam Hispaniam) angusto inter se Isthmo ad Panamaidem coherentes; & congeriem insularum Chersonesis interiectarum, ex quibus clarissima est Hispaniola; diuisus, quarum singulis singulis archiepiscopi postea sunt præfecti. Nam circa hæc initia regni Caroli, solæ adhuc insulæ & aliquot continentis Americæ, ab Americo Vespucio primum resectæ littorales provinciæ: Paria, Germana, Granata, Terra Firma, Dariene, quæ primum continentis noui orbis episcopum Ioannem Cabedum habuit, & exigui versus meridiem tractus peruestigatus fuit: & Bresilia, Peruanam orientem

Long. 100.
Lat. 8.

orientem versus contigua, à Lusitanis iam tenebatur. Qui orientem 1497.
 talem Indiam primum Vasco Gama duce ingressi, iam Tapro-
 banem & Malacam, olim auream Cherfonefum, è directo Perua-
 nis antipodibus aduersam, ad Moluccas insulas vsq; Aequatori Long. 170.
 subiectas & aromatum fertilitate beatas, processerant.

Præterire autem hoc loco Ferdinandi Magalani, nobilis Lu-
 sitani, & viri magnanimi, mentionem nequaquam debeo, qui al-
 tero post Caroli in Hispaniam aduentum anno nouam ad Mos 1418.
 luccas, velut ad regis Castellæ imperium spectantes viam, per oc-
 cidentem, se aperturum Carolo ostendebat. Cum enim Castella- 1492
 & Columbo duce, terras nouas in occidente vestigare cœpissent:
 & Lusitani antea meridiem & orientem versus Africæ oram le-
 gentes, loca quædam occupassent: Alexander VI. P.P. inter lo- 1493.
 annem II. Lusitaniæ, & Ferdinandum Hispaniæ tum reges, limi-
 tes seu Falconum (ex quibus vna est Tercera, quam Antonius Long. 378
 Lusitanus, cum Philippo Caroli filio de Lusitaniæ regno conten- Lat. 37.
 dens, belli arcem his annis habuit) & Hesperidum seu Capitis vi-
 ridis (quas circiter tredecim, ex opposito eius nominis in Africa
 promontorio, inter ostia Nigri Aethiopiæ fl. prominente,
 sic nominant) occasum versus distantem. Vnde quicquid in occi-
 dentem nauigantibus Hispanis incognitæ terræ vsq; ad grad. long.
 180. aperiretur, id omne Castellæ regis esset, quicquid autem in
 orientem, ad totidem gradus, Lusitanis cederet. Postea vt Bresi-
 liam rex Lusitaniæ à Petro Caprali præfecto suo tempestatibus eo
 cieto, occupatam retineret, noua transactione ad tercentum mil- 1500.
 à Lyfibona (quæ vndecim gradus à primo meridiano distat)
 abesset.

Cum igitur Magalanus, ducto secum mathematico Rode-
 rico Falerio, ex Ptolemæi numeris, qui Indi fl. ostio, 115. Gangis
 105. aureæ Cherfonefo 60. gradus longitudinis tribuit; demon-
 strasset, Moluccas insulas, quæ adhuc 40. gradus inde abessent,
 extra limitem 180. gradus Lusitanis statutum ad alterum hemi-
 sphærium Hispanis concessum pertinere: Carolus quinq; nauium
 classe

classe instructum Magalanum, ad Maluccas nouo itinere per occidentem adeundas dimittit. Qui animi magnitudine penè plus quam humana, ignotas terras & maria lustrans, ad 53. latit; austrinæ, gradum æquinoctialem transgressus, Fretum, quod ab eo nunc Magalanicum appellant, inter Peruanam & polo Antarcticæ subiectas terras aperuit, per quod orientem versus cursum dirigens, etsi ipse in insula Mauritania, penè in conspectu Moluccarum, per insidias cæsus fuit: tamen duæ ex ipsius nauibus ad Moluccas pertinerunt. Quarum vna toto terrarum orbe, auspicijs Caroli circumnavigato, incolumis, Hispalim redijt, vbi reliquæ illius, memoriæ posteritatis causa, iure meritoq; seruantur.

1522.
8. Sept.

Præbuit autem hæc Magalani indicatio, & inde ortum inter reges vicinos & affines dissidium, Lusitanis occasionem, situs & intervalla illarum regionum, aliquot eclipsibus Lunæ patet in India & Lusitania per homines peritos, à Petro Nonio mathematico instructos, obseruatis, diligentius explorandi. Cum igitur animaduertissent, vnā & eandem lunæ eclipsin, quæ in Diem vrbe ad ostium Indi, media nocte cernebatur, Lyfibonæ exorient luna, noctis initio conspici: ac semper lunam, Dijs aut Cambaiæ, ad Indi ostia, sex horis antè, quàm in Lusitania, deficere notassent, intervallum inter Lyfibonam & Indi ostia, proximum, esse nonaginta graduumprehenderunt. Inde inter Gangis & Indi ostia, 150. miliaria German. seu decem aut vndecim gradus, rectissima linea, per basin cherfonefis (in qua Calecuti, Decani, Narfinga &c. regna sunt) ducta, interesse attenderunt. cum Ptolemæus, (qui terras illas ipse non lustrasse, sed à nautis fide dignis, imperitis tamen, iter illud, quod longissimis ambagibus cherfonefos circumnauigando ipsi confecerant, 350. mil. spacio metientibus, in errorem ductus esse à Lusitanis scribitur) triginta gradibus spaciū illud definierit, perinde ac si Afer aliquis, harum Baltici litoris regionum imperitus, Cimbricam cherfonefum nobis vicinam, ab Albis ostio, vsq; ad Drauum Lubecæ portum, naui amplius 130. milliarium seu tredecim graduum spacio circumiens: tanto intervallo Albis ostium à Drauo abesse domi referret, cum recta linea per basin Cimbricæ cherfonefis ducta, vix tres gradus

milia.

INDICA ELECTIO CAROLI. 179

militaria complectatur. Idem in alterius chersonesi India, cuius extremam oram aurea chersonesus, Malaca hodie dicta, & obiecta illi Taprobana insula hodie Samatra obtinet; descriptione Ptolemæo accidisse aiunt, cuius numeris in recentiorum Geographorum tabulis emendandis hæ Lusitanorum explorationes accuratæ, occasionem primam dederunt.

Hæc studiosorum cognitione dignissima, paulò prolixius commemorare malui: quàm in omnibus nota Historia electionis Caroli Imperatoris Romanorum declarati: & navigationis in Angliam & Belgium ac coronationis Aquisgrani; & comitiorum Vormaciæ, in quibus Lutherum fide publica ad se vocatum & auditum proscripsit: & belli Hispanici, Gallici ac Mediolanensis, cum Francisco Galliarum rege statim secuti, & totum ferè decennium continuati; quæ plurimorum scriptorum, qui in omnium manibus sunt, monumentis luculentè exposita est; immorari. Pauca tamen, ex illis temporibus, pietatis, clementiæ, ac bonitatis Caroli exempla delibabo, ubi de electione Imperatoris hoc vnum monuero, singulari consilio & beneficio Dei, volentis Ecclesiæ & Reipublicæ opem & salutem ferre, Electorum deliberationes in eo senatu gubernatas esse. Cum enim post Maximil. obitum, diversæ sapientum de creando Imp. opinion- nes, diversa electorum studia, & factiones essent: & duo potentissimi principes, Franciscus Rex Galliarum, & Carolus noster, Imperium ambirent; & uterq; sibi addictos in senatu electorum amicos & suffragatores haberet: diuinitus hoc consilium Friderico Saxoniarum Duci, & præfidi senatus Alberto Moguntino suppeditatum est, ut primum iurarent electores se nullam electionem publicè renunciaturos esse, priusquam vnus aliquis communi consensu designatus esset. Alioquin enim dissentientes electorum suffragationes, horribilibus discordiis & bellis Germaniam totam implicaturæ fuissent. Tandem vero, post grauissimas & acres in summo illo imperij Senatu disputationes, cum Gallici regis causam se obtinere ipsius suffragatores non posse cernerent, ad Fridericum Saxoniarum ducem imperium detulerunt. Is verò se alienissimum ab ambitione,

Gott hat
vns einKey
ser geben
zu gnaden
vnd vngna
den, 1520.

& solam Reipub. salutem spectare ostendens, plane recusauit, ne-
quenquam alium, in quo cum summa potentia & felicitate, vi-
tus tanto muneri sustinendo par sit, quam Carolum sibi videri,
constanter pronunciauit. Ita Carolus, in Hispanijs absens, com-
muni electorum consensu tandem renunciatus est, ex qua renun-
ciatione in hospitium reuertens Fridericus, sapientiss, dixit, Imp-
ratorem hunc a Deo nobis propicio & irato datum esse.

Carolus significata ipsi electione, in Germaniam redijt, &
accepta Aquisgrani Cæsarea corona; VVormaciæ, prima impe-
rij sui comitia, ineunte anno 1521. habuit, in quibus forma guber-
nationis & senatus imperij, absente Carolo Rempub. administrati-
turi, & Cameræ iudicio, & pace publica, & alijs ad Germaniæ sa-
lutem pertinentibus negotijs constitutis: ad bellorum cogitatio-
nes se conuertit: quorum occasionibus & historijs relictis, pauca
tantum, vt dixi, pietatis & clementiæ Caroli exempla, decer-
pam.

Cum enim VVormatiæ, non longis intervallis, de regio
Nauarræ a Gallis occupato, de Belgiæ populationibus, & Hispa-
niæ tumultibus nuncios accepisset: palam testatus est se inuictum
& repugnantem ad arma trahi, ac dolere se, Turcis, qui in Vaga-
ria Belgradum oppugnaturi essent, intestinis bellis viam in Ger-
maniam sterni. Orare autem DEVM, vt sibi, Rempublicam omnium
Christiani tranquillam & florentem perpetuo manere cupienti,
opem ferat, & in causa iusta adiutor, custos & vindex
adsit. Has preces pluribus verbis a se conceptas quotidie recte
solitus est. Nec tamen, vt a pueritia assueuerat, Horas suas seu pre-
ces canonicas, in militia & domi, legere intermittebat: ita vti-
millares, precum illius assiduitatem & prolixitatem cernentes,
CAROLVM, alioqui natura taciturnum, SAPIVS CVM
DEO QVAM CVM HOMINIBVS LOQVI dicerent.

In Hispania, populi, non vt aiebant, contra regem, sed con-
tra ministros regios, Belgas præcipue, officia & magistratus o-
mnes ac Rempub. venalem habentes, concitati, sanctæ Giorgia
seu populorum communis conuentus nomine, spreto regionum
præsidum

presidium auctoritate, Rempub, administrabant. Hi alicuius auctoritate præditi capitis habendi cupidi, Ferdinandum Calabriae filium, magno Consaluo olim Tarenti deditum, ex Sarabiae arce in quam Ferdinandus, Caroli avus, in bello Nauarreno, cum, fugam in Gallorum castra parantem, coniecerat extraxerunt. Sed is arma contra regem sumere recusans, e carcere discedere noluit. Itaque Ioannem a Padilla Toletanum, Bracium Salamanticum, Maldonatam & alios duces legerunt. Quos Iunigus Velasquez præfectus, coësis seditionum copijs, postea ceperunt, & Gallos, redeuntibus ad Cæsaris obedientiam Hispaniae populis, ex Navarra regno iam occupato, rursus profligarunt, & pristinam tranquillitatem perturbatae Hispaniae restituerunt.

Cæsar in Hispaniam reuersus, & Iusticiae exemplum, compluribus seditionis autoribus seuerè punitis; & Bonitatis ac clementiae, multitudini seductæ parcens ac condonans, & Grati animi ac remunerationis fidei & officiorum sibi præstitorum edidit, dum & cæteris, qui in fide manserant, munificè & prolixè reppendit; & Ferdinando Calabriae duci, ex carcere liberato, Germanam, Ferdinandi regis Hispani viduam, iuuentulam, sed sterilem, in matrimonium dedit. fortè eo etiam consilio, ut Alfonso senioris Aragoniae regis progenies in eo finiretur.

In Mediolanensi bello, quod Leone X. pontifice per Iulium Card. Medicen, qui postea Clemens VII. fuit, incitantæ, restituendi Sfortiae causa, aduersus Gallum, susceperat: & aliquot annis, ab omnibus, ac ipso pontifice Clemente in Italia indignissimè desertus ac proditus, gesserat; cum tandem illustrem victoriam ipso rege Galliae Francisco ad Ticinum capto, adeptas esset: summae pietatis, sapientiae & modestiae significationes multas & insignes ostendit; cum nuncio tantæ victoriæ, & captiui Galliae regis literis supplicibus acceptis, statim ad templum Deo gratias acturus concessit, nec aliorum more, ignibus aut campanarum sonitu, alijsue modis, lætitiæ signa, victorijs de religionis nostræ

1504.

1512.

1521.

1522.

Anno 1521.

exeunte.

1525.

nostræ hostibus, non de Christianis, ut aiebat, debita, edi passus est. Gratulantibus verò respondit, fateri se, gratam sibi esse hanc victoriam, eam præcipuè ob causam, quòd tam illustri testimonio Deum sibi, ab omnibus amicis deserto, propitium esse videret: & nunc sibi, ad Ecclesiæ & Reipub. Christianæ tranquillitatem & pacem restituendam aditum faciliorem præberi speraret: & maiorem de amicis benè merendi, inimicis verò ignoscendi facultatem esset habiturus (libet enim eadem verba, quæ gratissimus historiæ temporum illorum scriptor à Cæsare usurpata recitat, retinere) & quamvis hanc victoriam propterea quod nullus amicorum sibi ad eam consequendam opem tulisset, totam sibi iuvendicare posse videretur: velle tamen eam cum omnibus communicare. Cumq; Venetum legatum, Reipub. suæ facta purgamentum audiisset, ad eos qui astant conuersus, eius excusationes veras non esse, sed tamen velle se eas tanquam veras admittere & accipere, dixit. Talibus in summæ sapientiæ & probitatis verbis ac significationibus ubi aliquot dies perseverasset, ut quædam modum consueverat, prudenter & moderatè ageret, conuocato senatu, quo pacto se cum Galliæ rege gerere deberet, & ad quem finem hæc victoria esset dirigenda, ad consilium retulit.

Ibi Episcopus, confessor regius, qui veteri more primo locosententiam in consilio regum Hispaniæ dicit, cum à Deo tantam Carolo victoriam donatam esse constet, vicissim ad Dei gloriam & communem orbis Christiani pacem constituendam, & Turcas ac hæresin Lutheranam extirpandam referri eam debere: Ideoque regem captivum, nulla pactione alia, nisi quæ ad perpetuam amicitiam & pacem & Christianæ Reipub. salutem pertineat, quantum primum libertati restituendum esse suadet. Ita enim perpetuo Gallum accepti tanti beneficii memorem, & Cæsari amicum & fidum esse mansurum ostendit.

Fridericus Albæ dux è contra, hoc tantæ victoriæ diuinum munere, Imperij & monarchiæ Romanæ auctoritatem & potentiam, ab alijs oppressam, rursus iustaurandi (qua recuperata Dei gloriæ & Reipub. utilitati maximè prodesse possit) occasionem nullo modo negligendam, sed quam maximum fieri possit victoriæ

victoriæ huius fructum percipiendum esse disputat. Nam quod episcopus, Galliæ regem, pro tanto beneficio, Cæsari gratum & fidum fore existimet: id hominum naturam & mores diligenter consideranti, prorsus contrarium videri. Nihil enim celerius memoria beneficiorum apud homines interire, & quò maiora sint beneficia, eò maiore maleficio vilitate compensari. Et quos eò re-dactos fuisse, vt beneficio opus habuerint pudet: eosdem se illud accepisse indignari, & à Gallis præcipuè, qui natura leues & insolentes sint, animum constantem & gratum frustra sperari.

Hanc sententiam cum cæteri senatores secuti essent, Cæsar, vt solebat in deliberationibus audire solummodo consiliariorum sententias, nihil autem illis præsentibus, sed suo iudicio solus posita quid facturus esset, constituere: tunc quoq; dicentes attentè audiuit, nec tamen quid secum decreuisset, declarauit.

Postea verò mense Februario anni 1526. cum paulò antè Sibilæ, Elisabetham Emanuelis Portugalliæ regis filiam in matrimonium duxisset; grauissimis conditionibus, ac inter cætera ducatus Burgundiæ restitutionem à Gallo pactus, quantum uis reclamante Mercurino, & regem non seruaturum prædicente, ideoq; pactiois tabulas ex officio subscribere recusante, eum dimisit.

Renouato autem per liberatum ex custodia Galliæ regem, Pontificem, & Venetos bello; Carolus denuò se inuitum & coactum ad arma retrahi testatus, & Deum innocentiae suæ, & iustæ causæ vindicem fore confidens, inter hos Christiani orbis intestinos motus & bella ciuilia, magnæ sibi consolationi esse dixit, quòd interea innumere noui orbis gentes, Christianam religionem cupide amplecterentur.

Nam biennio ante in amplissimum nouæ Hispaniæ in nouo orbe imperium, à Ferdinando Cortesio, marchione Vallense, Caroli Cæsaris auspicijs, anno 1520: & sequentibus, tormentorum præcipuè miraculo populis terrefactis, occupatum, Martinus Valentinus cum duodecim collegis missus erat, vt Mexicoprimum, quæ vrbs totius regni metropolis situ & frequentia ciuium Venetæ similis perhibetur; Christi doctrina & religione populos illos (quorum plerosq; lingua Saxonica seu Belgica anti-

276. long.
20. lat.

quitus vti intelligo) imbueret, & Ecclesias constitueret, ex quibus suprema in vrbe Mexico, & septem aliae in reliquo regno episcopales, Xaliscæ, Mechauacæ, Guaxacæ, Tascalæ, Guatimalæ, Chiapæ & Nicaraguæ, tum fundatæ fuerunt. Etiam Franciscus Pizarrus, maris austrini, quod Blasus Nonnius, trans æquatorum 1513. enim Isthmo primus inuenerat, Peruuia littora, trans æquatorum perlustrare cœperat, in quam colonias aliquot, ipse postea præcepit 1530. à Carolo constitutus deduxit, ac proregis & arciepiscopi sedes Regij, quæ vrbs, 290. gradus long. & 13. lat. austrinæ habet, credita longe lateq; Christianam religionem in amplissimis Peruana regionibus imperio Caroli subiectis, propagauit.

Sed in nostrum orbem Europeum redeo, cuius Pontifex ambigua & fluxa fidei, Clemens VII. aperte iam Cæsaris hostibus fœderatus, & regnum Neapolitanum inuadens, ab exercitu Cæsaris, ad defensionem Neapolis proficiscente, quem Carolus Bourbonius ducebat, vrbe Roma direpta, captus, & omnes ipsius arces vrbes in CAROLI Imp. potestatem redactæ sunt. Qui operata hac occasione, veterem Romani imperij sedem, potentiam, & maiestatem, à pontifice hactenus vsurpatam, in Italia recuperare stabilire potuisset. Sed reuerentia loci Apostolici, & quadam religionis opinione, quæ in animo bene instituto plurimum valet, & Hispaniorum antistitum ac principum supersticiosa in pontificem obseruantia, non solùm publicæ læticiæ signa, quæ tum nato imperatoris filio Philippo edebantur, inhiberi iussit: verum etiam post octo menses, Clementem pecunia tantum & iure patronatus in regni Neapol. episcopatibus multatum, in pristinam amplitudinem & potentiam integrè restituit.

Postea occupante regnum Neapolitanum, & Neapolin obsidente Gallico exercitu: cum navali prælio, prorex Vgo Montecada cæsus, & Alphonsus Vastius, Columna, aliq; duces Cæsaream à Gallis capti, & omni maris vsu privati essent: planè desperatum de rebus Cæsaris eo in regno putabatur. Sed DEVS pro Cæsare pugnans, pestilenti lue, maximam Gallorum exercitus partem vnâ cum duce Odetto Fuxio Lautrechio deleuit.

Sic DEVS se præsentem Carolo, ad quem opprimendum toties summorum in Europa regum, Papæ & Venetorum potentia coniuncta fuit, adesse, mirandis victorijs ostendit: & autoritate ac felicitate eum armavit, ut Germania sub ipso mediocriter tranquilla fuerit. Cogitemus etiam Deum, arcano consilio, bellis Italianis, toto sereno uenennio Carolum occupari hac etiam de causa voluisse, ut tutius & latius in Germania & vicinis gentibus spargi & propagari lux veræ Evangelij Doctrinæ, & Ecclesiæ teneræ conseruari & crescere ac confirmari possent. Hæc DEI consilia euentus deinceps ostendit.

DEO igitur Carolum ubiq; protegente, & victorias ipsi de hostibus insignes tribuente, pacem ab eo pontifex & Gallus, & Bononiæ postea Franciscus Sfortia & Veneti supplices petunt & 1529. impetrant.

Inde compositis Italiæ rebus, & Imperij corona à pontifice accepta, in Germaniam ad comitia Augustæ indicta, & religionis dissensiones à Luthero motas, amicè & placidè componendas, profectus est. Vbi doctrinæ ecclesiarum nostrarum confessionem à Ioanne electore Saxoniae & coniunctis principibus postulauit, cuius exhibitæ historiæ copiosius alibi expositam meministis.

Et si autem edictum contra ecclesias nostras asperius in eo conuentu edidit: tamen cum Moguntiae paulò post, Albertus archiepiscopus Mog: & Palatinus Ludovicus de Germaniæ pace cum eo colloquerentur: & Heldus vicecancellarius, Cæsaris astanter, decretum aduersus hæreticos in comitijs factum, etiam si vastanda esset Germania, exequi decreuisse; Cæsar hunc interpellans dixisse scribitur: Hæc non iussi te dicere. Nolo enim vastari Germaniam, quia & patria est, & summum ab ea imperij decus accepi. & imperator salutis orbis terrarum, quantum potest, DEO iuuante, consulere debet. Data igitur Muguntino & Palatino de pace cum protestantibus agendi potestate, confectam tandem Ratisonæ confirmauit.

Inde Viennam, ut Turcas ingentibus copijs in Germaniam irruentes arceret, rectâ descendit: ubi Solymanus, virtute & felicitate Caroli territus, statim in Thraciam regressus est.

Triennio

1535. Triennio post acerrimo ad Tunetam prælio profligatis Turcis, Muleassem ab Hariadeno pulsum restituit, & Christianarum gentium Siciliae ac Italiae littora, piratarum incursionibus, assidue vexari solita, liberauit. Constitutis rebus Africanis & purgato piratis mari, Panormum in Siciliam traiecit, & per Neapolim, Romam, Senas, Florentiam &c. facto itinere, expeditionem aduersus Galliae regem (mortuo Sfortia, Mediolano rursus inhiatorem) in provinciam infeliciter suscepit. Sed constitutis postea Niceae, Pauli III. Pontificis intercessione, decennij inducijs, in Hispaniam reuersus est.

- Anno 1540. ineunte, per medias Gallias profectus, onerosi Gandavi tumultus sedauit, & in Germania amicas de componendis religionum controuersijs colloquutiones, Haganae, VVormaciae & Ratisbonae instituit. Inde Mediolanum & Genum profectus, ad Algierae, quae Iulia Caesarea olim fuit, obsidionem, in Africam traiecit. Vnde tempestatibus horrendis depulsi, in Hispaniam redijt, fama de morte ipsius passim dispersa. Sed renouato per Galliae regem bello, & VVilhelmi Principis Cleuentis, qui Geldriam occupauerat, ducibus in Brabantiam excursionem accipientibus, reuiuiscens in Germaniam reuertit, & Iuliacensem armis domitum, supplicem, ac Geldria cedentem, in gratiam recepit. Sequenti anno Gallum, qui Turcicam classem Barbarossa deinceps in Galliam euocarat, hostem imperij Spirae a se declaratum sumptibus & auxilijs Germanorum ordinum adiutus, ac fere Iulietiam usque progressus, ad pacem petendam denuo coegit.

1546. Secutum est bellum Germanicum & post victoriam non de religione leges, quas cum seuerius exequi Carolus coepisset, locuta ipsius, vt Bellerophontis Pegaso in caelum euolare conati & excussi mutata est, dum Mauricius elector Saxoniae, & principes foederati eum pro concilio Tridentino excubantem, Cenipont fugarunt, & pacem dare doctrinae ecclesiarum nostrarum, & principes captiuos dimittere, compulerunt. Quo ipso anno, in Metensis obsidione, metam, prosperi successus bellorum Caroli habuerunt.

Quare triennio post, resignato electoribus Imperio, & 0-1555.
 minium regnorum & prouinciarum Belgicarum gubernatione
 filio Philippo tradita, reliquum vitæ spacium in assidua precatio-
 ne & lectione sacra & religiosis exercitijs & cultibus, Deo imme-
 diatè seruientibus consumere, & se ad piam & beatam ex hac vi-
 ta migrationem præparare decreuit. Exeunte igitur anno 1556.
 cum Leonora, & Maria sororibus in Hispaniam nauigans, mo-
 nasterium D. Iusti, in Bæticæ, Castiliæ & Lusitanix finibus, octo
 à Placentia leucis distitum, reliquæ vitæ sedem sibi delegit, quam
 anno Christi 1558. die 27. Septembris, placido & beato fine, de
 quo postea dicemus, conclusit.

Prius enim de ingenio, moribus, & priuatæ Caroli vitæ
 consuetudine plura, consideratione & memoria prudentum di-
 gna recitabimus.

Naturæ vis in eo prorsus admiranda fuit, vt sapientissimos
 senes consilio & ingenij sagacitate vinceret.

Ingenium
 & virtutes
 Caroli.

Ingenium graue, cautum, circumspectum, ideoq; cunctan-
 tius: & tamen, vbi tuendæ dignitatis decus aut necessitas postu-
 labat, expeditum, acre & flagrans erat.

Consilia non ex alienis cogitationibus, sed proprijs, senili
 maturitate exquisita & elaborata, præsentibus negocijs & tempo-
 ribus aptè accommodabat, & regebat, ac sæpè mirati sunt sapien-
 tes, Carolum cum vno & altero, tam magnarum rerum consilia,
 & capere animo posse, & tantisper occultare, dum rerum geren-
 darum tempus adesset.

Animi excelsi atq; intus magnitudo & firmitas, cum a-
 more iusticiæ, æquitatis & moderationis singulari coniuncta fu-
 it, quam fiducia præsentis Dei, quotidianis precibus ab eo culti,
 & conscientia bona, cum non nisi necessariæ defensionis aut offi-
 cij ratione bella susceperet, sustentabant. In periculis impavidus
 & mortis contemptor fuit, adeo vt in castris sæpè, & in ipso iu-
 uentutis flore, recitatis Pauli verbis ostenderet, se alterius vitæ &
 consuetudinis cum Christo beatæ cupidum esse.

Philsp. f.

Eandem in rebus secundis & aduersis vultus constantiam
 & tranquillitatem retinuit, vt in eodem cubiculo quotidie cum
 ipso

iplo versantes, nunquam læta vel tristia ad Carolum allata ex eius vultu deprehendere possent. Nunquam enim regius ipse animus nutante vel acriter etiam urgente fortuna abiectus se demisit vel prospero & secundissimo flatu aspirante, insolentius se effere aut iactare solitus est.

Cum de imperio Mediolanensi, desertus à socijs, & ab omnibus oppugnatos, certaret, nunquam ullis aduersariorum conditionibus aut minis adduci potuit, cum in dubia adhuc spe victoria vericaretur, ut, ditione illa se Francisco Sfortiæ cessurum polliceretur, ne quid animi sui magnitudine & augusta maiestate indignum, metu aut necessitate impulsus fecisse videretur. Postea vero, omnibus aduersarijs gloriosè superatis, & ingentibus parvis victorijs, vndiq; victor & triumphator, Sfortiam supplicem in gratiam recipit, eiq; Mediolanensem Ducatum quem totum, multis regnis opulentior, in sua potestate Carolus habebat, attribuit: nec pecuniæ tributum ampliùs, quàm ante postremum bellum petierat, imponit: demonstrans se verè victorem quod se ipsum alijs parcendo vinceret, & animum omni sua fortuna maiorem & excelsoiorem gereret verè liberalem, & munificum, quod regnum dare, quàm accipere, pulchrius iudicaret: verè Imperatorem magnum & iusticia præstantem esse, quod omnibus preterendi imperij cupiditatibus imperaret, nec ab alienis solum, sed sibi etiam debitis ditionibus, pacis & salutis publicæ causâ abstineret. Itaq; de Francisco Galliæ rege, perpetuo virtutis & amplitudinis suæ æmulo, dicere solitus est, se, etiam si Galliam omnem expugnasset, tamen ei reddere velle, modò id exiguum, quod ipsum esse contenderet, sibi relinqueret.

In aggrediendis rebus, & bellis præcipue suscipiendis, ubi sceleritatem necessaria defensio non flagitabat, admodum circumspexit, providens, cantus & cunctator: sed semel inchoatis & susceptis planè *spasie* industrius, laboriosus & efficax erat, ut in Germanico aduersus principes & stantes bello, ad quod ab initio imperij, pontificum & status primum furij assidue incitabatur, ostendit: quod, viginti quinque annos dilatum; tandem non religionem, sed regionum & redium alieno-

alienorum occupationes prætexens, acriter & strenuè persecutus est.

Natura grauis, & seuerus, mixta tamen comitate & serenitate quadam vultus, sed à risu alieniore fuit, sicut Carolum magnū etiam rarò risisse legimus, nec quidquam ab eius ore, nisi graue, & insigni sobrietate definitum, & sapientiæ sale conditum, excidebat.

Acutè igitur & breuiter ac falsè dictis, admodum elegans & concinnus, & tamen grauis & serius erat.

Anno 1540. incunte, per Gallias proficiscens, Parisijs, prolixa oratione, exquisitas omnium virtutum summi Imperatoris laudes ei tribuente, ac planè in cælum efferente, exceptus est. Huic oratori breuissime respondit, gratam sibi esse regis affinis erga se beneuolentiam, sed laudes illas existimare se cò pertinere, vt commonefiat, Qualis esse debeat.

Antonio Leuæ & alijs ducibus, Iulij Cæsaris & Alexandri exempla laudantibus, nec vti Carolum suis victorijs, ad potentiæ & magnitudinis suæ amplificationem, quantum & posset & deberet, querentibus; respondit: Alexandro & Iulio in bellis gerendis vnum fuisse finem, Honorem & gloriam, Christianis autem regibus, duos esse propositos, Honorem & Animæ salutem.

Legatum Venetum quidam detulerat, quòd tarditatem & lentitudinem ipsius culparet. Carolus vero nihil offensus, nunquam mundum à bellis quieturum & respiratorum esse dixit, si ea celeritate, quam res & causæ plerumq; postulant, bella statim moueret.

Cum à pontificibus Romanis, concilia, varijs in locis Mantuæ, Vicentiæ, Tridenti, indici nec tamen quicquam agi aduertet. Concilium ait, consilium est Deus.

De comitijs Germanicis, in quibus religionis & Turcici belli negotium sæpe frustra tractauerat; Diæta diætā parit, inquit; & partus suffocat matrem.

Cum ad vicinos Ingolstadio montes, Germanorum principum & ciuitatum fœderatarum castra, lōgissimo spacio extenta videret;

videret: Sunt ne isti omnes Germani? quærit; & bene est inquit cito eis deerit consilium, & pecunia, & concordia.

Cum de principe quodam bellum moturo audiret: ignorat adhuc, ait, quid ad bellum requiratur.

Ipse in comparando exercitu, se CAPUT sumere ab Italici brachia & manus ab Hispanis; pectus a Germanis (quorum lidem & robur maximè probabat) ventrem & pedes ex reliquis gentium colluie dicebat.

Nervos belli esse pecuniam, commeatus, milites, verum si ex ijs aliquo carendum esset, militem veteranum se electurum esse cuius industria & fortitudine, reliqua duo se ex hoste comparaturum consideret.

Rex Galliæ Franciscus, cum 1544, propinquus castris pugnæ semper detrectaret: dixit Carolus, optare se Gallo vel plus audaciæ & felicitatis, vel minus verborum & odiorum insellæ.

Traijciens aliquando Rhenum, quærit ex principe, qui attam ipsius tum sequebatur, cur maiores nostri arces & præidia in excelis montibus extruxissent? cum responderet princeps, multo tiores illis arces in editis locis visas fuisse: censuit Cæsar, rectius eas in planicie collocari, propter aquationis, & inuehendi commoditatem, & tormentorū & aggerum commoditatem. Sed nunc, inquit, sub terra quidā munitiones ædificant, ut inferno sint propiores.

Multa etiam ἐπαυξάνεσθαι & aculeatiora ipsius dicta fuerunt, ut cum Gallico legato, post mortem Francisci Sfortiæ, ducatum Mediolanensem regis sui nomine poscenti, respondit, sibi idem placere, quod fratri suo regi Galliæ placere videret. Quibus verbis legatus, ut quæ optamus libenter credimus, Carolum assentiri putat, idq; ad regem suum statim perscribit, at Carolus, ducatum Mediolanensem sibi non minus quam Gallo placere, id eoq; à se non minori studio retinendum, quam à Gallo expeteretur, sentiebat.

In Anglia cum nobilissimum iuuenem, sententia Cardinalis Boracensis, qui iudicijs præerat, damnatum interfici audiret. Indignum est, inquit, à cane lanij tam pulchram damam deuorari, nam Cardinalis ille Thomas Vulfæus lanij filius erat.

In conti-

In commitijs Ratisbonensibus, cum multi principes Germani pro duce Iuliacensi Geldriam retinente, apud eum intercederent: dixit se tot annis conuentus de summis Reipublicæ negotijs in Germania egisse, neq; vnquam tot principes ad vllam publicam deliberationem cogere potuisse, nunc causam nacti aduersus me; ecce, inquit, quanto numero conuenistis.

Hispanis quibusdam aulicis aliquando petentibus, vt Germanos satellites & alios ex aula dimitteret; idq; sine modo vrgentibus; conuocari Germanos iubet. His vultu ad seueritatem composito, indicat Hispanorum petitionem, & venite, inquit, ego etiam sum Germanus: abeamus ex aula, ne illis deinceps molesti simus; & abire se ostendit. Germani satellites, & alij alacres sequuntur, Sed Hispanis ad pedes Caroli abiectis, ac vt manerent, & veniam stultitiæ suæ daret, suppliciter petentibus, restitit, ac ignouit.

Cum de Imperio deponendo deliberantem consiliarij hortarentur, vt per alios negocia regni administraret, ipse nomen & autoritatem retineret. Ah, dixit, me præsentem ita res administratis, vt omnes de vobis conquærantur? quid fieret si consilij & rebus gerendis ipse non interesset.

Admonitus aliquando in castris, vt leges Germanis militibus de vitanda ebrietate ferret: respondit id perinde fore, ac si Hispanis interdiceret, ne furarentur.

In castris ad VVitebergam cum de Hispanorum crudelitate & libidinibus enormia quædam ipsi significata essent: Profecto, inquit, si quod aliquando mihi accidet ingens infortunium, propter illorum nebulonum scelera accidet.

In postremo ex Germania discessu, Vlissingæ ventos nauigationi idoneos expectans, & in multam noctem cum D. Seldio fratris Ferdinandi legato locutus: cum ex familia in atrio partim dilapsa partim dormiente, dato nota signo, nullus appareret, Carolus ipse lychnum Seldio quantumuis recusanti præfert, eiq; per gradus deducto, Hoc tibi monumentum, ait, Cæsaris illius Caroli habero, Seldi, tot exercitijs & excubijs quondam stipati, quem nunc solum, & à familia etiam desertum vides; & cui tu tot annos

seruisti, Is nunc tibi etiam seruijt & tibi lumen prætulit. Dixit enim in postremis illis congressibus Seldio, se in hac mutatione fortunæ agnoscere potentiam Dei, cui nequaquam velit repugnare.

Delectatus est toto vitæ tempore imaginibus virtutum & gloriarum à Sole & Luna & motibus siderum sumptis. Vt Sol in summo fastigio tardissime mouetur, nec alius inopi quam leuè epleti splendet : sic Austriacos principes, in summum Imperij fastigium euectos, non præcipitare consilia, sed circumspicere & cunctanter agere, & lucem iusticiæ ac clementiæ suæ, summis ac infimis pariter præbere decet. Vt Solis deliquia futuras mutationes & calamitates publicas portendunt: sic regum errores etiam parui, magnam in rebus humanis perturbationem pariunt. Vt Luna, quia terris propior est, efficacius in hoc elementari orbe viam suam exercet: ita regum præsentia & vicinitas plurimum in motibus bellicis, ac togata Reipublicæ administratione, momenti habet.

Vt fulmen, cera & lana illæsa, æs & ferrum liquefacit: sic regum magnorum potentia, supplicibus parcens, cædit steriles rebelles. Vt Lunæ lumen singulis mensibus accrescit et decreuit, nec semper ver aut æstas est: sic perpetua vicissitudine rerum humanarum consilia & actiones variantur. Et certam præsens ratio habet hora fidem.

Has similitudines, à rebus cœlestibus petitas, cum alloquens præcipuam ex astrorum & motus siderum contemplatione voluptatem caperet, creberrimè vsurpabat.

Vt enim Iulius Cæsar apud Lucanum gloriatur, se media inter prælia, semper stellarum, cœliq; plagis, superisque vacare: ita noster Cæsar, in ipsis castris, & medio belli ardore, siderum doctrinam colebat, & reuolutionum cœlestium leges ac periodos considerabat.

Retulit amicis Petrus Apianus, se in bello Germanico, in golstadio ad Carolum in castra vrbi tum vicina, euocatum fuisse: ut in machina, certis rotulis orbes circumducentibus, representante Planetarum motus proprios, aspicienti certius & accuratius regula monstraret. Cum verò, illo ipso die, qui Cal. VIIbris præcedit, anteceisset, globi ex hostium castris emissi circumuolarent.

gno agmine cœpissent, trepidante se & caput subinde inclinante, Carolum prorsus nulla timoris significatione edita, pedem locumquàm nouisse.

Familiaris etiã Carolo, eiusdem belli tempore, Turrianus Cremonensis mathematicus fuit, qui euentum belli Saxonici, antequàm Vlma Cæsar moueret, prædixisse memoratur.

Nec verò mathemata tantùm, sed omnia doctrinarum & artium honestarum studia Carolus amabat & munificentissime fovebat. Historias autem, non Germanici tantùm Imperij & Hispanici, sed etiã veterum monarchiarum ac regnorum, & imprimis sapientissimum scriptorem THVCYDIDEM, quem in Gallicam linguam luculentè à Claudio Massyliensi episcopo conuersum habuit, magna cum voluptate assiduè legit. Idem iussit facere consiliarios, & postea ex ijs quæsiuit, quid legisent, & sua cum illis contulit.

Adiunxit autem DEVS, Carolo, præstantissimos sapientia & virtute in Senatu togato & bellico viros, quorum consilijs, ductu, felicitate ac successibus res tantas in dissidijs orbis terrarum partibus administravit. Aulico Senatu post Syluagij, cuius iussu querelam pacis Erasmus scripsit, & cni de institutione principis libellum verè aureum Carolo dictum inscripsit, obitum; Mercurinus Gattinaria, & post hunc Nicolaus Granuelus præfuerunt. Belli duces virtute & victorijs præstantes in Italia Antonius Leua, & Georgius Fronsbergius, res maximas gesserunt. In nouo orbe amplissimum Nouæ Hispaniæ imperium Ferdinandi Cortesij industria & felicitate partum est. In Gallicis bellis Philiberti Auranæ principis, maximiliani Iselstenij, & Lamoralis Egmondani fortitudo præcipuè enituit.

In togata verò administratione & aulico Caroli comitatu, ex singulis ipsius regnis, & prouincijs inferioribus, quatuor eximie virtutis & autoritatis delectos, duos familia equestri & totidem doctrina insigni nobiles, plerunq; hæsisse intelligo. Quibus negocia, ex singulis prouincijs in aulam delata, primum deliberanda exhibuit. deinde, si rerum grauitas exigeret totius aulici Senatus de his cōsultatio instituta est, cui ipse crebrò præses interfuit

&

& singulorum sententias attentè audiuit, & quæ in vtramque partem considerata essent disputavit, raro autem præsentibus consiliarijs conclusit, sed noctu plerumque voluntatem suam scripto comprehensam, Granuello & Atrebatensi exequendam deinceps tradidit.

Interior etiam & domestica Caroli vita honestissimorum exemplorum, pietatis, temperantiæ, frugalitatis, continentia plena fuit. Nunquam iurare auditus est, nisi cum regnis inauguraretur, aut fœdera inita confirmaret.

Manè priusquam vestiretur, longa talari, subucula iniectionibus incumbens, orabat, deinde cubicularijs admittis, præter Canonicas legebat. Postea Reipublicæ negocia tractabat. Hinc ad sacrum audiendum, quod nullo die negligere etiam in processionibus solebat, accessit. A sacro rectè ad mensam, in qua semper ferè solus & tacitus sedens, conuiuia sua sine conuita, moderata & frugaliter, in publico ferè, ut omnibus spectare ea liceret, peragebat. Sublata mensa, cunctis omnium ordinum infimæ etiam fortunæ hominibus adire eum, & alloqui, & supplices libellos exhibere licebat.

Ab ebrietate, & omni conuiuiorum, & vestitus luxu, & voluptatibus cæteris, non minus in adolescentia, quam virili & senectute, alienissimus semper fuit. Cum Mediolanum anno 1541. aduentaret, foeminis nobilibus & plebe curiosa, pictam ex auro tunicam & fulgentem gemmis in capite Cæsaris coronam expellatibus, ipse atra in lanca veste vilig; pileolo, vultu etiam grauioribusque hilari, urbem illam, quæ tot annos ipsius arma & victorias experta & admirata fuerat ingressus est. A tyrannico fastu & contumptione ac despicientia inferiorum adeo alienus fuit, ut capiti etiam principi Ioanni Friderico, quoties eum præteriret, reuerentiam & honorem recto capite exhiberet.

Adulteria & libidinum turpitudines toto pectore execratus est, cumque in bello Germanico, Farnesium pontificiarum copiarum ducem ingenuas aliquot matresfamilias per vim stuprasset, intellexisset, ingenti Zelo exardescens, prehensio gladij capulo, & inquit, adesset impurus ille, manu mea eum confoderem. Nec vocem

cem iracundiorem vnquam ex Carolo auditam ferunt. qui statim Farnasium, ex castris, quæ tum bello nondum confecto ad Bren- tam fl. hærebant, discedere & in Italiam redire iussit.

Carolo per Galliam iter facienti, & vbiq; regis iussu splendi- de excepto in arce quadam formosissima puella nobilis in cubicu- lum adducta erat. Quam gementem ac trementem vesperi inue- niens interrogat, quæ sit, & qua occasione illuc peruenerit. cum vero ipsam inuitam à parentibus inuitis &plorantibus, abstractam esse cognosceret: intactam parentibus remisit, ac quadriennio post in bello arcem illam destruxit.

Ipse etiam casti pudoris decus, ac fidem coniugalem con- stante matrimonio cum Elisabetha Lusitanica ex qua Philippum & Ferdinandum; & filias, Mariam Cæsari Maximiliano, & Ioan- nam, Ioanni, Portugalliæ regis Ioannis III. filio, ante patrem extin- cto (cuius posthumus Sebastianus à rege Fesano in Africa recens- cæsus est) nuptas, suscepit, religiose seruauit.

Familiam suam omnem præcipue charam habuit, & pater- na fide & benignitate complexus est, improbis ac morum turpi- tudine foedis ex contuberino illius exclusis.

In largiendis eleemosynis, ad redimendos ab hostibus capti- uos, ad nosodochia, gerontotrophia, inopum puellarum matri- monia, ad exules bonis suis iniuste spoliatos benignè subleuan- dos, omnium regum ac principum liberalissimus sine vlla osten- tatione erat, deniq; tanta in eo pietatis, sapientiæ, benignitatis, & omnium optimi maximi principis virtutum præstantia fuit, vt miraculum naturæ sui temporis, à sapientibus & bonis quibus- dam viris, familiaritate ipsius interiore fruentibus, perhiberetur.

Vitæ igitur integrè, grauiter, probè & præclare actæ, exitus etiam pius & placidus respondit. Habuit in ea solitudine Hiero- nymianorum fratrum, Carolus postremo vitæ suæ biennio fami- liarem, qui à confessionibus ipsi fuerat, Doctorem Constantinum virum grauem, pium & præclare eruditum. Is inter quotidiana & assidua precum & laudum diuinarum à Carolo suscepta exerci- cia, adscriptorum Bernhaldi lectionem, citatis in conso- latione sententijs quibusdam insignibus eum inuitat.

Cum enim subinde Carolus peccata sua lamentans nullum totum
vitæ suæ tempore diem se Dei seruitio, dignè, & vt par erat, im-
pendissè quereretur: Bernhardi verba (in grauissimo corporis
morbo & animi tentatione, velut ante tribunal Domini, Sath-
anæ ipsius indignitatem & delicta accusanti, hanc apologiam op-
ponentis) ei recitauit. Fateor non sum dignus Ego, nec propriis
possum meritis regnum obtinere cælorum. Cæterum dupliciter
re illud obtinens Dominus meus, hæreditatem scilicet patris, &
merito passionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex
cuius dono iure mihi illud vendicans, non confundor. Item,
Ante omnia fides quærenda est, de qua legitur, fide mundant
corda eorum, crede ergo te Deo, nam sibi quidem ipsi, & suis
meritis fidere, non fidei sed perfidiæ est.

Et concione tertia de Annunc. Audiam fac mihi manere mis-
ericordiam tuam, quia in te speravi, neq; enim oleum misericordie,
nisi in vase fiduciæ ponis. Hæc vero hominis fiducia est, à se de-
ficientis, & inuitentis Domino suo.

Inprimis verò auream illam in Annunciatione beatæ Mariæ
concione ipsi commendauit, in qua consilium de redemptione,
mirando iusticiæ & misericordiæ diuinæ temperamento, in arcano
diuinitatis consilio decretum exponit. ac inter cætera his verbis
doctrinam de iustificatione disertè explicantibus vitur. Necesse
est primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habe-
re non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde quod nihil
prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse. Postre-
mò quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gra-
tis detur & illa. Quis enim potest facere mundum de immundo
conceptum semine, nisi qui solus est mundus &c. Ideoq; si cre-
dis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in
quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc, vt & hoc
credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimo-
nium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus dicens: di-
missa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, Gratis
iustificari hominem per fidem.

His Bernhardi dictis se mirificè delectari & recreari Carolus
ostendit. Itaque cum ad lentam tabem, acuta febris tandem
accessisset.

acceffisset: vt ab omni meritorum & operum propriorum fiducia se auocare mentem, & in vnicum redemptorem, & feruatorem nostrum Iesum Christum dirigere ostenderet: imaginem Christi crucifixi aliquot dies oculis, vlnis & ore complexus, in eo vno & solo se omnem salutis suæ fiduciam collocare declarauit. & sumpta denuò Eucharistia, In me manes, inquit, dulcissime feruator, ego in te maneam. Inter has voces, & veræ pietatis & fidei in Christo acquiescentis significationes illustres, Optimus & sempiterna memoria dignus Imperator ex hac vita discessit, anno 1558. die 21. Septemb.

AEterno & præpotenti Deo, cuius dona eximia sunt boni & sapientes principes, qui imaginem & vices Dei in regendis Imperijs gerunt, toto pectore gratias agamus quod ex nobilissima archiducum Austriæ familia, longo ordine, bonos, iustos, & moderatos imperatores Germaniæ largitus est. Inter quos, cum non potentia solum & amplitudine regnorum, sed sapientia & virtute etiam & felicitate Heroica Carolus excelluerit: testimonium bonitatis & præsentia DEI in hoc imperio, & tota Caroli gubernatione, grati agnoscamus & celebremus.

Nostræ etiam ecclesiæ, beneficia DEI, per Carolum sibi tributa, grææ considerent & prædicent. Cum enim emendatio Religionis, & lux Euangelij accensa sub Carolo, & propagata sit: mirabiliter DEVS hanc mutationem, omnibus quæ vnquam sunt factæ à monarchis, regnorum conuersionibus insigniorem ita gubernauit, vt sub Carolo Imp. tanta autoritate & potentia prædico bellum contra nostras ecclesias non mouente Germania plurimos annos tranquilla manserit, ne teneræ ecclesiæ in ipso lacte necarentur, sed Halcyonia, in quibus adolescerent & confirmarentur, aliqua haberent; & conderentur scholæ, in quibus lux doctrinæ accensa foueretur & latius spargeretur.

Nec dubitemus Deum flexisse mentem Caroli, vt armis persequi nostras ecclesias, nisi causa prius legitime cognita, recusaret. Ideo Lutherum ipse audiuit, & seruata fide ipsi data, incolumè abire, etiam aduersantibus pontificijs permisit, à Pontifice Synodū, in qua religionis cōtrouersia piè cognosceretur, perpetuo flagitauit

deq; ea apud pontifices tergiuersantes per legatos & coram in Bo-
nonienti congressu serio institit, Confessionem nostrarum Ecce-
siarum Augustæ clementer audiuit: eamq; in diuersas linguas tra-
ti, & ad aliarum linguarum principes mitti curauit. Pacem nostræ
Religioni dedit: conuentus & colloquia de componendis dissi-
dijs ac certaminibus religionis aliquoties haberi iussit, & *amplius*
in aliquibus nostris & pontificijs ecclesijs hærentes, tolli voluit.
Ratisbonæ conciliatum de iustificatione articulum legens toto
pectore lætatus est, & Palatino Friderico se idem sentire ac proba-
re dixit, quod etiam moriens declarauit.

Hæc beneficia non cogitantes & magnificentes, profectio
ingrati Deo & Carolo sumus. Etsi enim edicta interdum aspero-
ra proposuit, & tandem bellum, non religionis, vt aiebat, sed regi-
onum alienarum ab aliquibus occupatarum nomine mouit: co-
men & in bello gerendo & parta victoria, exceptis communibus
bellorum incommodis, à crudelitate & supplicijs abstinuit. Ipsi et-
iam VVittebergæ, in suam potestatem redactæ, clementer peper-
cit, & multò maiores confusiones ac ærumnæ tristiores princi-
pum victoriam secutæ fuissent, qui (vt vsitatum est confederatos
parta aduersus communem hostem victoria inter se belligerant)
mutuis laniensis vastata Germania se mutuò confecerant.

Quod verò tentata post bellum conciliatio ecclesiarum in-
felix fuit: cogitemus voluisse Deum in hoc quoq; tam potente
principe mundo ostendere, ecclesiam non regi humanis consilijs,
& tamen hic ipse princeps rursus pacem & *autovpian* nostris ec-
clesijs postea concessit, & antea in victoria publicas calamitates
sua bonitate lenijt, & singulari consilio familias principum in eo
statu, in quo fuerant ante victoriam, reliquit. Restituit Gallum,
reddidit Iuliacensi auitas possessiones. Electorum Saxonie di-
gnitatem & ditiones, in familia Saxonica reliquit, vt verissime à
Mercurino dictum esse appareat, quod initio recitatu: Bene fecit
se principes Germaniæ, quod Carolum Imp. elegerint, quia sit
SAPIENS ET BONVS.

Multi Cæsares olim, numismatis suis, epigraphen: Suorum
Temporum FELICITAS addi curarunt. Id elogium multò ve-
rius Ca-

rius Carolo tribuimus, cum quo nascente omnes bonæ artes etiam & literæ ac linguæ eruditæ renasci in Germania, & florere in tota Europa coeperunt. Quorum ope, Doctrina cœlestis illustrata & veræ ac sinceræ Theologiæ, mathematicæ, artis medicæ, & totius Philosophiæ studia restituta sunt. Floruit enim Caroli ætas virtutibus Heroicis, in Ecclesia, scholis, Republica, in toga, bellis, navigationibus inueniendo nouas terras, constituendis nouis imperijs. deniq; in omnibus non solum quæ liberales vulgò vocantur artibus, sed mechanicis etiam, præstantiss. ac excellentes Artifices & nulli veterum cedentes habuit: vt omnia sua dona DEVS ad summum perducta, tribuisse Caroli temporibus felicissimis, hoc nomine videatur. Quod prouidentia ac præsentia DEI in gubernatione Caroli testimonium cæteris addamus. & ardentibus votis prece-mur DEVM autorem & custodem imperiorum, & ordinis politici, vt deinceps quoq; bonos, felices & salutares generi humano principes, Imperio & patriæ nostræ tribuat, & sapientia ac bonitate sua diuina, ad ecclesiæ & reipublicæ Christianæ salutem gubernet, & incolumes ac florentes seruet.

Virtutum etiam exempla illustria non solum ad cognoscendum, sed etiam ad imitandum, ex hac Caroli historia sumamus. Etsi enim Imperatorum propriæ virtutes affectari & exprimi à priuatis nec possunt, nec debent: tamen aspectio excellentium virtutum in illustribus exemplis, amorem & admirationem virtutis in animis accendit: & studium pietatis, assiduitatem & intentionem in precibus quotidie recitandis, amorem iusticiæ, modestiam non effertentem se in rebus secundis, sobrietatem, continentiam & similes virtutes, omnibus necessarias, singuli iuuante Deo imitari possunt & debent. Ideo autem Deus Heroicos reges ac principes excellenti virtute & multis gentibus saluari instruit & ornat, vt alij in eorum exempla intuentes, Deum autorem & archetypum virtutis agnoscant, & exemplis ad imitationem excitentur, & DEI sapientiam, bonitatem, præsentiam in donis præstantibus Heroum quæ sunt sapientiæ & virtutis diuinæ radij, intuentes, DEVM laudent, debitaq; gloria & celebratione extollant.

D I X I

BB 3

IACOBI

IACOBI SPIEGELII
SELESTADIENSIS IN ALFONSI
DICTA FACTAQVE ET AENEAE
uij commentarios Scholia in
Procemium.

*Usam Atticam) Ob admirabilem eius in di-
cendo venustatem autor Laertius in vita eius lib. 2.
Socratis commentarios) Vertit eos Bessarion Card.
nalis latinè. Et sapientissimus & fortissimus habetur)
Ne id ad gratiam dictum putes: hoc ipsum pro-
fitentur Blondus, Fran. Philephus vltima hecatoli-
cha Decadis decima, ac alibi subinde. Platina. Pen-
tanns in multis librorum suorum moralium atq; historia locis.
Baptista Mantuanus, tum ceteri qui res insequentium temporum scripserunt.
Nec id Bracellus dissimulauit iniquior aliquanto Hispanis, tamen si eius re-
gum gentis origo summa nitatur nobilitate: vt qui originem referantur
manicam. Constat autem Germaniam parentem altericemq; esse gentili-
nobilitatis, qua vna re etiamnum Germanis nihil est antiquius, quam apud
Gallos interciderit prorsus sanguis vetustior, sublato Carolingorum stem-
mate. Merouingicam originem quæ & ipsa pura putatur est Germanicam
illustre Habspurgiorum principum familia promanauit. Casar Maximilianus
contextuit libro singulari, quem nostrate lingua ob vestitum ad prius
morem formatum inscripsit, die Zortenden Menlen. An dubitas nunc agere
ce Deo seruata Merouingicam sobolem mutato familie dante, ad no-
ne, tamen etiam Carolingi obscurarant, quorum tamen diuturna admi-
dum non fuit dominatio. Reges vero ac terrarum principes) Observandum
cur pauci reges sapientes euadant. Astipulatur Cælius Rhodiginus cap. 2.
lib. antiq. lection. 2.*

Die Zorten
den Menlin

In Cap. 1. lib. primi.

Iohanna II
Neapol.

IOANNAE Neapolitan, regina) Eius nominis secunde. Hæc Carolus
Dyrachij ducis Filia, sororq; regis Ladislai, qui ad Hungaria quoq; regnum
eius attulit

euocatus fuit, amisso Geldria duce cui nupta fuerat. Certior facta de morte fratris heres ab eo scripta, non sine variante fortuna in regno ei cessit.

Desitute) Nam Martinus V. pont. eam iudicans indignam, quæ regnum Rom. ecclesiæ feudatarium teneret, Ludovicum Andegauensem Siciliæ regem declarauerat.

Et inconstanti) Ferri potuit vicium sexui agnatum nisi proceres regni nonnullos abalienasset fama pudicitie non satis incolumi, quam Ritus Bracellusq. attingunt. Mirum est quàm varie luserit fortuna in hoc quod Sabellici verbis referam. Fuerunt due Iulia mater & filia. Hæc Augusto genita, altera M. Agrippa, ambæ adulterij damnatæ. Due Agrippine, mater Caligulæ, filia Neronem genuit: teterrimas humani generis pestes. Due Faustine, mater impudica: sed quæ ex ea genita est impudicissima. Pari infamia notate parum memoria due illustres femine, quibus Ioanna nomen fuit, utraq. regina: nec tantum infamia resperse: sed in fausto quoq. matrimonio celebres.

2. Tum rex) Ostendit exemplo Herculis afflictis succurrendum esse à verè regibus. Notum est Herculem multis quidem maximas attulisse commoditates, sibi verò nihil fermè fructus adduxisse, præter aliquantulum famæ plurimum inuidiæ.

3. Relatum est & ab Erasmo nostro illo magno in literaria re principe in fine lib. 8. Apophthegmatum nu. 1.

4. Garras aues) Snapvogel. Quemadmodum Miluij vocantur qui diuites audent aut accusare aut veneno tollere è medio: & Vultures, qui duntaxat obsequijs & adulationibus aucupantur vt misceantur testamentis, vel alterius alicuius emolumentis spe insidiantur cuiquam.

5. Doctrina reformauit) Solent enim litera cicurare. Sunt qui idem de nobis scribunt.

6. Sed bouis esse) Diogenes innuit vitam sine literis mortem esse. Quamuis non omnes literæ conueniunt principi, sed ea, quæ, vt Erasmus lib. citato explicans hoc ipsum apophtheg. nu. censet, politicien tradunt aut ethicen: quæq. recte ac secus gestorum exempla commonstrant.

Relatum

Relatum est & hoc scitè dictum ab Roterodamo num. 3. lib. Supra-
tato. Sphortiam an Picinium) Horum comparationem pete ex cap. 10. Eu-
rope Aeneae Syluij & Sabellico lib. 2. Ennead. dec. Recepit autem postea in
ducem copiarum suarum Picinium patria Perusinum.

Harpys) Harpyiarum nomen inditum a rapacitate. Siquidem et
nomine indicatur Græcis rapina. Cuiusmodi fuerint monstrosa Harpyiarum
corpora notum est ex optimi poetæ carmine. Aen. 3.

Virginei volucrum multus, fœdissima ventris

Proluuius, vncaq; manus, & pallida semper Ora fame.

Ideo virgines finguntur, quod omnis rapina arida sit ac sterilis. Vel
plumis circumdata, quod quicquid inuasit rapina, celat volatiles autem
quod omnis rapina ad volandum sit celerrima. Vnde à nostris haud prope
inscitè raptor dicitur Snaphan, festinè autem notauit rex Romanæ curiæ
uaritiam.

Bellum Neapolit.) Attende, quisquis es ò rex imitator Alphonsina
tutis, tuq; inprimis Christianissime Caesar omnium Christianorum imperator
ior Carole, terq; maxime regum rex, fortunam ferendo superari. Hoc
lum scripsit Iacobus Bracellus Genuensis cuius lib. 5. extant titula
Hispaniensis.

Hostium potestate) Cum scilicet ex littore Caietæ soluisset ad
lam Ponti à inito nauali praelio victoria ad Genuenses inclinante, Alphonsus
eiusq; duo fratres multiq; regni principes capti, multiq; Genuenses
Philippum Mediolani ducem perducti sunt? à quo non vt hostes, admirabili
clementia exemplo, sed in summo habiti honore pluribus magnificen-
tijs in patriam remissi sunt.

Hieronymi) cognomento Pragensis. Fuit illustri admodum ingenio
quentiaq; supra Boemicam propè admirabili, vt de eo post Syluium, regis
Iacobus Volaterranus Cardinalis Papiensis Vir doctus & simul pius, cum
sextus commentariorum liber Vviclephitanam sectam complectitur. Ad
spem autem, cuius primum meminit, Ioannem illum esse puto, ad quem
extant doctissimi viri Fr. Philelpi epistola, quæ emq; ille hecatosticha quæ
Primæ Decadis placidis camenis deditum, tertia autem hecat. tertia
dis ipsi Aurispa inscripta cecinit, quem principis aula superbi cultor ad
gnas res extulit.

11. Cum poculum) Observatu dignum mehercle, signum idemq; maxi-
 12. mum mansuetudinis ac patientiae Alphensi.
 13. Ire perrexerit) Hoc enim pacto maiorem contumeliam maledicus est
 passus. Tythagoras magnam putavit disciplinam, per quam ferri indisci-
 plina potest.

14. Cum inter) Est & apud Erasmus nu. 17.

Cum Puteolos) Habes exemplum pietatis regie eximium in hoste se-
 peliendo, quod, ut argumento est non esse omnino victorem exitiali odio
 contra hostes, ita illorum animos non potest non compellere ad amandum.
 Prudenter igitur Iacobus comes Purliliarum admonet intersectorum ca-
 dauera honorifice sepultura mandari curandum esse ab imperatore lib.
 de re militari primo, iam hinc decennium mea sunt opera Purliliani
 libelli expositi cum epistolo nuncupatorio meo veteri amico D. Nicolao
 à Babenhauti nunc Cancellario Austrie viro ornatissimo: id plagiarius
 quidam in secunda nuper editione, nunquam à me laesus rescuit, quum
 ipse tamen typographis haecenus non fuerim iniquior. Eiusmodi iniuria
 tametsi toleranda venit, non tamen, nisi dissoluto videtur esse dissi-
 landa. Puteoli ciuitas ante Dicearchia dicta ob iustam reip. admi-
 nistrationem. Sed nomen à Romanis secundo bello Punico mutatum
 & à Puteorum frequentia Puteoli dicti, velut Strabo tradit, Ad hanc vr-
 bem Apostolus captiuus, cum à Rhegyo oppido soluisset, postridie delatus est:
 & repertis fratribus apud eos septem diebus mansit sicut Actorum ultimo
 raditur.

15. Caietam urbem) Parcit rex imbelli etati ab hostibus ciuitate pul-
 se ob samem, monstratq; gloria carere foedam victoriam. Similem hu-
 manitatem, quam, & Agesilaus ethnicus praestitit, nostra tempora desiderant
 Si quidem nunc homines sibi videntur, qui trucidatis infantibus ac senibus
 eam etatem abducunt quae vel libidini apta est, vel labori, vel vtrig; ut di-
 xit Erasmus.

16. Astipulatur Pontanus lib. de Obedientia 5. Quid dicam, inquit
 ille, de rege Neapolitanorum Alphonso? Cuius regia nunquam non re-
 ferta fuit viris ingenio & doctrina praestantibus, quos penè quotidie aut lecti-
 tantes audiebat, aut differentes, Et idem in libro de Conuiuentia scribit.
 Rex Alphonsus statim post prandium, vel Antonium Panormitam, vel è doctis
 aliquem

aliquem audiebat, ut qui dignum iudicaret, animum quoque cibo suo pastum corporis reficiendum esse.

Iccirco Neapolitano populo magis magisque acceptus factus est. Legitur Pontanum in de liberalitate.

Romanis illis sapientioribus) Salsè. Virtutis templum conueniens. Hoc ipsum non solum Cas. Maximilianus dicere solebat, sed peculiari etiam opere, quod ingeniose expressit pictura, cui nomen Porta Honoris, quoniam suis testatum reliquit. Quamquam veterum Romanorum dicatones, quorum meminere imprimis Cicero lib. 2. de nat. Deo. et 2. de Legib. et Iulii lib. 9. Decad. 3. diuus Augustinus acutè confutauit lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 20. et seq. Profecto regibus voluptatum admonitorum, ut possint principiosissima, sunt fugiendi. Habebat Nero Claudius plurimos voluptatum conquisitores, quem tamen ipse vitæ exitum habuit? quem et alij multis ferè omnes ab eo non dissimiles.

Corrigi non posset) Subindicans non esse situm semper in potestate ducis parta victoria militum rapinam prohibere.

Cum senex) Aduertendum regum consiliarios aut reges esse, aut regum animos habere oportere. Qui non suo ipsius) Sic imp. Maximilian. senatorum sententijs tum auditis tum probatis nonnunquam ab eo in contrarium visus est, ut stet, opinor, quia cor regis in manu Dei est.

Scimus) Discant ab Alphonsi monarcha regiam dignitatem non vestium splendore, sed prudentia ac ceteris animi virtutibus assistendam esse.

Aduersus) Alij legerunt Auersa, mutata constructione. Est enim ciuitas qua existimatur a Roberto Guiscardo Nordmanno edificata, dum aduersus Neapolim et Capuam pugnaret, indeque nomen Auersæ recipere. Sic eam Volaterranus vocat Blondum secutus. Ratio autem videtur quodam Atellana que dicta est. Cœno harentem subleuasse) Quæ res declatatur etiam magnis viris laudi dandum esse, dum aut res, aut casus tulerit: si ad sordidam etiam operam conferendam descenderint. Carolus princeps Siciliæ Ioannis Alphonsi eiusdem fratris filius, etiam infimis ac sordidissimis munitionibus opem ferre non recusabat, cum ipse morbi cuiusdam abusu medicamenta teneret.

Caietam, quam magna vi capere non potuit sola tandem clementia vicit,

Speciosum fuit) Vt Virg. nobili carmine monuit. Parcere subiectis & debellare superbos.

Præter Calabriam) In ea sunt principes vrbes Brundisium, Tarentum, Canusium, & Salentini campi.

Præcipue coluit) Exemplo præscorum Christianorum, qui eum prope-modum pro Orthodoxo sunt amplexi.

Purpuratorum) Sic legendum & non principatorum. Qui enim apud principes dignitate præstant, purpurati vocantur. Nec ineleganter accommodabitur vox ad reges & principes, aut aduocatos, qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum; & quocumq; se conferunt abradunt aliquid, velut tincta purpura, quæ omnia quibus admota fuerit: ad se rapit.

Didoni mortem) Legimus diuum Augustinum nondum renatum librum Aeneidos quem non potuisse absq; lachrymis legere, quum sciret totum argumentum de amore ac morte Didis a poeta confictum.

Nota principatum sollicitam esse rem. Singulare dictum. Ob hostes seruatos rectius quàm casos triumphandum.

Ludos Christianos) Pietatis gratia susceptos intelligit, vt apud nos in plerisq; urbibus in honorem diuinæ Eucharistiæ, vel cœlitum aliorum, cuiusmodi frequenter exhiberi solent spectacula in Brabantia, Hollandia atq; Flandria. Christianos itaq; dixit, vt oppositos veterum Romanorum ludis Scenicis, qui fœdissimi & visu fiebant & turpissimi auditu.

Vir magnus & illustris) Si volaterrano credimus, non solum is maiores suos, quos memorat equites illustres, sed omnes etiam sua ætate rebus gestis antecelluit: neq; vnquam privato talis potentia, neq; inerudito sapientia par, neq; deniq; mercatori tot contigerunt diuitiæ, neq; illis, quod magis mirandum, quisquam & magnificentius & religiosius est vsus. Quumq; vnus omnia posset, non omnia voluit, quantog; ei plura licuere, tanto magis infra suam fortunam victitando sibi denegauit. Ex hoc ca. habes fiduciam in hostes, Munus item ab hoste acceptum. Postremo reges esse in tutela Dei.

Patienter audire) Dubio procul legerat Lacones Deos comprecatos: vt possint iniuriam pati, quod neminem indicarent idoneum ad gerendum imperium qui quauis iniuria commoueretur.

Hypocritæ) Quisquis quouis modo simulat ac fingit hypocritas vocari potest. Hypocritarum autem omnium (differunt namq; specie)

Idem est propositum, ut quod ipsi minimè sint, id habeantur atq; appareat. Vide Pontanum de Sermone lib. 2. Publicam vocem usurpat more ecclesiasticorum scriptorum, quum eum signat propriè qui publicum, id est, regium redimat. Simpliciter autem publicum accipi pro tribunaliatum est.

Scholas) Rex auditor theologiæ. Scipio ille) Senior, ut opinor, qui Cicerone teste semper doctos secum habuit, vacansq; à negocijs bellicis in literis versabatur. Eius illud est, quibuscunq; temp. administrantibus morari mente tenendum. Se nunquam minus esse otiosum, quàm quum esset in otio. Sentiens se id temporis, ut explicat Erasmus noster lib. Apoph. 1. non dare animum otio aut voluptatibus, sed de reip. commodis multa suo cum animo tractare.

Calaciam) Vulgus Caiaciam appellat nunc Blondus.

Picini) id est paruuli, quo nomine Bracellus continuò vocat. Quorumvis regum) Notat socordes ignavosq; sue ætatis reges. Poeta dicit Georg. 3.

Lac senis vinum) Plato autor est. Vinum à Deo hominibus contributum quasi remedium aduersus senectutem, ut redire ad iuuentum videatur, & mœstitiæ eos capiat obliuio.

Simoninus) Pontano est Ximenes. Profectus castris) Idem & Scilla legatus sub Ferdinando filio. Hispanorum. Romulum) Vide Florum lib. 2. cap. 17.

Aegrotabat) Alphonso regi librerum amatori quum egrotaret Curcius prelectus.

Quàm maximè placituros) Secutus est auum Alphonsus Ferdinandus filius in excolendis liberis, quos non solum multos luculenter ornatos haberi voluit ad quod tum alios quosdam, tum etiam patrem provocauit. Ego Pontanum inde splendorem.

Parabolanum) pro fabuloso ni fallor. accepit.

Alphonso regi Galli leues propter saltat. onem. Notum illud, Gallorum leuitas Germanos magnificauit.

Iuxta Formias) Formia ciuitas quondam villa Ciceroniana insignis nunc mola vocatur. Quod rex) Hic locus me eius admonet, quod apud Pontanum legi de Alphonso. Videlicet quod is cum peruenisset in locum vnde Sulmo poterat despici, percunctatus, an ea

esset patria, & qui aderant affirmassent, urbem salutavit, gratiasq; genio loci egit, in quo tantus olim poeta genitus esset, de cuius laudibus cum non pauca differuisset, tandem famæ eius magnitudine commotus, Ego, inquit, huic regioni, quæ non parua regni Neapolitani, nec contemnenda pars est, libenter cesserim, si temporibus meis datum esset hunc poetam ut haberent, quem mortuum pluris ipse faciam, quam omnis Aprutij dominatum. Epigramma) pro epitaphio, ni fallor, usurpat. Ex Minerua) Nam ipsa eadem poetis sapientiæ dea, oleiq; inuentrix tum omnium bonarum artium credita Vide Naso. lib. Fast. 3. ibi, Vna dies media est.

48. Honos ville Ciceroniane habitus. Patrocinio suo) Sed legimus Metellum nepotem Ciceroni obieciisse: quod is testimonio suo plures occidisset, quam patrocinio seruassent. Contra Cicero mira solertia retorquens conuicium in laudem. Plus enim inquit, mihi fidei est, quam eloquentiæ. Si quidem in teste spectatur fides, in patrono valet eloquentia. Eras. lib. 4. Apoph.

49. Tantopere à Seneca laudato) Eius verba nona epistola lib. 1. sic habent, Hecaton ait. Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine vilius venesica carmine.
Si vis amari ama.

Dum enim) Collige charitatis parentem esse fidem, eandem autem donum Dei, quod docet Apostolus ad Ephe. 2.
Rex fieri omnino perhibuit) Exemplo Agesilai Lacedæmoniorum regis, qui, quod cum nationes quæ id temporis Græciam inculebant, decreuissent illi in clarissimis quibusq; ciuitatibus honoris causa statuas erigi, rescriptis illis hunc in modum. Mei nulla sit imago, neq; picta neq; ficta, neq; vilo alio artificio parata Cetera Eras. lib. 1. Apoph.

Saxorum struem) Adulationem verius quam gloriam. Norat autem clarissimus rex veram laudem ista non habere. Contra Paulus secundus P. M. emulatores vanitatis antiquæ in titulis & numismatibus, quæ fundamentis ædificiorum parietibusque admiscuit, ut illis vetustate ruentibus exiliant post secula multa, ludis item & epulis Rom. populo exhibitis stultice, quæ ad eundem Paulum tam libere quam diserte recenset Iacobus Cardinalis Papiensis.

Quæsit) Relatum cur sapiens magis taceat quam loquatur.

Eadem fuisse in Eucharistiam veneratione Cas. Rudolphum Eubæ-
spurgium constanter referunt certi annales, ex quibus amicus noster Hieronymus Gebuilerus suos Austriacarum rerum commentarios locupletauit.

Barbarum appellasset) Græci reliquas nationes contumelia nominabant Barbaras. Nunc quum Græcia nihil sit barbarius, hæc philæta demigrauit ad quosdam Italos, quibus omnes aliæ nationes barbara sunt.

Itali Barbari

Sed meminisse eos oportuit, nec guttam sanguinis nec scintillam virtutis præscorum Romanorum apud eos extare, maioreſq; suos è peregrinis nationibus referre, proindeq; rectius ipsos barbaros vocandos, quum barbarum dicatur quicquid est peregrinum. Legant Campanum suum licet Germanis iniquiorem & cognoscent non esse ullam apud Italos nobilitatem, cui non sit externa origo. Caterum sint: Ciceroniani, si Dijs placeat: ut ipsi res ostendit, batuum barbarumq; nostrum Erasnum una pagina scilicet quicquid voluit & dicere & docere, quam illi singulis suis libris assequi possint.

Præclara patria) Syracusæ, scilicet, quæ propius Pachynum promontorium iacent super omnes Siciliæ insularum regina vrbes insignes. Verè clara ob Pauli apostoli memoriam, quem Lucas tradit è Melitæ Alexandrina naui vectum, triduo Syracusis egisse. Act. 27. Græca origo Circa annum duodecimum, post vrbis Romæ initium ab Archia è Cætho nauigante condita sunt Syracusæ, autor Strabo.

Vulturis.

Vulturis, Dicimus vultur & vulturis & vulturarius. Grauis & facinus autis est vultur, & ideo tribus saltibus, vt prodit libro de animalibus regum tertio Albertus noster, vel pluribus vix à terra eleuatur, & ideo anteq; terra eleuetur, frequenter capitur. Ego enim inquit Albertus, insequendo cepi vultures, & propter eandem grauitatem libentius in terra sedet, quam in arboribus. Addit idè omnia ferè rapacium genera, præcipuè Aquilarum & Miluorum, quos vocasse vultures. Huic aut proprium cadaueribus tantum viuere. Vultus & natura tantum illi sagacitatis addidit autore Plinio, vt biduo aut triduo præuolet illuc, vbi cadauera sint futura. Aegyptij tradunt, Platonis teste, vultures omnes esse feminas, nec aliter ex Euro concipere, quam è Zephyro grauida sunt arbores. Sed nos oculata fide consuecimus vultures & pullos vulturum in nostra Germania esse frequentia. Mirum est autem tem hanc auem innocentissimam apud homines tam malè audire: quum

neg. fruges attingat, neg. vllum animal quantumvis imbelles occidat aut insectetur: tantum cadauera, vel eorum, qua sponte interierunt, vel ab alijs relicta sunt, depascatur. In quibus tamen abstinet à sui generis, id est, auium cadaueribus. Observandum quoq; in fine huius cap. Homines qui Ennio.

15 Attende iusticiam seruare incolume regium nomen, & qua deceat Christianos excellenter differit Lactan. lib. diuin. institu. quinto. Breuiter de iusticia veniunt, innocentia, amicitia, concordia, moderatio, fortitudo, liberalitas, pietas, religio, affectus, humanitas, nec diuelli potest à rege incolumi regia nomine. Prudenter igitur Maro. Aen. 6. Phlegiam illum suum inducit, iusticiam religionemq; collaudantem his verbis.

Discite iusticiam moniti & non temnere diuos.

Iustitia enim in quo fuerit, eius imperium aequo omnes animò patiuntur, illiusq; moderationi sese etiam sponte subiiciunt, quod de Cyro illo legimus, quem non iusticiae solum, sed omnium etiam regiarum virtutum exemplum fuisse creditum est.

Caducarios) pro facili casuris & interituris intelligo. Ea vox iureconsultis signat, qui caducam adeunt hereditatem.

17 Exemplum memorabilis beneficentiae in calumniatorem. Turpissimum est Verbum principis iurisiurandi loco habendum. Turpissimum est omnino fallere, in regibus verò longè turpius.

Littere praeseruntur ab Alphonso reginà.

Inhonestus & turpis proventus tollendus. Et Zasius noster vir immortalitate dignus praeceptor meus rectè censet & turpe esse & abominabile, nec vllò pacto ferendum, quod quidam praelati feudum constituerunt ex questu lusorio, vulgo Scholder. tit. Quae res in feud.

da. poss. Lampridius auctor est, imp. Seuerum vetuisse

inferri in sacrum aerarium lenonum, vectigal

& meretricium & exoletorum.

rum.

SCHOLIA IN LIB: II.

CAPVT I.

Valentia) Ciuitas est vltioris Hispanie cuius ciues honestatis nomine laudatos legimus apud veteres. Eodem nomine & in Italia & Gallia, sed hac, quae nunc regni nomine decorata est, minus celebres sunt vrbes.

Caroli) Eius nominis sexti, qui rebus, aduersus Henricum quartum Anglorum regem infeliciter gestis mente captus inglorius vitam finiuit. Narbonensis) a Narbone Ciuitate Prouincia Narbonensis dicta: omnium Galliae regionum fertilissima nomen Prouinciae adhuc retinet. Aragonia regnum) vsus effecit, vt quod vel citerioris Hispaniae, vel Tarraconensis prouincia reges appellare solent us licuisset, eos iamdudum Aragoncos nominemus.

Dum haec scriberemus) M. CCCC. LII. à nato Christo. Capta) circiter annum domini M. CCCCXX. Cladem quam haec vrbs passa est tum, scribit Bracellus lib. 3. non admodum conuenit, vt referuntur cap. mox sequenti. Abire permisit) Similem nostra tempora desiderant continentiam.

Diui Aloisij) Episcopi quondam Tholosani. Velut periclitationis causam) Superstitiose.

Pereundum esse) Fortiter. Peruenit Valentiam) triumphantis militis autor Bracellus.

Lothophagorum insula in Numidia, quae hodie Barbaria cum rebus qua Aphrica. Tunicensium) legendum Tunisiensium, Tunis enim apud veteres adhuc nomen retinet in sinu Carthaginensi.

Pænorum) Horum regionem Herodoto in Melpomene autore, quatuor nationes incolunt: quarum duae sunt indigenae, totidem non indigenae. Indigenae quidem Pæni atq; Aethiopes, quorum alteri ad Aquilonem Aphricae, alteri ad austrum incolunt. Aduena vero Phænices & Graeci Aphrica ciuitas Barbarie. Iscla) Volaterrano Ischra. Alphonsum) Aphricam expeditio. At illis) Reuerentia regij nominis.

7. Dilutissime vsus est) Mos est etiamnum Hispanorum procerum apud nos agentium aqua macerare vinum, Vt plerq; regum) Iuxta Claudiani sententiam, Componitur orbis Regis ad exemplum, nec sic innectere sensus Humanos edicta valent, quàm vita regentis. Macedonis gloria) Obseruandum temulentiam esse inimicam gloriæ. Pittacus Mytilæus tulit legem, vt qui per temulentiam sceleris aliquid commississent, duplo plecterentur.

8. Ioannæ reginæ) qua per id tempus Ladalaos fratre mortuo Neapoli regnabat, & Alphonsum sibi adoptauerat. Hic Ioanna etiam viuente prius cum Ludouico, deinde ea mortua cum Renato prouincia & Andegapoli per vim capta Renato etiam pulso, victor regno potitus est. Vltioris Hispaniæ) scilicet Castellæ & Legionis. Dominatu) Magistratum intelligit diui Iacobi qui etiamnum amplissimus est apud Hispanos. Quam fratrem) Intelligit Ioannem regem, qui Alphonso defuncto Aragonum regno potitus est, cuiusq; Ferdinandi pater fuit, qui cum coniuge Elisabeth nostræ memoria bellum & ad pietatem simul & ad gloriam maximum gessit, patroq; Granatensium regno sibi posterisq; Catholici cognomen tulit.

9. Hoc ipsum scribit Pontanus libro de Sermone secundo, traditq; & sub Ferdinando rege F. Alphonsi Caietanum quendam cœnositam fuisse Gerardum, qui septimum in diem cibo abstinere consueuisset ac potu, indeq; sanctum habitum ac Deo charum, ac demum industria regis hypocritam detectam, lege cum omnino, vt deuotæ sanctimoniam ostentatores.

Ant. Picens Augustinianus hypocrita nobilis in morte in Christum virginemq; super benedictam blasphemus.

Opinabatur pro vulgo receptum erat, vt sequitur. Cur hypocrita pseudo mortis genere perierit.

Habes hic nobile exemplum de eo, quod laus inimici suspecta dicatur.

Ad synodum non illustres genere aut potentes, sed viros doctrina præstantes institutiq; cultores esse mittendos. Ludouicus Pontanus) quem Romanum nonnulli appellant, cuius in magna sunt dignatione consilia, vir summi laboris & studij, tum memoriæ singularis. Nicolaus Siculus) Catania vrbe oriundus cognomento de Iudescis primi nominis

Dd

inter

inter iuris Pontificij interpretes. Vulgo Penorunitanus, quod Episcopus Penorunitarum fuerit, dicitur. Scripsit præter notissimos commentarios in Decretales librum pro Synodo Basiliensi minime contemnendum.

Nullum omnino Nimirum cum exemplo ipsius Cesaris quem legimus in maxima difficultate itinerum & in medijs bellorum assidue scripsisse libros, tum Scipionis Africani superioris, qui sine literis nunquam maxima exercuit. semper enim eius, ut Claudianus in præfatione lib. 4. de laudibus Stilconis meminit.

Herebat doctus lateri, castrisq; solebat.

Omnibus in medias Ennius ire cubas,

Breuiter quod est dixerim, supellex regia & angusta & ornata ducum & principum erant olim libri & literæ.

Liber Alphonso fuit pro insignibus. Atq; ideo Platonem libro quoniam de republica colligit pulchre. Si resp. debeat esse felix, aut philosophare agnare, aut reges philosophari oportere. Vid. Eras in explicatione adagij. Aut regem, aut fatuum nasci oportere.

Libris delectari) Theophrastus Alexandrum monuisse traditur, ut libros quam plurimos compararet, quo scriptis horum admonitus, quæ amicis principibus dicere verentur, quid sequendum, aut non sequendum teneat.

Vesp. Caf.) Vide Suetonium in Tito cap. 8.

Mirum est tantopere delectatum occupatissimum regem totius impetita lectione sacrorum voluminum.

Stœchades, Stœchades) reposui pro Scœchades nihil voc. e. Sunt autem maris impetriterranei insula tres aduersus Galliam, ita aliquando appellata, quod undine iaceant, Massiliensium littori appositæ. Nomina earum pete apud Plin. ex cap. 5. lib. 3.

Prætoriam) sic legendum, significat enim trirremem.

Cum quidam) Temperata supplicij seueritas, quo nec amicos læsa nec inimico parsit. Læsa maiestatis) Adnotatum est apud præfatos hoc crimen maiestatis esse vocatum, non læsa maiestatis, nullumq; iurisconsultum præter Papinianum læsam maiestatem dixisse. Maiestatis autem iure mixtus plex erat; unum læsa & alterum imminuta, cuius nulla in iure mixta extat.

20. Cum cepisset Ingressus eam per tubos occultos à muliercula ex infima plebe monstratos, quod Renatus Andegaviensis orantem, visibi paruulij filijs fame pereuntibus succurreret, toruo vultu repulerit. Cetera Bracellus lib. 5. quo teste capta est Neapolis anno à nato Seruatore Christo M. CCCCXLI. octavo Id. Jun. Pontanus hic Renati impudentiam accusat, lege eum lib. de Obedientia, quinto.

Quamquam victis) hoc est iure belli in servitutem adactis.

Petri fratris Syluius postremo cap. Europa scribit è Carmelitano templo dum paululum è castris speculandi gratia in littore vagatur, tormento ictum caput, repente occubuisse. Meminit item facti huius Pontanus in priore lib. de Fortitudine tit. de officio victoris.

21. Antonius Candola) sed quem Renatus de prodicione suspectum in carcerem trudi iussit, magno rerum suarum detrimento, dimissus enim mox ad Alphonsum transiit, à quo tamen paulo post desciuit. O solidam constantiam.

Iacobi patris) Aeneas Syluius Iacobutium vocat ingentiq; laude dignum, si quanta industria, & rei bellicae cognitio, tanta illi fides & in promissa constantia fuisset. Ex Bracello constat eum inter regni proceres maximatum fuisse virum.

22. Hic) Sitam lociq; naturam exponit Pontanus in principio lib. sexti belli Neapolitani.

Catalanorum) Vnde nomen eis inditum docet Bracellus lib. primo Hispani belli. Volaterranus lib. geograph secundo.

Colonia deducta) Sumpso à veteribus Romanis exemplo, qui vel ob infrequentiam vrbiū, vel in penam, qua veteres coloni male de reipub. meriti, multabantur, deducebant veteranos, qui pro diuturnorum laborum mercede, vnde senectutem tolerarent, iugera bona accipiebant. Reginum) pro aulicorum

Dixisse fertur) Attende non paruo magna constare.

Salarium constituit) Pontanus in de liberalitate scribit remigi, cuius beneficio liberatus est Alphonsus ex erario statuisse pendendas quotannis dum viueret duodecim vncias. Satiq; hoc fuisse remigi parum tamen regi tale praesertim ob meritū cum nullā ei praesentem pecuniam numerarium iussisset, ac se penumero etiam ob leuissimas causas alijs atq; alijs magnam pendi imperasset. Sed puto relationem Panormita esse veriore:

Nam sine numerata pro quing³ filiabus dote à liberalissimo rege data, r^{is} simile non est, ait enim dedit.

Vicaro) Pudicitia mulierum seruata, ne licentia victoris milita vir^{is} laretur.

In Samnio) Sic legendum opinor. Eius populi Samnites, qui longe sequuntur in Apennino. Caput eorum Boianum Ptolomaeo, Boianum Plinio.

Iuxta Troiam) Troia haec edificata à Bubagao fertur Anno 11. VIII, Graecis colonis inductis in locum qui castra Hannibalis vocatur Victoria Alphonfi Troiana singularis. Procubysse) Regis enim nomen sacrosanctum est.

Leborijs) Agri tres in Campania celebrari Leborinus. Falerum & S. lates. Rosarum) Sunt & Virgilio sed ad lacum Velinum rosea rura. Casinati) nobilitato vna cum oppido diui Benedicli commemoratione, sua consuetudine) Clementia perpetua Alphonfi in captos.

Ferdinando patri) Ioanni eius nominis primo, qui Aragonum rex fuit, currentisq³, equi lapsu oppressus interijt, duo filij suere superstitis, Henricus & Ferdinandus, quorum natu maior Henricus patri succedens, cui difficile in morbum incidisset, in ipso iuuenta flore praereptus est, relicto vnico filio Ioanne admodum puero, quod eum praeter omnem spem suscepisset. Cuius tutelam, simulq³ & regni curam fratri Ferdinando, quem liberaliter habuit & multis maximisq³, donis prosecutus est, moriens commisit. Ferdinandus vir fide ac sanctitate memorabilis, neq³ regni administrationem segniter gessit, neq³ puerum secus quam filium habuit, & ipse nomen roseae prolis pater. Nam priusquam regno potiretur, suscepit Alphonsum sanctum maximum: cuius hic mentio est. Ioanne) qui Alphonso defuncto successit. Henricum) de quo supra cap. 8. Sanctum) magistrum de Alcantara, atq³ Petrum) omnium iuniorem, qui, vt diximus, actu morali excelsior tormento occubuit, in annotat. cap. 20. Mariam) item reginam Castellae Eleonoramq³, Portugalliae reginam. Hunc principem iure inter optime quosuis referendum Alphonfi patrem, qui suscepto bello aduersus Maritum Granata regnantem, pluribus eum praelijs attriuit, ad petendamq³ pacem coegit, expugnatis plerisq³ oppidis eius Siciliae regem omnium regni ordinum consensu declaratum scribit Bracellus, Regis frater) Adde regis patrem ac socer.

Non à patribus) Innuit gloriosus à se inclarescere quā niti auiti ingre^{ssu} n. d. as

nibus, itemq; regnum sua virtute partum clarius habendum, quam quod hereditate obuenit.

30 Obseruanda verba pientissimi patris iam iam morituri ad filium Alphonsum minime degenerem. Aetatis prerogatiua) In regnis & principibus bene constitutis omni iure procedit & probata est consuetudo, quod primo genitus succedat in totum, & ceteri illi subsint, dummodo primo genitus alijs fratribus prouideat honeste secundum qualitatem personarum & patrimonij de victu. Vide Ioannem Crierium Parisiensem, qui latissime scripsit ea de re, iureconsult. non contemnendum.

Preposit. in c. ius naturale 1. dist. refert ab Hispanis ius primogenitura appellari maioritatem. Sed eam Germani proceres egre recipiunt. Idcirco & pluris) Memorabilis vox filialis obseruantia erga patrem.

Interfecturos ultro se offerentes Alphonso inimicos detestatur rex magnanimus, recte putans virtute non per scelus querendam esse gloriam. Cum familiares) Simile quiddam narratur de Ptolemaeo rege Aegyptiorum, vide Erasimum enarrantem hoc ipsum apoph. nu. 9.

32 A Maria) Henrici tertij Aragonum regis filia, muliere longe sapientissima, quae annos XXV. Aragonia regnum Alphonso rege viro absentis, ad munstrauit. Benedicens) pro laudans, quo in significato haec vox passim occurrit in arcanis literis Vid. Eras. in Annotat in Matth. cap. 21. Vxorius habere) Dicitur vxorius qui vxori seruit. Virgil. Aen. 4.

Pell. hramq; vxorius urbem, Extrais.

De vxoris virtute) Fortasse quod, vt quae nihil vnquam liberorum pepererat, tot annis sterilis, viri iam in senium vergentis intempestiuum alio morem tulerit equiore animo. Nam, vt Ritijs scribit, Lucretiam ab Alphonso praestanti forma, nec obscuro genere puellam deperire coepit, adeoq; impotenter ardere, quod ab ea legatos ad pontificem mitti sustinuit, vt eius nomine peterent, Alphonso liceret eius vxorem Mariam demittere per causam sterilitatis, & ipsam Lucretiam matrimonio sibi iungere. Ex ea genuit, Ferdinandum, quem Siciliae regem moriens appellauit, relicto Ioanni fratri Aragonum regno. Res huius Ferdinandi supra XXX. fortiter gestas Ioan. Pontanus sex libris, quibus Neapolitani belli titulum fecit, complexus est.

Imò Ferdinandus Valentia in hispania natus antequam Neapolim Alfonso possideret.

34 A Philippo rege) Macedonum, scilicet, patre Alexandri magni.

D d 3.

Sunt qui tradunt ex Græcorum regibus nullum fuisse, qui cum Philippi conferri queat. Extat eius vita apud Diodorum Siculum, ut & filij alexandri. Vtramq; latinitate donatam Angelus, Cospius Bononiensis Cæ Maximil. dicauit.

Castella regem) Eius nominis secundum. Intimam gratiam egerit) ad inuidiam vsq; adeo ut eius gratia multa bella passus sit à proprijs regibus. Sed ea fortuna diuturna non fuit, nam ad extremum à Iuliano rege capitali supplicio affectus est. Vide Ritium. Profecto viri cordis est non insolenter gestire ob rerum successum, sed fortune indulgentiam spectam habere. Nam ingenium eius est, ut quibus exitium molitur, prius noua rerum prosperitate blandiatur. Lege Hecatoësticam, & est ad Cosmum Medicem Florentinum ditissimum prima Satyrarum de Fr. Philippi. Lego autem hunc Aluarum è sorte populari ad principum enectum, militia, quæ apud Hispanos diuo Iacobo dicata est, summopere habetur.

Franciscus Sfortia) de hoc vide Volaterranum in rebus Mediolanensibus. Ioannes Simoneta gestis Fr. Sfortie volumen dicauit. Extat item Fr. Philippi, qui Sfortie gratissimus fuit, Sfortias opus heroici carminis, quod non tam laudant qui legunt, quam admirantur qui sciunt quantum ad dexteritatem & facilitatem absoluerit. Malphiatus) Opinor Malphas legendum qui tum ut inter procures regni ita & apud regem locum obtinebat non perire.

Legendi percupidus) Regibus nil utilius est, dum vacat, lectum. Mirum est enim quantum valeat ad optimam vitam institutionem assidue & diligens lectio. Nam si ut Scipionem dicere de se se litum scribit Crispianus maiorum imagines mirum in modum intuentes, ad virtutem excitantur, quanto magis illorum dicta factaq; imitatione digna, sepius animo repetant & ante oculos posita commouere debeant. Prodest item lectio vel regibus præcipue. Nam quæ principibus timidi vereantur amici ac dominis assidue suis, hæc docta virorum scripta monent, & quæ sequuntur Hecatoësticam Ioan. Olzianam aulicam cum primi loci, tum autoritatis apud Albertum lectu digna, sexta secunda Satyra. decad. Fr. Philippi.

Henrico Britannia rege) Sexto eius nominis, qui varia fortuna regnavit. Lege Polydorum scriptorem Anglica historie lib. 13. & seq. Lib. 14.

ralitas Alphonsi per magna in redimendo capto, à caterisq; Europa regibus deserto, singulariter enituit.

39. Notandum quod lege Hispaniensi serua, quæ ex Domino suo liberis suscepit, in libertatem proclamat, & simul solers Alphonsi medium, quo in diuindare dubia, Solomonis instar est vsus.

40. Calaguritanus) Indoctus scribe in duo vocabula deprauarat. Calta cognomen putans & Gizonius gentilitium. Id perpetuum ferè ei fuit cum in proprijs tum agnominibus, tum hominum tum locorum.

41. Augustinus existimat) Vide eum in cap. 29. lib. 5. de Ciuitate Dei.

42. Cives beneuolentes regum custodes sunt. Proinde studendum principibus est, vt clementia, liberalitate, humanitateq; subditorum amorem conferunt augeantq; superbos namq; difficiles auidosq; alieni manet odium, malus & vite & principatus custos.

Docet cur res difficilis sit principem agere. Quapropter) Quando flagitium conspectius, tantò offendiculum grauius. Nam veluti) Vulgus imitatur quod à principibus conspiciit facituri. Helitropium) Sic emendauit vocem ridiculam Elitroperiam, Heilotropium herba sic dicta, quod se cum sole

43. conuertat. Leg. Apul. de hist. herb. cap. 49.

Reginam) qua eum adoptauerat, dictitans se iam non matrem, sed captiuam potius esse. Mollitudini) lenitati. Fragilitati) pro inconstantia, muliebri vitio. Regem esse) Cui honesta tantum licent.

46. Praefides) Sic Antiochus tertius scripserat ciuitatibus, vt si quid per literas iuberet quod aduersaretur legibus, ne curarent, perinde quasi ipse nescio scriptum esse.

47. Incolumes omnes) Sic Theodosius iunior rogatus cur neminem eorum à quibus ladebatur, supplicio capitis afficeret, respondit, Vtinam mihi liceret & mortuos ad vitam reuocare.

Propterea illud modo) Apparet hunc locum corruptum, vnde quod sensus aliquis vtique extrahatur, dum emendatior lectio substituatur, sic reformandum putauit, propterea illud non custodiant, nec cives offendant, verum intelligant in illis & cetera;

48. At clementia) Dum tamen meminerit, ad priuatas iniurias oportere eum esse facilem ad ignoscendum, in ijs quæ ladiunt rempublicam decet esse seuerum, in facinorosq; & eos, quos pœnis afficiendos leges sanxerint, sic an-

fic animaduertat, vt non hominem, sed crimen inſectari ac punire videatur.

Qui ſibi met) Sentiens gerendo in alios imperio minime idoneus, qui non poteſt imperare ſuis cupiditatibus.

Pueros) Idem refert de Alphoſo Pontanus in de liberalitate. Eodem autore non potuit aut beneficentius aut vtilius excogitari liberalitas. Ita- que, inprimis comendandum putat pecunijs ſuſtentare adoleſcentes, quorum anguſtiores ſunt res, & in quibus ingenij vis & indoles aliqua pectet ad virtutem. Sic noſter Eraſmus ille magnus, cuius nomen vix in anguſta regum principumue illuſtrium memoria referendum eſt, & in vita in ſtudioſos inopia preſſos liberalis fuit, & in morte. Legi aduſum Origenicis operibus ex officina Frobeniana epistolam nuncupatoriam Ead- noſtri Rhenani, viri, & quod externis quoque conſtat, doctiſſimi, & quod norunt ei familiaris coniuncti, maxime integri.

Virtutis ſtorem) Gratiore Pulchro veniens e corpore virtutis. ad- inuat Aen. 5.

Comparatio honoris inutilis. Pro accidia) Emenda pro accidia.

Superbi non ſolum) Haud inſcite colligit cur & Deo & hominibus ſuperbi odio habeantur.

Cum aliquando) Vituperationem ſaltationis pete ex philologia laterrani.

Edet oraculum) Sentiens ſaltationem inſanie genus eſſe. Siſle autem vates non edebat oracula niſi furore correpta.

Non tam quod hoſtes) obſeruandum reſocillare victos vere regibus debellare hoſtes fortuna eſſe. Ad eam rationem non raro Caſ. Maxim- liani clementia, enituit poſterius, precipue in Palatinenſes & Bohemos, quos redeuntes ad cor, oblitus mox iniuria omnis nullo non beneuolentia genere atque amore proſequi cepit. Et Bohemi quidem beneficii aucti in nepote Ferdinando, principe clarifiſſimo, nobiliſſimo potentiſſimoque, reſiſſi- egregie memores fuiſſe, declarato eo rege tot competitoribus etiam regibus regumque filiis prateritis.

Alphoſus iniquus ſaltationi, ſemel cum magnis inſanire, reprob- ſonem effugere honoris ergo pronunciauit interpellatus.

Brachium ſui temporis) Huius geſta ſcripſit Campanus, Is tam- dem multis conſoſſus vulneribus occubuit, in Aquilonem manus delatus, quous

quorum tunc ciuitatem Aquiloniam, siue vt nunc loquimur Aquilam, obfidi-
dione premebat, qui ob hoc vnum arma Aquilonianis intulerat, Alphonfi-
nam partium pertinax fautor, quod ab Andegauensium fide nunquam
dimoueri poterant. Martinus V. pont. eius memoriam execratus est, exhumatum
eum cadauer, ossa solo sparsa, quod in excommunicatione extinctum fuerit.
Ex Bracchiana disciplina) Vid Volaterranum in rebus Pisanorum lib. 5. &
eundem de morte Brachij de reb. Mediolanensium lib. 4. inferioris gloria)
Idem scribit Sabellicus de eo, & si adolescente. Facium) Notus is est recre-
minatione Laur. Valle. Auctiorem fecit) Sabellicus id Alberico Cunij Comitri
tribuit: cui vni plus debeat Italia, quam omnibus ea tempestate ducibus
militia, quod primus quoque Italos sub vno signo militare docuerit, quibus
postea vsus Germanos, Britones & Anglicos Italia expulerit, Hispani vnde
eius maiores erant oriundi, duntaxat in ea retentis. Hinc sortianos, Brac-
chianosque ortos, qui tantum nominis in re militari sint adepti, vt externa gen-
tes hos veruti iamdiu Italia abstinerint, aut eam adire ausi, tam male ha-
biti sint, vt fama & re parum inter gra non abierint.

C Leonhardum Aretinum) Is Romanam eloquentiam suis temporibus
a sorde prius vindicare in splendorem est conatus. Autor Pontanus li-
bro de Magnanimitate secundo.

Ob Cyropediam) Lege Cyri Padiam. Vertis & eam Er. Philelphus, &
quidem vt non dubito feliciter, tametsi Poggiana interpretatio mihi neque le-
da neque visa est vnquam.

Donis ornauit) Audiatur & Pontanus, cuius in de Liberalitate hec
verba sunt. Abundauit eruditus viris Nicolai Quinti Pont. max. & Alphonfi
regis aula, hic ad ordinariam in Antonium Panormitam benignitatem,
illud addidit, vt mille eum aureis ob scriptum dictis & factis suis
libram donauerit. Poggium Florentinum quingentis ob con-
uersum e Græco in latinum Xenophontis

librum, qui Cyri Padia in-
scribitur.

IACOBI SPIEGELII SELESTADIEN. SCHOLIA LIBRI

TERTIA. IN PROOEMIUM.

Poemata
Panormita

NSARITANVM) LEGENDVM, NI
fallor, Esernitannum.

Neg. enim inter ardua) Hoc ipsum scribitur
de eo Syluius cap. ultimo Europe, & Pontanus in de
Principe, quem librum alphonso nepoti dicauit. Aum
tuus, inquit, Alphonso, (ne a domesticis recedam ex-
emplis) Antonio poetæ incredibili quadam voluptate
operam dabat, aliquid ex priscorum annalibus referenti, quinetiam rer-
um ab eo scriptorum lectiones singulis diebus, audiebat, ac licet multa
magnūq; interim grauaretur curis nunquam tamen passus e-
ram libro dictam, a negotijs auferri. Pontanus autem antoninum poe-
tam nostrum Panormitam intelligit, cuius poemata casta, pectusq; Christiana
vndecunq; spirantia, aliquot ego iuuenis Tergesti agens apud Clarissimum
Antistitem Petrum Bononum legi. quo tunc vicebatur Ces. Maximil. epistol-
rum magistro, adeo tersa puraq; ut mirari possis eundem huius operis iusto
scriptorem, sed memineris perquam paucis, vel potius nec dum, nisi fallor,
secundo, Pontanicam etiam apud Italos contigisse felicitatem.

Haud in scij) Observanda poena a veteribus in ingratos sancita.

Libri optimi principum consiliarij. Et hoc inter excerpta per Ruten-
damum legis nu. 5.

Allusit autem ad priscorum morem, qui Iouem multis cognomi-
bus insigniebant.

Similiter respondit olim improbe postulatori Agæfilus Lacedæmo-
niorum rex, autor Plutarch. in Laconic. apoph. itaq; quæ iusta sunt, a prin-
cipibus petenda.

Aureum vellus) Sic C. Caesar, qui ante Neronem rerum potitus est, Iuliu-
um Sillanum proenepotem Augusti, quia segnū ingenioq; minime videndi
esset, pecudem auream appellauit, autor Cor. Tacitus lib. 13. Suetri-
tes vero prædiuitem sed indoctum conspiciens. Ecce, inquit, aureum man-
pium. Vetus quaestio versataq; diu fuit. Sit ne rationis aliqua via in bel-
tum vera animantium plus huius habeant, terrestriane an aquatica. Scia
nomen

nemine hactenus tam dignè atq. à Plutarcho tractata est singulari libello, quem nuper Grynæus vir ad miraculum doctus donauit latinitate.

A rationis expertibus superari) Sic arcana literæ non semel ignauis humane obicere animalium promptitudinem & sedulitatem.

6. Cognata) vxor fratris. Mors quedam) Cap. 7. Ecclesiastes lustratis omnibus quæ sub cælo sunt, comperit amariorem morte mulierem, nimirum imperiosum & malam. Contra namq. prædicta Ecclesiasticus ca. 26. Cui contingit vxor bona, partem bonam sortitus est.

7. Innuens, opinor, fæmineum genus obnoxium esse zelotypiæ, atq. hinc oriri rixas & querimonias, rursus maritis permolestam esse vxorum garrulitatem, qua molestia cariturus sit, si fiat surdus, nec illa vexabitur adulterij suspicionem, si careat oculis. Sic interpretatur magnus noster Erasmus. Quamquam id dicit Pontanus ille quoq. magnus vir tribuit ipsi Antonio Panor. mita lib. 3. de Obedientia, & de Serm. tertio. Sic enim ait Antonium Panor. mitam, cum ab eo quereretur, quibus maxime opus esse iudicaret ad coniugij tranquillitatem, respondentem audiui, nullas nec quietas, nec felices, satis nuptias esse posse, præterquam si vir surdus esset, vxor vero ceca, ne altera ridelicet inspiceret, quæ à marito intemperanter fierent plurima, audireo obgannientem assiduo domi vxorem.

8. Magistratu homines cognosci) Non est sententia sed prouerbium quod quidam Pittaco Mityleneo, Soloni alij tribuerunt. Quamquam Aristoteles quinto moralium libro Biantis nomine citauit. Sensus autem est, vix satis perspicui possent mores & ingenium in vita priuata, hominis. Verum si committas imperium vt quod libeat, idem liceat, tum denum apparere, quo sit animo. Sic interpretatur magnus noster Erasmus in operosissimo nunquam satis laudando Chiliadum suarum opere.

10. Est & apud Erasinum) numero 16. Philelphum) Honos eruditioni habitus. Fuit Philelph. etatis suæ homo doctus & fortunatus, inter sui æui poetæ famam carmine primum auspiciatus est, à principibusq. qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus auctus & honestatus fuit. Cuius vitia ineuntis etatis adolescentiæ, postquam deserbuere cupiditates, cum iam etate maturæ senesceret magnis postea virtutibus emendauit, Autor Alexander ab Alexandris cap. 23. lib. Genialium dierum primo.

12. Nauali prælio) Gesto haud procul à pontia insula. Vid. Bracellum lib. 3. ibi iam inclinata victoria. Dedit) Ad procerum suorum genibus eius assusorum instantiam, inculcantiumq. cedendum fortunæ iam, cum satis

multa eum & fortitudinis & inuicti animi dedisse, nihil item accidisse quod non maximus ac sapientissimus rex in melius breui commutet. His tandem monitis cessit Alphonsus, qui non multo post versa fortuna iure dicere potuit. Nunc bene nauigauit, quum naufragium fecit.

Alexandri exemplo) Arrianus est autor, Cum Alexander decessisset, Dario eius tentoria cum solo Ephestione reuinceret, ubi regie mulieres fuerant, vxorq; Darij obuiam procedens Ephestionem pro Alexandro aduocauisset, quod forma maiore & augustiore visus esset, cumq; ille repulisset, si regem ostendisset, Alexander ait eam non errasse, sed & illum Alexandrum esse, cui etiam quæ mortuo beneuolentiæ signa ostendit, Phylarchus refert in eius vita.

Exemplum fidei in clientem & beneficiarium.

Ioh. Carac-
ciolus.

Vir primarius) Quippe sub ea regnum ipsum administrant, & in eius moderatione res omnes conquiescebant. Is eius prudentia factus, licet à regina Capuæ principatu donatus esset, amicisq; & cognatis cohortarentur ad insignia, ut moris esset, principatus publice accipiente, deserturur illorum omnium cohortationes atq; consilia, detrahens principatum cum à regum filijs solitum administrari, titulumq; principatus esse illius solum, qui in regno esset post regis obitum statim successurus, erigitur minimè esse amplissimum, regina domum per summam etiam prudentiam, perq; maximè inconsideratam ambitionem fœdaturum, quum potius seruaturum titulum ipsum illi ipsi, qui futurus esset rex, intercipi principatum, resq; eius probe, temperanterq; moderaturum, ut cum rex esset, quicunq; futurus esset, declararetur, principatu illi liberaliter tradito, ut tuloq; aded insigni in illum liberosue eius reservato hac apud illum ratione, & sibi & suis, & amicorum atq; cognatorum rebus aque consoleret. Pontanus est autor lib. quinto de Prudentia. Ut veram) Nacta rex princepsue solidam tibi gloriam ex honestè factū pricadam.

Litigij erisq; alieni comes egestas. Regibus pro reditu sumptuum metiendi. Supplicijq; id est supplicationibus, ut apud Tacitum Annal. lib. 3.

Ad perniciem principum) Vnde eius dictum elegans Diogenis memoriam tenendum. Satiū esse ad cornos deuenire, quā ad dūlati.

- latores, quod hi & viros & bonos etiam deuorarent.
18. Accersito dolore somnum excutit rex.
20. Carolus Ludouici frater) Vide Volaterranum in rebus Mantuanos non ad finem, nec te pœnitebit opera quisquis amantior es historiæ, cuius lectio prudentiam gignit, inprimis necessariam qui populis regundis sunt prapostiti. Cui rex) Regium est satius fidem seruare, quam compendium pecunie facere.
21. A superioribus regibus) Lege Sabellicum, Fregosum & Ritium.
22. Attendendum seueritate rege digna repressos qui offerebant parricidium se faciuros in hostes eius. Simile & ijs respondit) Regnum censeat recte, incomparabilis rex virtute quarendum.
23. Cecus dux Venationis. Agrigenti oppidum est Siciliae vicinum flumini eiusdem nominis. Cum vero paucis) Mira cæci industria. Obseruandum autem cæcum oculato melius vidisse.
24. Insignis Nestoris Fauentini perfidia.
25. Pacem dandam, non vendendam esse. Perpetuo ferè oratore) id est legato. Sub. Cas. Maximiliano nomen perpetui Oratoris tulit illustris Andreas à Burgo comes Castri Leonis appellatus, vir prudens perpetuoq; constans in fide opt. principis sui Imp. Maximiliani quam maiestati suæ Carpenfis Albertus, ut erat instabili ingenio, iterum prodiderat etiam condonata Felonia beneficiarius. Andreas grandæuus pridem decessit, nulli non nostra etate regum notissimus ob adamantinos labores in legationibus superatos, tam sinceram fidem erga principes Carolum Aug. & Cas. Ferdinan.
26. Mirus in olim hostem affectus. Patrem appellare consueffet) Ob perpetuo memorabilem illam clementiam philippi in se suosq; regie stirpis viros captos exhibitam, scriptorumq; præconio celebratam.
- Et hæc quidem) Lege Sabell. 5. Enn. 10. Blondus hæc tempora non attigit. Meminit Platina in Nicolao Quinto. Herede instituto) Alphonfus à Philippo Mediolani duce dictus hæres bonorum, sorte relictorum. At status scribi heres minime potuitis enim ad imperatoris dispositionem reuertebatur, decedente sine legitimis heredibus Philippo, quem Franciscus Sphortia eius ob Notham filiam ductam uxorem armis sibi vsurpauit, nunquam tamen is, neq; eius filius primogenitus Galeacius Marius Sfortia, nec ex eo primogenito nepos Io. Galeacius Sfortia ipsius Ducatus Mediolani inuestituram

uestituram ab Imp. Friderico quamvis ad rem attentare, obtinere possunt, integerrimum principem nulla vis auri ab honesto dimouit. Scilicet enim in eo ceu imperiali regaliq; beneficio nec legitima quidem sula moris eius esse.

Existimarunt & quidam eruditorum uxorem non esse ducendam mini literato. Contra Beroaldus maior sexto in Apuleium commentariis suis in seite colligit studentibus discendi per nuptias occasionem tribui, debita excusationem. Porro Fr. Philolphus formam uxoris Panormita nostri Hecatoesticha nona Decadis octauæ Satyr.

Poetari consueſſe) Nota est doctis ipsius Ennii vox. Nungnam poetor, nisi podager. Serenus autor est Ennium ex immodico vini viſu contraxiſſe morbum articulare. Versus citantur à Celio lib. antiq. 15. capite 30.

Staphati) pro corrupto Thasati ex Blondo Syluiog, Staphatum situi genuinum vocabulum, Staphatum autem situm in insula Sarni totus in deditiōem acceperat consilio Iacobi Caudole. Porro notandum, quod les esse, qualia frequentur loquimur.

Diana Ephesia templum) Habuit id ius asylorum. Quia autem in eodem deflagrauit, eadem natus est Alexander pestis & perniciēs Asia. Vnde Ceronem libro primo de Diuin. & Plutarchum in vita Alexandri.

Asie decreto) Attamen Erostratus templi incensor non obſtante ne quis ex decreto eum nominaret, intentionem suam videtur assecutus nomine ad nos vsq; per tot secula deducto.

Non mundi huius nomen esse) Apud Matthæum legimus Christus dixisse ei qui ipsum bonum appellauerat. Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nempe Deus. Porro bonus est qui bene facit. Nihil est verè boni in humanis factis, nec bonus dicitur quisquam. Quid enim in nobis boni est diuini muneris est.

Rex morientem exhortatur militem.

Oppidog, Carpenono) Reposui ex Syluiō pro Capriūione.

Antonij) Vnicum ille erat Renati Andegauensis rerum profectus.

aded vt ab eo desertus deinceps Renatus Alphonso impar fuerit. Diffamata) Sentit opinor pro iam publicata legeq; militari prelo exposita.

- Quam animæ funus) Agnominatio. Extat libellus Plutarchi quo
 rnuersam fenerandi rationem damnat, quod contra natura regulam sit,
 qua est. Ex nihilo nihil gigni. Et Deus & seruator noster in Euangelio non
 conuenire tradidit mutua, qua amicorum causa inducta sunt, in lucri cer-
 titudinem retere, atq; ideo vetuit, ex mutuo quicquam sperari.
37. Manica ferrea belli signum. Iure belli) Eo namq; licet prouocato
 diem & locum prælij dicere. Elegit autem fortissimus rex latissimum cam-
 pum qui interiacet Acerras & Nolam. Cetera apud Syluium. Nequit-
 quam expectasse, in octauum vsq; diem.
38. Memorabilis in captum hostem beneficentia. Arpario) Est in valle
 cardina lege Syluium cap. ultimo Europe. Sic restitui pro Arpinio nisi &
 apud Syluium sit vocabulum corruptum.
39. Cum clausus) Lege Bracellum lib. 3. Quod cum victo regi) Pietas
 Alphonsi in commilitones.
40. Regius animus in aduersis declaratus.
41. Ob admirabilem animi fortitudinem spontè deditur Alphonso Bene-
 uentana arx.
42. Boualengum Alphonsus incredibili celeritate recipit, diripitq;. Pie-
 tas in fratrem defunctum.
43. Vis orationis regis ad exercitum.
44. Picenum armis alphonsi recuperatum. Nunc est Marchia. Anconi-
 ta. Vide Blondum. Volaterr. Oblatas à Rom. pont. ciuitates recusat. Eu-
 genij Pontificis) Hic ab initio fouit acriter partes Renati, copiasq; pro eo in
 Alphonsum duxit iterato, quem tamen postea conciliauit. Vide Ritium
 lib. 4.
45. Vulturni fluminis) Campania cum oppido eiusdem nominis, nunc
 Castellum Vulturni vocatum.
46. Ipsemet) Efficacissimum exhortationis genus, principem hoc facere,
 quod ab alijs fieri velit.
47. A rege miles ferè suffocatus in vitam reuocatur fomentis. Ennecus
 Geuera) Sic legendum pro Hemerico Sinuerga vt corruptissime scriptum
 rnicum meum exemplar habet. Meminit huius Enneci Comitæ Arianensis
 Pontanus in lib. de principe pag. 88 fac. 2.
48. Aenariam insulam) Nunc est Iscla vt suprâ. Nec si mandaret)
 Beneuolentia subditorum in Alphonsum captum,

Ob con-

Ob constantiam) Erectus animus capti regis Alphonfi.

Iacobo) Syluis est Iacobutus. Moronem oppidum) Fort. Almon-
rium vel Hortonem vide Pont. & Volaterra. Ea nocte) Attende in om-
nibus modis exercitus Alphonfini. Item imperatorem ieiunio milie non decere vi-
deat.

Portum Veneris) Idem & portus Lune dictus. A Philippo desce-
nisse) Quibus iniurijs iritati Genuensium animi adversus eum consilia ce-
perint, late refert Bracellus lib. quarto. is ad Eugenium Rom. pont. Flo-
rentinosq; a Genuensibus legatus missus est ad petendum auxilium, pro re-
tinenda recenti libertate. Meminit item Sabell. lib. 3. Enn. 10.

Alphonfus minime formidolosus ad subeundum periculum ob boni-
tatem causam.

Ad Surras Pelignas) Legendum Furcas. Planities est in Peligno
oppidum Furca, celebre alumno Nicolao Furcensi, qui aetorem membra
Romae centenarius est defunctus, miraculisq; plurimis coruscant, aut
Blondus in Aprutio. Observandum militaria conuicia condonata.

Ioannem patriarcham) Alexandrinum, cognomento Vitellium
Sylvio Vitellischum. Cornetanus patria fuit. Bipedum nequissimum
Attramen ab Eugenio papa Cardinalem sub titulo S. Laurentij in Lucina
creatum, cuiq; Florentino fuit cognomentum. Inducias belli pacis
regni studium asimulans. Lege Sabell. & cognosces dolos vel Ethnica
uis indignos. At sanctus ille dux natura seuissimus & immitis, fuerit
iurisiurandi, violator insignis, quod inuito Eugenio cum Philippo
Mediolan. Conspirasset, per insidias captus in Adriani male veneno iulianum
est. Reconcilata amicitia) In qua tamen male facta non diu perse-
runt.

Natalis Domini) Lege Blondum ad calcem lib. 7. Decad. 3.

In expeditionem) Posteriores intell. ge. Priorem enim ipse in
truriam nequicquam reclamante Rom. pont. Nicolao Quinto, sed tam
tentibus Florentinis pacem dedit. Iniurias ferre viterius nequeam) Pri-
orem inuenio fuisse, quod sedus cum Francisco sphortia hoste suo inuenit
Veteranos) Enimvero veterani milites, preciosa supellex. Rös (geni)
Commendatio militis. Quos cum) Amor glorie. Non sunt quare
Periphrasis militis prompti. Atq; ita tractes) Legimus apud Lampi-
um similem in milites curam, amorem atq; charitatem de Alexandro

uero imperatore, cuius exemplum dubio procul Alphonsus secutus est. Dicebat ille se magis seruare milites quam se ipsam, quod in his sita publica salus esset.

Crede mihi Victoriā à Deo expectandam. Quem si Deus iratus placandus. Fundat fort. secundat. Præterea) Nomen honestæ famæ expetendum. Alterna) mobilis, vicissitudinaria Postremo) Victorem benignum mauult quā ferocem.

25. Aulicos egrotantes visitat rex & consolatur. Et postea) Mors initium vite, peccandiq; finis. Hoc itaq; Hominis esse, ut in Christo moriatur, adniti. Non absurde) Vide Ciceronem ad finem lib. i. Tuscul. Quæst. Non modo malum) Diognes interrogatus num quid mali esset mors, quo, inquit, pacto malum, quum presentem non sentiamus. Certè uer ad mortem miserum est. Id si metuimus tota hominis vita quid aliud est, quā iter ad mortem. Aequanimiter) pro ex æquo. Ut quod omnibus) Solatium mortis quod omnibus moriendum. Non ex intervallo) Eadem hora nascimur & morimur. Sed horum) Enumerat quæ temeritate fortuna contingunt. Non minus animo) fort. amicos pro animo legendum. Ne quid ardentius) Innuit opinor, fratris uocabulum, quod dignamur quos supra modum amamus.

SCHOLIA LIBRI QVARTI

IN PROE MIVM.

ELEBERRIMA) DE NOBILITATE HV. ius insule plura narrat Cicero in principio quartæ in Verrem actionis, asserens eam omnium primam appellatam prouinciam. Zaccarumq; Maniardus Ferrariensis vir doctissimus, multis conuincit rationibus veterumq; sententijs non esse Plinianam Saccaram id omnino quod hodie vernaculè Zaccarum vocamus. Sardinia) Proditum quoq; est in ea nasci herbam, qua qui vescitur ridendo pereat. Cersita) reponere Corsica, nisi vernacula sic Italica vocetur. Hec contra Genuam Ligustico mari alluitur, estq; uinetis cultissima.

culissima. Vinum) *Vulgus* *Curvicum* vocat. *Ebusus*) *E* *Balearibus* vna sit
contra *Tarraconensia* litora, *Maiores* *minoresq;* olim dicta. *H. d.*
imp. Carolo, cui vt *Hispaniarum* regi parent. In catalogo ditionum re-
censente eas titulo *diplomatum*, *Maiorica* *Minoricaq;*, vt vulgo sit, corrupti
vocabula vocantur.

Cumq; sit) *Sylvius* *Vestiu*it seipsum nitide magis quam pretiosis, fer-
ro raro vsus aut ostreo paludamento, *Tornamentis*) *Emendauit* *tormentis*.
Qui vero Musica) *Constat* par *studium* *Cas.* *Maximiliano* fuisse, eaq; in-
uante qua vetustas ignorauit, *musices* *instrumenta* esse inuenta. *Seneſca*
quidem) *Aetas* *Alphonſi* reliqua aurei seculi.

In cap. 1. *Amandi* *pedes* *modicis*.

Seruant *propemodum* *morem* *hunc* *Augusti* *fratres* *imp.* *Caroli* &
Ferdinand. *Cas.* *Hac* *de* *re*) *Panormita* *Alphonſi* *legatos* *ad* *Venetos*.

Idem *fecit* *patrum* *memoria* *Sigismundus* *archidux*, *principum* &
mnium *etatis* *sue* *extra* *controversiam* *liberalissimus*, *cuius* *recordatio* *pro*
sertim *Tirolanis* *in* *quibus* *sedem* *habuit*, *etiamnum* *in* *benedictione* *est*.

Lege *quæſo* *Pontanum* *in* *de* *Liberalitate* & *in* *de* *Magnificencia*, *ſa-*
nè *cognosces* *in* *speciem*, *Panormitam* *omnino* *nihil* *ad* *gratiam* *principis*
sui, *ſed* *ipsissima* *veritati* *testimonium* *retulisse*. *Cæterum* *quoniam* *mens* *Cas.*
non *modo* *par* *Alphonſo*, *ſed* *superior* *multo* *fuit* *aug. me.* *princeps* *mens* *Cas.*
Maximilian. *ex* *multis* *incredibilis* *eius* *liberalitatis* *exemplis*, *hic* *ſi* *ſatis*
hoc *in* *vniverſum* *meminiſſe*. *Eum*, *ſcilicet*, *in* *clarissima* *Vienna* *ſua* *anno* &
nato *Chriſto* *M. D. XV.* *in* *XV.* *dnntaxat* *diem* *vsq;* *ſuis* *aluisse* *ſumptibus*
treis *reges* *comitatumq;* *eorum* *impendendo* *ſupra* *ducenta* *milia* *aut* *eorum*
Renenſium, *excepto* *munerum* *pretio*, *quæ* & *multa* & *magna* *fuerunt*.

Imp. Cas. *Friderico* *tertio* *clau*es *regni* *Neapolitani* *oblate*. *Panor-*
mita *imp.* *Fridericum* *excepit* *oratione*. *Augusta*) *Leonora*. *Alphonſi* *ex* *ſorore*
neptis. *Casaris* *frater*) *Nam* *Ladiſlaum* *Roma* *ſub* *custodia* *Aeneæ* *Sylvii*,
cui *nihil* *non* *fidebat*, *reliquerat*. *Terracina*) *Reſtitui* *pro* *vocabulo* *ridicula*
prorſus *Ternacunitia*. *Vide* *Blondum* *in* *deſcriptione* *tertiæ* *regionis*.

Stellatem) *Volaterrano* *adiutus* *repoſui* *genuinam* *vocem*. *Habebat*
codex *meus* *ab* *indocto* *quopiam* *monacho* *ſcriptus* *ſublatum*. *Vulgus* *autem*
agrum *Stellatem* *vocat* *campum* *vltra* *Capuam*. *Transco* *venationes*)
Vaius *certe* *poſteriorum* *memoria* *dignæ* *non* *poſſum* *non* *hic* *meminiſſe*
in *hoc*

in hoc enim à Pontano relata est fideliter, libro iam citato tit. de Nuprijs. Friderico tertio vt alia taceam, inquit, venatio exhibitæ est, quatuor millibus passuum à Neapoli qui locus à regibus venationi statutus est, fixa tentoria in campis secundum Anguianam paludem, fontes è vario vini genere passim ad litus facti, mense apparatus, in quibus supra triginta hominum millia discubuerunt. Huc accedit quòd qui spectandi gratia conuenerant, plurimi mortales, onerati esculentis plurimorum dierum domum rediere. Nesciam an Sol in hoc magnificentia genere quicquam viderit magnificentius.

5. Pacem autoritate procurauerit) Sed que morte eius statim turbata est. Rege Pontanum in historia. Italia impatientissima est diutine tranquillitatis ob partium studium, quod cum lacte bibit, vnde calamitas illi perpetua & nata est hæcenus, & nascetur. Maxime verò ad Romanorum presulum casus impunitate proposita, calamitatibus varijs intra ditionem ecclesie configitur. Exempla habes apud Cardinalem Papiensem, & qui post eum scripsit platinam. Oblivio priuatarum iniuriarum ob publicum bonum summo opere commendanda.

6. Philtra nocent animis, vniq³ furorib³ habent. Sors mentem abstulisset) Id est fatalis euentus. Inuit autem calamitatem non esse adiungendam calamitati. Inhumanissimum) Quinimo inuisissimum, iuxta text. in C. cum percussio 7. q. 1. l. diuus Marcus ff. de offic. Præsid. cum iurib. similib. que Accursianum scholium indicat.

7. Purgatum regnum. Vlpianus congruet, inquit, bono & graui præfidi (quod nomen ceu generale, vt Macer Iurisc. docet, omnes prouincias regentes complectitur) curare, vt pacata atq³ quæta prouincia sit, quam regit quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, vt malis hominibus prouincia careat, eosq³ conquirat, nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures conquirere debet, & prout quisq³ deliquerit, in eum animaduertere: receptoresq³ eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. Certè à Romano principe qui à media ferè antiquitate modo imperator, modo Cæsar communiter appellatur, ceteri reges proconsulum legatorumue loco verius censendi veniunt. Solius namque Romanus princeps idemq³ Germanie fortissima vereque libera nationis rex, monarcha habendus est, à cuius obedientia, vel si maius, vt vulgus loquitur, recognitione aliarum prouinciarum magis quàm propriè

Quomodo
prouincia
purganda

regnorum sese reges subtraxere de facto, ut Bartolo ceterisq. veritatem
 anterioribus visum est, quicquid pro rege suo Sorbonicus quidam Beda ma-
 dacij patronus calumniatorq. quod orbi constat, nequissimus debilitati ad-
 uersus augustam Germanici eiusdem & Rom. principis maiestatem, qui
 idem & Caesar, & imperator, & Augustus à Deo per os septem virorum
 Electores appellamus, constituitur. Ridiculum autem, imò per summam
 prudentiam, nonnulli sibi Gallorum dynastæ stemma Germanicum vspici-
 nuper ad regnum vocati, quum luce meridiana clarius sit à Gallo Capetis
 qui regium nomen inuasit, duntaxat Gallos in non vltra verè Franciâ
 Gallia Celticæ rerum esse potitos, iam planè qui è Franci Germanici
 gnarant in Gallia absorptis.

Significans magnæ felicitatis esse ab improba muliere liberari.
 Placuit Erasmo & hoc Alphonsinum inter cetera locare nu. 15. ut & mox
 sequens nu. 14.

Siue quod existimaret multò optabilius esse, hostes in fugam verte-
 re, quàm occidere, siue quòd putaret hostes pecunia sollicitandos, ut ab aula
 discederent, Sic interpretatur Erasmus noster.

Habes argumentum verè constantis animi. Eiusmodi fuit & Caf.
 Maximil. nec secundis elatus rebus, nec animo aduersis in fracto.

Vocem audis verè Christiano rege dignam.

Nil se dolere) Quid hac moderatione ciuilius? Hoc exemplo facile
 est ijs ignoscendum qui imprudenter delinquant.

Antonio scilicet Caudola, de ille supra cap. 33. lib. 3. Caudolam
 familiam præpotentem Alphonsi filius Ferdinandus rex sustulit. Prodiit
 Italica vulgari lingua vocabulo hoc intelligitur, maiestatis reus conspirans
 in eadem principis & publicæ tranquillitatis perturbator. Certè in re nostra
 quæcunq. absq. summi principis voluntate sit coitio, seu suspecta pro con-
 spiratione rebellioneq. habetur. Quæ principis autoritate nititur, ut
 nuper inuictum Suevicum fœdus, iusta est maximè censenda. Est prinatâ
 societas concessa, modis tamen legitimis contrahenda. Igne comburi Pon-
 peij exemplo, qui quum Sertorij literas in Hispanijs interceptisset, in quib.
 bus erant incluse complurium ducum epistole, Sertorium ad no-
 uandas res statumq. ciuitatis immutandum Romam inuitantium,
 exussit omnes, ut improbis daret pœnitentie locum & in melius
 mutandi consilia facultatem, simulq. docens quantum sit
 crimen

rimen alienas resignare literas, aut quod tibi per literas obsignatas creditum est, sub dium efferre. Lege Plutarc. in vita Pompe. Et est hic Alphonsius animi liquidum metu liberi argumentum.

14. Attende indolem excelsam Alphonsi adolescentuli regis. Pulchrè innuit paucos bonos regum esse consiliarios. O amici) presens responsum.

15. Non mirum igitur quod regum omnium ætatu sua sapientissimus sit habitus. Hoc enim non præstat natiuitas, sed institutio recta frequensq; lectio, vel regibus inprimis necessaria, propterea quod ea in libris inueniant, de quibus a suis raro admonentur. Nam ferè hoc studio est his, qui viuunt in aulis principum, ne quid commune faciant, nisi blandum auribus. Qua de re supra nonnihil quoq; annotauimus. Quod ad hunc quoq; locum facit à Pontano in libro de Principe memoratum à me in præfationem libri 3. annotatum est. Quibus addendum duxi hic, quod eodem autore Alphonsus nunquam sine libris in expeditionem profectus, tentorium, in quo assuebantur, iuxta se poni iubebat. Cumq; nullas Fabiorum, Marcellorum, Scipionum, Alexandrorum, Caesarum haberet imagines alias, quas intueretur, libros inspiciebat, quibus gesta ab illis continerentur.

18. Ex hoc cap. deprehenditur Alphonsi regis melior natura, singularis doctrina, commendanda exercitatio, rarq; in rege affabilitas.

19. Ex libris) Hac voce profitens se libris debere omnia. Est & apud Eras. vitæ cipuam haud immerito obseruatum. nu. 13.

20. Cyrus maior quo non alius regum populo fuit charior, dicebat. Neminem debere suscipere principatum, nisi melior his in quos susciperet. Socratis hoc dictum, siue nescio cuius, multò magis ad principes, magistratus & Episcopos Christianos pertinet, quàm ad Ethnicos.

21. Obseruandum verbum Christiano principe dignum. Quamuis vitans turpem abrogare auctoritatem docenti vulgatissimum illud apud Catonem carmen admonet.

22. Turpe est Doctori cum culpa redarguit ipsum.

Asperius regnare) Certè vt proditum de Alphonso est, inuitus accessit ad capitale supplicium, odit tamen scelera, seduloq; vindicabat, ne quis impunè peccasse gloriaretur. Trullam auream) Bracellus scribit in fine hystoriæ sue conuentum esse de aurea patera quotannis regi mittenda, vt eius animus eo munere delinitus, & memoriam exueret quod deuictus captusq; fuisset, & sædus attentiore cura seruaret.

Cur male habitent, qui mediam domum incolunt.
egregium de eo, quod in re ardua non est cessandum. Genuensium faga.

Pontiam Insulam) Vide Blon. de hac insula in tertia regione supra citata.
Maturare) pro properare usurpat, nec sine bonorum autorum exemplo.

Cinerem omnes aquare.

Aliorum sales pertulerit) Fortasse in se retortos, aut intentos
& obliquos. Sic Iulius Caesar dicteria in ipsum tortu probavit.

Idem Cas. Maximilianus fecit in quendam equitem Montisfortem
Venatione usus est) Planè regia exercitatione. Sanè Xenophon

uís autor lib. de Venatione à se scripto, probare contendit venandi studium
plus ad virtutem habere momenti, quam cuius credibile videatur. Quod

verò Cas. Max. venationi fuerit deditus, non Germania nostra tantum
norunt etiam & Tagus & Ganges, forsàn & Antipodes. Lysargus tradidit

autor idem Xenophon, qui & eius rei meminit in libro quoq; de rep. & de
cedamon. Legibus, quem Fr. Philephus latinitate donavit.

Ab Dijs olim) Notavit verius principum arubitionem, est inter pri-
uatos neminem quoq; sua portione contentum esse reperias, vt est apud Ene-
num, 12. Libri sunt Magistri præceptoresq; regum.

Mendaciloqui qui. Comparat vitrarys beatam vitam. Alphon-
suere codices quouis thesauro preciosiores. Diffamatissimè) pro dano

gatisimè. Quicquid autem ex hoc genere vbiq; præstans inueniebatur
ante Alphonsum ad ducem quendam ea etate Bituricensem deferrebat

mercatoribus, quod nunquam pretio parceret, dum res digna pretio pro-
retur, quod & Fridericum tertium aug. Principem alioqui minime pro-

sum fecisse constat. Mortuo Bituricense nunquam quærit Alphonso, duci
eam laudem ad se transtulit, præstantissimis quib; gemmis, lapidib; ab

se emptis: quin etiam cum aliquando compertum haberet insignes quasdam
gemmas venales non esse, magna pecunia vt eas videre posset, redemit. P.

lus secundus P. M. visus est hac in parte, gloria horum inuidisse, & quæ
uis id agere se ostenderet, vt in Pontificios ornatus ac templorum ornatus

ta splendorem hunc suum conferret, iudicatum tamen est supra Pontifi-
ciorum gravitatem huic rei indulgisse. Siquidem in mitram multas opes contulit,

coemptis vndiq; ac magnis precijs, adamantibus, saphiris, smaragdis, Chry-
solitis, Iaspidibus, vnionibus & quicquid gemmarum in precio est, quibus

ornatus tanquam alter Aaron in publicum forma humana angustiore præ-

Gemmarum
studium.

bat. Insiditum ab omnibus volebat & admirari. Hanc ob rem nonnunquam peregrinos in vrbe retinuit, intermissa offendendi consuetudine, quo à pluribus eodem tempore cerneretur. Pont. autor in de splendore, & Platina 35. in vita Pauli secundi. Hominum actiones media voluntate temperandas. Arte prauè subditi meliores reddendi. Enumerat singulares vereq; 37. regias Alphonsi virtutes. Scitè colligit rex immortalitatem anime. So- 31. phista causarum patronus foro prohibitus. 39.

Sibi vitam agere liceret) Quoniam iuxta præceptum Apostoli, Vnusquisq; in ea vocations, in qua vocatus fuit, manere debet.

Sentit illos esse ex animo amicos qui principem magis amant, quam 40. timent, Sic interpretatur Eras. num. 11.

41. Obseruandum regem Alphonsum nunquam iurasse, nisi per assa patris. Nec quisquam vnquam Cæs. Maximilian. iurare audiuit, obscenum-ue verbum excidere ab ore eius. Totus virgineus facie, lingua, moribusq; fuit. Sed tamen affabilis, facetus, vrbanius, iucundus & apertus erga eos, quos in archiorem familiaritatem selegerat.

42. Immensa liberalitas Alphonsi scientis bonum regem habere quidquid subditi possident. Locupletes efficere) Nobile Constantij Chlorig dictum huc adscribendum putavi. Is amicis admonentibus quod in augendo fisco videretur indiligentior, respondit. Publicas opes rectius à priuatis haberi, quam intra vnum claustrum referuari.

Popularibus enim) Sapienter. Quoniam subditorum amor atq; bene- uolentia, veri sunt principum thesauri atq; diuitia. Non pecuniæ imperata. 43. Alphonsus violati erga se fœderis nihilo secius obseruator candidus. in Philippum patrem) Rarum gratitudinis exemplum. Quoniam beneficia) Vulgus hominum contrà facit. Si quid cui benefecerunt sine fine prædicant, in se collocati obliuiscuntur beneficij. Sed regnum Neopolitani- 44. num) idq; ex animo inde apparet quod eum Alphonsus testamento heredem scripserit in periculo quondam mortis, prouocatus, opinor, ipsius beneuolentia, qui prior Alphonsum heredem instituerat in simili peri- culo.

45. Iaciebat) Sic legendum vt sensus constet, & non dicebat. Sed vt si- des constet sagittandi Alphonsi peritiæ haud grauabor subijcere Sueto- niij verba in Domitiano, quæ sequuntur. Armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varij generis feras sæpè in Albano secessu

secessu conficientem spectare plerique, atque etiam ex industria ita quarenti
capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua efficeret. Nonnihil enim
pueri procul stantis praeberent, pro scopulo dispersam dexterae manus palam
sagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innecua
uaderent.

Distinguebat) pro findebat nisi non intelligam.

EIVSDEM IACOBI SPIE
GELII SCHOLIA IN ORATIO
nem Alphonsi Regis.

SCIO PLEROSQUE) EST HAEC ORATIO
petita potius ex rebus, quam ex artificio. Sed (anè regi digna
Verum dum) Notatur ignavia principum temporis sui. (si
enim) Fiducia in Christum. Si victi fuerimus, celum
Persuasionem condonationis delictorum. Capta Constanti
nopoly) Nicolaus Quintus P. M. dum Constantino serius succurrit. Item
cum vrbe Constantinopoli Mahometo Turcarum regi trucidandum dicitur
autor Pontanus in de beneficentia. Confestim suscipiam) Sed suscipiam
ab eo nusquam legitur. Quamvis teste Pontano Alphonsus rex, ut magnam
auri summam à sacerdotibus exigeret, traiecit se diuina publice profusio
ciam aduersus Turcas solenni voto, facta etiam re diuina publice profusio
est, quod huc regem praestantissimum effusio compulerit. In Albania tantum
& pecunijs & militaribus praesidijs iuuat Georgium Castriotum cognomen
to Scandrum, virum sortem multum nominibus clarum. Extat eius rationis
gratitudinis exemplum in regem Ferdinand. Alphonsus F. cui circumspici
penè Baroli in Apulia ab Io. Antonio Ursino, ac Iacobo Picinino eius ductu
insperato affuit cum classe eq. circiter M. nec multo minore ped. numero
non rogatus ipse. non certior ab rege factus. sed tantum minor beneficiarum
ab Alphonso illius patre in se collatorum. Qui & Troiam urbem, qua
nunc Croia est. à Turcis recepit, autores Syluius,
Pontanus, Volaterranus.

IN ALPHONSI REGIS TRI-
UMPHVM SCHOLIA
PIRGELIANA.

237

VNDE SUSCEPTA FVERIT TRIUM-
phandi ratio, Pontanus attigit in de Magnificencia, Alexan-
der ab Alexandris copiosius in cap. 22. lib. Cential. in Dico-
rum primi. Rob Valturius exactius, ut omnia eius describere
scripta sunt, lib. 2. de re militari. Est autem triumphus o-
mnium militarium rerum honos supremus maximus, omnis virusq; sexus
etatus, vniuersæ vrbis exaltatio & occursum.

Murorum pars diruta) Sic Caesar Maximilian. Ultra ætlinis ad im-
perata facienda compulsi, eorum urbem non nisi muri de fœda parte ingre-
di voluit. In cuius Descriptio arcis triumphalis.

Piscaria) Olim Aterius vrbis. Sora) Pristinam non erretinet, sed nunc
mediocri oppidum. Rbegni) Sic scribitur ad differentiam Regij Lepidi
vrbis in Cispadana regione. Hoc in Siculi freti littore iacet ad fretum A-
pennini, in id freti portu, clari pestolæ in eria, qui Syracusis vel Eli-
hoc primum loco Italiam attingit. Venafrum) Citta. Saniq; olei abundans.
San. Severino) Id oppidum in Campania nomen est. Sigenis) Sarsenæ cri-
ginem petis, tibi legendus est Pentarus in lib. pr. mo. b. Syria fœ de lillo
Neapolitano. Nursia) En endâ Nursia) Eam Plinius inter Sabina, Strabo in-
ter Umbros ponit. Maracia) Sic pro Marathea, ut in ex pro Capnach. Capa-
ci) legendam puto, recentioraq; oppidorum nomina sunt, ut apparet. N. emi-
nit autem panormita Americi cap. 40. lib. 1.

Pestibac) Victoria Deo tributa. Nusquam enim) Corcora recusata.
Fluxa) Quod signat Genus sub aquis vestigia figens.
Inhabitu) Id indicat volubilitate pila, certo nescia stare loco.
Celtiberes) Ex Celtis & Iberis nomen mixtum, ab eorum indicem
inuicem patriam. Lege Diodorum Siculum lib. 6.

Vulgo Catbalanos) Quod in ea loca considerint, quæ Celti primum
deinde Alani tenuerunt non est eis inditum, quæ est Catbalani. Catbalani-
ca) Si non deprauata est a librario, Persicam epinor esse vocem.

Gg

Sedem

Sedem periculosam) Nimirum propter ei aculatum ignem, ut supra
 Alphonse rex) Angeli verba ad Alphonsum. Nota condimentum emmum
 tutum esse Constantiam. Armato pro forti, inuictoque. Ego te victum pariter
 Celebratur Agesilai illius magni Lacedaemoniorum regis dictum principem
 bus ediscendum. Imperatoris officium esse, erga rebellantes audacia, erga
 subiectos beneuolentia uti. Neg, enim verè victor est, qui iracundia vinctus
 Etam flagitanti frenum nescit imponere. Lege Senecam cap. 1. de Clementia
 & Pontanum, qui post omnes melius scripsit de officio victoris libro supra
 citato. Diuiditur enim ciuitas) Neapolis in quinq; theatra distributa. Tu-
 nicensium) sic reposui pro voce nihili Luticensium.

At totius corporis) Fuit gracili corpore, pallido colore, vultu bilioso
 & ad promerendam gratiam obuius, naso aquilo, oculis illis tribus, crinibus
 nigro & ad mediam cernicem extenso,
 mediocriq; statura.

IACOBI SPIEGELII SELESTADIENSIS SCHOLIA IN

PRIMUM COMMENTARIORVM

NEAR SYLUII LIBRUM.

CHIEMENSIS ANTISTES) EST
 suffragijs Archiepiscopi Salisburgensis, cuiusq; sedes
 in Norico inferiori haud procul a Pernau ad lacum
 Chimum siue Chiensem, olim Teurnia ingenuum.
 Nescimus qua eloquentia) Syluius ingenuum
 profitetur se Græcè ignorare. Apophthegmata)
 hoc est egregiè scite ne dista. Plutarchi) Cer-
 set magnus noster Erasmus nullum extare inter Græcos scriptores
 Plutarcho, praesertim quod ad mores attinet, sanctiorem aut lecti-
 digniorem. Philelphu vertit) Est & deinde a Raphaelo Regio ver-
 sum opus. Sed uterq; in nonnullis locis lapsus est, nimirum homines etiam
 ambo, ut rectè Erasmus dixit.

In cap.

Opem ferre) In cap. I.

7. ftes. Cossa) Neapolitanus patria atq; is fuit, qui autoribus Ioanne Archiepiscopo Moguntino Fridericoq; Austrie duce) quod oppresso Pontifice putabant Cas. Sigismundi auctoritatem fieri maiorem) e concilio Constantiensi aufugit, captusq; apud Manheim oppidum Lud. Com. Pal. Rheni triennio custoditus, tandem Cosmi Medicis eius amicissimi procuratione, quadraginta aureorum millibus e custodia liberatus. Cardinalis remansit. Creditum est, Medicem pecunia Cossae opes suas in tantum auxisse, ut e primariis apud Florentinos ciues & ditissimus omnium apud Italos sit habitus. Me oblecta) Sunt qui putant non probandos esse, qui prorsus non ferunt vllam adulationem, quod profit in hoc, ut homo perspiciat, qualis esse debeat. 8. Sapiens esse in tempore aula dicere, vale. Accinit Pontanus ad Buxutum lib. Amorum secundo.

Hoc sapere est Buxute frui melioribus annis

Cum libris fieri carminibusq; senem.

Castra alios ac bella inueni, nos leta columba

Ocia, & Aonia filia canora lyra,

Vita bonum commune quidem est bene vivere solus

Nouit, qui ingenij dona beata colit.

Ostendant enim) Seneca grauis autor censet magno animo contentendum, qui obarguit illum, qui posita dignitate praetulerit quietem omnibus, quum plus consequi posset. Apud alterum Senecam in Thyeste Chorus secundus fortuna humilis securitatem commendat.

Sed forte non tam illi nocuere Lirio, quam Gregorius Rom. pont. is qui inter cœlites habetur, atq; quatuor Ecclesiae doctoribus annumeratus est.

Quam plurimas) Nam treis duntaxat poetae ponunt. Quamuis sunt qui putent tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Cryellam, quod tamen non probat Cælius cap. 26. lib. antiq. Lætion sextodecimo. Graeci grammatici Harpyias interpretantur aues rapaces Sidonius Apollinari videtur vsurpasse pro raptatoribus, immorientibusq; pecunie. Harum formam describit Verg. Aen. 3. Non obscurum est quos hic signat Silius & ipse aularum affecta. Nempe aulicos nonnullos, quibus est insatiabilis habendi sitis.

Perficæ regionis, vsq; adeo effeminatus, vt eius nomen in prouerbum abiernit. Vid. Eras. in Chliad. Strabo epigramma refert lib. 14. Diodor. Siculus lib. 1.

20. E manu pauperis Non tantum sordidè sed omnino iniustè. Verum immensè opus eius non peruenerunt ad tertium heredem, vt stet, opinor, vulgatissimum verbum.

De male questis non gaudet tertius hæres.
22. post aliquot enim annos sub Cesare Maximiliano vidimus eas maiorem in modum attenuatas dissipatasq; Eras. in opere iam nominato latissimè explicat, quæ res huic prouerio, aut regem aut fatuum nasci oportere, dederit occasionem, quam si legeris mox intelliges Aeneam haud insulsam facere optionem.

23. Darij regiam Strabo lib. 16. Sadrace Darij regia, eius qui Hystaspis filius fuit. Alexander ab Alexandris plures regias velut regalès opulentia monumenta apud plerasq; gentes laudibus celebratas enumerat capite sexto libro Gen. Hier. tertio. De Neapolitana arce conuenit Pontano cum Syluo.

24. Franci intellige de Gallicis Francis seu occidentali bus vt nonnulli loquuntur. Nam Galli à Francis Teutonicis siue Germanicis subiugati victorum nomen tulerunt. Idem nomen Germania prima complecti cepit, vnde legimus Mogunciacum. Spiram. Vormaciam inter vrbes Teutonica Francia siue orientalis, quæ & Austrasia nomen habuit numeratas, & in hac Francia præcipuas sedes habuerunt præsci Francorum reges omnes, & Carolus ipse Magnus ac huius nepotes, vt Rhenanus noster lib. rerum Germanicarum luculenter ostendit. Cui id quoq; debemus, quod hactenus pauci animaduertere, quod Francia Germanica post subiugatos Boieros & Saxones totum regnum Germanicum complecti cepit, quod hodiè Romanum imperium appellatur. propter titulum quem Germanorum reges habent. Rex (effet) è Merouingorum familia, cuius maiores puriputi fuere Germani, si Hilderico apud Gallos, qui nobis Hildericus, nomen fuit, extincta in eo sine liberis decedente Merouei progenies est, à quo Merouingica familia, quæ per trecentos annos amplius domi forisq; res egregie gessit. Sola purpura Quoniam apud palatio præfectos, quos vulgus maiores domus vocat, omnis potestas manebat. Crines totonderunt Vide Chronicon Vrspergensè in Anno Pipini & Carolomanni.

Nebulone) Opinor Cabilone legendum. Quamvis cœnobij nomen
G 3 in quo

in quo abdicatus Hildericus monachum egerit, tacent omnes, quos copiose diligenter reuolui, Regino, Sigebertus, Annanias, Otto, Chronicon Paganense, Gaguinus, Aemilius, Platina, Volaterranus, Sabellicus, Nauclerus. Nisi Syluius eum ideo nebulonem vocauerit, quod alicubi legerit eum fuisse dissolutum & effeminatum. Zacharie) Moti scilicet oratione S. Basilii cardis episcopi Herbipolensis, quam refert Paul Aemilius lib. 2. Nam minime audebat Pontifex tam magni momenti cogitationem suscipere. Hydruntina scribit hunc Zachariam inter opt. Pontifices annumeratum. (Auritate) quod iuramento fidelitatis dicto regi Hildrico Francos soluerit, ita refert Gratianus XV. q. VI. c. Alius Pipinum) Caroli magni patrem, decimo ab inito magisterio domus anno, nato autem a Christo secundum Regionem D. CCL.

Hugoni Senensi) Lego eum sub Eugenio quarto fuisse in synodo Ravennensi, ubi inuitatus ad cenam Græcos atq; Latinos Philosophos Theologosq; monuit, uti proponerent, eorum se doctrinis omnibus respondurum, et partes siue Platonis siue Aristotelis defensurum.

Soz.inorum) Sic emendandum pro Genz.inorum. Ex hac familia primum Marianus Socinus etate Syluii scientia iuris non solum apud Senenses, sed tota Italia late clarus habitus est, supparem eius filius Bartolomeus Soz.inus nostra memoria in eadem facultate ingenti salario Paduae professor famam obtinuit. Potest amari deformis) Simili sententia Lucianus claudit quartum librum his versibus.

Nam diuinitus interdum, Veneriq; sagitta
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam fecit ipsa suis interdum semina factis,
Morigeriq; modis & mundo corpore culta
Ut facile insuescat secum vir degere vitam.
Crispini fortasse) subaudiendum uxori.

Picininio quoq;) S. Iacobo Nicolai F. Is eam pretexuit causam libi Senensibus illati, quod ea ciuitas tantum auri pondus non redderet. quod patri suo deberetur. Tam fauit illi rex Alphonsus, ut eum in adoptionem familiæ Arragonensis receperit.

Cur primogeniti Neapolitarum regum duces Calabriae constituantur, Hydruntina hodie terra dicitur, quæ Calabria pars olim fuit, ab Hydrunto oppido ad quod est ab Macedonia, Epiroq; quam breuissima navigatio. Lege Pont. lib. histor. secundo.

(Flauti)

32. Flavianis) Bilibaldo Birchemero Fanianis, quæ & ei Iulio bona, vel Vindobona, seu Vindomana. Viennæ est nomen) Metropolis Austriae emag, principum sedes atq; regia, omnium urbium teste Vadiano viro doctissimo, quæ Danubius sustinet & adium magnificentia & rerum facili copia clarissima.
35. Adiacet lacui) Vnde vulgo modo Lausanensis modo Gebennicus, quod & Gebenniam attingat, vocatur. Somniant qui Alemannis ab hoc lacu nomen inditum putant. Originem vocabuli quod multo recentius est quam Germanorum post Quadratum apud Agathiam, pete ex Rhenani Germanicarum rerum lib. 1.
36. Securus accepit) Tutius rarus dubia se fidei medici credere, quam indubitato morbo perire, ut dicit Iustinus lib. 11. Antipater) Plutarchus ut ceteri scriptores id tribuunt Parmenioni.
37. Principes expositos esse conuicijs. Si verbis tantum impetitur) Innuens eum, qui conuicia velut dicta, quibus nihil leuius formidat, vix sustenturum popularium impetum. Alexandri Magni dictum illud est quam celebratissimum, Regis id esse proprium a quibus male audierit, in eo benevolentia maiore ut vtatur. Hypocritarum vitam) Eorum omnium idem est propositum, ut quod ipsi minimè sint, id habeantur atq; appareant. De quibus vide Iulius Pon. lib. 2. Ser. Ultra Sauromatas) Sentit remotiores orbis partes. Vt Iuuen. Sat. 2. exclamatione initiali. Inter mortales enim) Videtur ad illud Psalmographi respexisse. Omnis homo mendax. Hoc Danieli in vice prouerbij circumferri refert Polydorus lib. Sacrorum adagiorum. Ceterum taceat admodum satyricè Philelphus Hypocritas Hecastichæ 5. Decad. 2. Fictus fucatusq; sit) Vt puellæ quæ fucæ vtuntur, quo aut formosæ magis appareant, aut ut quod inest deformitatis omnino tegant, aut ex parte minuant, fucata rectè dicuntur, ita quorum omnis verborum compositio ex eo adhibetur, quo aut verum occultat, aut fictum quippiam vero adiciat, aut tanquam comat quod dicitur, ac res & verba lenit, fucum dicimus eosq; fucatos, de quibus iam Pontanus libro idem citato.
39. In cena Domini) Eadem magna feria Quinta alijs dicitur. Alphonsus rex nouus de Eucharistia quæstiones apud se ab ostentatore Dominicano excitatas ridet, Sophistamq; repellit lepida argutia, qua colligit e Christi corpore natum vermiculum. Notat Italia ipse Italus inconstans nam patriæ Perusinum, cui id cognomentum a pusilla statura inditum est, quod

Munziades.

Scanderbegus.

Lutherus.

quod parvulum sonat, sicut à Bracello nuncupatur. Ceterum quo infans corpore, eo animi magnitudine & ferocia præstantior fuit. Gesta cum præ clara multa Sabellicus refert. Inter homines Italos suos, ut sequitur, intelligit. Ioannem de Huniad) VWayoda, hoc est, Præses Transilvania ille fuit paterq; Mathia regis, regniq; administrator, durante ætate populari regis Ladislai Austrij F. Alberti Rom. Hungarie, Boemiarq; regis. Eius gesta magna fide scripsit, qui Chronicon Hungaricum comportavit. Huius plerq; Syluius attigit in Europa sua. Scanderbecium) Is fuit Castrius, cuius memini in Antonio Panormita, lego apud Pontarium eum nominatum propter liberalitatem ac fortitudinem agnominatum esse, quo nomen à Turcis Alexander dicitur, & Alexandria Scanderia. Eius maiores in Macedonia latè magnum imperium tenuere, quod ubi patri successit Mithridatus Turcarum Imperator summis oppugnavit viribus. Pogebracium) Dux micorum regum hic primus hereticus fuit, si modo perfidissimo occupantis regis appellatio competit. Facta illius copiose scripsit Card. Papiensis seu commentario, attigit in historijs suis Syluius, qui illi in pontificatu acerbum hostis fuit. Is audito Pij obitu & Pauli secundi successione latè exultans dixisse fertur, Divina ultione sublatum de medio Boemorum hostem suffectumq; hominem Venetum, à quo ideo nihil timendum censeret, quod lenis ei nationi de anathematibus cura esse solet. At Paulus tandem gente ipsum Card. Portuen ante summum altare in Basilica Petri suggestum ascendens in Pogebracium ex diplomate sententiam recitavit, regnumque privavit. Marchionem Brandenburg.) Gesta huius inelucti principis scribunt, Syluius aliquot attingens in Europa, Naclerus, & Crantius. Aquitatis ille studiosus, cuius neq; ego nomen pandam, disparem si certa ipse autorem, multis aliisq; nominibus celebrem, non offecerim, eadem bellum in quo aliquot nomina propria Germanorum ad præscam etymologiam perquam scite maximeq; plausibiliter restituit, quod hodie per omnes aulas profertur corruptè Brandenburg genuino vocabulo Brenburg, hoc est Brenni castellum appellandum tradit, pro ut hodie ab eius vrbis civibus appellatur, cetera vide apud eum. Malo pater) Versus sunt è Iuvenali satyra octava ad finem. Quam ex Hercule prognatum) Siquidem iuxta veterum observationem, præstantium virorum filij multum degenerare solent. Vide Roterodamum enarrantem paræmiam Heroum filij noxe. Goricia) putant quidam ex loci situ eandem, quæ Ptolemæo clarior est Iulium Carnicum, Sed Bilibaldo nostro est Villacum maxime, claram oppidum

oppidum in Carinthia. Video tamen è nostris nonnullos nec indiligentes nec
 indoctos, qui inter Goriciam, nostra lingua Gertz, Gurciamq; Gurgk nullum
 discrimen habent, quicquid Goricia in Carnorum tractu precipua vrbs sit, quos
 vulgus transpositis literis hodie Cranos, die Kreyner appellat, sunt item qui
 Goriciensem regionem, quæ plerosq; insignes imperij comites sustinebat, do-
 nec deficiente sobole facta est ditionis, vt nunc est principium Austrie, vocent,
 aüss dem Karst. Gurciam autem in Carinthia vulgo Kerntzen, quamvis &
 Eridericus primus in principum ordinem asciuit. Huic me adolescente præfuit
 primum Cardinalis Raymundus natione Gallus ob insignem in Cas. Maximimi-
 lianum perfidiam detestabilis, omnium bipedum ingratisimus in indulgentis-
 simum principem, qui eum honoribus emolumentisq; mirifice euehendum cu-
 ratat. Deinde Mattheus Langus Augustinus vir in Christianorum vrbe claris-
 simus, cui, cum virtutibus, tum meritis eius longe maximis exigentibus, idem
 Cesar maioribus quoq; honoribus titulis exornando studuit, declarato illo suc-
 cessore à Iulio & P. M. Salisburgensis ecclesie, cuius pontificum autoritas, vt
 ex annalibus nostris constat, in Germanijs sacrosancta est habita. Commemo-
 rationem hanc præsertim in opere tot principum heroumq; memorie dicato, à
 Syluo pontificum omnium maximo, debeo principi omnium humanissimo, ei-
 demq; doctissimo, quod eius commendatione mihi locus patuerit in Latina-
 rum rerum, vel potius externarum, Cancellaria, in qua ipse primas tenebat.
 Eius fauore curaq; qui potissimum ab eo pendeant, erantq; ministri laborum
 eius, sunt consecuti debitos honores emolumentaq; haud ignobilia, paucos ex
 innumeris honoris gratia referam eosdemq; mihi vel patri onos, vel familiarita-
 te precipua coniunctos, quorum primo loco merito mihi nominandus venit Pe-
 trus Bonomus Episcopus Tergestinus, vt qui Italus me Germanum, haud secus
 atq; filium formauerit ad nauandam Cesarianæ Cancellariæ operam, deinde
 Ioannes Collearius. V. I. Doctor, cui primum vt magistro epistolarum in Cu-
 ria ministerium meum affuit præsen s, iam iam in immedicabilem, quo pauld
 post apud Tridentum non absq; bonorum desiderio extinctus est, valetudinem
 prolapsa. Huic Iacobus à Bannis natalium claritudine, prudentia item sin-
 gularumq; peritit nobilis, quo nulla Curiarum sua etate incorruptiorem a-
 lumnum habuit, successit, qui Tergestinum alterum in me referens, non mini-
 strum vt ipse magister epistolarum iure poterat, sed vt iparens indulgentior.
 filij me loco audientis dicto, habuit & fouit, nec vnquam quam honoris
 H b præsa-

præfatione vocavit aut appellavit. Testem habeo, qui mecum nunc amicum
sem præstabat operam, nunc venerabilem Canonicum Dn. Erasum Sinc-
bergium. Langianam item beneficentiam meruere Andreas à Borgo, cui
mentio supra in Scholijs ad Panormitam facta est, Vitus à Furso Iurecons-
eq. Suenus, Somentij fratres Augustinus & Paulus, Rorarij fratres Antonius
& Hieronymus, Paulus Gadius Blanca Auguste ab epistolis, Ioan. à Scepto
Baro, Cancellarius Austria, Erasmus Topleus Iureconsf. Noricus, Christophorus
Medicus, Ostrofrancus, Christophorus à Stadio nunc Augustensis pontifex
Margratus à Stain eminens princeps titulis præpositurarum per Germaniam
fere insignium, vir experiens sanig, cerebri, Petrus à Mota Hispanus Philo-
phus acutus, Theologusq, facundus post episcopus Patensis Caroli Imp. Vice-
gister epistolarum, Sebastianus Sperantius episcopus Brixinensis non tam ex-
ditorum præconio, quam sua virtute etiam exteris nationibus commendatus
Aegidius Rhemus præsul Chiemensis, Maximilianus Transylvanus, quo
est rerum suarum in Hispanijs procuratore, donec à Cæs. Carolo propter singu-
larem industriam, eruditionem, atq, fidem ad secretiora Sacrorum scrip-
tum negotia tractanda receptus est. Nicolaus Ribisenus multus, qui cum
entia, ingenijq, in primis acuti, ac maximè compositis moribus, qui cum
mibi à condiscipulatu Heidelburgensi contracta amicitia hætenus legi-
perstat. Est enim mos) Bibitioni vel potius temulentie apud Saxones bene
bahetur.

Fridericus) Quippe osor ipse vini ebriorumq, severus obiurgator, ali-
thridates factitavit) Allusio est, vel, si mauis, ironia. Nam is non vinum sed
venenum quotidie bibebat præsumptis remedijs vt consuetudine ipsa immen-
um fieret, Autor Plin. caput. 2. lib. 25.

Pacem Tusciæ redderet) Sed quam datam ipsa diu fere re-
quiuit pro solita constantia sua. De Viriato in Antonium amotanimus. Quia
nihil eorum, quæ illic relata sunt, repetemus, breuitatis causa, quæ seculum
primis commendantur.

Alphonsum præfert magno Alexandro iracundo & temulento, vt Sp-
uius patrie amantiſſimus nullam non arripit ansam eius commendandæ. Et
sar Fridericus Austrius saltationis osor. At Galli) Damniatur & eorum vestigia
a gentilitio scriptore Roberto Raguino in Philippo Valesio.

Dantes

Dantem ferunt) Omnino Dantem legendum, qui fuit Florentinus, &
gente Aligheria Durantis nomine ab initio vocatus, intercyo deinde, vt
pueris vocabulo Danti.

Cen-

48. *Coniulium* in duas voces deprauarat stolidus scriba, scilicet, cuius nomen. Non mirum si Domitianus) Lege Suetonium cap. 3. in eius vita. Porro quod pleriq; omnes ridiculum Cæsaris factum accusant, Syluius hic honestate videtur. Nata tamen ex eo est illa prouerbialis, hyperbole. Ne musca quidem. At ego illis) ut sunt cuncta iniurie obnoxia, libidoq; dominandi tam impotens, ut nihil impium aut nefarium ducat. Vetus tatis) quæ cuncta abolet. Inuidia quæ ferè comes est felicitatis.

49. Hecatonis emendauit pro nec Cathonis, quamuis Erasmus noster Hecatonem apud Senecam putat legendam.

50. Vtinam nec Senenses) Et hoc amor patrie dandum, & quod mox subdit. Buxutus eques) Nomen illi erat Nicolaus Maria Neapolis patria. Nobiletatis Pontani elegia, quæ is sui temporis militiam damnat libro Amorum secundo. Virtutem in actione consistere, loquacitatemq; esse stultorum.

52. Sena vetus) Iterum patriæ exerit amorem. Senam autem Hetruria vrbem antiquam esse, non tantum multi autores, sed etiam vulgatum dictum apud Italos demonstrat, quo sua lingua innuunt Mediolanum urbem amplam, Ferrariam pulchram Bononiam fertilem, Florentinam locupletem, Senam vrbem, Romanam sanctam, & cetera. Est & Sena in Piceno de qua vide Volaterram in Paralipom. Et natu) Aen. 3.

53. Barbari qui sint habendi, non natale solum, sed prauis mores demonstrant. Habet historia philosophos aliquot, quos tamen nemo dixerit Barbaros quia Greci & sapientie nomine clari, qui mox potiti rerum crudelius illiteratorem administrauerunt.

54. Ennius) scilicet poeta quem Rhodia genuere vetustæ, ut ait Silius lib. 12. & qui primus amœno detulit ex Helicone perenni fronde coronam per gentes Italos, ut lib. 1. cecinit Lucretius. Fuit alter paulo posterior Grammaticus nobilis, qui de metris scripsit. Regiones Prælatones) Quæ ratione, ut in Panormita dictum est, homines Tullio lib. 1. Offic. de Iustitia.

55. Eam ob causam) Attende quam prudenter Syluius arrepta è verbis Alphonfi occasione Senensium suorum causam commendat.

56. Colonia Agrippinæ) in Eölin. Caput est inferioris Germaniæ, quæ & secunda dicitur. Marcellinus lib. 15. Secunda, inquit, Germania ab occidentali exordiens cardine, Agrippina & Tungri munita ciuitatibus amplis & copiosis. Agrippina Augusta, inquit, Tacitus lib. 12. quo vim suam socijs quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum in qua genita erat. veteranos coloniamq; deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius

Idem autem est Agrippinenses puduisse Germanicæ originis, Batavosq; melius
pius quam eos, quod patriam eiurarent originem tractasse, quum in agro
Mosa extrema quaterent Galliarum. Cetera de Vbijs petenda sunt ex iuribus
libro Germanicarum rerum doctissimi viri Beati Rhenani. Non praterendum
putavi quod Paulus iuriconsultus lib. ff. ultimo l. In Lysitania tit. de Consti-
tutis, in Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici esse. Quod est a ceteris
tributoue immunem esse.

Protonotarius fuit) Sub. Cæs. Maximiliano, qui ab extincto per summum
scelus Rom. Sac. ardoris Chunradino principum Suevicæ soboli vltimo, primo
post Cæsarem in gentem suam externa attraxit regna (quum quæ sui ad
Cæsarem Henricum Luxemburgium vel nostratiam vel affinia fuerint) pro-
tonotarijs cæperunt Secretarij vocari, qui priori paulo etate fuere magistri
pistoliarum, superiori autem præfecti sacrorum scriniorum. Nequeo continere,
quin dicam, tametsi veritas, ut dicitur, odium parit, regnum Siciliæ, quod
Neapolitanum dicitur, vnâ cum Arelatensi, cuius nomine superior Burgundia
continebatur, Germanici esse iuris, intercepti interruptiq; tamen per tot annos
fraude Rom. pont. ad quorum vsurpatam maiestatem, quam egerunt per-
bant fortissimi Suevicæ gentis imperatores, mirum est quam obmutuerint
ea tempora nimis superstitiosi Germaniarum episcopi. Sed bene habet, quid ad
iniquiore occupatore nostra memoria licet beneficiario titulo in
rem, magisq; affinem Germanico sanguini gentem, translatum esse, velut
ut constat, armorum virtute ab ipsa gente receptum, videamus. Alberto
scilicet genere Sigismundi regis & Augusti, ac vtriusq; regni Hungarici
scilicet, atq; Boemici herede. Vnde nomen vnquam maiore spe, ut Venerabilis
gnatus testatur, ad imperium venit. Sanè conceptam eam de se opinione
haud fessellisset, si non immutatura morte intra biennium, quo præfuit præ-
uentus esset. Ut in eo auorum memoria, sic nostra etas in rege Philippo ma-
miliavi. Ante diem quoq; erepto incredibilem Germanicam nomen accepit
iacturam. Conatus est studio amoreq; Viennensem, qui tum opibus floridus
quæ non raro animos addunt, quos constabat quoq; Alberti fratris quam Ce-
lectione duodecimo, à nato Christi M. CCCC. LII.

Taxat apertè principum Italia perfidiam. Parabolonos) Vulgata lingua
sunt Italici parole verba. Latinis verba dare, fallere est, vnde apparet sylla-
um parabolanos pro fallacibus vsurpasse, quo vocabulo, ut minus vulgare
habent

hactenus nemo, quod ipse sciam, vsus est eo in significatu. Imp. Arc. & Thea. interpretantur parabolanos qui Alexandria de curanda debiliū corpora deputabantur. C. De epis. & Cler. Passus est Vienna viuere) Vnde memorabile profecto sepe posteritati tolerantia incredibilis exemplum reliquit.

19. Mazouia) Emendauit pro Masania est ultra Vistulam Mazouie ductus à Lituania Drauaniza fluuiū diductus. Nominis rationem pete ex Polonicis annalibus. Puto apud Sylgium in Europa, quo loco Liuoniam describit pro vocabulo Massageta, Mazouia reponendum. Ceterum Ernestus sua etate Princeps nemini secundus ex Zimburge laudatissima femina Alexandri Mazouie ducis filia suscepit Fridericum Imp. tertium, cuius dubio procul hic Alexander necessarius fuit suū nepos. Præpositura) Tunc ea primi apud Viennensem tum clerum tum populum erat loci, nunc autem post episcopalem dignitatem secundi. Nam haud admodum multo post Imp. Fridericus & eam & Nouæ ciuitatis ecclesiam, sedes episcopales scito Pauli Secundi P. M. nuncupatas curauit, quum iterum in Italiam descendisset voti soluendi causa, quibus ille tunc ceremonialibus ritibus à Pont. patribus, proceribusq; Rom. exceptus fuerit, quæ in senatu patrum Caesar exposuerit, quæ liberalitate tractatus à Pontifice, quæ item munificentia ornatus fuerit, iam retrocessurus in Germaniam, diligenter atq; ordine recitat septimo commentariorum libro Cardinal. Papiensis. Ex proluxa eius narratione, quæ tamen curioso lector non potest esse molesta, quod mihi mirè placuit, posteritatisq; noticiæ traditum est à Cardinale, qui rebus interfuit (quum is autor paucis, ni fallor, notus fuerit Germanis) haud grauabor huc adscribere. Imperatorem admo-nuerat, inquit, inter vestiendum ceremonialium magister, vt transuersam stolam & pluuiale ad sinistram apertum acciperet. Sed ille me audiente qui proximus eram, non faciam, inquit, & vtrumq; à collo ad pectus rectum induens conuersusq; ad magistrum, Sic, inquit, semper sum solitus. Suadentem illo, vt post Euangelium decantatum pro aliorum consuetudine ad pedem Pontificis osculandum ascenderet, germanico verbo, quod à circumstantibus est intellectum, & hoc etiam, ait, minimè, putans, videlicet, vt credidam. At qui literas) Pontanius in libro de Principe grauiter refellit, qui literas accusant. Licet autem non omnes, qui inter doctos numerantur nota careant, vitium tamen non ad literas, sed ad ipsorum ingenia referendum, quoniam literæ ipsæ propter celebritatem conspectius illud efficiant.

Bononiensium infantia) Hoc ideo dicit, quod, sicut ipse in Europa, de Bononiensibus scribit, mortuo Bessarione Cardinale legato Pontificis, qui nobilitati plebiq; iuxta charus fuit, eo deducta ciuitas est, ut Legati papae gare magis quam imperare queant. Bononiavi prius Felsinam vocati erant, deinde à Boijs, qui eam Hetruscis ademerant Boloniam & paragonatum Bononiam.

At bene) Astipulatur Pontanus lib. 1. de Alphonso scribens. Hic regnante, inquit, Italiae res maxime floruerunt. Nam & bella multa fortissime gesta sunt, & bella partim compositis, partim confectis pax secuta est tranquillitatis atq; opulentia plena. Hec aetas fortissimos duces, sapientissimorum publicarum administratores habuit, viditq; literarum studio magno fauore, ingenti frequentia, post tot seculorum interiecta interualla reuocari.

IN SECVNDVM LIB. EN. SYLVII SCHOLIA.

IN PROOEMIUM,

VPRA VERVM EXTOLLVNT) PER-
culosa sanè ac maxime pestilens hominum consuetudo ac
familiaritas, quorum quia primatum virorum prae-
sumq; ac regum praecipue, plene sunt aulae, inde
latrores dicti, ydem alio sunt nomine assentatores ab
sentiendo dicti, securi Terentianum illud, Ad aia, nego
sum, tanquam Speculum quoddam virtutum. Quanquam si Pontanus et
mus & in eo & in Nicolao V. P. M. quaedam vitia eminebant, claros tamen
& amabiles faciebat dandi studium.

IN CAP. I.

Teutonicorum appellantur) Sublato Templariorum ordine hic fuit
uit autore Teutonico à quo agnominatus est
Poloniae) Sic dicta magna Sarmatiae Europae pars à planitie, quoniam
Poloni vernacula lingua Pole vocant. Anno ab hinc tertio) Is fuit
reparata à Christo M. CCC. LIII.

Prutenorum ciuitates) Siquidem terram maximè amplam fertilemq;
ac eximie cultam possident, lingua & institutis Germani, pars tamen regni
Polonici Gentis originem ostendit Stella, rectiusq; ait Borussia dici, quorum
terra usq; hodiè vnus luteræ suppressione Brussia vulgo dicitur. Eam nunc te-
net Albertus Marchio Brandenburg. primus nuper gentis Dux appellatus sum-
ma Germanicæ nobilitatis indignatione, quod in eo itum sit aduersus Teuto-
nici Ordinis leges, imperijq; maiestatem.

Cazimirus) Eius nominis tertius qui Vladislao rege ad Varnam caeso
ex Lituania, cuius Princeps erat, ad regnum vocatus est, An. M. CCCC.
XLV. Portionem sui regni) Ex eo videlicet quod populares gentis Prin-
cipi suo, qui nobis Supremus magister vocatus hactenus est, rebellantes sup-
plices per legatos eius in subditos suos atq; protectionem suscepisset, fidelitatis
prius iuramento è more ab ipsis recepto. Quod factum summopere dissuade-
bant Sbgianus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis, quorum tamen melio-
rem sententiam vixit deterior, maiore numero nitens. Sed rex difficili post
bello inuolutus didicit, quid sit sana contempsisse consilia. Lege quartum lib.
Annalium Polonic, cap. 6. Fratribus) Marianis, militariibus nobilibus Ten-
tonicis. Quam barbari regis) Si quis inelyto, qui nunc imperitat Poloniæ

Sigismundus
rex
Poloniæ.

regi Sigismundo barbaros mores obiecerit, eum ipse etiam si è media Græcia
Italiane natale iactitet solum, barbarissimum appellarim. Tot enim in eo
sunt verè egregiaq; eadem regie dotes. Certè ut ille omnes ætate anteit re-
ges Christiani nominis, ita & sapientia, cuius illa condimentum à veteri
Comico vocatur, & parta bellicæ virtutis gloria superat omnes, quod tamen
eorum pace dictum velim, vel eo præcipuè, quod arma sua non in Christiano-
rum viscera, sed in hostes religionis conuertit. In literatura non arbitror ei
vnum aliquem regem excepto Cæs. Ferdinando, quem nouimus feliciter in-
stitutum, conferri posse, in pingendis tamen literis Sigismundus nedum cun-
ctis regibus laudem præripuit, sed & Pontificibus Romanis longè præstitit:
& sua ad easdem respondit, melioribusq; itidem apicum notis, quas im-
pubes iam pingere didicerat. Optimus ille Princeps celebris memoria mi-
hi ostendit, Deus scit, non mentior, inter alia discipularius sui monumenta li-
bellum de quatuor virtutibus hactenus Senecæ titulo falso inscriptum, quem
sub magistro constitutus studiosius exceperat iubente patre, quod ei non raro
requerenti filij manus proferretur. In magnorum verò Principum or-
dine parem laudem obtinet Ludouicus Elector Rhen. Pala. Comes longè
clarissimus

clarissimus, qui & sepe & nitide nostra vernacula, quos gentilitia posteritas relinquet, in exquisita membrana scribit non vulgariū rerū commentariis.

Huc) Neapolim signat. De Populosa) Vulgo non Volchenstef. Plena villa) nostra lingua von Psullendorf. Sic eam vocitamus verbo. Nam tit. de Legib. Princeps, ait, legibus solutus est, Augustus licet legibus soluta non sit, Princeps tamen eadem illi privilegia tribui ipse habet. Postrema clausula numero multitudinis legitur in editione Hallandri quam rectiorem puto. Sed non minori) Ecce quā memoriam patris Hoc anno) Qui fuit post Virgineum partum M. CCCCLVI. Christophorum) Eum cum Ioanne ac Helena impuberes amisit. Maximilianum Cernigundemq, superstites reliquit.

A Liuo) Libro sexto tertia Decadis ad finem ibi. Captiva deinde militibus adducitur. Quaquam Gellius autor est lib. 6, cap. 8. Valerium Antiatem prodidisse a Scipione puellam non redditam, sed in deliciis retentam. Vulturano) Correxī pro Vulterrano. Vulturū, quod, ni fallor, a Panormita dictum est, Campaniæ fluvius cum oppido eiusdem nominis, nunc castellum Vulturni vocatum. Taxat incontinentiam Iacobi Picenī, eum in odium Alphonsi trahat a disperibz moribus.

Contumelia afficiuntur) Quod Tyrannorum est. Victores qui perperio sunt animo post victoriam, quatenus possunt vim omnem prohibent. Nobis est enim quod victorem melius commendet subiectis, quam Clementia. Cæs. Maximilianum præcipue ornauit. Victoria potius nullum iræ, nullam cupiditati locum permittebat, quantumq, poterat præsens militarem libertatem cohibebat. Cuiq, maxime ad animum res gereretur, tunc maxime aiebat, rerum volubilitatem humanarum ante oculos ponendam. Quam bella Bauarico quod contra Philippum Principem mansuetissimum socium accepit susceptum est, resq, in pacificationem desecderet, quibus ea maxime diligebat, Maximilianum hortari, rogare, obtestari deniq, vi fœderis, eiq, omnibus modis propellere nitebantur, ut eam tantisper protelaret, nec finem tantum sua, quod factu facillimum aiebant, Philippus exigeretur, nec finem famam inclite victorie elabi manibus, florentibus tamq, calentibus nobilitatibus. At callidum Cæsar reiiciens consilium, satius duxit clementia autem quam impotentium sociorum vdiuntati satisfacere. Respondebat autem ingenuorum, quos Philippus habet plures, si eum tota etiam exuerimus actione, alumnus erit? Certè præter me non video alium. Cur igitur dicitur

iam manum non relinquam, quod de meo post esset concedendum. Significans quod erat futurum, nihil omnino Catulis illis expectandum ab eis, si ad quod spectabant, cum Cesare pleniori victoria potiti fuissent, quos, nisi per eius autoritatem stetisset Philippus multorum opinione haud admodum magno negotio oppressisset. Caesar autem multis nominibus, & quod sepenumero ab eo auditum est, inuitus etiam non potuit non tandem accedere in partes sororij Alberti principis Bauarorum. Rebus vero compositis obitus mox prateritorum, innam erga eam, que potissimum pridem eius auspicijs oppugnabatur familiam Nouimus Ludouicum principem, cuius paulo supra mentio facta est, ob inopinatum Maximiliani decessum, qui legatis eius presentibus contigit, acerbissimo dolore, perstissetq; in officio erga nepotes eius, quod sui amantissimum principem ultra prestare non potuit, princeps ipse inprimis promissorum seruantissimus, pacisq; amantior. Sed nibilo secius, dum res postulat, autorum turbate tranquillitatis seuerior castigat. Verum hæc Maximiliani equabilitas, que alijs quoq; exemplis posteritati commendari posset, irritauit post e principibus viris nonnullos, vt magno præcipue sacerdote in Germanijs autore collatio tractata fuerit. Artamen quam prudenter Cesar atq; in tempore vnguicula vt apud Italos frequens dicitur, præscidit.

Ratisbona) Norici seu Rhetie secundæ, siue inferioris metropolis, olim Ratisbona. Tigrina vel Augusta Tyberij seu Regino, ut certo affirmat Bilibaldus appellata. Vadianus Reginoburgum vocat, nos Regensburg. habet pontem lapideum spectandi operis. Accedo eis qui iuxta illam putant castra olim Romanorum Regina cognominata confedisse. Fuisse namq; & in alijs huius ripæ locis frequentes Romanorum aduersus Germanos excubie. Huc vrbis vetustissima varia nomina tribuere scriptores, que recitat And. Althamerus vir doctus impensq; laborum patiens in luculentis commentarijs suis in Cor. Tacitum, de nostræ nationis populis moribusq; Emmerani) Expunxi nothum vocabulum Timarani. Leonus) Eius nominis noni genere Alemanni, qui antea Bruto è Comitum Dageburgensium fuit progenitus Literas attulit Extat earum exemplum apud veterem amicum nostrum Dn. Chunradum Peutingerum, vt ipse in disertis suis testatur Sermonibus Conuiualibus. Massilia) Vrbe Galliarum in maritima ora Prouinciæ sita. Valentiam) Hispaniæ, vnde regi fuit origo. Est namq; eo nomine ciuitas in Italia, atq; in Gallia, sed clarior eis quæ in Hispania, nulli quoq; vt audio, in totius eius prouincijs splendore secunda, equitibusq;

busq; eam nobilissimis habitari, unde non miror olim vetustissimos illos ciues eius honestissimos à Cicerone appellatos. Qui nunc recentem eam, veterum quoq; maiorum Germanicae originis virtutem atq; nobilitatem referunt.

Philippo) Cognomento Bono patre Careli principis Gallorum regis suo tempore formidolosi, auspiciq; imp. Frid. asciti filij. Maximiliani sortis. Huic Philippo debet Leodium suam, quam patrum memoria accepit interitionem vincto Carolo F. & Ludouici Gallorum regis impetu interrogatam. Eius quarto libro Commentariorum ideo tam disertè narrat atq; prolixè Caroli Papiensis, quod posterioribus pontificibus esse documento positis, quantum scilicet principibus oporteat credi, quantumq; adhiberi cura conueniat, neq; populi res plebibus dentur, quorum vel etate vel ambitione pro pane lapsi & pro auro scorpis iuxta verbum Domini offeratur. Contra patriam) Vnde a plerisque scriptoribus non princeps sed tyrannus audit, ob oppressam patriam libertatem cum hac post Deum secundum obtineat locum. Lege Pontanum de immunitate.

Nougardia) Seu Nouogardia, ut est Paulo Iouio & nostro Bilibaldo. Sonat autem eorum lingua nouum castrum. In ea, ut caelestium rerum peritradunt solstitio aestiuo umbræ ferè nulla sunt, non multi autè anni totius Moscouiae caput fuit.

Rutenos) Bisariam sunt diuisi, in inferiores Lituania vicinos & in orientales ac Borystheni propiores. Nunc recentiori nomine Moscouia, à Moscho amne, qui & regie vrbi Moschæ quæ interfluit, suum quoq; nomen contulerit. Ea est omnium Moschouiae urbium longè clarissima, atq; hodie non abs re è Nougardia huc translata sedes principum regiq;. Vide Iouium in de moribus gentis, & Bilibaldum nostrum in explicatione Germania. Basilium qui toti Moschouiae nuper praefuit, quum Cas. Maximilianum redderentur litteræ, quod epigraphæ non imperatori, sed magno tantum Moschouiae principi indicabat scriptas recusauit eas legere. Cuius tamen non multo post exilium Legationem vidimus apud Maximilianum An. salutis M. D. X. III. Gmunde in Norico Ripensi, seu in Austria vocata hodie supra Anasum flumen Anisum amnem, in land ob der Enns, Titulum eius ostentatum refert Iouius, contra principum nostrorum morem, qui contractiore vi solent in epistolis Amplissima cognomento igitur scriptoribus, magna adeoq; vi & in proverbium abierit. Quis potest contra Deum & magnam Nougardiam

Crantius in Vand. Lucanus lib. 1. Flavi Ruteni) Nunc Rutenenses, inter A-
quitanos trans Ligerim positi. Volater. interpres Verulanus ciuitatem Rute-
norum ait vnam esse ex Allobrogibus. Sedem habent) Situm eorum iam ci-
tati Iouius & Bilibaldus summa & fide & diligentia demonstrant. Sed ra-
ro) Esto eius relationis fides apud Syluium. Satis constat nostra memoria, qui
Nogardianis imperarunt, eiusmodi regum vicissitudinem minime factam es-
se. Siquidem Ioannes Basilij pater, qui multa imperio adiecerat, decessens fi-
lio reliquit, qui & ipse forti magnoq; animo vir rei^{q;} militaris eximie peritus
adeo receptos paterne ditionis fines dilatauit, vt quum illa versus occiden-
tem a mari Baltheo incipiat, per quingenta miliaria Alemanica & magna
quidem, Orientem versus se extendat, ita vt longe Tanaim nec non Volgam hoc
est Rha fluium superet & per Asiaticam Scythiam excurrat, quod & nostra
etate Helueticorum doctissimo Vadiano in descriptione Sarmatiae visum est.

7. Leonora Cæs. Maximiliani mater Abstemia, Fridericus imparcè vsus
vino, atq; eodem aqua macerato maluit sterilem quam vinibibam vxorem.

8. Albertus Frater Cæs. Friderici, dum is ad Aquigranum (quam prima-
riam regni sedem cis alpes Carolus Magnus instituerat) cingendus insulis re-
galibus proficiscitur, in Carnos mouet, Publica priuatis anteponenda. Obser-
ua memorabile verbum Friderici, clementiaq; exemplum in fratrem hostem.
Profligatum reperit) a Ducibus si exercitus quos procuratores Cæsar voca-
bat, sein Amvalder, vocabulo ciuiliore. Nunc superbe satis atq; nouis nomi-
nibus vtimur, & vt lego apud Labacum Carnorum oppidum clarum. Sclauini
accole Lublanam vocant, Teutonice Laibach. Ornauit urbem Fridericus im-
petrata sede episcopali a Paulo secundo, frustra reclamante Aquileiense patri-

9. archa. Patau) nescio de nostrane, quæ nobilis episcopali sede ad confluentes
Oenum & Danubium in Rhetia secunda posita est, an de Venetorum Patauio
vrbe clarissima atq; munitissima loquatur. Magnus) Vere vir omnibus mo-
dis magnus futurus si in meliora incidisset tempora. Quamquam nec si apud
Latinos, qui de rebus in naturis insignibus scripserunt, superior omnis
etas secundum dederit, vt nec forsitan posterior similem est paritura.
Lego de eo quum in vltima senectute a studiosis viris consuleretur, re-
spondere plerumq; esse solitum, Quærite Albertum in libris, adeo non
modo non præ se ferebat tot annorum studia lucubrationesq; sed memo-
rie videri volebat timere, cum tamen & memoria optime valeret. Inas-
dieq; suæ) Nostra etate apud Augustam claram Alemanniam urbem (quam
mirum est eruditiores etiamnum pergere Vindelicorum appellare,

Albericus
Magnus

Anna Aug.
gust.

prodito manifestissimo errore, sed hic non tantum pertinax est falsa perispi-
mulier fuit, quam & ipse vidi, & loquentem audiui comes Ioannis Stabianus
gni seculo nostro nominis mathematico, qui Cas. Maximiliani iussu plerumque
ea sciscitabatur, credita passim ab omnibus abstinnisse multis annis. Sed
que apud viros summo tum fastigio, tum loco inedie fidem iam obtineant.
Verum tandem à cordata principe Cunigunde sorore laudatissima iam vidua
matre in掖torum Boioaria principum, qui nunc amabili concordia reuocari
potiuntur, ob fraudem miro ingenio deprehensam vltimum merebatur suppli-
cium clementia Cunigundis intercedente tantum Proincia interdictum est.
Itaq; vertere solum coacta Friburgum Heluetiorum venit, nupsitq; illi mer-
catorum balistarum conficiendarum opifici iam vetulo, qui neper priorem
uxorem amiserat. Abduxerat secum alumnus suum, puerum mercatorum
iusdam Augustani filium, quam is apud sanctissimam virginem pro mercede
educandum collocarat. Accidit autem vt puellus moreretur. Ibi illa veterum
imposturarum memor, quum educationis compendio se fraudandam con-
rer, alicunde equalem, & forma non ita distilem ascescit, atq; de patris
cognatorumq; nomine & conditione quantum potest, edocet. Vocat filium su-
um in Sucuiam pater, viuere eum putans. Impostrix ista adulterinum fili-
um summittit. Fraus nescio vnde subolet patri. Scribit Helblingo consili-
Friburgensi, quo cum illi propter mutua negotiationum commertia laud-
mediocris intercedebat familiaritas, suspicari sese dolo circumscriptam eam
re, cuius fucus pridem toti Germania innotuisset. Consul compellatur eam
in carcerem duci iubet. Ibi confessa de ascinitio puero facinus, quum prius
crimina iudices reputarent, capitis damnatur, manu carnificis paulo post in
Zuna fluuio qui id oppidum praterlabitur suffocata. Maritus eius, quod scien-
dis conscius non erat, dimissus est. Aureos Germanicos sexcentos, non ita con-
temnendum vt talis muliercule peculiolum, fiscus accepit. Hanc mercedem
imposturarum suarum iusta numinis vindicta tandem tulit Anna Augustana
sue ciuitatis diu miraculum, nunc ludibrium. Deo charus. Sic habitus Ge-
rardus quidam Cœnobita Caietanus sub rege Ferdinando Alphonsi F. De es-
nec non de alijs nonnullis, qui persuadere conarentur angelos victum ad illi
quotidianum ferre, cibog, diuino pascere, pluribus meminit Pontanus lib-
seclndo de sermone.

Comitum de Wirtembergo seriem gesta, eorum varij euentus pete ex
Nauclero, qui bene longum Chronicon suum opus, loca tamen, tempore, vbi
neq; debitis in narrandis eis bona fide locupletauit. In Suenia Recentiore
caus

Ebethardus
Dux VVirt-
tenbergen-
sis.

cuius Althamerus situm valde exacte in notissimis commentarijs describit. Appellatione caveant) at nunc qui praestitit provinciae Vhricus illustris Princeps, tertius Dux à Comite Eberhardo cognomento Barbato, quem primum Cas. Maximilianus in celeberrimis illis Germanorum apud VVormatiam comitijs, quae hodie Germanis nominantur der gros Reichstag zu Wormbs/Wirtemberge Tecciaq, appellavit. An. à Christi die natali M. CCCC. XCV. Suevia appellationem, seu titulum, ut vulgo dici solet, magno quidem opere studioq, & ambierat & optauerat, sed quod provincia vni soli non pareret, ut quae pridem ad multorum Principum, Comitum, Baronum, ciuitatumq, imperij ditionem peruenisset, ac inclita deniq, Austriaca familia se Sueviae principem, quod Diplomatis satis constabat, referret, illustre aliqui tulit. Fuere tunc in magnis viris, quod multis post annis ore Cas. Maximil. excepimus, qui nomen, dignitatem, auctoritatemq, adactam minimè voluissent. Eos namq, baud latebat quo consilio atq, respectu cordatissimus vir maluit in Ducibus postremo esse loco, quam comitum in ordine cum primis censeret. Nauclerus, eius alumnus, diffundit calamum in narrandis quam virtutibus tum meritis laudati Principis, quae pariter auunculus meus Jacobus VVimpbelingus honesti, recti, veri, ut caetera sileam, cultor studiosus, hereticistica celebravit.

Improbi) Rectius fort. superbi, quia secundae fortunae, ut ait Plautus, decent superbia. Qui ueg) Ratio dicti. Henricus septimus) Italis, nobis verò debet esse octauus, nem illi Henricum Saxonum & Toringorum ducem, qui Choucrado primo qui per Franciam Germanicam & totam Germaniam regnavit & ex Carlingorum genere apud nos postremus decessit, iam sobole cui vni & eidem Gallicum regnum & Germanicum simul administrantiparauerant, pridem in Gallia absorpta, non dignantur nomine catalogare Romanorum Augustorum, quod Romae nec vnctionem nec coronam suscepit, quod nugatorium ridiculumq, est, quum sub Romanis pontificibus pleriq, fuerint Imperatores nec inuncti nec coronati, ut recenti memoria, ne vetustiores repetamus, Albertus & Maximilianus sine ulla approbatione imperij munus egregie munierunt. Quod huius Henrici tam eleganter scriptam vitam gesta, habemus multum profecto debemus eximie docto viro Vercerio. Vtinam superiores Principes similes Scriptores essent nacti. In conspectu Caesaris) Sensus requirit ut pro contractu, conspectu aut comitatu legamus, Cui Henricus) Sanè memorabilis vox, quae monstravit obrectatori

Henricus
VII, Impo.

non habendam fidem.

Pontani & Siculi meminit in scholijs Panormi-
ta adiectis. Amator & hic verustatis) Habet & in nostra etate
veneranda vetustas miratores, præcipuos autem apud Sueuorum viros
Chuonradum Peutingerum, ac nostrum Beatum Rhenanum viros
alioqui nominibus præclaros. Vnde dignum æquumq; existimo, vias
cissum dierum ditissimi fiant. Quanquam Rhenanus non tam eruditus
numismatis delasciatur, quàm flagrat amore restituendi antiquiores
germane lectioni. Vnde, ut ipse primus est, qui monstrauit suo exemplo,
verius reparari deprauatorum codicum lectio possit, ita studiosi, quibus
malignus sit, non poterit non fateri, primas ei quoq; esse dandas. Pe-
cauerunt) Autore Numa secundo Romanorum rege. Clausum esse ferunt

Iani Tem-
plum clau-
sum.

Ianum ter in vniuersum viri haud ineruditi, quum vnus Augustus aper-
plum ter clausisset, quod non ignorauit Orosius, & Suetonius tertio
prodidit, apud quem pro vocabulo ter, incuriosi historia perperam
runt, quorum lectionem demiror Erasimum reliquisse, quum palam
fides refragetur, interpretesq; Beroaldus testetur sic emendatos codices
re. Sanè semel ab ipso à quo conditum, iterum à T. Manlio Cos. & ter ab Au-
gusto, atq; ita quinquies clausum est Iani templum. Sciendum igitur
stum ab Oriente post Antonium Cleopatramq; deuictos, cum victoria
antem primum clausisse Iani portas, quo die primum Augustus consulatus
est. Deinde poritus Cantabrica victoria iterum & eandem tertio clausum
ab Oriente in Occidentem à Septentrione in Meridiem, ac per totum
circulum cunctæ gentes vna pace compositæ forent, quo non multo post
pore natus est CHRISTVS, cuius aduentui, ut eleganter Orosius dicit,
pax ista famulata est & cætera cap. 22. lib. 6.

Tanti regis) Alphonsi. In Panormita plura eius legimus ornamenta.
Sed ne domestico tantum nitamur testimonio, Marinum Scodrensem audiat
licet. Is libro nono Castreoticæ historie, de morte Alphonsi verba faciens, Et
fuit, inquit, non indignus Alphonsus, qui ne dum Epiri & sociorum, sed in
tius orbis terrarum longas querelas, atq; apertas lachrymas secum ferret.
Mæstissimum æquè omne cum eruditorum, tum militarium virorum genu
reliquit optimus optimorum omnium Mæcenæ, extincta æquè cum eo sua
sua literis, sua armis præmia, ac studiosorum cunctosq; ornamenta vic
go fortasse postliminio reuersura. Ita nullus (pace omnium posteritas
præsertim dictum sit) illo melior vel virtutis, vel meriti humani æstimat
multis seculis effulset. Regiam præterea comitatem, ac tantum in rebus
sui, quam

lis, quantum in grauius ingenij, & omnium (vt ita dixerim) horarum iudicium viri, qui non appositissimè semper præconijs excoluerit? Variante fortuna, & nunc secunda (vt sit) nunc aduersa maxima vbiq³ gloria parta. Ad hæc in tanta clementia & liberalitate vix vllus regum eius ætatis tantas opes, & adeo locupletes thesauros reliquisse narratur.

Gratiam consequi) Eam profectò in oculis Alphonsi inuenit Panormita. Nam de eo Pontanus libro de Sermone sexto, sic scribit: Antonius Panormita, qui oblitteratam, nedum languescentem in Italia Poeticam restituit in antiquam penè formam, cum à studiosis persæpe hominibus de perueteri dubitatq³ siue Poete aliqua, siue oratoris interrogaretur sententia, quadam etiam cum frontiù hilaritudine, ac si memoriæ dissideret. Ite, respondebat, ad Iouianum, ad o etiam senex & primarius vir in Alphonsi regis aula, quod saepenumero docuisset, scire se dissimulabat.

13. Imitatum esse Cæsarem) Qui potuit? si modo verum est quod apud Laurentium Vallam de eo iudicium extat. Cæsar Maximilianus quum rogaretur quid nam de commentarijs Cæsaris, si quandoq³ legisset, sentiret, Respondit, sermo quidem ornatus, at autor de se ipso. Lituaniæ ducem) Regio est latissima in eaq³ sunt plures duces, situs moresq³ gentis atq³ fortia bellicosorum ducum gesta sunt à nostris Scriptoribus petenda, Crantio in Vandalia, Matthia Michouiano cap. 2. lib. 2. Bilibaldo, in explicatione Germaniæ, atq³ Chronicis Polonorum Annalibus. Suitrigalum) temulentum, crudelem. Is impia in fratrem arma de se optimè meritum accepit nomine Jagellum, qui susceptum baptismæ Vladislau vocatus est sub annum salutis M. CCC. nusi a 86. LXXV. Suitrigalus vt immanis belua à conspiratoribus irucidatur, simulatione vt se, quam ipse aluerat, Quasi Apicius) Fuit ille, teste Plinio, ad omne luxus ingenium mirus, appellaturq³ ab eo omnium nepotum altissimus gurgis. Libros dicitur de gula scripsisse, pro qua multas absumpsit opes. Dum ligurrit) Elegans verbum, nam id huc pertinens à Syluio scriptum opinor, idiota librarius post particulam dum, deprauarat in legitur. Eiusmodi abbreviaturis non tantum ætati illi familiaribus, exemplar meum scater, quum nec hodie omnino abierint in desuetudinem. Est namq³ ligurra etiam paulatim & cum quadam mora atq³ elegantia comedere, quasi sineendo vt per se cibus in stomacho liquefiat.

Itaq³ occidentales) Dubia sententia cui similem in toto Erasmo non facile inuenerò. Cura illi sunt quod ad compositionem eius lector minime haberet

hereret intelligereturq; ab omnibus, quod in Scriptore omnium maximè commendandum est. Nec eam præstiterunt claritatem, qua omnes Batavi vicit, qui vbiq; gentium se tantum non pro Ciceronianis haberi voluerunt. Budæus ita scripsit ut videatur hac respexisse, ne quis ipsum imitari vel pisa vel velit, vir aliquin extra controuersiam ad miraculum doctus.

Rara avis) Notum prouerbum, quo rem quamvis nouam inueniri difficilem indicamus. Iuuenalis. Rara avis in terris nigroq; simillima cygne. Homines amat literatos) Duas maximè res in his qui præstant ceteris erit, ut portet, bonitatem & doctrinam: prima præstat, tantèq; virtutis erit, ut per se non sapit, viros adhibeat sapientes. Huiusmodi fuit Alexander imperator, qui quanquam puer iuriconsultos & matrem prudentissimam rebus præcipiebat. Nursini) Emenda si habes, ut meum exemplar, Vulsini. Nursina Vmbria ciuitas studiosiores bellicæ quàm literariæ nutrit alumnos. Quemadmodum nostri eruditus iniqui ores vocant, ut enim literatos vocant) Quemadmodum nostri eruditus iniqui ores vocant, ut lenent eos per contemptum die Belederten. Procul arcent) Idem audio, modo verum est, nostros facere Norimbergenses. Satis constat Sixtum pontificem mouisse loco capitularis senatus, qui eatenus illum tenebant, doctores in haud incelebri ad Rhenum ecclesia. Ferendum profectò leuius, si illud ad doctores arcuisset, aut equestri tantum genere prognatos eduxisset, ut scendos. Sic enim ad literarum studium reuocasset Germanicam nobilitatem, quæ eas ferè sola calluit olim. Contra Iulius Pontifex ferè analphabetum, ut fuit qui Donatum vel rectè legere nequeat, quod in delicijs eum habuerit, ut fuit est, doctorem appellauit, Sacerdotijsq; non ita contemnendis honestatum ad natale solum remisit. O tempora, o mores.

Ruperto) E familia Com. Palatin. Rheni cuius regio hodiè vernacula lingua Psaltzia, indocte Palatinatus vocatur, penes eam est electura dignitas, imperatoriusq; Dapiferatus. Bacharacense) Quod Bacharac oppidum Palatinæ familiæ proueniat. Vnde Rudolphus Agricola putat à Bacharac dictum Bacharach. Astipulatur Celtis noster elegia 13. lib. Amorum tertio.

Vt ante relatum est) cap. 6. primi libri. Id ubi negatum est) Sertius dido Gallo dissimilis admodum fuit coetaneus Vrsus Comes Nolanus, singularis enim ille annis, quibus Nola præfuit, satis bonam pecuniam puellis collocandis decreuerat, vnde & viuus maximè charus Nolanis fuit, & mortuus ab omnibus desideratus. Autor Pontan. in de Liberalitate.

Italici Sacerdotes ignari Euangelicæ doctrinæ. Thaboritis) pro Laodiceis, berhictos legendum, Ex Viclephitana namq; heresi alia, ut sit, sunt deriuata. Thabo-

Thaboritarum, Orphanorum, Adamitarum, Orebitarumq; quorum non stulte modo, sed pudendè etiam fuere insanie, de quibus lege Papiensem, & Syluium in Boemica historia, qui autor est fratribus Thaboritis nomen inditum a monte Thabor Christi transformatione nobilitato. Aetas nostra tulit mulierculas, quæ sacerdotibus magni nominis apud Germanos sacrarum literarum imperitiæ obiecere. Cum quo) Certè, vt quidam prudenter admonet, nisi nosmetipsos mala semel concilient, quæ imminet toti orbi Christiano, vt aduersus tantum hostem, qui irreconciliabili odio ac desiderio extinguendi Christianum nomen nihil intentatum relinquit, nos accingamus, verendum vt breui Epitaphium sinus conscripturi Libertati.

19. Vitoldus) Librarius externum in notius Germanis vocabulum Luitboldus phus mutarat. Syluius alibi huius Vitoldi meminit, ideo sic reposui, licet a non-Lithuanus. nullis Vilaudus appelletur. Fuit bellicosus princeps atq; Sigismundo Aug. tam charus, vt regem eum appellauerit, nequicquam reclamantibus Martino V. Pont Vladislaoq; Polonico rege, cui ante nomen Jagello fuit, quàm sanctifico lauaacro mergeretur, affirmans eam potestatem ad imperatorem duntaxat pertinere. Quancumq; Vitoldus omnium Chronographorum consensu, iam fama rerum strenuè gestarum inclitus prius obijt, quàm ad eum perferrent legati Diadema.

20. Gamsensibus) Correxì Gunziensibus. Nam Gunzium oppidum in Hungaria est stirie atq; Austria proximum, quod latrones occupauerant cum plerisq; circumfisis castellis, ex quibus in Austriam profecti, magnam vim pecorum atq; hominũ abegere. Motus ea re Caesar comporator aptum exercitum in Hungariam traiecit. Narrat & Syluius in Europa Friderici fratrem Albertum ad Muram fluium octuaginta item latronum colla fregisse laqueo, qui omnem circè a regionem rapinis atq; incendijs vexabant.

21. In hospitali) Eius Pontanus in de Liberalitate his, quæ huc referenda videbuntur, verbis meminit. Neapoli in hospitali D. Mariæ domo, quæ amplissima est, expositas puellas vno tempore noningentas educari vidi, quod quanquam abunde mirandum, illud multo admirabilius, maioribusq; laudibus prosequendum, quod easdem publice liberaliterq; institutas, qui domui præsent, honestis viris bona cum dote collocant. Hic, inquit) Contempto vaticinio pugnat Alphonsus. Quarto Non. Iun.) Anno à natiuitate Iesu Christi Domini nostri Millesimo quadragesimo secundo postquam 1442. in eam Benatus Andegauiensis peruenerat anno quarto. Bracellus tamen scribit

scribit octavo Idus Iun. Ad classem euasit) Vide Plutarchum in vita Cæsaris ibi, Bellum Alexandrinum, & Suetonium, cap. 64. in vita eius. Bataves, in
rum loco, quæ recitat Althamerus in Commentarijs præsertim in inferius
Batavia, tenent nunc Hollandi, quorum mores Erasmus Hollandus & P
graphice descripsit, in Paræmia. Batava auris. Constat) Ex lib. 2. Taciti. (Vid
Cellam) Reposui Orbatellum adiutus Sabellico. Est oppidum Hetruria, quod
quia erat natura loci munitissimum, ut in Europa scribit Syluius, cui est Or
batellum, Picininus per prodicionem recepit, sed qui non multo post venisset
haud dubiè in potestatem hostium, nisi ad Orbatellum, alphonso regi transi
bus exceptus sese hosti subtraxisset.

Teutonicum Ac hillem) Cur ita Syluius latius aliquando explicat in Europa
cap. 39. Norinbergenses) Eorum vrbs tametsi non admodum vetus, inter cla
ras Germaniæ ciuitates præcipuum nomen obtinuit, nec suis laudatoribus ca
ruit, quorum duo è nostris memoria posteritati se sacrarunt Celtis, & Eobann
Sunt qui Norinbergæ nomen inditum velint à Norico monte, quod solum
rum immineat agro, contracteq; vulgo dici Nurenberg pro Duit eum berg.
Syluius alibi prodidit Norinbergenses nec Bauaros nec Ostrofrancos videri
velle, sed tertium quoddam separatum genus. Hic moriar) Forti viro nesciam
honestius quam ad signum occumbere.

Presbiterum montis Calui) Significat den Pfarrer vom Calenberg, cuius
cuius tum dicta tum facta, nonnulla, teutonico carmine conscripta atq; etia
leguntur. Certe eorum pleraq; haud illepida videntur, multa ridicula extra
scurrilitatem tamen etiamnum narrantur ab accolis per manus posteris tra
dita, quæ ipse nondum vidi typis publicata. Vadianus Cosmographus illustri
Montem Caluum putat nunc esse, qui veteribus Caciis vocatur. Bilhaldus
affirmat in Norico situm, Styrensumq; hodie esse montana. Nec desunt qui
Cacium haud procul Arrabone germanicè Rab statuunt. Verius autem esse
puto, quod Caciis Pannoniæ primæ initium sit, & Norici terminus. Germani
ee der Kalenberg dictus, quod in summitate excelsis arboribus caluus ingre
sientibus appareat. Nam quamuis) Vide sphaeram Ioan. de sacro bulico impia r.

Hoc cap. meminit filiorum principum qui sua ætate in parentis impia r.
arma susceperunt. Hoc anno) Qui fuit à nato Christo quinquagesimus sextus
supra millesimum quadringentesimumq;. Aliaq; familia) Etiamnum nostri
Germani solent plurimum tribuere nobilitati generis. Porro qui nihil aliud ha
bet, quam maiorum imagines, opinione nobilis est verius quam re. Posteriori
mea comparauit) Certe claritudini generis præstat sua inclarescere virtutibus.

Ita in me) Nec vanè, ut latè explicat Chronographus Hungaricus ad finem Annalium. Simile dictum fertur Iphicratus, qui Harmodij abnepoti cognominis generis probum, quod futuro patre natus existimaretur, per conuicium obicienti, Meum, inquit, genus a me habet originem, tuum vero in te desit. Hoc item Cicero imitatus est, Salustio respondens, & vnde petenda sit vera nobilitas ostendens inter alia, Satius est, inquit, me meis rebus gestis, quàm maiorum opinione niri, & ita viuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium & virtutis exemplum.

49. In nostram familiam) Burgrasianam, videlicet, quam nobilissimam nec minorem comitum claritudine fuisse satis arguunt connubia eorum cum filiabus sublimiore loco natis contracta. Quibus vero caremonijs res acta sit in Constantinensi synodo disertè refert Naucerus ad finem 48. Generat, Eius autem nominis familias quatuor Annales Germanici referunt Magdeburgensem, Vuirteburgensem, Norimbergensem & Rottenburgensem ad Tuberum. De quibus vide Irenicum non ita contemnendum, quin etiam vel eo nomine laudandum, quod primus illustrande Germania tam latè campum aperuerit, tot veterum probatorum vtriusq; lingue autorum recentiorumq; Chronographorum monumentis reuolutis, nemini interim inuidens qui meliora faciat. Aetate succedit) Quia secundo genitus. Voilandiam) Eam Latini quidam, at parum latine Terram Aduocatorum vocarunt. Expansi autem Forlandiam, ut sortè ab homine Italo scriptum est. Regionem nobilitauit Pinifer mons, qui quatuor Annes in quatuor mundi plagas effundit. Aegram, Nabum, Mœnum, & Salam. Voilandiam Althamerus pro Prætoriana terra non in seipse intelligit. Quicquid Franconici iuris possideo) Hoc est, quicquid ditionis iure in Ostrofrancia teneo quæ certè non parua censenda est. Quancum regionis Dux appellatur quisquis Episcopus Herb. polensis ab imperatore regeque Rom. de ea ut Feudista loquuntur, inuestitur, quod est Latinis in verba Cæsaris, hoc est ad præstandam ei obedientiam, iureiurando venire.

Partem Mosicæ) Reposui Misiæ. Nomen percelebri regioni, quam olim incoluisse volunt Hermunduros, inditum, à Missena vrbe episcopali autor est Althamerus. Vxor) Nimine Barbara Sigismundi Aug. affinis, à quo Ludouicus primum Mantue Marchio dictus est. Qui nunc rerum potitur Franciscus Ducis appellationem à Carolo V. impetrauit. Gonzagarum familia origine est Germanica. Partem Austria) Kiburgensem comitatum maternam hereditatem. apud Helueticos) Inter Rissam & Arulam flumina

Odium
 Variniani
 Cæs. Henr-
 ei Lucem-
 bugij in
 Duces Au-
 striacos.

flumina, vel, ut quidam tradunt, ad Shafhusam oppidum è nauicula in ripam egredientem. Incautum) Quid enim mali ab eo expectaret, quem colentem quem educauerat. Remisit) Dicens imperatoris occisorem ab imperatore candidum. Agere poenitentiam iussit) Sententia minime seuera in patulum maiestatisq; reum, sed ne quis miretur rerum ignarus, liber externi, natum Itali, temporum scriptoris eximia cum doctrina tum fide clari, milibus verbis adscribere, quibus palam sit, quo fuerit animo Cæsar Henricus Lucemburgicus erga magnanimos magnificentissimosq; vbiq; principes Austriacos. Ea sibi non habent: Henricus Cæsar consilium proximorum Cæsarum vituperabat, quod per ignaniam timiditatemq; Italiam non fuissent ingredi ausi. Id sibi non elaborandum, ut ad priscum decus nomen Cæsareum redeat, remissum recolatur. In Germania etiam Cæsarum parente Angulo Bononiensi multa secus ac oportuerit, facta dissimulataq;. Ob vnum Austrie Ducem quinq; Cæsares interemptos, eos Duces deiciendos ex illa cum verum ardeat, ut ea nobilissima regio Cæsaris tantum imperio pareat. Hoc Henrici consilium hæc cupiditas non latuit proceres illius gentis, exortaq; sunt libera vocem: reverendum igitur Cæsari, si pergeret alienas opes appetere, ne sexus Cæsarum numeraretur Austrie causa interemptorum. Ita permotus, Fridericum filium suum huius occisi per scelus filium, Ducem Austrie appellavit, in verba sua iurando adactum, ac iussu apud se Italico bello militare ducentis cataphractis equitibus. Quod & alio loco annotavimus, nempe in primum Cimbricum Encomiasticum.

Fabellæ Bern, Senensis in sacra concione relata. Pontanus non refellit morem Predicatorum (nam hoc vocabulo non raro vititur, quod Ciceroniani huius nostri temporis ut scopulum fugerent) qui prudentissime excoegitata quadam & ficta in exemplum adducunt. Porro, quod apud ipsum Pontanum legimus Fran. Philolphus hunc sanctulum tam tenera illi delicateq; erant aures, Mediolani predicantem dicto aculeatori ira pupugit, ut ex eo omnium eorum ordinem, qui Minorea Fratres dicuntur, non in se modo, verum in omnes literatos armauerit, exindeq; insectari studia hæc humanitatis, ordinis eius predicatorum nunquam publice privatumq; desierint. Candidè tamen nec vno loco tantum meminit post Bernardini in Satyrarum opere neutiquam negligendo quod contineant, ut ipse in ultima fatetur, quæ magna dies narrat. Albertus) Avus fratrum principum Favarie Vuilhelmi, Ludovici & Ernesti, qui hodie in humanis agunt. Strubingum) Oppidum reum in dextra Danubij ripa, quo loco quondam Thunicates condescere, quorum

fuit Augusta Acilia, qua ut Bilibaldo videtur ac alijs eruditjs, est ipsa vrbs, Strubingum ex eo maxime, quod hodie Arzelburg vocetur. Ob noxam) Pro ob noxium reponendum.

33. Qui potentiorum) Quorum illud est. Sic enim volo, sic iubeo.
Hoc caput in meo codice deest, quod puto dormitantis scribe factum incirria, quum Syluius fateatur in epistola ad Panormit. lib. i. præfixa, in singula capita se scripsisse.

34. Anglici episcopi atq; procures adorantur à ministris suis, eorum igitur fastus plus quam ethnicus. Commendat autem Germanorum cum summi Principi, tum magnatum morem, quo dum edunt, uti solent.

35. Ut ex fidelibus) Contra Alphonsus rex, autore Pontano, cum indignis tum à quibus male audiebat, multum & sæpenumero contulit, dictitans of-fulam obijciendam oblatrantibus canibus.

36. Hinc discendum vires principum Germaniæ formidandas esse rerum publicarum ciuitatumue moderatoribus.

37. Colligit è dicto Cæs. Friderici iudices non iustos tantum & prudentes, sed & acutos ac solertes esse oportere. Zifcha qui cæcus) Vnde eleganter dixit Syluius in historia Boemica, Cæco populo cæcus placuit ductor, indeq; tametsi vere res ab eo gesta, apud posteros plus admirationis quam fidei es-sent habituræ. Expunge cæcus. Improbum petitem Frideric. Imp. le-

40. pido dicto compefcuit. Philippus Macedonum rex quum Clisophum Athenien-sem adulatorem increparet, cur semper aliquid peteret, lepido ioco respondit, obliuiscor. Anno ab hinc 2.) qui fuit Seruatoris nostri M. CCCC. LIIII.

41. Morbum monere nos ad capeffendam meliorem vitam.

42. Neapolim) Lege Pontanum in historia paulò ante calcem vltimi li-bri. Arcem) Cuius illa opus fuerit narrat Bracellus mox ab initio lib. 5.

Formaq;) Fæde hic locus corruptus est, apparetq; mihi non vnum aut alie-rum vocabulum deesse, sed totum versum, seu lineam, ut vulgo dicitur. Pro-inde coniectura tantum vsus sensum lectioni virumq; restitui, de quo lectorem admonitum volui, si forte quis exemplar emendatius nactus esset. Sit effu-sus) Sub Diocletiano apud urbem Puteolos. Postremo) De Baijs, Cumis, ac Puteolis vide Blon. & Camertem in Solinum. Cadauera, Scripsi rade-

43. ra, ut opinor, rectius. Suscepit) Vnde Aug. eius nominis secundus, cuius memorabilis vox principum aures perpetuo percellere deberet, quæ est. Prin-cipem) Quem enim quisq; amat, eum si fieri possit, viuere perpetuo expetit, nullq; minus exercitum opus est quam ei, quod plurimum ametur. Laudatur

Thome Pontani dictum, quod is libenter vsurpabat. Amorem nunquam se Stipendium. Illud etiam eiusdem, ut prudens, commendatur. Amorem ermen quidem incedere, dormire tamen loricatum. Deuinciet autem principem popularium, seu, ut nunc vocant, subditorum animos. Inprimis ut animi eo se intelligant. Deinde fidos faciet liberalitas gratitudini coniuncta, tandem humanitas Cyri exemplo, qui quum ob inopiam liberalitate vi me me poterat, beneuolentiam suorum humanitate conabatur assequi. Quibus etiam in faciundo opere adiutor adesset, ac laborum socius. Saltem innocentiam) Hoc est honestam opinionem quam proficisci e virtutibus iam de etis necesse est. Fida custodia) Satelliciam signat, quo ei non raro opus erat praesertim in florentiore constituto etate, quod tum multa inconsiderate gereret, nec quam maxime decebat animi moderationem adhibere atq. continentiam. Lege autorem cui debetur appendix Chronic. Hungaric. cui fides de etionis simplicitas satis vendicat. Alberto) cuius modo mentio facta est.

Ladislai) Posthumi. Vita functo) Quum vix toto biennio imperasset Commendat Cas. Fridericum, Electorem item Brandenburgensem cognomen, Albertumq. Bauarum, quod vocati sua tempestate ad regna albus spectante legitimo herede eadem contempserint. Quemadmodum legimus de Ferdinando rege citeriori Hispanie, qua nunc pars in Aragoniam & cathalicam diuisa est. Is sollicitus a plerisque, ut vltioris Hispanie regnum superesset etiamnum mortui regis, in incunabilis filio, sibi assumeret. Itaq. ut erat minus prudens quam iustus, in publico vltioris ferè totius Hispanie conspectu conuocatorum de morte procerum ac populorum procuratorum, exstantium ut regem ipsum declararet, prodijt in medium, aditq. e solio infantulum regio ornatum cultu, atq. impositum humero, atq. solatium ab omnibus conspici ut posset, ostentans. Ea regem, inquit, o Hispanie principes, liberarumq. urbium oratores. Noster hic rex est, hunc veneremus, hunc colamus, huic fidem seruemus, qui nos Hispanorum est gentis aduersum reges. Atq. his dictis collocatum regio in solio infantulum ipse primus, et moris est, ad pedes eius procumbens & veneratus est illum, & in verba iurauit, utq. idem cuncti facerent, exemplo suo adegit. Pont lib. 2. de Magna

Provinciarum) Vide elegantissimam l. Illicitu. ff. de off. pref. non l. Congruet, eo tit. Aulicos se extricare occupationibus irretitum. Probissimum. Milites) Aulicos intelligit opinor, togatos & inermes. Imperator laudatissimus non patiebatur armatum militem esse ociosum, de gens, Antionam gratuitam militem comedere non debere.

47. *Caspar Sigismundus adulationis impatiens impudentiorem adulatorem cedit, molestia sortasse non ita improbanda est adulatio, ob causam supra in cap. i. relatam. Casp. Fridericus Amadei Allobrogum Ducis filiam formam præstantem, & simul copiosam admodum oblatam dorem ideo renuit, ne duellum illa vxore socer ei à synodo Basiliens. papa pridem appellatus agnoscendus esset.*

48. *Cum nos) Indicant in regibus esse ne malè audiant. Certè regibus honesta tantum licent, & quæ iusta sunt, nec ubi eos in officio cessare oportet. Immane quantum absunt ab huius Principis ingenio, qui cum non raro committant detestanda, idq; palam, monitorem tamen ferre non possunt. Esputrida. Prauos sentit ciues subditosq; rebelles resecandos. At à Deo) Dissimile, quanquam iterum, prodit supina ignorantia librarij, quem appareret hactenus aliquot capita, quod malè cohercant dissecuisse. Obseruanda vox tam pia tam Christiana dubio procul à præscripto æternæ sapientiæ, qui est filius Dei, profecta. Quid autem præscribit sapientiæ regibus? Misericordia, inquit, & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. Hanc sapientiæ quæ secum omnia bona defert, orabat Solomon, ut suo throno semper adfisteret, fidissima certissimaq; consiliaria. Duri, inexorabiles.*

49. *Immites) crudeles. Quos tyrannos, vel portenta verius dixeris, qualia nulla non ætas sub principum titulo pertulit. Nam) iuxta illud Christi in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Vopiscus loco mox citando auctor est, Vop. Aurelianum, à multis neq; inter bonos neq; inter malos positum, quod ei clementia imperatorum dos prima defuerit.*

50. *Stultum, sese neminem iudicare. Obseruandum item, quod imperare est ars artium, omniumq; difficillima. Flavius Vopiscus in Aurel. tradit se auduisse à patre suo, Diocletianum adhuc priuatum dicere solere. Nihil esse difficilius quàm benè imperare causa addita. Colligunt, inquit, se quatuor aut quinque, simul consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator qui domi clausus est, vera non nouit. Cogitur hoc tantum scire quod illi loquuntur. Facit iudices, quos fieri non oportet. Amouet à repub. quos debebat retinere. Ita ut dixit Diocletianus bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Itaq; concludit Vopiscus, nihil difficilius esse bono Principe: quæ autem res malos principes faciat, idem recitat. Inter Socratica apophth. apud Erasmus, quæ ad hunc locum faciunt, habes num.*

Qui brutis) Vnde dictum cuiusdam inimici scurre, qui fuit tempore
 bus Dini Claudij, celebratur. Videlicet, in vno annulo bonos Principes
 perferri, atq; depingi. Quamquam principes à Carolo nostro Magni, et
 Germanica originis Rom. Imperij titulo rerum habenas moderati sunt, cele-
 ri superioribus siue Italis, siue Grecis vno atq; altero excerptis, inter
 finos ne dum optimos collocandi sunt, præcipue verò qui à tricornibus
 quod eorum superbiam, vt cætera sileam, ferre non poterant, exerat
 quorum è numero fuere Henricus nobis quartus. Friderici pater & ipse
 Principes vt innocentissimi, ita per Cainos maxime implacabiliter perferunt.

Duos pueros) Vulgato patrj sermonis more, Adulescentulos nati-
 nat pueros. Quamuis etiam propriaq; significatione, cum pueram dicimus,
 impuberem intelligimus, id est, qui quatuordecim annos non expleuit.

Forma præstantes) Pulchros, formosos. Improbiter enim & turpi-
 clerasticarum pro turpiter factis videtur vsurpassse. Pulchrum enim & turpe
 ad mentis rationem inter opposita continentur. Vide Platonem in Hippia
 iore. Lege Aspasio Rauennati magistro epistolarum Imp. Alexandri Ma-
 meæ F. id dictum tribui, Nempe fieri non posse, vt qui omnino deformis
 bonus sit. Sed & apud iureconsultos relatum est, Sapientis iudicis esse ex
 vultus corporisq; figura mentis bonitate speculari atq; congere.

In libris apud Germanos ciuitatibus Peculatum familiarem esse. Ro-
 posui peculatus pro peculiatus, quæ sane proba dictio est, sed huc non per-
 nens, eum qui peculia habet signans. Contra ex peculiatus, qui pecunia ex-
 haustus est, metaphoræ à seruis ducta, qui peculium consumpserunt. Ceter-
 rum peculatus rei qui sint, quæue eorundem pœnæ constitutæ, docent iur-
 consulti lib. ff. XLVIII. tit. XIII. & imp. Honor. & Theodos. aa. l. l. l. l.
 ca. C. de crimine peculatus. Quamquam consulto Friderico seuerius animad-
 uersum est apud Augustam Sueuorum in quendam è primorum numero pe-
 culatus insignitè reum, cui patrum memoria gula laqueo fracta est, vt & ne-
 stra ibidem alteri eiusmodi criminis reo minoris tamen subsellij, eadem pœna
 irrogata est. Constat item apud Agrippinenses non multis ante annis quon-
 dam Aug. me. Maximilianus Imp. excederet, aliquot optimates ex hoc præcipuum
 vt ferebatur, capite detruncatos. Quæ res max Agrippinenses difficili negotio
 negotio, quum inconsulto Cesare efflagitanti populo id factum aduersus leges
 decurionumq; hoc est, magistratu fungentium prærogatiuam, datam fue-
 rit. Iurisperitorum sententia est quod decurio delinquens comprehendi qui-

dem, at non prius, quàm ad principem relatum delictum ab eòq, responsum acceptum sit, torqueri possit, aut de eo supplicium sumi. Quanquam à preceptore nostro clarissime Dn. Zasio sepe numero auditum est illaudatos Germanorum mores das altharcommen, optimis legibus præiudicare.

55. *Stultis*) Scurras & moriones Schalkenarren intelligo, quorum non nam esse speciem ostendit Pontanus lib. de Sermones tertio. Et in de Libertate scribit, quod Alphonsus rex, quanquam esset profusior, huiusmodi tamen homines cisterna rimose per similes dicebat, quas ut nullas impleret imber, sic hoc nulli quamvis magni proventus rerumq, compendia ex facient. Itaq, de fatui natura qui paruo aluntur non arbitror sensisse Casarem.

57. *Vincamus nosmetipsos*) Discant, nostri principes victores exempla Eride, ut temperare animum, neq, inolescere ob res ad voluntatem cedentes, parcereq, victis, quatenus tamen ratio patitur, siquidem videndum ne renovari bellum possit. Atq, ut seditionum principes puniendi, ubi alia ad securitatem nulla est via, sic imbellis multitudo etiam fouenda. Atq, avaritiæ) Nam primum est victoris, ut magnopere videat in ipso vincendi cursu, ne studio cedi, aut rapinarum bellum gerere videatur.

58. *Inimitem*) rigidum, inexorabilem in castigandis facinorosis. Innuens ignoscentiam esse potiorē pœnitentia.

61. *Calistum tertium*) Sed is Alphonsi beneficiorum immemor peruersi consilia & perfidia plena aduersus filium Ferdinandum agitare cepit. Quippe qui esset fluxa fide, per uicaci ingenio, varijs consilijs, præcipiti ambitione, ut Pontanus prodidit in historia, cui quam Plarina magis in hac narratione puto credendum. Sed cogitationes omnēq, Calisti consilium mors interrupit.

De quo Dominicus Capranicus sacerdos Cardinalis, cum intellexisset eum pontificem creatum à Collegio Cardinalium, quod eius degenerantem cognouisset animum, quàm fatuē, inquit, fatui fatuum creauere.

IN PROOEMIUM.

IRTUTEM MAGIS VSV DISCI, *quam*
præceptis. Virtutis enim laus omnia, Cicerone teste, in actione
consistit lib. Off. primo. Non qui facienda dicunt) Diogenes
dicebat eos, qui de virtute loquerentur nec recte viuerent, Co-
thare similes, quæ sono prodesset alijs, ipsa nec sentirent, nec au-
diret quicquam. Sed qui dicenda faciunt) Taxat latenter, qui per vitam
omnem nihil aliud quam de virtute disputant, quod virtutem verba putant,
vt lucum lingua, quemadmodum notans eos dixit Horatius. In omnium rerum
licentia) Quum Sex. Nero Caesar nihil flagitiorum sibi non permitteret, elatus
tanto rerum successu, dicebat neminem principum ante ipsum, scisse quid lice-
ret. Verum qui hoc dixit, sensit tandem quid vicissim liceat populo in malum
principem. Eras. lib. Apoph. sexto.

In Cap. I.

Fama viuere post mortem praeclaros autores. Ta neq; Sentiens com
Diogene vitam sine literis mortem esse.

Princeps commodis publicis minus recte consulere posse propter con-
liariorum priuatos affectus. Lenius rerum quam fame iacturam) Sic enim
dauimus locum in diuersum sensum deprauatum, Affuit enim Sigismundo le-
beralitas ac munificentia quanta in nullo ante principum. Roma) quum Fri-
dericus imperialibus insulis a Nicolao V. cingeretur.

Barbara v-
xor Sigis-
mundi,

Vxor fuit) Et simul vomica. Nihil enim degenerauit à paternis mori-
bus. Nam filia fuit Friderici Comitis Cilia omnium ætate sua viri flagitiosissi-
mi. Meminit eius Syluius in Europa & hunc imitatus Volaterranus. Tortura
exemplum) Hanc lex Dei velut castæ hostiæ munus elegit. De ea lege diuini
Ambrosium quæ ad hunc locum faciunt, cap. 19. lib. Hexam. quinti. Cur non
columbas) Vox parum pudica, sed quam aliam, quæso, expectantes ab ea quæ
persuasa erat, animam æque atq; corpus interire.

Columbas) Quod fatui sæpe indulgeant, Passeres) Vt bi auium sumi so-
latissimi, ita vita breuissime feruntur. Morosa vxor, mors viri.

Or

Ottacarus) Reposui Ottacharus, qui Italis est Odoacer, Austriaci no-
 stris Odafter, Priscis Hettbeher quia Ott seu Od (vt Anonymus doctus procul
 dubio ac iuxta diligens autor ille, qui aliquot nomina propria Germanorum
 ad priscam Etymologiam restituit, tradidit) significat, Hatto Hetto. Est autem
 Hatto seu Hetto idem quod pater. Vnde adhuc hodie teste eodem in Hassia pu-
 eri appellant patres suos Hatto, sicut & in nostra Alsacia, Hetto, quod forte
 eum latuit. Et credit Chartos, quos nunc Hessos vocamus prisco vocabulo Hat-
 tos, id est patres, & Hattiam patriam appellatam esse. At eadem ratione Al-
 sacia, Hettia videretur esse vocanda. Interpretatur autem Hettbeher, pater
 custodiens, seruans, tuens. Hegem enim significat custodire, inde nomen Heger
 quem nunc Hoyer vitiose dicunt. Ceterum Ottacharus is est, quem acie vi-
 ctum Caesar Rudolphus occidit altera in eum sumpta expeditione, haud longe ab
 oppido Mareggk in tractu, cui Marauaha flumine nomen est Marcselt, vt à
 Lecho ad Sueuorum Augustam, Lechfeld. Ne cornua) Nimirum sentiens id in
 sua ferendum, quod quis in aliena patrat, iuxta à celebrem Mimum, ab alio ex-
 pectes, alteri quod feceris. De Cornutis extat haud illepidum carmen, quod
 Ioan. Neuxanas Iurisconsultis indefesse & ad miraculum lectionis, refert in
 Sylua sua nuptiali, pag. CXLV. fac. secunda. Porro non satis constat de qua
 vxore accipiendum sit, quum Ottacharus pro regum vel potius tyrannorum
 licentia superduxerit alteram repudiatam vt annu & sterili Margaritæ Au-
 striæ, quæ fuit soror Ducis Friderici Austrj, in quo sine sobole defuncto lauda-
 tissima per multos annos familia Leopoldina cognominata, extincta est, cui
 summa Cæs. Rudolphi virtute parte, quæ nunc rerum potitur nobilissima te-
 ritius Germaniæ gens Habsburgica successit, nullam vquam, vt ceteræ, inte-
 rea interruptionem stemmatis passa. Sola itaq; seriem continuam referre po-
 test, quæ & industria studioq; Cæs. Maximiliani nullis non annalibus moni-
 mentisq; veterum excusis, texta est in libro, cuius statim mentionem feci in
 primis in Ant. Panormit. scholijs. Post annum, inquit) Sic Ioannes Geilerus
 vulgatiore cognomento dictus à Keisersperg (quod est Alsatiæ oppidum, haud
 ita contemnendum, in ciuitatibus decem, quæ sub Cæsaris præside, imperato-
 rem tantum agnoscunt) celebris sua tempestate Predicator, electo, qui hodie
 præest Argentoratæ ecclesiæ episcopo è præclara illustrium Comitum ab
 Honstein familia Vuilhelmo tertio, quiq; vt alias plane egregias præteream,
 peculiare in procerum confessu, nomen principis & magni cum vsu tum con-
 silij, pacificatoris deniq; in prouincia meruit, iam concionem soluturus, elapsa

Oppianus.

inquit, anno vidimus, an novus praesul vobis laudandus veniat. Proculdubio imprudentis esse ratus de eo publice verba facere, cuius mores nec dum scire novisset, quos etiam non raro magistratus mutare solet. Fratri) Tunc etiam abrogati Caesaris. Pontano scurrarum omnium deformatissimi sunt qui principum mensas, inq; dominantium aulis versantur, non modo rei famulati ampliande gratia, ut nostra recordatione Chüonradus a Reiss, atq; Pfortzheimius, quod tolerabilius quidem videatur, verum ut ventri satietate atq; ebrietati, hiq; facile quidem in omnem turpitudinem dilabantur gula ac ventris studio, Græco nomine nunc Parasiti vocati, nunc Sycephanta Philelpbus) Cum Volaterrani tñ Camertis aliorumq; excellenti doctrina rerum testimonio sua tempestate extra controuersiam omnium doctissimus, qui ut de Vinicio dicebat Augustus, ingenium innumerato habebat. Sisyphus) profecto refertum bona fruge. Antonio Pio) Scribendum omnino, Caracallus erat, oblato poemate eius filio Antonio Caracallo & parentis in patriam reditum impetraverit, & ab eodem, quod Aeneas hic refert, totidem aurei nummi, quot erant versus donatus est.

Quaquam huius rei haud quaquam indigne relatu, Spartianus non meminere. In Trebia) Emendavi, interea. Obsidere instituisse) Quia Ladislaus adolescentulum in Italiam abduxerat. Hæc ratio) Nec mihi versum Fides erga subditos. Terris) Repone treis. Sic enim ab Aenea veterum more scriptum arbitror, quod ignaro prorsus ex scriptore, ut apparet, omni vere loca imposuit, ut terris scriberet contracte, qui mos etiamnum servatur hys, qui scriptioribus principum negotijs adhibentur. Inter se contendisse) Subinde) Pippum & eis quoq; id pomum, sicut euenit, disfidum pariturum. Zissonem) Pippum vel Pippum scribendum. Hoc duce gessit Cas. Sigismundus grauius bella adversus Venetos. Vide, Sabellicum & Volaterra.

Ex domo Stroziarum) Idem commemorat gentem Stroziam maxime præpolluisse cum diuitijs tum equitibus, Ferraria quoq; per exilium peragatam. Siquidem Cosmus Medices a Strozis expulsus, a Florentinis præcipuum reuocatus, talionem & ipse aduersarijs reddidit. Consilium præcipuum Cas. Fridericus refutat. Cum Marano) Morauis resitur, qui nostri lingua die mercher appellantur. Olim regionem habitare Marcomanni, de quibus Rhenanus noster luculenter disserit in Germania sua. Pippum) Fides principis in consiliarium. Consilium pessimum sumq; crudelitate coniunctum a Cas. Friderico reiectum. Non sic Augustus, qui

qui Caesarionem Caesaris patris ex Cleopatra filium e medio sustulit, quo solus imperaret. Digni profecto erant, qui sic inuitabant principem ad cognati sanguinis effusionem, ut mox e numero memoriaque viventium tollerentur poena legis Pompeia de Parricidijs. Diuitijs antepono. Sentiens ea duntaxat regibus consilia sequenda, quae honesta sunt atque iusta.

Qui sumptus meretur? Quocirca opulentissimi etiam reges, dum profundum sua, dum nullam facultatem rationem habent, ipsi quoque eo deuenire aliquando solent, ut exinanito erario rei familiaris angustijs pressi, ad ea quae non conueniant, amplectenda cum concilia, tum facta prolabantur, cuius rei maximum exemplum praeiit Alphonsus rex aliqui laudatissimus. Vide Pontanum, qui illud refert in de Liberalitate.

Pestem odisse? Bias Prieneus interrogatus quod esset animal omnium maxime noxium? Si de feris, inquit, per unctarum, tyrannus, si de mitibus, adulator.

Bannus? Est Hungarum praefes. Emendavi corruptum vocabulum March-lang, (scripsi) coniectura tantum Marcus Bannus fort. Dalmaciae Palatinus) Huic in regno secunda tribuuntur a rege, vocaturque Palatinus regni, ne putes familiae nomen, ut est vni in principibus septemuiris longe clarissime.

In cunabulis moriantur? Iodocus a Calbo patrum memoria theologus Heidelbergensis, quum is ab auunculo meo amice monitus esset, ut quae superiore concione de salute principum per quam libere differuisset, proxima concionaturus mitigaret temperamento quopiam, vir perpetuo tamen sibi constans, recepit se rem cordi accepturum. Sequenti igitur concione praefatus se quidem per occasionem nonnihil de statu principum in futuro seculo dixisse, quae sorte minus vere, atque aliter ac senserat, delata auribus eorum, non admouendum gratiae acceperunt. Proinde ne ambigant, qua mente ab eo proclamata, sint recipienda, ipsum iam ut sua natura esset, aperte exponere velle. Videlicet, quae antea de principum salute vniuersim in medium protulisset, non nisi cum micafalis fuisse accipienda. Etenim se minime eos exculdere principes aeterno regno, qui septennies moriantur, ceterum de per aetatem corruptis dictum esse. Videlicet iure cui videri posse, apud superos ferinam carnem perraram, si quis ex illorum numero ad caelicolas conscenderit.

Diuae Ferinae? fort. Serenae. Alberti) Eo nomine primi. Commissurum praelium) Memorabilis sane pugna, ut quae ab ortu Solis in occasum eius protrahita est. In ea Fridericus, qui antea bis victor abierat diuersis locis, inferior tandem captus est, & non occisus ut Itali & in ijs Egnatius, prodidit.

Nam Leopoldus frater Ludovicum modis omnibus vexare non desistit, donec res Friderico sua Austria restituto componeretur. Patria mea selestadiensis, cuius Friderici partes, recusavit prius agnoscere Ludovicum, imperatorem facere, quam ille quavis sen. pop. quod selestadien. à Friderico postulat, ita contemnenda privilegia approbasset, quæ pariter clementia Caroli principum permavent rata. Quæ res) Lege annales Hungariorum, nographi in rebus Sigismundi Aug. Memorabile integritatis exemplum Inter Ioannem) Filium Imp. Henrici VII. qui adeptus dotale Boemiarum id successoribus tradidit vsq. ad Sigismundum Aug. an. C. XXXV. cecidit in prælio cum toto exercitu militans regi Gallorum adversus Angliæ ge Polydor. lib. 19. in histo. Angl. Gaguin lib. 8. & Paul. Aemil. lib. 4. Henricum Carinthie ducem) Habuit enim & ille in regno, qui partes tenebant, quod ei altera atq. adeo maior Venceslai regis cognomen iuræ ris soror nupserat. Sed hunc primum Cas. Albertus Austrius expellens suum Rudolphum regem constituit, quo paulo post mortuo res ad Henricum reuerititur, contra quem rursus rex Ioannes profectus, armis regnum ab eo accepit. Zyscha) vide Syluium in historia cap. 15. Ritium lib. 2. in Regib. Hungar. qui eum Siskaluscum appellat. Quamquam librarij infensæ duo in vnum vocabula coacta videntur, ut sit legendum. Si vero dicitur Zyschus, quia altero captus erat oculo & quæ sequuntur. Vide & Papenham Cardinalem lib. Comment. sexto, ut cognoscas quam infelicitate Zyschus contra VViclephitanos pugnaverunt. Nam Hussitarum) quorum fuit Zyschus Imperator, hoc est, ut nunc dicunt, Dbryster Zeldcheupman insania, quæ nemo nisi & ipse insani capitis negare potest, originem habet à VViclephitan dogmate. Namq. hostes venientis) Sensus exigit ut legamus. Nam ut hostes viuentis aspectum non ferebant, ita mortui &c. Hæc sancti) tinus) Reposui, ut in Antonio Nestor Fauentinus. Nimirum à Fauentia liciæ vrbe oriundus. Nam qui genere obscuro nati sunt, ut inclaruere, virum quisquis suis factis à patria vel vicina loci natalis cognobiliore vrbe cognomentum accipiunt. Sic ille Liebholdus à selestadio. Copiarum daribus) Ad & Erasmmum de bello verè Christiana differentem in explicatione parum Dulce bellum inexpertis, digna profecto ut aureis notis tota exscripta quæ diè ante oculos Principum magnorum conspicienda ponatur. Si ex re, inquit, omnium pessima quicquam omnino commodi potest colligi, id totum ad sceleratissimos aliquot latrones deriuatur, ad militem mercenarium ad strenuos prædones, ad pauculos fortè duces, quorum artificio bellum in tot

ipsum fuerat excitatum, & quibus cum nunquam melius agitur, quam in summo reipublice naufragio. Contra euentos) Expunge, & Venetos repone. Et mox Mahumetes, pro Machmetus. Hunc debemus Sergio monacho ob sectam Hareses à Constantinopoli in Arabiam profugo. Leges superstitionis Sergio magistro condidit, quas vno volumine conscriptas Alcoranum appellant, quæ piorum iudicio non tam argumentationibus armisq, quam mortum integritate, ac verò Christi Dei & Seruatoris nostri cultu refellenda sunt. Moriens prædixit se iturum in cælum, quod diu expectantes tandem teatro coacti odore sepulchro mandauerunt apud Macham ciuitatem, quæ adiutur ab eis vt à nostris Hyerosolyma.

27. Socrates duxit vxorem) Lego eum simul aluisse domi duas vxores, Myrto & Xantippen. Proinde demiranti cuidam in quem tandem vsu aleret duas mulieres, præsertim rixosas, nec eas domo exigeret. Hæ, inquit, me domi docent tolerantiæ, quæ mihi in publico vtendum est, harum moribus exercitatus commodior ero ad aliorum consuetudinem.

28. Graciscitane) Emendaui Grositanæ. Sic enim habet catalogus Episcopatum ecclesiæ Tusciæ. Grositanen vel Grossetanus. Vide sextum volumen Tractatum iurisperitorum fol. 87.

29. Verba iactarent) Sed vt est vulgi ingenium in vtramq, partem immodicum, vbi Pragæ recepit, qui paulo ante Boemorum hostis, ex adulterio natus, Antichristi filius, sacrilegus, publicis hominum votis perdendus censetur, extremis honoribus exceptus est. Vide Syluium in hist. cap. 52. Per preconem) Sic ars arte delusa est.

30. Parricidium offerens a Rudolpho Imp. integerrimo reiectus.

31. Hareses) sectas, de quibus Laertius lib. primo. Hippobotus eodem referente nouem ait fuisse. Sed duæ præcipuè habitæ, quarum altera Academicorum, & altera Peripateticorum est. Horum concordiam, quam dum memoratur Ison. Picus princeps ille incomparabilis, vt optima quæq, solet inuidamors superueniens, intercept trigesimo ætatis anno. Lege vitam eius à nepote Io. Francisco scriptam itidem Principe omnium mea recollectione doctissimo, inuenies quæ Hugonicæ sententiæ astipulantur.

32. Occidi iussit) Quum Imperatoris indulto cuius Iudei, ex eo regem non habemus nisi Casarem, ditioni subiecti sint, synagogas habeant, hæreticis vt execrabilioribus ideo negatas, quod professam fidem violarent, cautumq, disserit Rom. pontificum lege, ne cui liceat inuitos Iudeos ad Christi fidem commovere, quod illa ex necessitate minime proficisci debeat, non video quo colore

De Iudeis
ad fidem
cogendis

tam crudele edictum, quod innuit Syluius, verbo deserviens. (Syluius pater
nisi nunc multitudo, ut a Seneca dictum est, tollat pudorem, & quod quidam
iurisperitorum, nescio quam recte, usurpant. Multitudo peccantium conser-
tudinem facit. Sed eos respicere oportuit ad illam vulgo iactatam. Non
nus ardent, qui cum multis ardent. Ad Christum, vnum & singularem
Deum) Is namq., ut imp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius
ad Eutropium Praef. Praet. referunt, Nicena assertor fidei & catholicae religio-
nis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum
Dei vno nomine consistetur. Quod negabat Arrius: trahens in eam demer-
am magnam partem orientalis ecclesiae, anniscentibus praesertim pro eo
busdam imperatoribus, ut est in historia Cassiodori, quam repurgatam
stratamq., debemus clarissimo viro conciuui nostro Beato Rhenano.
meru) scilicet, vel vite vel rei amittenda. Eiusmodi Marranos hodie
Hispani, clam iudaismum obseruantes sacro fonte abluci. Incitatur
rexi, minatur. Carmen) Fortè vnum aliquem psalmum.

Fœnus ita demum) Petikum è c. Sicut non, dist. XLV i. Certe pœn-
interesset, l. eos. co. de Vsuris obseruari, quæ certum modum finem
constituit, ut qui eum excederet, plecterentur. Alciatus, ut videtur, non
episcopos & sacerdotes Italiae, quod fœneratores potius suis clam, crelia
cunijs in id lucrum, adiuvant, quam villo modo coercent. Quod &
Cyprianus conqueritur. Sexto & quadragesimo) Scribebat enim
uius Paralella hæc, vel ut ipse nominat commentarium, dum Neapoli
Anno reparatæ salutis M. CCCC. LVI. Duos gladios) Lege cap. 4.
& seq. lib. 4. Annal. Polonic. ut cognoscas memorabilem pugnam, quæ
est. XIII. Iulij anno à nato Domino M. CCCC. X. in ea pila
quingenta millia hominum cecidisse referuntur. Vladislavus autem
qui ethnico patre natus Olgerdo Lithuanorum principe rei militari
cui & ille inter duodecim filios, natus maximus erat, licet prius à patre
douico regi Hungariæ & Poloniae Duci Austriae VVilhelmo desponsam
nem filiam Hedwigim, quam Itali Galli, more suo nomina externa regum
pentes Adizgam vocant, ducens uxorem, ut supra dictum est, Poloniae regem
& simul regenerationis lauacrum accepit, summo tamen episcoporum &
cerdorum gentis scelere, inuita adeo puella, ut quæ iam mater esse
cupiebat, paterna vota rata grataq., habens, nonum maritum obtrudens
Horum & suavis procures regni aliquot simulantes a se sponsum
helmu, nec certè ita contemnendum, ut quidam scripsit suo iou
ad the

ad Italiam regine, ut iustum maritum, sicut dubio procul apud Deum, ac ipsam Hieduigum fuit, id morte eius non multo post tempore secuta ostendens, perducendum, quo iam sponsa coniunx fieret, cum iniuria ludibriq; excluderunt. Vi stet illud vulgatum Lucani carmen mutato vno duntaxat verbo.

Nulla fides pietasq; viris qui lucra sequuntur. Oppidum beate Mariæ Nobis est Marienburgum, in quo magni magistri ordinis Theutonicorum sedes erat, priusquam Poloni illud cum magna prouincia parte occupauere. Omnis Prussia Postrema Germanie ora est amplissima, de cuius antiquitatibus non contemnendus libellus extat Erasmi Stelle. Crantius in Vandalia, Althamerusq; in commentarijs situm, moresq; gentis, bellaq; referunt. Tota ad hunc fuit militie Theutonice sanctissima virginis Mariae. Exemplo Sigismundi imp. pulchrius est benefaciendo quam potentia inimicos vincere. Forte legerat aliquando Philippum filio Alexandro suasse, ut eos qui in rep. pollerent autoritate tum bonos tum malos sibi conciliaret amicos, ac bonis quidem vteretur, malis vero abuteretur. Neg enim mortuus bellum excitat) Patriam Italice protulit, multarum namq; linguarum peritus fuit. Latinus est, Mortui non mordent. Nostri vero, Canis mortuus non mordet. Theodorus Chius cum deliberaretur, vtrum Pompeius ab Aegypto repellendus esset, an admittendus, censuit receptum occidendum, addens hoc dictum: Mortuos non mordere. Albertus Austria dux) Eius nominis quintus filius Alberti, ni fallor, quartus. Bellum hoc quod autore Sternenbergio regulo, seu Barone inter Bohemice procures tunc magna autoritate, excitatum est in historia cap. 55. & referunt Annales Polonici lib. quarto cap. 53.

Si alium Prudentissimus princeps noluit per legatum, sed per se gerere. Nam ut quidam sapiens vere dixit commonstrantibus id multis nostrae tempestatis exemplis, & quidem domesticis, ne vel superiora vel externa, tametsi horum assatum satum est, repetamus. Videlicet hoc esse precipuum bulcus omnium rerum publicarum, quod omnia munia per vicarios administrantur, interdum alteros ac tertios. Ac frequenter is qui & honore & salario fruitur, minime omnium idoneus est ad functionem obeundam. Annotent hoc principes qui subinde coguntur exactionibus grauare populum. Frustra ducem appellatis) Quod eius sit praecedere, petita ab etymologia rationo.

Exemplum constantis vereq; Socratici animi. Legimus enim Xantippo de marito suo Socrate predicare solitam, quod semper vidisset illum eodem vultu reuertere domum, quo exierat.

Observandum exemplum quo Caesar Sigismundus heroem inuita
fese ac virum fortem ostendit. Voce) Placida sanè atq; sedata. Quoniam
tus aliquis, aut furoris stimulis percitus virum fortem prestare nequit. Ad
cia) Non raro rerum scriptores solent etiam laudare audaciam, canig; in
lo pro muro habendam dicunt, Atq; adeo passim ab omnibus vsupratum
prouerbum. Fortes fortuna adiuvat, admonet his plerumq; res prospere
cedere, qui fortiter periclitantur fortunam, ceu insensam ys, qui nihil autem
experiri. Quisq; timens) Sceleris, scilicet, conscientia. Coniurati Hungari
cuius scriptor autor est, quod Sigismundus à duobus ac triginta regulis, qui
milites regni vocatos dicit, iussu eius securi percussis regnum nunquam
metu tenuerit, ac post prioris vxoris mortem captum, nec andung; magis
asseruandum femina, cuius maritum ille interfecerat, esse traditum, qui
ro dimissus fuerit modo cap. 44. huius lib. audiemus. Porro cordatum criti
Antonini Getæ dictum, nunquam magnorum principum animis excidere de
beret. Is, quum pater eius imp. Seuerus hostes eius omnes necare destina
interrogauit quantus esset occidendorum numerus, eum quum pater edisset
set rogauit num isti haberent parentes ac propinquos, quum responsum esset
habere & quidem multos. plures ergo, inquit, in ciuitate tristes futuri sunt,
quàm lati.

Iodocus Mo
raus.

In eo bello) Meminit eius Nauclerus Generat. 49. & Syluius in Europa
cap. 39. Sexto) à virginis partu MCCCC. & quinquagesimo. Granburgum)
Scribendum Grauenburgum, In valle iacet) Ad amnem Pegnesum, qui La
fenium Norinbergamq; attingit. Quamuis in se vnum) Sic restitui interpre
tam lectionem. Attende non modicam laudem Germanorum, quod famula
denictarum vrbiū seruant inuiolatas. Iodocus) Ea etate princeps celebris. Cer
ma, & prudens & strenuus religionisq; atq; iusticie cultor habitus. Cer
nihil tam ad conciliandos popularium animos valet, quàm iusticie ac diuini
cultus opinio. Quamobrem non tam mirum ei delatam imperij administrati
nem quàm abrogatam, Vuenceslaum aequiore hic constat anno deposuisse
breuitas imperij, vixuta semestris, Iodocum cathalogo principum exclusisse
Gessit grauissimum ante bellum cum fratre Procopio. Lege Grantium in Var
dalia lib. 9. cap. 29.

Cum scissa esset) Impropiè dictum ex eo apparet, quod concio fide
am pro qua constat Christum, inuisibile eius caput, in Euangelio rogasse, ne
deficiat fides Petri, gratiam quotidie in ecclesiam infundentem, adeo vt magis
schismatici eam diuidere, neq; ter heretici subactere valeant, semetipso
ab ea

ab ecclesia catholica alienantes. Nam qui delinquit seipsum condemnat. Unde vulgo dicitur. Ex maleficio reum naturali obligatione teneri ad poenam, quia videtur consentire, ut merita poena afficiatur, quod ferè omnes Iurii civilis interpretes tradiderunt in l. ex hoc iure ff. de iust. & iure. Quamobrem donec ad sanitatem reuertantur non sunt pars ecclesie, ex qua exiuerunt, vna in re solum intenti, ut contradictiones cunctis orthodoxis adducant, ut vbiq; concordiam extinguant, nusquam pietatem adiuuent, ut verè dixit Alciatus maximus ille Iuriscos. cui vni solide docta vereq; pie sentienti tribuendum est, quàm sexcentis plaustris conclusionariorum, quorum omnes hereticæ sententiæ veterum orthodoxorum commentarijs confutatae sunt, ut idem Alciatus iam melior theologus latè docet in enarratione epistolæ Ioannis pape secundi ad imp. Iustinianum, C. de sum. trin. Sed bene habet, quod qui errat cum Ecclesia, feliciter errat, si modo errare potest, quæ Christi spiritu regitur, rege- scissam dixisset Syluius, cuius pontifices & errasse olim, & errare posse nemo negare potest. At interim in Catholica ecclesia, quæ eius sedis primum, non ex frigidi, sed mis decretis solum à CCC. annis citra usurpatum, ut quidam hereticorum ridiculè tradiderunt, sed ab Apostolicis temporibus per manus traditum, agnoscit, Christianorum dogmatum manet sinceritas. Quamquam fatendum est, si per illos ferè annos Ro. pont. vita moresq; ex a quo respondissent professioni Apostolorum principis Petri, hoc est tam ardentè quæ Christi sunt qui spirituale regnum constituit quæsisset, quàm eos fortè exigentibus sic, non satis, sed populi peccatis, cæca ambitione, ac euangelio plane inimica cupiditate rapti, mundialibus opibus attrahendis studuisse, operibusq; carnis delectatos res ipsa declarat, nulla inuidia laboraret Sacerdotium, sed ei pristinus honos veneratioq; staret, quæ ut reparari possunt in Scholis nostris in Guntherum Ligurinum e verbis Pauli AEmilij, quem Canonicum Parisensem accepi quod tum ignorabam, retulimus. Sapienter igitur qui prauos mores non vrbis tantum, sed orbis etiam quo Christi nomen receptum est corrigendos potius, & minime Rom. pont. extinguendum putant. Petrus de Luna Hispanus è Cathalanis qui Auenione Clemeuri pseudopontifici successerat Benedictus XII. vocatus.

Bald. Cossa) Neapolitanus vir potius militari quàm sacræ idoneus disciplina, ut Volaterranus dicit, Bononia creatur quod & legatus Bononien-
 esset.

esset, & armatos milites haberet, ut si precario id obtinere non posset, armis consequeretur, auctor Platina. Est nonnullis Ioannes X XII I. alius X XII II. de quo & supra dictum est. Cararius, patria Venetus ti. S. Marci presbiter Cardinalis in pontificatu nomen sumpsit Gregorij XII. creatus Romae hac lege ut si ex re foret ecclesiae se pontificatu abdicaret. Constantiam ut constanter asserunt Vadianus, Althamerus, ab Constantio Constantiis magni patre appellatam, Bilibaldo coniectura est fuisse olim Gammataram.

Sueuorum ut nunc) Quod loca Rhetiae primae, cuius descriptionem peti ex primo libro Germanic. rerum. Beati Rhenani, occuparunt. Alemanni occuparunt, qui Sueuorum nomine continebantur. Itaque Turegum oppidum Sueviae vendicatur, quod Sueui, id est, Alemanni pagum Turgauensem possederunt in quo situm est Turegum. Constantiam autem in Rhetia prima censam fuisse veterum praesidiorum monumenta conuincunt.

Sigismundus imp. curauit) Imperatoris enim est in se hismatu procurare, ut congregetur consilium, quod verum esse magni nominis iurisperiti interpretantur, ubi pontifex Romanus ex magna causa esset suspectus, aliquando ad eum pertinere synodi vocationem, & eo negligente ad eos Cardinales, qui minime eius labis suspitione notantur, quae conuentui peragendo causam praestant. Vbi cumque, autem de hoc oriretur aliqua dubitatio, existimatur Alciatus, eius disceptationem imperatorem forte adeundum.

Ut nationes omnes Vnde Cas. Maximilianus cum per iocum Viaticum clericorum nuncupabat. Electus) Maximè procurante ipso Cas. Sigismundo, quo inuito post statim in Italiam reuertit. Duos) Lunam scilicet, & Cassinam. Luna pertinax retento papae nomine mortuus est, cui successerunt Clementis octauum canonicum Brachinonensem Aegidium cognomine Martinum ad Cardinales, Alphonso rege adhortante, quod Martini pont. opera abrogata si esset Siciliae regnum a regina Ioanna, quae prius eum heredem constituerat. Cossa dolore animi, ut putatur vite pertesus priuatae moritur.

Tertius) Carrarius. Renunciauit) per procuratorem Carolum Malatestam, quum ipse ad synodum proficisci recusasset, decreta est ei legatio Agnolici Piceni, quia facile cesserat in quatuor tamen non multo post moritur, Martini nondum pontifice creato.

Suo periculo auertere alienum magnanimitas est. Cur igitur) Fuit illa tempestate, ut constat ex scriptoribus inquietior senensis resp. administratio propter diuersa ciuium studia quae Florentini fouebant. Captum) Cum propter nebulas

nobiles iussu eius, ut paulo antè retuli, occisos, tum quod apud Nicopolim ab Amurata Turcarum tyranno praelio victus inglorius reuertebatur exutus Austria, tum etiam quod defuncta Maria vxore constupratorem ageret virginum, si modo in eo fides habenda est Hungaricarum rerum scriptori. Cognomento Garzij) Scribendum Garij. Nam eorum pater Nicolaus à Gara Palatinus à scriptoribus appellatur. Scio inquit) Verba regis Sigismundi ad sceminam, cuius maritum eius interfectum traditus fuit adseruandus in castro Soclos vocato. Nota reges timere exempla. Quod si me) Promissa magnifica. Sed à libertati restituito Sigismundo seruata. Debellatis rebellibus) Nomina eorum si ferre requiris, petenda sunt ex libro secundo Ricij de Hung. regib.

Austria clarissime in magna Germania prouinciæ descriptio.

A Lest) Emendati Leyta. Hodie hoc flumen haud procul ab Aldenburgo Pannoniæ superiore ab inferiori diuidit, vbi & à Danubio recipitur. Anasus qui & Anisus, haud procul ab eo castello quod Charnstat, rude Anasus fl. vulgus Raj) stat nominat in profunda vallis planitiæ ortus, primò tenuis, mox Austria. vtrum illabentibus riuus auctus asperimis montium angustijs illabatur, atq; inde longis sonoribus flexibus elucatus Norici Ripensis campestria ingreditur, cuius adeo citato, ut his in locis quibus interdum vadofus, & quamuis fortia, iumenta subsistere & ferre impetum vix queant. Ad huius ripam, quod prius à veteri amico nostro Vadiano viro docto atq; diligenti annotatum est, proximo anno Turcarum acerrimæ incursiones patuerunt. Nam fluuij qui sub Aniso Danubium ingrediuntur in Norico, multis locis sunt vadofsi. Neq; est vlla prouincia huius lateris, quæ tot amœnis limpidisq; & in totum piscosis amnibus irrigetur. Anasus infra vrbes Ensy) mœnia iuxta Mathausen Danubio commiscetur Anaso vrbi vulgo Ens, ab eo subter allabente id nomen dederunt, cum Lauteacum veteribus fuerit oppidum archiepiscopali sede nobile, quæ postmodum Saliburgum translata est. ab hoc item amne, quicquid supra eum situm est, ab Austriacis popularibus Osterreich) ob der Ens / & quod infra iacet Anisum Osterreich) vnter der Ens vocatur. Norici) hoc est vt posteriùs dici cepit. Bauarici, prout nunc in ea portione qua in plana demittitur propemodum tota ditioni principum Bauariæ subdita est. Quo verò autote, quonè iure in Austriacum nomen cesserit, copiosius vt suo loco, in Scholijs nostris in Guntherum Legurinum disseruimus. Oenus) Ingens flumen) Et rapidissimum, vulgò der Enn, qui verius o Rhetia prima alpibus, quibus nunc nomen est Athesinarum, à fluuio Athesi, vulgò Etsch, delapsus oppidum Oemponi) Innsbrugg præterfuit, à me olim celebratum in commentarijs,

Oenus fl.

quos in Staurostichon Pici scripsi iuuenis, à quo quidem loco primū nati-
 bilis, sed montium anfractibus variè tortus, nec statim in plana admissus, sed
 longius per campestria ingressus est, omnibus aliquot non ignobilibus & dolo-
 rientibus demum iuxta Patavium cum tali impetu vndarum in Danubium adve-
 nit, ut per longissimum spaciū cursum suum seruet nec Danubianū adve-
 sceatur aquis, quemadmodum perspicuè ex vndarum colore apparet. (Po-
 tauiam) Scripsi Patavium meliores autores sequutus inter quos præcipue
 Bilibaldus, Vadianus, & quem Germanos amare colereq; & venerari debet
 Ricardus Bartholinus, cum quod Italici sanguinis vir immortalis pietatis
 Germaniam nostram, cui toto pectore fauet, illustraverit, tam quod Galliarum
 narum partium studiosior haberetur apud Iulium pontificem accusatam suis
 animo decennale exilium extorris tulerit apud nos. Extant nostri in eam
 commentarij, quos nisi, præcipit assemus amicorum precibus fatigati, meli-
 ores nunc dare possemus. Quamq; arbitror me non semper à scopo ab-
 rasse, atq; ideo apud gratiorem posteritatem conatum quoq; nostrum satis
 gratiosum. Viennam) Capnion Vianam appellabat. Sic & Bartholinus lib-
 Austriados. Video eruditis insequentibus haud displicere, quod scholium noster
 admonuit, urbi indubiè à Germanis condita, nam Fauianū non est, ut præ-
 runt non indocti viri, recepta provincia Romanorum præsidij electū, à pub-
 urbano fluio, von der Wien, nomen inditum. Posonium) Teutonicū
 Presburg quibusdam placet ut Romanè magis Pisonium vocetur, ut sem-
 pronium pro Sopronio, Eedenburg. Primò à Marchionibus) Video spem
 um ignorasse, quod Carolus Magnus, dum appararet Bavariarum bellum ad-
 uersus Tasillonem, in Hunnos, qui superiorem Pannoniam infederant, auxilia
 propinquis Bavaris & consanguineis laturos, præmiserit ex suis nominatim
 Ostrofrancorum proceribus sibi strenuis bellorum ductoribus cum parte capi-
 rum Theodoricum Alafredum, qui, ut scribit Aemilius, aliquot secunda pie-
 lia fecere, munitionesq; opportunis locis & præcipue ad collisiones fluviorum in-
 iectas expugnant, terroremq; circumferentes hostem longè latiusq; præ-
 ventem submouere, ex ea, quæ nunc Austria nomine indito ab Austria ge-
 gica, pridem Germanica facta, in qua quod nemo sani capitis negare potest
 maiores Caroli puri Germani orti rerumq; potiti sunt, atq; ipse Carolus apud
 Ingelheimum natus. Itaq; victores eorumq; posterī virtute sua parte præ-
 cie comitum nomine præfuerunt, quod ut vetustissimum, ita Carolingianum
 Principum temporibus vsitatissimum. Marchionum vocabulū planè barbarum
 post.

posterius propemodum sub exolescentem Carolingiacam sobolem receptum est. Proba verò nostratis lingue vox est Marggraß / eumq; signat, qui sub veteribus Imperatoribus Limitanei præpositi vocati sunt, Vide l. viros spectabiles. C. de diuers. off. & apparit. lib. 12. & Alciatum enarrantem rubricam de fundis limitrophis libro vndecimo. Stirps ducum) Ea cognominata est Leopoldina, quod Cas. Henricus primus genere Saxo, cuius supra mentio facta est, propinquum suum Leopoldum Suevia ducem origine Ostrofrancum, deuncto Rudigero à Pechlar nuncupato, qui mox his qui è Carolingico sanguine, hæcenus rerum potiti sunt, absq; liberis extinctis, Austriam, quæ & orientalis Marchia dicebatur occupauerat, Marggrasum appellauit, beneficiariumq; imperij principem constituit.

Leopoldus
I. Marchio
Austrie.

In foemina) Margarita superstiti fratri Friderico ultimo duci Austriacæ Leopoldina stirpe orto, quæ à prædicto Leopoldo plus minus annos CCC. & XXVI. inclita præuincie factæ Germanici imperij per Carolum Magnum præfuit, Fridericus in acie aduersus Hungaros fortiter occubuit. XVII. Cal. Iul. Anno M. CCC. XXXVII. Hungari, quod necessariorum olim suorum Hunnorum fuerat, Austriam sæpe vexarunt. Itaq; Cas. Rudolphi virtute erepta ab occupatore Boemo Habsburgie familie, summo Principum Germaniarum consensu moderanda concessa est, cui imperauit hæcenus circiter ann. CCLV.

Nam Bohemum) vt constet sensus nec legendum est.

Franconibus) Rectius Ostrofrancis, Hodie) Hoc est anno à nato Christo M. CCC. quinquagesimo sexto.

Non mihi sitiebam) Rudolphus sitis tolerantia prudenter sitibundum exercitum refocillauit, ita Lysimachus sitis impatientia fractus & se & exercitum turpiter deditit. Itaq; factus iam is captiuus, O di, inquit, quam breuis voluptatis gratia, me ex rege seruum feci.

Cæterum obseruandum existimo, quod Syluius & Italus & episcopus Rudolphus Imperatorem vocat contra rude vulgus præcipue Canonistarum quod nulli eam quam à Roman. Pont. capite prius cincto diademate concedit appellationem. Cuius tamen causa Rudolphus, vt quidam magna fide, doctrinaq; præstans scribit, id electoribus exprimentibus se in Italiam intra annum profecturum receperit. Sed constat nunquam Italiam ingressum esse, semper nouas occupationes publicè causatum. Verum apud amicos vir præcellentis ingenio & prudentia non dissimulabat se ab Italia deterreni priorum

Rudolphus
Habsburgensis

priorum vestigijs Principum. Confirmatus est tamen à Gregorio X. in Concilio Lugdunensi, ut quibusdam placet, aut Lausanna quod vetius patet, vultuq; veteres probant. Bis sexcenti septuaginta tresq; sceleris anni, Lausannae rex & papasfuere.

Porro quod magno Scriptores, consensu eius auaricie adferant, magis conueniebat prudentia viri quae in eo maxima fuit, tribuere. Non quam longo interregno Rom. pontificum nihilo deterior facta esset, magis tamq; eorundem studium cognitum haberet, totius ad se Italiae, si licuisset, hendi dominationem, inseruiens temporis Rom. ecclesiae Bononiam concilio ceteras autem vrbes regulis tantum liberauit, potestatemq; fecit constituere suis ciuibus magistratus, modo in eius posteriorumq; principum fide peruenirent, quem admodum inoleuerat pridem apud Germanorum respici. quae etiam adeo prerogatiuis libertatibusq; ornauerat, ut nisi eas ad reclamandum episcoporum praelatorumq; Germaniae improbam instantiam constituti rescripto, cuius mox verba sequuntur, rescidisset, potestas ei regia praeiudicium gata fuisset. Accedebat fauor Rom. pont. quibus haud omnia probabantur, quae vicarij Rudolphi in Italia gerebant. Rescripti tenor, sic habet.

RVDOLPHVS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus
Vniuersis imperij Romani fidelibus praesentes literas inspecturus gratiam faciat
& omne bonum. Quia Regalem decet clementiam sic libertates impendendi
bene meritis liberalitatis & munificentiae suae gratiam impartiri. Quia
eo imperio ac ecclesijs & ecclesiarum Praelatis nullum prorsus in suis iuribus
praedudicium irrogetur. Ad vniuersorum tam praesentium quam futurorum
noticiam volumus praenire, Quod per libertates illas, quibus à creatione
stra tempore ciuitates & loca quocumq; dotatiuius nullam volumus impedi
& ecclesijs ac ecclesiarum Praelatis in suis iuribus, & hominibus praedudicium
generari. Sed volumus quod imperium & Praelati Ecclesiasticis omnibus
bus illis gaudeant quibus ante libertatem huiusmodi ciuitati & locis à nobis
indultam vsi fuerunt, & quae in eis ante tempora libertatis eiusdem huiusmodi
noscuntur. In cuius rei testimonium praesens scriptum Martialis nostri sigilli
insimus communiri. Dat. in Hagenauae. IIII. Non. Decemb. in anno
XI. An. M. CC. LXXXII. Regni vero nostri anno decimo.

(Saniores) Filium ducis Stephani cognomento Ingolstadtensis, quod
sedem illic haberet. Princeps minimè fortunatus, ut qui à filio degeneret, ut
suprà relatum est cap. 27. lib. 2. grandaeui iam persecutus est. In Calabris
Alij Coletum inter quos Polydorus, olim Morinorum Portus Icius vel Gessius

rus, nunc in Picardia vulgo Cales oppidum quod Anglorum regi paret, gen-
 tiffq; decreto Angli homines tantum habitant. in Marinis) Reposui Morinis,
 quorum caput Morinum, nunc Terrauana regioni fecit. Ad regem Franciæ)
 Historiam texuit Polydorus lib. 23. rerum Anglic. Cardinalis) Henricus ep
 copus Pintoniensis regis Angliæ legatus ad Atrebatum. Fridericus senior)
 Clarus innumeris detrimentis, quæ princeps prisci moris accipere maluit,
 quam fidei nomen, quod Ioanni X X I I I. obstrinxerat maxime secutus verba
 Cas. Sigismundi Constantianæq; synodi hic plane inconstantis prophanare, vt
 quæ post declarauit aduersus naturæ legem, rationis lumen, atq; persan-
 ctum etbnicorum decretum, fidem non esse seruandam hosti ecclesiæ, quem in-
 terpretabantur hereticum. Cuius autoritate Casus Sigismundus, iam satis
 serio clericorum viator, non vt ioco imp. Maximilianus eum sepius apellauit,
 ipsum eiecit principatu, quum post grauem episcopi Tridentini vexationem.
 Cas. Sigismundus actis continetur absensus dictus esset. Constat tamen
 quæ in Constantianis actis continetur, qui, vt hominum est, non omnibus horis sapuit, post
 maxime sub exitu tempora inconsolabiliter coacta sua opera synodi porritu-
 isse cum Friderici causa, quam iam non erat in manu sua in integrum resti-
 tuere cum maxime omnium, vt id etiam non dissimulasse ferunt, tum apud sa-
 milares aulicos, tum & propinquos principes, quod frustratus omnino fuerit
 fructu Synodi, quem vnice capere studebat. Videlicet vt certò iam constituta
 in ecclesia capite, puriores prisci, mores reuocarentur per omnes qui Chri-
 stiano nomine censerentur ordines. Sed bene habet, quod posteros nec latet
 neg. latebit, intersuisse nonnullos, vt pauci semper esse solent, qui meliori iu-
 dicio nituntur, inter quos Gerson ille magni vir nominis sanctimonieq; opinia-
 ne insignis referendus est qui Synodi plerq; acta improbarent, quibus forte
 constitit etiam sanctum spiritum conciliarem quandoq; dormitasse quem nec
 operatum semper Apostolis orthodoxi meliorumq; vt aiunt, gentium Theologi
 prodiderunt. Hec à me nemo putet in sugillationem synodi relata, sed potius,
 quod haud degenerum filiorum officij putamus ad patres dormitabundos in-
 terdum excitandos, ad horam qua minimè somno indulgendum est, disidio-
 rum in ecclesia resurgentium tollendorum componendorumq; non magis præ-
 iudicijs nitantur synodalibus, quàm scripturæ autoritas concedat, sine qua quic-
 quid constitutum est, maxime ad fidei rationem pertinet, neg. lucem neg. æ-
 tatem diu ferre potest. Cerimonia item sanctionesq; principum Romanorum hoc
 est, & Pontificis & Imperatoris, quæ Oeconomiam respiciunt, publico

tamen Ecclesie consensu cur mutari nequeant, nemo sani cerebri dixerit. (Friderici patruus) Nam eius frater Ernestus, germanus erat dux, qui imp. Fridericum genuit. Obseruandum autem principem Fridericum mercenarium egisse. De purpuratis suis Quorum aliquot post iuste tamen amicum fortuna exiit, quod tandem sic didicisset, ijs autoribus ei nihil successisse, quod quid cum suis popularibus ageret. Accepimus quod qui inter eos & autor te & opibus prepollebat, cuius nomen honoris gratia pratero, quod reliquos propinquitatis tantum, extincto familia nomine superstitis sint, cui illi saltem in gentis comitijs Fridericus priuato similia obuius fuisse ferunt. Huius contemptum multo plurimis popularibus audientibus dixisse non vultis Friderice, quando satuum depones. Teutonice Doerest Grible warren Marren lassen. Ac statim Fridericus excipiens. Mox, inquit, ut tu sapienter agere desieris. Creditumque est ab hac voce tacitus inisse consilium aggressi. Quod bitu corporis agendi mercenarium inter populares conditione aggressi. Quod eo usque illi successit, ut eiectis purpuratis omnia post ei prospere successerunt. collectio non ita contemnendo thesauro, quo constituerat principales redimere liberare ab alieno are nisi praeventus morte fuisset, relicto vno duntaxat herede impubere filio Sigismundo, quem Cas. Fridericus tutor vni cum thesauro in Austriam apportauit. De me, inquit) Argumentum vel potius exemplum pro eis, qui retulerunt in literas, Principes difficile audire verum. Vide Erasmus lib. Apophth. quinta.

Hoc vnum) Deest in exemplari meo Syluiana contentio seu manu per rallelum in cap. 49. Hoc vnum est) Videlicet obseruare cultum religionis. Regis Alphonsi, qui Pontano teste sacra stata ritusque Christianos ac solennia ceremonias tanto cultu obseruauit, ut non tantum omnes aetatis suae, multumque ante seculorum reges superauerit, sed etiam sacrosanctum pontificibus in hoc praeruerit. Henricus) Eius nominis quintus a quo posteriores reges sacra exemplum eius Francicos quoque, appellarunt. Vide Polyd. lib. 22. Crassina fiducia euentus. Veterum historia tribuunt similem fiduciam victorie Alexandro magno, Scipioni maiori, & huius legato C. Domitio, Factis) Emendandi peractis. Sequenti die) Attende quam parua Anglorum manus, ferre credibili numero Gallorum stragem omnium memorabilis in edidit. Sed haec rara non solent sine numine diuum euenire. Commissa est ad viculum, cui Dargincurtus nomen, circiter dimidium diei, quae diuis, Crispino & Crispiniano facta est. Anglis etiamnum solennis, a reparata salute anno M. CCCC. XVI. Quamquam Volaterranus & Polydorus tantum numerum peni parem, si in cap.

Prælium
Anglorum
& Gallo-
rum,

Arb. ab hoste trucidati non fuissent, alter omnino quindecim millia Gallorum cecidisse scribit sexcentis ad summum Anglis desideratis. Syluis ipse haud facile fidem abrogari, quod is proximo mox seculo floruerit, studiosus rerum gestarum indagator. Gallorum opes fregit. Hi paulo ante, tanta enim eis certe victoria spes, sed vana erat, ad Henricum nuncium miserant quæsitum, quanti vellet se redimere, quem ferunt respondisse. Se sperare iuxta duas triefue horas, ita usu venturum, ut potius Gallis, quam Anglis essent de redemptionis cogitationes suscipiende. Hieronymus idem scribit enarrans cap. 7. in Michæam se legisse in cuiusdam controversia. Amicus diu queritur, vix inuenitur, difficile seruiatur.

Cicero) Non est Ciceronis sed Platonis in Phedone vnde reponendum Plato. Lege diuini Hieronymum ad principiam virginem. Commentatio mortis) Olim in diuitum epulis apud Aegyptios vnusquisq; cadauer lingneum, sed quam proximè ad verum effectum ostendit singulis, dicens, in hunc intuens pota & oblecta te, talis post mortem futurus.

IN QVARTVM COMMENT.
AENEAE SYLVII LIBRVM
SCHOLIA.

PRINCIPVM PROEII EX VLTIMO soloni sumptum est, vbi laudes Hispanie pluribus attingit. Deinde Syluius commendat Cardinales qui interfuerunt Synodo Basiliensi. Postremo dotes suas immortalis omniumq; seculorum regi Deo fert acceptas Rex mortalis Alphonsus. Literarum notitiam) stipulatur Sabellicus libro sexto Enneadis decima. Rei, inquit, literarie adeo studiosus, ut nullius aequæ rei, dediq; præcipue operam Grammaticæ arti, nouit dialecticæ nodos euoluit historiam poetas & Oratores. Addit alicubi Syluius, nihil ei abditum in philosophia, arcanaq; Theologia perscrutatum omnia. Contrexerim profecto iustum volumen si recitare velim quicquid verborum vsquam in præconium Regis incomparabilis apud clarissimos autores extat. Cuius vtinam posteritati contingant

semper similes principes, hoc est & literati, & nihilo bellica virtute inferiores. Talem ferè nostra ætas habuit Cæs. Maximilianum, qui cum huiusmodi uerat callere literas Romanas, frequenter latine loquebatur, unum aliquem purpuratorum magno loco natum rogauit aliquando virum latine scire, quum is respondisset. Scio quidem, sed non aliud quàm militare. Quid igitur inquit, dic mihi, latinus est. Cin Sporredel. Itaq, quum ille, maxime quod in corona aliquot eruditorum adherentium lateri Cæsaris, vocabulum reddere nequiuisset, erubesceret, tum subridens Maximil. Nihilo, inquit, ex hoc perdesias. Nam ego & rex & miles id etiam ignoro, sicut quotquot astant tibi doctis meis, tum aderant Stabius Collaurus, Gadius, Sementij, Hedenius, & plerum tum & alij. Naturales sapius, Theologicæ item non raro questiones proponerat, historia fidem ex autoribus requirebat. Tacitum, ut Cæsarem reuerſe cepisset per dispositum cursum mox afferri iussit. Vitæ autem reuerſe maculatas ab Erasmo. quum referrem illico mihi iubet, ut curam reuerſe mendis, ut dicebat, scateret illi à Vuilhelmo Heda antea comparatum reuerſe lumen, qui cum apud Mechliniam ipse iuuenis in amicitiam venisset, ipsi Cæsari Maximiliano Theoderici Ostrogothorum regis vitam prælegere, ipsi prælegente Maximil. post ipse modo per otium Cæs. vitæ excoluit, modo à prælegente excepit, subinde requirens, sicubi haereret, sensum explicari, quem nunquam post amittebat. Fuit in eo memoria quantam nulli antea principum quatuordecim crediderim affuisse. Hoc anno) Is fuit reparata salutis millesimus cæcum vigentesimus quinquagesimus sextus Nemo inquit Miserrimum est cæcum esse, cui qui ponit offendiculum, Dei oraculo execratus est. Quod historia habet de Bellisario, nec demirari satis queas, huc adscribendum putavi. Hic ille toties dux ac victor tandem iussu Iustiniani imperatoris cæcatus & quidem ob incedendum eo durior efficeret cecitatem poterat, frequenti in via tuguriorum statuit, ubi vitam egit, victum mendicans à prætereuntibus, cuius ea patientia fuit, ut non aliter questus fuerit, quàm ut diceret. Viator da obulum Bellisario quæ quæ virtus extulit, cæcavit inuidia Tunc unus) Quem admodum alphonſus sic & Maximiliano ac cumbenti sine discrimine modo adfistebant autem melioris notæ, libertasq, loquendi ad thema propositum dabatur, in quo duo non dissimilis est Cæs. Ferdinandus, modo epistolari magistri viramq, aurem accipiebant, quod ipse sine exemplo priorum principum introduxit, constanterq, ad miraculum vsq, obseruauit. Quod nepotes principes ex medicorum, ut apparet, præscripto, quum auus illud nunquam, amplecteretur, præterent, vntusq,

- ut neg. ipse admodum de vita, quod norunt, qui morienti affuerunt, sollicitus fuit. Sed quis est hic? Vide omnino Erasmus in de Preparatione ad mortem, qui non vulgaria tradidit superans omnes, qui ante eum hoc argumentum tractarunt. Porro qui negant vspiam esse locum vnde expurgata anime in beatorum cœtum aduolent, videntur Christo contradicere in Euangelio de peccato in spiritum sanctum differenti. Aureorum quadraginta millia) Cas. Maximilianus qui nullum non pecuniarum aceruum impetiuit, quamvis non raro ad eum ingens pecuniarum summa afferretur, tamen penes se eam nunquam retinuit, sed ad quæstores deferri iussit, dicens se regendis hominibus propositum, non auri sibi custodiam demandatam, quo si quis semel capiatur, mox e rege seruum futurum. Multis post annis) Sub Eugenio quarto a quo, insignis certe ingratitudinis exemplo, contemptim penè habitus, vix post sex-
 3. tum mensem quam senis fuerat, corona imperij donatus est. Visendum venerit) Annos iam, vt Syluius in Europa sine memorat circiter octo & quinquaginta
 4. natum. Fredericus annum tunc plus minus quadragessimum agebat, qui nonagenario maior rebus excessit humanis in Lintio. Vicesimo ab excessu anno, qui
 5. fuit salutis. 5. 13 in eade diui Stephani Viennæ mausoleo à Cas. filio interea magnificenti summo facto conditus nummis argenteis Frederici symmetria si-
 6. gnatis in populum sparsis. Maior est) Collata persona non dignitate. Notos habent modos iurisperiti, quibus præferuntur maiores ætate, eis, qui maiori
 7. sunt dignitate. Conseruatam ab eo vsq. ad summum eius diem restis est Pon-
 8. tanus, paulo post initium lib. 1. de bello Neapolitano. In Stiriam) Ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania superest, exceptis Scyris, qui & nunc quoq. Stirij vel Stirenses appellantur, & Turcilingi, qui & Turingi sunt qui Valeriam, olim, nunc ipsam esse Stiriam putant, alijs, quæ nobis hodie Croacia, magis esse videtur, quod & verius nunc ipse puto. Slesia) Eius descriptionem, nobilesq. vrbes, quarum caput Vratislauiæ est, nobis Presla, post omnes ex Althamero pete. Habet suos duces seu regulos, sed qui Boemiam regem, cui provincia ipsa paret, respiciunt. Sermo genti Teutonico, Transoderanis tamen Polonicis inualescit. Obseruandum autem legatos pro veteranorum canum alimonia à testatore principe venationis studio-
 9. siss. testamento relictum ab herede præstatum. Iacobus) Syluius item honoris-
 10. sicc memini in descript. Europæ cap. 41. Cum illi ad humanam felicitatem solum literarum cognitio deesset, filios accito grammatico nec ita infelicitè influendos curauit. De quib. vide Irenicum lib. 3.

Supplicij genus) Cael. lib. antiq. lection. sexto. Rota. inquit tormentum Germanorum fere peculiare censetur, ita tamen quod eius meminerit Aristophanes. Sed falsus est, quum Trochus pro instrumento, quo erantur vota, apud Aristophanem intelligatur. Et tantum a nobis inter supplicia nota habetur, quae maximi sint cruciatus, quod non latuit maiorem Beroaldum. Caelius Potuit Marchionum ille potentissimus haberi, nisi dolo ac proditorum suorum ut irenicus scribit, castris exutus venisset in potestatem hostis. Erat enim Com. Pal. Rheni, ut res gesta est memorat aliquantò copiosius Sleisvig, seu

Dux quidam Oppauiae) Reposui pro Ossoniae. Moravos Sleisvig, seu ut vulgò dicunt, Slesitas, dirimit Oppaviensis districtus, ut accepi, à Petro poponiensi viro erudito Secretario nuper Hieronymi Balbi Antistiti Carcensi & doctissimi & ditissimi, & ni fallor, iuris est hodie Boemici. Apud Ossoniam cur apud Lituanos raro mulieres à viris diuertant. Vinam huius eximio populo monarchis nostri etatis persuaderi possit, magno cruore partem victoriam non rectè existimari victoriam, tum etiam interdum magis expedire hostibus, re locum, quàm conferre manus. Scipio maior dicebat non esse confugiendum, nisi aut inuitaret occasio, aut vrgeret necessitas. Diximus maioris Cyreni sententiam esse. Neminem debere suscipere principatum, nisi melior sit huius quos susciperet. Antigonus rex conspiciens filium suum eos in quo habebat imperium ferocius tractantem atq; insolentius. An ignorat, quin, fili, regnum nostrum esse splendidam servitutem. Nihil dici potius potest datius. Nam princeps non minus observare cogitur populo, quàm populus principi, nisi quod princeps id facit cum dignitate. Alioquin re vera matua servituti est, ut dixit eleganter Erasmus. Tace Thraseo) Stolidum, arrogantem, vanum iactabundumq; hoc nomine significamus. Hec vox salis declarat Sigismundum pacis quàm belli studiosiorem fuisse.

Nulla militia opus esset) Probus imperator dixisse fertur. Breui milites necessarios non habebimus. Sperabat enim tantam pacem, ut nihil opus esset exercitu. Dictum interpretatur Fl. Vopiscus in vita eius. Meo iudicio non errauit, qui bellum quamvis iustum, & necessarium, malum dixerit. Erasmus Christianissimum ubiq; spirans, mentem Probi optat à Deo immitti omnibus nostri seculi principibus. Praetores) Nostrate lingua, vocant alij Schultheis, alij Richter, nihil cum Rom. praetoribus commune quam nomen habentes. Magistratus) Decuriones & qui barbaro vocabulo Scabini, seu qui quouis alio nomine consilij publici gratia secundum mores sinuati usq; ciuitatis in Senatum introducuntur, nunc magistratus nomine quaq; veniunt

veniunt accipiendi. Habent & Principes suos magistratus, sed de his nihil
 sensisse puto Sigismundum. Ignorati } ignari scribe, & refer ad Senenses.
 Innuit autem opinor, quod quidam disseminant, Alphonsum non tam Flo-
 rentie quam Senae Dominum querere, eamq; ob vocem in castra Alphonsi an-
 nonam parcius deportatam. Quanquam nec meliore in filium Ferdinandum
 animo fuisse Senenses, qui aliquantò post iterata patris iussu expeditione ar-
 ma in Florentinos conuerterat. Satyricus ille) Est locus apud Iuuen. ad fi-
 nem Satyr. 3. Disce ex hoc cap. Delatoribus haud temerè credendum,
 quo vitio si caruisset archidux Sigismundus omnino laudatissimis Principis
 bus equari potuisset. Cordatior igitur Fridericus Imp. haud dissimili fide,
 qua Philippus Macedo in medicum, de qua vide Plutarch. Iustin. Q. Curt.
 Val. Maxim. fuit in Schlickium amicum suum, quem resignatis literis inno-
 centem abalienasset, reum autem poenae metu ad deteriora in sese persequenda
 consilia prouocasset. Itaq; Principum est benè sperare de veteri amico, nec
 vnquam delatorum voci auscultare. Pronepos Cas. Ferdinandus, si certè non
 maiore simili tamen proauita moderatione usus est, quando hactenus aduer-
 sus tot calumniatrices voces Comitum Ortembergium, ut cuius fidem ipse po-
 nitus perspectam habeat, sustinuit. Casparis Schlichij) Florida est eius
 memoria eritq; dum literarum monumenta manebunt, quando à laudatissimis
 etatis illius Scriptoris eximia eius dotes commendatae sunt. Tamen si felici-
 tatis pars & multò quidem maxima, qua proxima eius posteritas haud dege-
 ner incrementa successusq; facit ad ipsum referenda videtur, maxime viri
 dexteritatem commendans, quum, ut vulgatus habet versiculus,

De malè quaesitis non gaudet tertius haeres.

Ceterum qui Philosophos legerunt & quidem grauissimos, norunt partem se-
 licitatis in posterorum utiq; proximorum successibus esse positam. Error pa-
 teat) Mirè leni suspicionem emulorum vsus verbo minime odioso. Nam
 quod amuli productionis meminerint, flagitiū certè erat indeprecabilis, prudens
 Princeps id vertit in erroris nomen facili ignoscentia.

14. Vix totidem) Hoc ideo dicit, quòd est controuersia inter Scriptores de
 sapientium numero & ordine. Dicearchus, ut refert Laertius, neg; sapientes
 neg; Philosophos eos asserit, sed cordatos planè viros legumq; latores.

11. Carolus Quartus Imperator audit Philosophicas disputationes. Scho- Carolus
 lam Pragensem) Quam ipse pridem erexerat, literis ac multarum lingua- IIII.
 rum cognitione instructus, cetera illaudatus Princeps : ad cuius memoriam
 Cas. Maximilianus tingeat, ut in Scholijs nostris in Ligurinum indicauimus.

Dignitatem opesq; imperij minuit. Romani pont. maiestatem pronouit, et
 gnum Arelatenſe, quod non potuit, Gallorum Delphinis conceſſit, tam plene
 alia improbat a admisit, quæ nec corrigi nec recuperari poſſunt. Auſtorem
 indoctorum animus in patinis. Animorum cibus audire ſapientes. Philoſophum
 Alexandri patrem non puduit ſateri ſe multa per errorem feciſſe perpetui,
 quod à teneris vnguiculis Philoſophiæ Præceptis non fuiſſet imbutus, cui vi
 lius operam daret, legimus Ariſtotele traditum fuiſſe.

Aptè dictum in auarum, appoſitè magis in prodigum retortum, qui
 auara contrarius. Quauquam Ethicorum placitum habet, Auarum magis
 recedere à medio quam prodigum, maxime autem quod proſuſi ætate proce
 dente reuocantur ad ſanitatē, cum auaricia inſanabilis morbus ſit, ad re
 mneq; ſlagitiꝝ genus viam aperiat. Fœneratores locum habent in deterio
 auaritiæ genere: neq; enim auari omnes pari, atq; eodem modo, ſed aliꝝ magis
 aliꝝq; minus eius ſœditate inquinati ſunt. Nec verò vnum eſt prodigum, et
 nus a quo Ariſtoteles excipit tyrannos ac reges, minimeq; putat prodigum
 cendos, quod tam multa poſſideant, vt dandis atq; vtendis illis vix digni
 modum valeant.

Thraſones) hoc eſt, qui vana opinione de ſe turgent. hoc eſt
 quod ſerè familiare eſt militum illiteratèq; nobilitatis. Gnatbones) hoc eſt
 adulatores, amici menſales. Quod huc facit, Paraſitus. Alexandri phœreſis
 interrogatus, quomodo is interfectus fuiſſet, reſpondens per coxam, inquit, in me
 um ventrem. Sentiens Eraſmo interprete, idem vulnus etiam ſuo inflatum
 ventri, cui iam erat eſuriendum, mortuo qui conſueuerat alere. Si Lacu quod
 dam ſentit, non futuros maledicos, ſi nullum inuenirent auſcultatorem.

Legerat illud: Iuuenalis ſcilicet ad finem Sat. 7. Pont. lib. 5. de Obo
 dientia rectè monet non tantum iure nobis colendos honorandosq; quorum
 præceptis atq; informationibus exculti ornatig; ſimus, verum & eorum cele
 brandam memoriā, qui multis annis deceſſere, cum & Mantuanus in ſepul
 in edificijs, in monumentis publicis Virgilij caput inſigne gentis præſentat
 Sulmſnrenſes Ouidianum illud bemostichium, Sulmo mihi patria eſt.

Doctrinam militiæ prætulit Imp. Sigismundus, quod, vt ipſe lingua
 rum ac literarum peritiā amauit, ita viros eruditione præſtantes ſemper
 ornare ac prouehere ſtudiuit. Quo nomine cum à Germanis principibus, qui
 latinas literas oderant, reprehenderetur, quod homines obſcuro genere nati
 ob literarum commendationem foueret. Quid ni, inquit, eos aſſe, quos nati
 ra ceteros antecellere voluit? Quod relatum eſt ab Eraſ lib. apoph. 6.
 Germani plurimum tribuunt generis nobilitati. At Caſar vir præſtans
 intellexit

intellexit in eruditis esse quiddam stemmatis præstantius. Illi habent ædium
 parietes Chypæ & imaginibus depictos, hi animum habent optimis disciplinis
 exornatum. Porro ut natura animus præstantior est corpore, ita ornamenta
 ingenij longe pulchriora sunt externæ nobilitatis insignibus. Qui nihil aliud
 habet (ut supra quoque dictum est) quam maiorum imagines, opinione nobi-
 lis est, verius quam re. At qui virtute præditus est, id quod Imperatoris di-
 ctum hic innuit, germanam ac nativam habet nobilitatem.

20. Vitoldus) Sic & hic scribendum. Alijs est Vitaudus. Subiectam esse
 oportere) Tyranni planè vox, quum Imperatorem principum opti-
 max. legum Imperatis parere deceat. Nam, ut imp. Alexander eleganter di-
 xit. Nihil iam proprium imperij est, quàm legibus vivere, ergo improprium
 & alienum est ab imperio, non legibus vivere. Salomonius clarissimus iuris-
 consult. equest. Romanus spirans non raro pietatem, ut in eo locum minime
 habeat, ut insulse falsum ita illud tamen haud fortè omnino falsum vulgi di-
 ctum. Bonus Iurista malus Christianus, nostrum Hadrianum. V I. Pont. max.
 quum pro populo Romano pedes eius, ut moris est, osculatum iuisset, congra-
 tulatumq; de eius electione, prospera navigatione, felicisq; in urbem ingressu,
 refert gravissimam responsionem clausisse his verbis. Bono animo sitis. Prin-
 cepti qui aliud quatit supra principatus honorem, quicq; haud solam populorum
 utilitatem querit, non princeps est sed tyrannus. Os item meum paucis pasci-
 tur & corpus tegitur, quicquid supererit ex pontificijs redditibus, in Christia-
 norum commoda effundetur. Ceterum quod lege civili solutus sit supraq; le-
 ges esse dicitur, Imp. Iustinianus interpretatus est. Imperialem, inquit, for-
 tunam rebus humanis præposuit, ut possit omnia quæ noniter contingunt e-
 tendare & componere & modis & regulis competentibus tradere. Notanda
 inculcandaq; sunt illa verba principibus magis, quàm quæ occurrunt eis, ut
 tyranni sunt, Legibus, scilicet, se non teneri. Fatemur apud principem ple-
 nitudinem potestatis esse ad bonum & non ad malum & licentiam, ad imple-
 mentum iusticiæ & non iniquitatis, alioqui dicenda est plenitudo tempestatis.
 Observandum Lituanis barbam chariorem esse vitæ. Capitalet pœnam)
 Exemplum contrarij Principis, seu tyranni mali. Principi namq; bono &
 prudenti ad pleraq; popularium suorum, quæ friuola magis quàm improba
 videri possint, non raro comminandum est. Postremo civilis iuris Professoribus
 memori mente tenendum, quod ferè iudicij instar habet, Imp. verbum, quo
 iure eorum præcellentia niti debeat. Vti Socrates apud Platonem in Ci-
 21. vili, virtutum exemplar subiectis vult esse regem.

Iustus)

Iustus) Si vox *iustus* à Sylvio adscripta est, tunc desideratur vel sit audiendum est verbum, vel vult, vel censet, aut simile. Quanquam quoniam iubet scriptum contractè, idq; exceptorem in *iustus* mutasse. Senti autem Socrates neminem administrando regno resuè publica admoendum, nisi melior sit huius, quibus præesse debet, quod antea quoq; relatum est. Hic enim scriptus est longa sed planè diuina eius in citato lib. apud Platonem *Politicorum*. Si regis electio) Syluij hæc sententia est, sumpta ex schola *Politica* *Platonis*. Videtur autem tacitè improbare successionem regum, quam *Platonis* haud ybiq; meliora secutus recepit. Regem enim nasci nihil magni est. At regno dignum se præstitisse maximum est. Nicolaus Quintus) Arce medice Adeo ille humili loco natus, vt ab oppido patrie *Sarzana* *Lucensis* agri cognomentum acceperit. Ab eo *Fridericus* *Austrius* *maximus* coniuge *Leonora* diademate cinctus est. Egregias huius laudes *Platina* memorat. Sumptuosus fuit in paranda bibliotheca, quam successor eius *Calixtus* paucis diebus dissipauit, quod apud *Pontanum* legimus in de *Magnificentijs*. Quod *Volaterranus* excerptis vitium hoc in eo tantum notatur, quod non bibendi studio teneretur perquisitis vndiq; vinorum generibus. Qualis *Arthanasius* (hæc est) Huic haud dissimile est æquæ vulgatum ex *Arthanasij* *Ciceronis* tortum. Qualis pater talis filius. Similius verò peruetus illud apud *Ciceronem* ad *Atticum* lib. *Epist.* quinto. Qualis hera, tales pedesque, ac vultus familiarib. celebratum illud, quales in repub. principes familiaritate solere esse ciues. Innuit autem *Sarzanas* eum delectatum familiaritate doctorum, quorum potissimum opera in grauib. rebus utebatur. Lega *Platina* in fine vita eius. Fuit verò *Eugenius* principio vir in vita varius, verum postea ad seipsum rediens constans, successorem habuit *Nicolaum*, quem vult *Platina* *Ioanne* *Caruilla* *Hispano* *roseo* *galero* ornauerat, quod sustulissent *Germanorum* neutralitatem nacti apud *Fridericum* imperatorem fauorem *Romanorum* pontificis *Sylium* eius magistrum *epistolaram*. Quem & antea, nisi fallor, auxilio fratris *Alberti* in arce *Viennensi* obsederant.

Victores subditi à victo suo principe pacem ingenti pecunia emunt. *Femina*) *Margarita* pridem *Henrici* ducis *Sueuicæ* vxoris relicta *Henricæ*, sororisq; vt antea meminimus, *Friderici* ducis cæsi in bello contra *Bartholosæ* *Legem* *Chronicon* *Hungaricum* in *Bela* *Quarto* *Ottakarum* *Malo* *emine*: nam repudiata perfidiose filiam regis *Hungaria* superinduxit, sequens eum post numinis vindicta, *Eugenium* egregiam verò illi gratiam retulit habendo contemptum eum in *Italia* subsistentem, quæ tribuerit ei *Nicolaus*

Tudescus cognomento Panormitanus, cui prima inter pontificij Iuris professor
res tradite sunt partes, quanti item autoritas Concilij habenda sit, satis com-
monstrant luculentissimi eius commentarij de Concilio Basiliensi inscripti. His
planè eruit Ecclesiam habere Iurisdictionem in Papam, eumq; haud indignè
ferre debere, si statuatur autoritas concilij, quod solus ipse nec habeat, vt eius
vix verbo omnimodam potestatem nec quam Christum aliud caput ecclesia,
ipse Petri tantum vicarius: tùm pleraq; alia quæ expedit scripta esse scholasti-
co vicing, stilo. Siquidem veritas verborum lenocinio non indiget. At ò Chri-
ste tu, qui vt es ipsissima veritas, ita solus omnium corda præsertim aperta ha-
bes, nosti quo consilio Canonistæ recesserint ab ea, contrariam opinionem sta-
tuentes Cui, mirum est quàm hic accedat Salomonius sui dissimilis factus
abrogando imperatori suam potestatem, vt a Deo minime descendente, sed
nimum suo loui blanditur, tantum non Deum illum faciens. Adimenda qui-
dem non est omnino Rom. pontifici potestas, modò contentus ea legitime fun-
gatur, ceu omnium maximo summoq; in Ecclesia officio perficiens opere, quod
titulo se fatetur, ministrum, scilicet sanctæ, hoc est seruum seruorum Dei:
quod quale id sit Erasmus Euangelica vbiq; prudentia vsus non raro indica-
uit. 26 Reges quoniam memoriam suam immortalem literarum tantum
debent monimentis, ideo æquum est vt vicissim eorundem autores colant, fo-
neant, exorment, vt maximi quiq; reges suspexerunt olim. Ne vetustissimos
asseramus, vix aliquis è Romanis principibus fuit, quæmdiu res Romana stetit,
qui non aut ipse fuerit eruditus, aut studiosus eruditorum hominum. Gotho-
rum quoq; ac Langobardorum reges excolluere se humanitatis studijs. Non
mirum igitur ab eis & in pretio habitos, & illustres doctos esse factos.

27 Bonus exitus Alludens, ni fallor, ad illud vulgatum. Si finis bonum,
omnia bona, Sed & illud Solonis notum est. Neminem dicendum beatum, an-
te obitum. Quamdiu viuit homo, potest & ad meliora proficere, & ad deter-
iora degenerare.

Qui iocos) Ambigua locutio. Nam vel qui ferre, hoc est, tolerare possunt
iocos, quibus acrius punguntur, ita vt non irritentur ad iram, quam qui ad
eum modum iocantur eiusmodi non raro in se prouocant, vel qui ferrent, hos
est in sermonem suum delectu quodam atq; moderatione iocos admitterens
Cæsaris iudicio sapientes vel maus prudentes. Qui verò promptissime, hoc est
cum crebro tùm omni serè sermoni miscerent iocos facetiæq; ingeniosi sint
habendi. Nec ita absurdè, quòd illi arte magis atque cura, hi naturæ potius
vi, quales & poetas nasci volunt, niti videantur.

Anno (superiore) Qui fuit à partu virginis matris s. ^{supra MCC.}
 & quinquagesimum. Albertum Fratrem) Fratrem imp. Fridericum
 quem fratri uelem perperam atatis nostræ quidam Scriptor faci, ut non ven-
 rum incuria tantum atq; oscitantia reprehendi debeat. A Turcis occisus
 Anno Salutis M. CCC. LIII. IIII. Cal. Iun. Lego autem à suis oppri-
 sum fugientibus, sed quia Turci causa fuere eius mortis ideo sic dixit.

Carolus Quartus) Obseruandum memorabile huius Principis & po-
 quam rarum insignis beneficentia exemplum in paratum iam sibi pericu-
 rem, ne vsq; adeo miranda iam sit Ethnicorum aliquot in hostes suos benigni-
 tas. Habes item exemplum quod clarè commonstrat quàm multis pericu-
 sollicitudinibus, ac miseris sit refertus principatus. Venatione non possi-
 Tanta sunt eius illecebræ. Plato in fine lib. septimi de legibus. Sola, inquit,
 quadrupedum venatio illa restat omnibus optima, quæ equis, canibus, capris

ris viribus agitur, Nam quibuscunq; diuina curæ est fortitudo,
 ij quadrupedes omnes cursu, vulneribus relisq;
 manu propria venando vincere
 debent.

FINIS.

CANDIDO

LECTORI.

NON possum, utpote longo locorum intervallo dissitus; ipse editionibus libellorum, quos Bibliopolis mitto, adesse. Accuratè autem per literas monueram, & de Charta candida & firma; & eleganti litera antiqua, vel Poetica grandiore; & diligentia correctionis mediocri, in his Alphonfi Apophthegmatis adhibenda. Quid effecerim precibus meis penè supplicibus, lector candidus ipse videt. Quem de insignioribus aliquot Typogra, mendis necesse fuit hac indicatione admonere, nam in Chartæ sordidæ vsu morem suum perpetuò seruant.

In Epistola dedicatoria, fol. a 3. versu 14. lege, aspectio, non aspicio.

Fol. 2. in Genealogia Alphonfi, Ferdinandus cuius vxor Isabella; non sub Ferdinando Catholico, sed sub Alphonso magno, cuius filius est collocetur. Deinde eodem folio 2. & alibi nota ☉, quæ obijisse aliquem, anno Christi adscripto, significat, quinquies aut sexies omissa est, vt: Ferdinandus Iustus ☉ obiit 1415. Henricus III. ☉ 1475. Elisabetha, Regina Castellæ, ☉ obiit 1504. Alphonfus magnus ☉ obiit 1458. Ferdinandus Catholicus ☉ 1516. Carolus V. ☉ 1558.

Fol. 2. versu 15. ad marginem lege 1416. fol. 3. vers. 4. lege oui, non ori. Fol. 3. in Genealogia Valesij Galliar regis, lege, Ioannes à Carolo Delphino proditorie cœsus ☉ 1419.

Oo Ludoicus

Ludovicus Dux Andegauensis 1314. Ludovicus 11 e
 1417. Ludovicus III. Cosentia 1432. Fol. 7. fac. b. ver
 22. lege redierunt. fol. 4. vers. 23. restitui. vers. 29. commenda
 ne. vers. 33. Andegauensis fac. b. 23. nupta erat, intercessione
 trem. fol. 10. vers. 8. si tu hos. vers. 17. Villa. vers. 30. deterio
 12. vers. 21. die. vers. 23. dele, vt antea dixi. fol. 14. vers. 3. cruci
 vers. 26. ductorem. fol. 15. vers. 5. tandem. 22. belli anno. fol. 1
 vers. 17. solitum. vers. 23. pigendum. vers. 27. Adriat. vers. 1
 bro. Fol. 18. vers. 22. thurea. Fol. 19. vers. 9. Ad. vers. 26. versip
 Fol. 20. vers. 23. periclit. Fol. 22. vers. 6. 9. 14. omiffa est
 Obijt. Fol. 23. vers. 20. dele, ad nos. Fol. 24. vers. 11. ver
 Lanij, non Lami. Fol. 29. vers. 8. Harpyias. Fol. 27. vers
 abunde. vers. 11. vt vers. 15. Christi. Fol. 29. vers. 17. dedisse
 duxisse. vers. 19. petijffe. vers. 27. ita. 28. Et Fol. 30. vers. 2. Du
 valo. Fol. 30. vers. 22. currunt. vers. 25. 26. sed seruans, 1
 ctius tri. Fol. 31. vers. 11. Petrus Obijt, 1464. vers. 12. Lame
 tius Obijt 1492. Fol. 32. vers. 11. ad. Fol. 44. V. 17
 anno 1416. non 1515. Fol. 41. vers. 24. vbi. Fol. 44. V. 17
 repenult. nominant. Fol. 45. vers. 1. Isclam. vers. 12. vitius
 Fol. 47. vers. 15. ni aduerterimus. Fol. 49. vers. 30. suscipienda
 Fol. 15. vers. 16. Aquila. vers. 21. ad marginem 1413. Fol. 15
 vers. 1. timent. penult. regem. Fol. 61. vers. 16. Historiam. ver
 penult. & vlt. & facetiæ infacetæ. Fol. 63. vers. 15. promiss. Fol
 71. vers. 17. obligari. vers. 27. Chiroth. Fol. 24. vers. 4. faceri. ver
 5. se nec. Fol. 75. vers. 8. qui. fol. 76. vers. 14. nauicula. vers. 10
 Ferdinandum. Fol. 81. vers. 10. potius? Tibi. Fol. 84. vers. 10
 reliqui. Fol. 86. vers. 9. renunciatur. vers. 15. factu. 21. vers. 29
 salarium. 91. vers. 25. res diuinæ. 94. vers. 15. omni. vers. 2. opib
 nult. curru. 105. vers. penult. præberet. 114. vers. 2. opib
 111. vers. 32. Si vis amari ama. 112. vers. penult. fatis. 113. vers. 1
 infuias 6. passus est Viennæ viuere 12. parabolanos 14. Malouia 15
 ti intr. 28. scorta. 117. vers. 13. temeritati. 18. foemina. 119. vers. 1
 dirip. 22. armario. 120. ver. 10. Hic. 14. commonuit. 121. vers. 1
 5. at. 11. quæ. 14. armatos. 123. vers. 22. cam. vers. vlt. rui. 124
 vers. 17. pacto. 20. cæcus. 126. vers. 25. Principes. 131. vers. 1
 ac eo satis functo viduæ superstiti, cum. 131. 26. Chil. 132. vers
 4. Sicut.

4. Stiria, 27. rediret. 134. vers. antepenult, huc. 135. versu 10.
 tum. 137. vers. 7. præf. 139. vers. 16. habebō, 19. illis & tibi.
 29. Oenus, non Benus, 34. Orientem Hung. 140. vers. 10. Hung.
 11. Austr. societate. 27. mihi, non tibi. 142. vers. 2. aberrat. 20. im-
 petrasse, 23. ad. 144. vers. 22. tractatur. 27. nobis. 146. vers. 2.
 anno 22. Stiriam.

Sequentium pagellarum σφάλματα diligens
 & candide Lector ipse emendabis.

OCN. 23615827

the vast importance of the
the 23rd of the 19th century
the 23rd of the 19th century
the 23rd of the 19th century
the 23rd of the 19th century

angelus in excelsis
angelus in excelsis

